

శ్రీగారం

CI

శ్రీ గోరా

(నాస్తికుని జీవిత కథ)

* * *

రచన

వల్లభనేని కాశీవిశ్వనాథం

* * *

సోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్ :

ప్రజా ప్రచురణలు - ఏలూరు (ఆంధ్ర)

తొలి ముద్రణ
1964 - 8 - 2
ప్రతులు వెయ్యి

ప్రచురణ
లాల్ పబ్లికేషన్స్

మూల్యం - 1-00

ముద్రణ:
దుర్గా ప్రింటర్సు - ఏలూరు

1 ముందు మాట

ముందు మాట

మూడు దశాబ్దాలకు పైగా గోరాగారు ఆంధ్రదేశాన్ని వివిధ రంగాలలో ఉర్రూతలూగిస్తున్నారు. వారిగురించి అంతకు ముందు చాలాకాలంగా వింటున్నా వారి ప్రత్యక్షపరిచయం నాకు రెండు దశాబ్దాలనుంచేను. పరిచయమైన ప్రథమ క్షణం నుంచి వారు నన్ను ఆకర్షిస్తూనే ఉన్నారు, ప్రభావితం చేస్తూనే ఉన్నారు. వయస్సులో వారికంటే నేను బాగా చిన్నవాణ్ణి అయినా, ఉత్సాహంలో, కృషిలో ముసలివాణ్ణి అయిపోయే నేమో ననిపిస్తుంది. మరోప్రక్క గురుతుల్యులైన గోరాగార్ని చూచినప్పుడు ఆయన రోజురోజుకు వయస్సును ధిక్కరించి యువకు లవుతున్నారా అనిపిస్తుంది. ఎక్కడుంది ఈ రహస్యం !

తెలుగులో ఇంతవరకూ గోరాగారి జీవితం వెలువడ లేదు. చాలాకాలంనుంచీ వారి జీవితం వ్రాసి ప్రచురించాలనే కోర్కె ఉంది. కాని విషయసేకరణ చెయ్యబోతే చాలా సమయం తీసుకుంది. గోరాగారి గురించి ఇంతకుముందు 1962 లో హిందీలో చిన్న పుస్తకం వెలువడింది. కాని అది స్థూలమైన విహంగమదృష్టి మాత్రమే. అది చదవగా నాలోని కోర్కె మరీ ప్రబలమైంది. సమగ్రంగా గోరాగారి కార్యకలాపాలను, జీవితంలోని వివిధ సంఘటనలను, వారి నాస్తిక పరిచయాన్ని అందజేయాలని ఇందులో ప్రయత్నించాను. సమకాలీన సమాజం ఇతర అందరు సంస్కర్తలు, విప్లవకారులను హింసించినట్లే గోరాగారినికూడా చాలా బాధలు పెట్టింది. వాటిలో

కొన్ని నాకూ తెలుసు. అయినా వాటిని వేటినీ ఇందు చర్చించ దలచుకో లేదు. ఇంకా చాలామంది జీవించి ఉన్నవారే కనుక ముందు ముందు మార్పులు రావచ్చు.

ఈ రచనకు నాకు 'సంఘం' సంపుటాలు, గోరాగారి రచనలు, శ్రీ గోరా అభినందన సంచిక, మిత్రుల అనుభవాలు తోడ్పడ్డాయి. వీటన్నిటినీమించి మిత్రులు లవణంగారి సహకారం లభించకపోతే ఈ పుస్తకంలో ఉదహరించిన వివరాలలో సగం సేకరించుటకూడా కష్టమయ్యేది. ఎప్పటికప్పుడు వ్రాతప్రతిని చూచి, అమూల్యమైన సలహాలిచ్చి, సూచనలుచేసి ఈ గ్రంథాన్ని చాలావరకూ ప్రామాణికంగా రచించుటకు తోడ్పడ్డారు. ఒక సంవత్సరం క్రిందటే ఈ పుస్తకం వెలువడి ఉండవలసింది. కాని లవణంగారి సహకారం పొందగలుగుటకు చాలా కాలం వేచియుండవలసి వచ్చింది. ఈ ఆలశ్యం జరిగినా ఆశించిన దానికంటే ఎక్కువ సమాచారంతో పుస్తకం ప్రచురించగలుగుచున్నందుకు సంతోషిస్తున్నాను. మిత్రులు లవణం గారికి హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతాభి వందనములు.

గోరాగారి భావా లన్నిటితో నేను ఏకీభవించలేక పోవచ్చు. కాని వారుచేసే ప్రతీపనీ సమాజ శ్రేయస్సుకేనని అంగీకరిస్తాను. అందుకే రచయిత అభిప్రాయాలు ఏవీ పుస్తకంలో జొరబడకుండా గోరాగారి జీవితాన్నీ, భావాలనూ, కార్యక్రమాలనూ నిజాయితీతో ప్రతిబింబింపజేయాలని ప్రయత్నించాను. ఈ ప్రయత్నం ఎంతవరకూ ఫలించిందీ పాఠకులే నిర్ణయించాలి.

గోరాగారి గురించి సమగ్రంగా తెలుసుకొనుటకు, పరిశీలించుటకు ఈ గ్రంథం ఏమాత్రం తోడ్పడినా, నా కృషి ఫలించిందని భావిస్తాను. గోరాగారివంటి వ్యక్తుల జీవితాలు రచించాలంటే చాలా యిబ్బందు లున్నాయి. వాటివల్ల ఏవైనా లోపాలు రచనలో జరిగి ఉండవచ్చు. సహృదయులు వాటిని తెలిపితే తర్వాతి ముద్రణలలో రచనను అభివృద్ధిపరచుటకు ప్రయత్నిస్తాను.

ఏలూరు
28-8-'64

వల్లభనేని కాశీవిశ్వనాథం

విషయ సూచిక

చిత్ర సూచిక

**

1. గోరాగారి తల్లితండ్రులు
2. గోరా దంపతులు
3. 1916 – కాకినాడలో బాడ్మింటన్ క్లబ్ సభ్యుడుగా గోరా నిలుచున్నవారిలో రెండవవాడు. ఆ దేవరుసలో నాల్గవవాడు గోరాగారి అన్నగారు నరసింహారావుగారు
4. మద్రాసులో ఎం. ఏ. విద్యార్థి గోరా. నిలుచున్నవారిలో మొదటివాడు.
5. 1925–మదురలో లెక్చరర్ గోరా. కూర్చున్నవారిలో మధ్య.
6. తొలిసంతానం మనోరమతో గోరా, సరస్వతిగార్లు–1929.
7. 1928 లో గోరాగారు–అన్నదమ్ములు, అక్కచెల్లెళ్ళతో.
8. 1932 లో ఉప్పాడలో స్థానికులతో. (హాటు ఒడిలో పెట్టుకున్నవారు గోరా)
9. 1930 లో ఖాదీ షరాయి, లాల్చీలో గోరాగారు ఒక మిత్రునితో.
10. 1937 లో బందరులో "స్టూడెంట్సు లాడ్జి" విద్యార్థులతో. మధ్యలో కూర్చున్నవాడు గోరా.
11. 1946 లో ఎ. ఐ. సి. సి. కార్యకర్తలతో ఆర్గనైజరు గోరా (కుర్చీలవెనుక నిలుచున్నవారు–ఎడమనుంచి మూడోవారు) చిత్రంలో మృదులాసారాబాయి, బి. వి. కేస్కర్, సుచేతా కృపలానీ కూడా ఉన్నారు.
12. 1947 లో దూసరెపాలెంవారు ముదునూరునుంచి గోరాగార్కి వీడ్కోలు ఇచ్చినప్పుడు

13. 1948 మార్చిలో సేవాగ్రాంలో మనోరమ అర్జునరావు గార్ల వివాహం జరిగినప్పుడు నెహ్రూ వధూవరులను ఆశీర్వదించారు. వరుసగా - చమన్‌లాల్, అర్జునరావు, నెహ్రూ మనోరమ, ఆర్యనాయకం, ప్రభాకర్‌జీ.
14. పటమటలో గోరాగారి కుటీరం 1951.
15. 1955 లో వినోబాతో ఆంధ్రపర్యటనలో గోరా, లవణం గార్లు.
16. 1952 ఎన్నికలలో డప్పుకొట్టి ప్రచారం చేసినప్పుడు.
17. లవణం - హేమలత.
18. గోరాగారి సంతానం తొమ్మిదిమంది వరుసగా.
19. గోరా-సరస్వతిగార్లు మనుమలు, మనుమరాండ్రతో.
20. 1952 లో సేవాగ్రాంనుంచి ఢిల్లీకి సత్యాగ్రహ పదయాత్రలో వెళ్ళినప్పుడు ఢిల్లీలో పండిట్ సుందర్‌లాల్ స్వాగతమిస్తున్న దృశ్యం.
21. ఢిల్లీ పదయాత్రలో.
22. ఢిల్లీ గోరాగారి ఉపన్యాసాన్ని హిందీలోకి లవణం అనువదిస్తున్నారు.
23. గ్రామీణ హరిజనుల కష్టసుఖాలు విచారిస్తున్న గోరా.
24. 1963 లో హైద్రాబాదులో గ్రీన్‌లాండ్సు ముందు సత్యాగ్రహం చేస్తున్న గోరా - సహచరులు.
25. గ్రీన్‌లాండ్సు ముందు సరస్వతి గారిని ఆడ పోలీసులు ఈడుస్తున్న దృశ్యం.

1

గోరా

గోరా అనగానే ప్రతిఒక్కరూ "ఆయననే కాదండీ. నాస్తికుడు." అని అంటారు. అవును, గోరా అనే పదం ప్రముఖంగా నాస్తికత్వానికి పర్యాయపదమైంది. 1940-41 ప్రాంతాల్లో శ్రీ న్యాపతి నారాయణమూర్తిగారు "ఆంధ్రప్రభ" 'పాన్-సుపారీ' లో గోరాగారి గురించి వ్రాస్తూ కృష్ణా జిల్లాకు వెళ్ళి దేవుడులేని ఊరు అని అడగండి చాలు అన్నారు. గోరా గారు తన భావాలను ఎంత పట్టుదలతో, ఎంత విరివిగా ప్రచారం చేశారో తెలుసుకొనుటకు ఈ ఒక్క ఉదాహరణే చాలు.

ప్రపంచంలో సమాజం చాలామందిని నాస్తికులంది. నాస్తిక శబ్దాన్ని ఒక దూషణ శబ్దంగా వాడింది. ప్రవక్తలను, సంఘ సంస్కర్తలను, వైజ్ఞానికులను సమకాలీన సమాజం ఇలా హింసించింది. అయితే తామే నాస్తికులమని ఎలుగెత్తి చాటుకున్నవారు బహు కొద్దిమంది. వీరిలో చెప్పుకోదగినవారు ఇంగ్లండులో చార్లెస్ బ్రాడ్లా, భారతదేశంలో గోరా. వీరిద్దరిలో గోరాది మరీ ప్రత్యేకత. సాధారణంగా నిరీశ్వరవాదాన్నే నాస్తికత్వం అని అనుకుంటారు. కాని గోరా నాస్తికత్వానికి నూతన నిర్వచనమిచ్చారు. నాస్తికత్వంఅంటే స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి; స్వశక్తి విశ్వాసం అని. అందుకే గోరాగారు సేవాగ్రాం ఆశ్రమంలో గాంధీజీని కలిసినప్పుడు, "నిరీశ్వరవాదితో నేనేమి మాట్లాడను ?" అని గాంధీజీ ఛలోక్తి విసరితే, "బాపూ!

నేను నిరీశ్వరవాదిని కాను; నాస్తికుణ్ణి." అన్నారు గోరా చిరునవ్వుతో.

గోరా నిరీశ్వరవాది కాడు. నాస్తికుడు! మానవునిలోని పరాధీనప్రవృత్తి ఆస్తికత్వమనీ, స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి నాస్తికత్వమనీ గోరా నిర్వచించినప్పుడు, నిరీశ్వరవాదం నాస్తికత్వంలో ఒకభాగం మాత్రమే అవుతుంది. పరాధీన ప్రవృత్తిలో దైవ భావానికి మానవుడు దాసుడగుట ఒక అంశం మాత్రమే. దైవ భావానికేగాక కర్మసిద్ధాంతానికి, పరిస్థితులకు, సమాజ కట్టుబాట్లకు, ప్రభుత్వానికికూడా మానవుడు బానిస అవుతున్నాడు. నాస్తికత్వం అంటే ఏవిధమైన బానిసభావమైనాసరే, దానిమీద యుద్ధం ప్రకటించడం. బానిసత్వ బంధనాలనుంచి మానవునికి విముక్తి కలిగించి, నైరాశ్యాన్నీ, పురుషార్థ హీనతనూ, పారద్రోలి, స్వేచ్ఛాప్రవృత్తికి ప్రోత్సాహమిచ్చి, స్వశక్తి విశ్వాసాన్ని కలిగించి బాధ్యతగల వ్యక్తిగా చేయడం. అందుకే గోరాకు నాస్తికత్వం పాండిత్యప్రకర్షతో కూడిన వేదాంతచర్చ కాదు, అనుక్షణం అడుగడుగునా ఆచరణను రూపొందించే జీవిత విధానం.

గోరా నాస్తికత్వాన్ని జీవితవిధానంగా చేపట్టడంవలన ఎంతగా పండితులతో దీర్ఘమైన చర్చలు జరిపారో అంతకంటె ఎక్కువగా సామాన్యుని జీవితంలోనికి ప్రవేశించి కార్యక్రమాలు రూపొందించారు. తాత్త్వికంగా స్వేచ్ఛకు పట్టంగట్టి, సాంఘికంగా కుల-మత తత్త్వాలకు స్వస్తిచెప్పి, ఆర్థికంగా గ్రామరాజ్య విధానాన్ని ప్రచారంచేసి, రాజకీయంగా ప్రజాస్వామ్యాన్ని

వికసింపజేయాలని పార్టీల నిర్మూలనకు పూనుకున్నారు. గోరా భావాలలో ఎంత నూతనత్వం ఉందో, ఆయన జీవితం అంత వైవిధ్యంతో కూడుకున్నది. ఆయన తొక్కినదారి నలుగురు పోయిన బాటకాదు. కనీసం పదిమంది వెంటనే తోడురాగల దారీ కాదు. అయినా విరామమెరుగని పురోగమనం ఆయనది. తాను ముందుగా ఎగుడు దిగుడులను, కీకారణ్యాలను, కొండలను, వాగులను దాటుకుంటూ తనవెనుక భావితరాలకు ఒక రాజబాటను నిర్మిస్తున్నాడు. అధ్యాపకునిగా, తత్వవేత్తగా, సంఘ సంస్కర్తగా, విప్లవకారునిగా ఆయనకు ఆయనే సాటి. ఆలోచన ఆచరణలకు సేతువు ఆయన జీవితం.

జననం-బాల్యం

గోరా అనేది గోరాగారి అసలుపేరు కాదు. ఆయన పూర్తిపేరు గోపరాజు రామచంద్రరావు. గోపరాజులో 'గో' రామచంద్రరావులో 'రా' ఈ రెండు మొదటి అక్షరాలు పొడి అక్షరాల సంతకంగా వాడేవారు. రానురాను అదే ఆయనకు ప్రచలితనామమైంది. గోరాగారు కులమతాలకు అతీతుడు కనుక తన పూర్తిపేరులో హిందుత్వ ప్రభావం ఉందని, తానుకూడా నూతన సంక్షిప్త నామానికే ఎక్కువ ఇష్టపడతారు.

గోరాగారి పూర్వీకులది గుంటూరుజిల్లా కొలకలూరు గ్రామం. కొలకలూరు కరణీకం గోపరాజువారిదే. పేరు ప్రతిష్టలుగల వంశం అది. గోరాగారి తాతగారగు శ్రీ గోపరాజు వేంకట నరసింహారావుగారు పందొమ్మిదవ శతాబ్దం పూర్వార్థం చివరిభాగంలో కొలకలూరునుంచి విశాఖపట్టణం జిల్లా విజయనగరం సంస్థానాధీశుని కొలువులో ఉద్యోగానికి వెళ్లారు. రాజుకు విశ్వాసపాత్రుడై జీవితాంతం అక్కడే ఉండిపోయారు.

నరసింహారావుగారికి ఇద్దరు కుమారులు, నలుగురు కుమార్తెలు. పెద్దకుమారుడు సూర్యనారాయణగారు, రెండవ కుమారుడు వేంకట సుబ్బారావు. గోరాగారి తండ్రిగారగు వేంకట సుబ్బారావుగారు విజయనగరంలోనే 1869 లో జన్మించారు. మహాత్మా గాంధీ జన్మించిన సంవత్సరమే అది. వేంకట సుబ్బారావుగారు విజయనగరంలోనే మెట్రిక్యులేషను ప్యాసై

ప్రభుత్వ అటవీశాఖలో ఉద్యోగిగా చేరారు. బెజవాడ వాస్తవ్యులు శ్రీ పామరాజు రామకోటిగారి కుమార్తె రాజ్యలక్ష్మి గారితో వేంకట సుబ్బారావుగారి వివాహం జరిగింది. శ్రీ గోపరాజు వేంకట సుబ్బారావు, రాజ్య లక్ష్మిగార్ల తృతీయ సంతానం - ద్వితీయ పుత్రుడు - మన గోరాగారు గోరా 1902 నవంబరు 15 న ఛత్రపురంలో (ఇప్పుడు ఒరిస్సాలోని గంజాం జిల్లాలో ఉన్నది) జన్మించారు. ఆరోజు కార్తీకపౌర్ణమి.

గోరాగారు జన్మించేనాటికి వేంకట సుబ్బారావుగారి కుటుంబం సనాతన బ్రాహ్మణ సాంప్రదాయాలలో మునిగి తేలుతూ నిరంతరం భజనలతో, పూజా పునస్కారాలతో గడుపుతూ ఉండేవి. గోరాగారికంటే ముందుగా జన్మించిన కుమార్తెకు కృష్ణవేణి అనీ, కుమారునకు తాతగారిపేరు వేంకట నరసింహారావు అనీ పెట్టినతర్వాత తృతీయ సంతానానికి రామ చంద్రరావు అని నామకరణం చేశారు. గోరాగారికి రామచంద్ర రావు అని పేరు పెట్టుటలో కూడా విశేషం ఉంది. వారి మాతామహుని పేరు రామకోటిలోనుంచి రామ శబ్దాన్ని, పౌర్ణమినాడు చంద్రోదయ సమయాన జన్మించుటచేత చంద్ర శబ్దాన్ని జోడించి రామచంద్రరావు అన్నారు. గోరాగారి తర్వాత వరుసగా ఇద్దరు ఆడపిల్లలు పుట్టి పోవడంవల్ల ఇంట్లో గోరాగారే చిన్నపిల్లవానిగా ఉండి చాల ముద్దుగా పెరిగారు.

బాలారిష్టాలు దాటకుండానే పోయిన ముగ్గురు కుమార్తెలు పోగా వేంకట సుబ్బారావుగారికి మిగిలిన సంతానం ఎనిమిదిమంది. ఐదుగురు కుమార్తెలు, ముగ్గురు కుమారులు.

గోరాగారి తర్వాత వరుసగా బాలా త్రిపురసుందరీ, అనసూయ, సౌభాగ్యం, సామ్రాజ్యం అని నలుగురు ఆడపిల్లలు చివర సాంబశివరావు కనిష్ఠ పుత్రుడు. సుబ్బారావుగారి కుటుంబంలో తల్లితండ్రులు – పిల్లలు, సోదరీ సోదరులమధ్య అన్యోన్యత, పరస్పర ప్రేమానురాగాలు మెండు. అల్లుళ్ళకుకూడా కుమారు లంతటి చనువు, బాధ్యత.

గోరాగారికి ఒక సంవత్సరం వయస్సు ఉన్నప్పుడు పర్లాకి మిడి రాజా చనిపోగా కోర్ట్ ఆఫ్ వార్డ్సులో ఉద్యోగిగా సుబ్బా రావుగారు నియమింపబడ్డారు. ఆ పదవిలో ఆయన 8 సంవత్సరా లున్నారు. అందుచేత గోరాగారి బాల్యం ప్రాథమికవిద్య పర్లాకి మిడిలోనే గడిచాయి.

ఆ రోజుల్లో ఓఢ్రప్రాంతంలో 'సంగాతో' అనే ఆచారం ఉండేది. అంటే బాలుడు బాల్యంలోనే తన కుటుంబానికి బయట మరొక బాలునితో సాంప్రదాయరీత్యా నేస్తం కడ తాడు. జీవితాంతం వారిద్దరూ ఆదర్శమిత్రులుగా ఒకరి కష్ట సుఖాలలో మరొకరు భాగం పంచుకుంటూ పరస్పరం సహాక రించుకుంటూ ఉండాలి. 'సంగాతో' అంటే ఒరియాభాషలో చెలికాడు, స్నేహితుడు అని అర్థం. ఈ సంగాతోలు ఒకరి నొకరు పేరుపెట్టి పిలుచుకోరాదు. సంగాతో అనే పిలుచు కుంటారు. ఇండ్లలో ఈ సంఘటన ఒక పెద్ద శుభకార్యము. శాస్త్రోక్తంగా ఈ శుభకార్యం జరిపించుటకు వివాహపు ఏర్పా ట్లంత కర్మకాండ ఇటూ అటూ పెద్దలే చేస్తారు. గంజాంజిల్లా మాతృభాష తెలుగు అయినా ఓఢ్ర దేశానికి సరిహద్దుగా

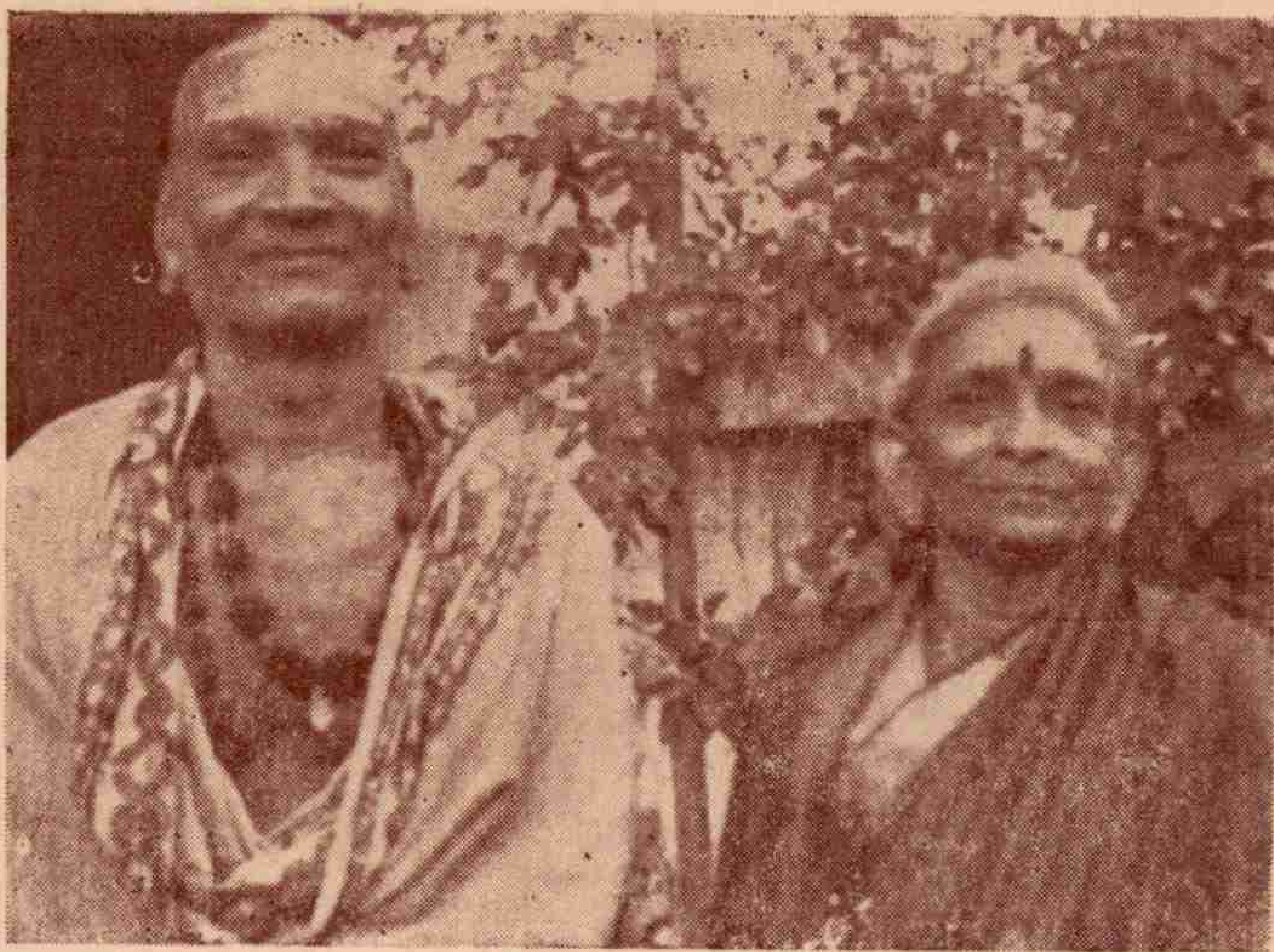
ఉండుటచేత అక్కడా ఈ ఆచారం ఉండేది. పర్లాకిమిడి రాజ పురోహితుల కుటుంబానికి చెందిన బాలుడు సత్యనారాయణ రాజగురుతో గోరాగారికి నేస్తంకట్టి శుభకార్యం మతసాంప్రదాయికంగా జరిగింది. అప్పుడు గోరాగారి వయస్సు 5 సంవత్సరాలు. సత్యనారాయణ కుటుంబీకులు ఓఢ్రులు. వారి మాతృభాష ఒరియా. బాలసంగాతో లిద్దరకూ భాష పెద్ద అవరోధమైంది. సత్యనారాయణకు తెలుగురాదు, గోరాగారికి ఒరియా రాదు. వీరిద్దరూ సన్నిహితంగా రాగలిగింది సుమారు పాతిక సంవత్సరాల తర్వాత. అప్పటికి ఇద్దరూ పెద్దచదువులు చదివి ఆంగ్లవిద్యను అభ్యసించారు. ప్రస్తుతం శ్రీ సత్యనారాయణరాజగురు ఒరిస్సా ప్రభుత్వం పురాతత్వ పరిశోధనాశాఖ (ఆర్కియాలజీ) లో ఉన్నతాధికారిగా ఉంటున్నారు. గోరాగారికి తన విద్యార్థులన్నా, మిత్రులన్నా ఎక్కువ అభిమానము, ఆప్యాయత. అందుకు బీజాలు బాల్యంలోనే పడ్డాయి.

సుబ్బారావుగారు గొప్ప శివభక్తులు. అయినా సర్వమత సామరస్యమును ఆయన అంగీకరిస్తారు. ఎక్కువగా తెల్లదొరల క్రింద పనిచేయుటవల్ల మరీ ఛాందసత్వంకాక కొన్ని అభ్యుదయ భావాలు ఆయనలో ప్రవేశించాయి. పరోపకారదృష్టి, దాన ధర్మాలు హెచ్చుగా ఉండేవి. శైవభక్తుడుగా శివరాత్రిని జరిపినట్లే, శ్రీకృష్ణ జన్మాష్టమికూడా ప్రతీ సంవత్సరం జరిపేవారు. ఆయన నిత్యం "మహాదేవ శంభో" అని అనడంచేత ఆయన అసలుపేరుతోకంటే మహాదేవ శంభోగారనే ఎక్కువ ప్రచారమయ్యారు. సుబ్బారావుగారు రాత్రి వీభూది రాసుకొని, పగలు నామాలు పెట్టేవారు. భగవన్నామ సంకీర్తనంలో కవిత్వం,

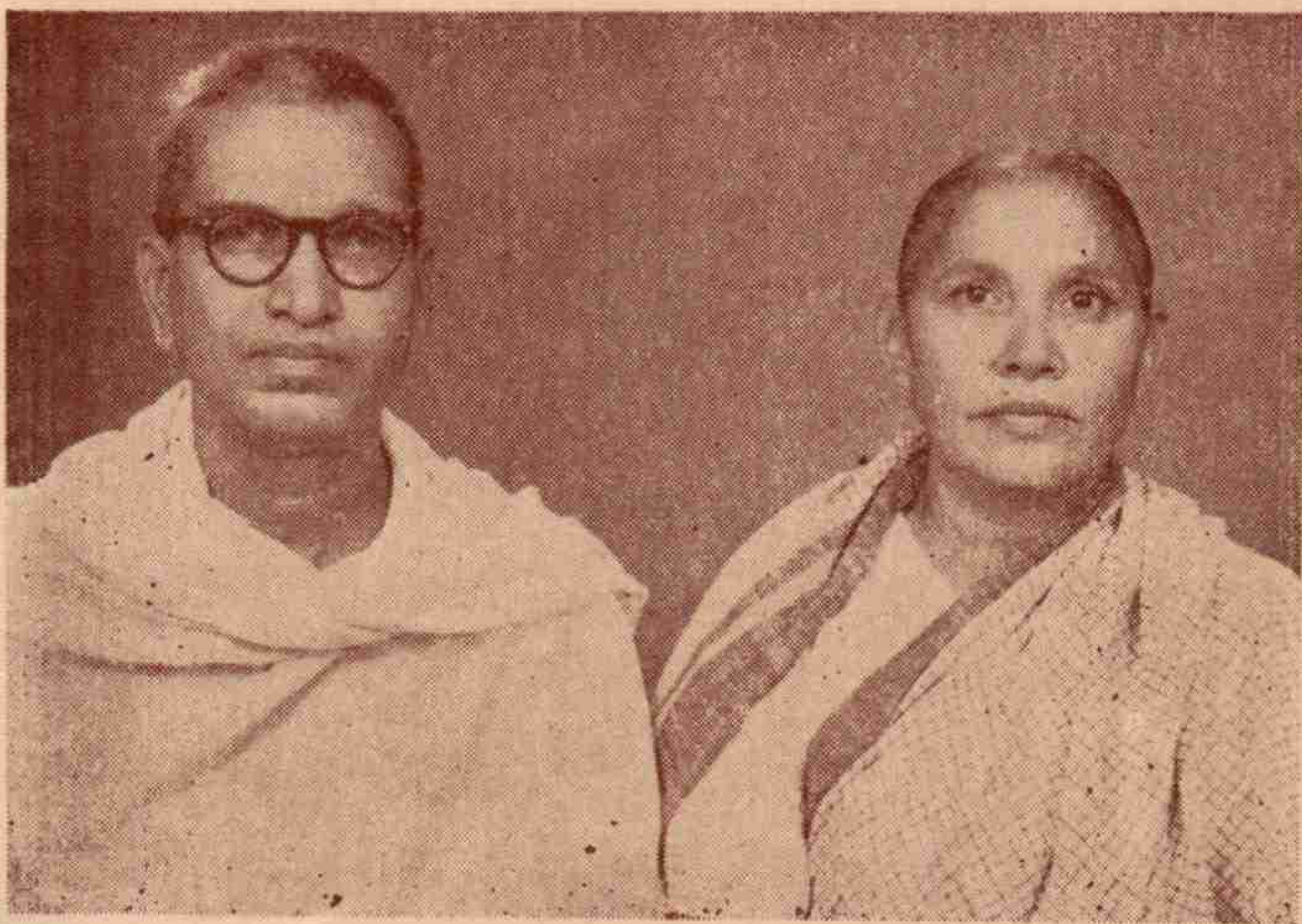
నృత్యం, సంగీతం అలవర్చుకున్నారు. "అక్షరహంసలు" రెండు భాగాలు (పద్యాలు, కీర్తనలు) వ్రాసి ప్రచురించారు. ఇవిగాక "శ్రీమద్భాగవదామృతము", "శంభో శతకము", "సాంబా శతకము" మొదలైన కావ్యాలు రచించారు.

గోరాగారు, వారి అన్నగారగు నరసింహారావుగారు విద్యార్థిదశ దాటేవరకూ పూర్తిగా తండ్రిగారి ప్రభావంలోనే ఉండేవారు. సుబ్బారావుగారు తన పిల్లలకు భారత, భాగవత, రామాయణాలు చెప్పేవారు. రోజూ తనతోపాటు పిల్లలచే కూడా భగవన్నామ సంకీర్తనం చేయించేవారు. సుబ్బారావుగారు 86 సంవత్సరాలు జీవించారు. తమ జీవితకాలంలో ఆయన 62 సంవత్సరాలు ఎట్టి ఆటంకం లేకుండా పట్టుదలతో నిర్విఘ్నంగా ప్రతీ సంవత్సరం శివరాత్రులు జరిపించారు. ఎన్ని అడ్డంకులు వచ్చినా శివరాత్రి ఉత్సవానికి షష్టిపూర్తి జరిపించుటలో వాటిని ఆయన లెక్కచేయలేదు. తండ్రిగారి ఈ పట్టుదలనే గోరాగారు పుణికి పుచ్చుకున్నారనిపిస్తుంది. 20 సంవత్సరాల వయస్సు వచ్చేవరకూ గోరాగారు ప్రతీ శివరాత్రిసమయంలోనూ తండ్రిగారితోపాటు గజ్జెలుకట్టుకుని గెంతుతూ భజనలు చేసేవారు.

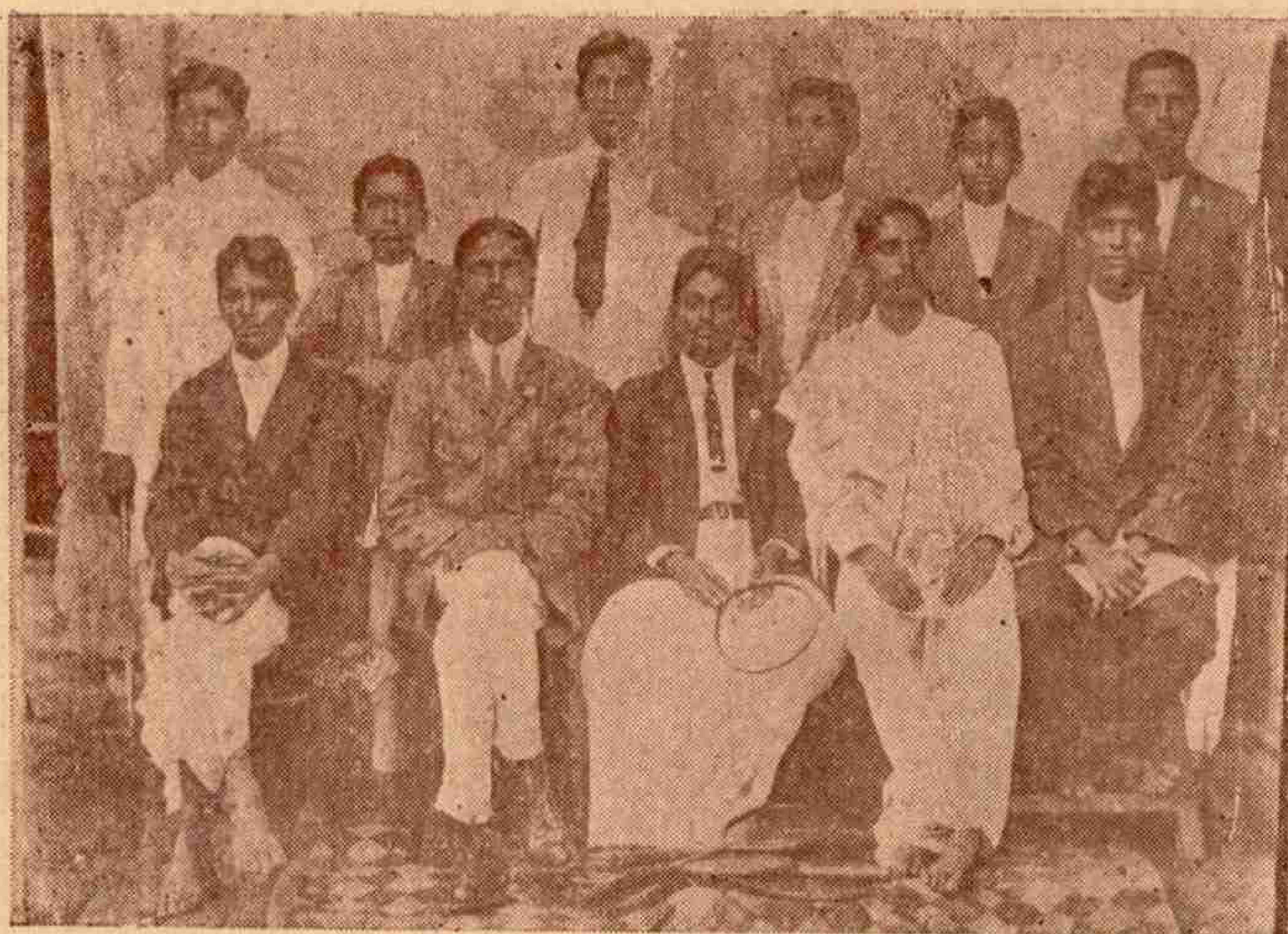
1912 లో పర్లాకిమిడిలో కోర్ట్ ఆఫ్ వార్డ్స్ ఎత్తివేసినప్పుడు సుబ్బారావుగారిని కర్నూలు ఫారెస్టు ఆఫీసు హెడ్ క్లార్కుగా బదిలీచేశారు. పెద్దపిల్లలను పర్లాకిమిడిలోనే ఉంచి చిన్నపిల్లలను తీసుకుని కర్నూలు వెళ్ళారు. కాని తన శిష్యకోటికి దూరంకావడం ఆయనను బాధపెట్టింది. దానితో అటవీ

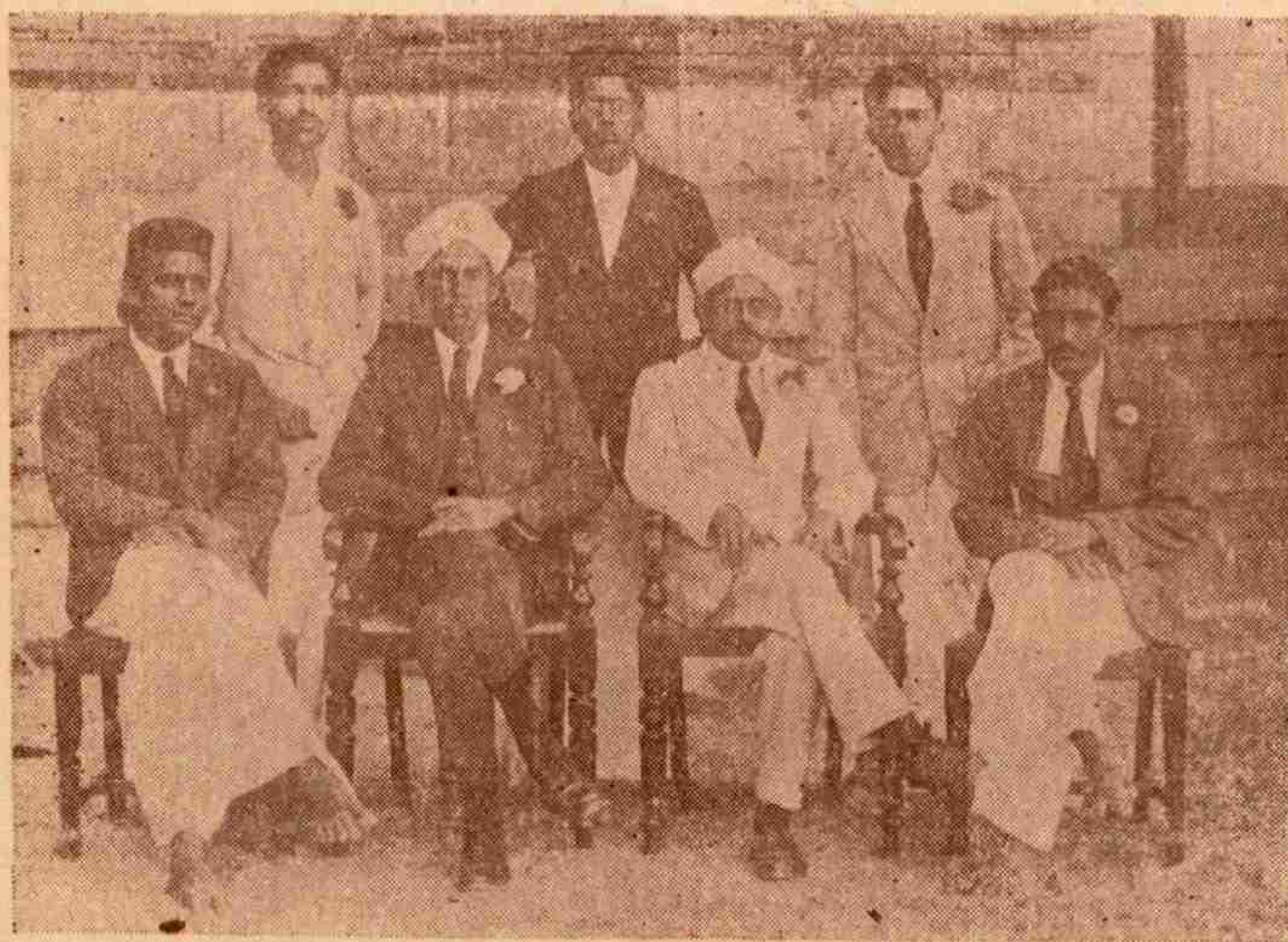
(1)

(2)

(3)

(4)

శాఖలోనే ఉంటే పైకివెళ్ళే అవకాశాలు ఉన్నప్పటికీ, అవి అన్నీ వదలుకుని, ఒకేచోట స్థిరంగా ఉండటంకోరకూ, పిల్లల చదువులు చూచుకొనుటకొరకూ, తిరిగి సర్కారు జిల్లాలకు రావాలనీ, తమ సర్వీసు రివెన్యూ డిపార్టుమెంటుకు మార్పించుకున్నారు. ఈవిధంగా ఒక్కసంవత్సరం మాత్రమే కర్నూలులో పనిచేసి 1913 లో కాకినాడకు కలెక్టర్ ఆఫీసులో హుజూరు క్యాష్‌కీపరుగా బదిలీ అయారు. సుబ్బారావుగారు పదవీవిరమణ చేసేవరకూ కాకినాడలోనే ఉన్నారు. కాకినాడ వారికి శాశ్వత నివాసం అయింది.

విద్యార్థి జీవితం - వివాహం

1913 లో వేంకట సుబ్బారావుగారు కాకినాడ చేరిన తర్వాత పర్లాకిమిడిలోని తన పిల్లలను కూడా తీసుకువచ్చారు. 1913 లో గోరాగారు పిఠాపురంరాజా కాలేజీ హైస్కూలులో ఒకటవ ఫారంలో చేరారు. వరసగా చదువుతూ 1919 లో స్కూలుఫైనలు పరీక్షకు వెళ్ళారు. కాని ఆ సంవత్సరం ప్యాసు కాలేదు. మరుచటి సంవత్సరం 1920 లో స్కూలుఫైనలు ప్యాసై పి. ఆర్. కాలేజీలో ఇంటర్‌మీడియేట్‌లో జీవశాస్త్రం ప్రధాన విషయంగా తీసుకుని చేరారు.

ఆంధ్రదేశంలో బ్రహ్మసమాజానికి కాకినాడ కేంద్రంగా ఉండేది. గోరాగారు హైస్కూలులో చదువుకునే రోజుల్లో శ్రీ రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడుగారు కాలేజీ ప్రిన్సిపాలుగా ఉండేవారు. అయితే గోరాగారు కాలేజీ తరగతులకు వచ్చే సరికి క్రమశిక్షణకు ఖ్యాతిగాంచిన డాక్టర్ వేమూరి రామ కృష్ణారావుగారు ప్రిన్సిపాలు అయారు.

గోరాగారు హైస్కూలులో చతువుతున్న రోజులలోనే గాంధీజీ దక్షిణాఫ్రికానుంచి భారతదేశం వచ్చి స్వరాజ్యోద్యమానికి కాంగ్రెసును సంఘటిత పరుస్తున్నారు. వేంకట సుబ్బారావుగారు సరళహృదయుడు, ఉదారస్వభావుడు కావడంచేత జాతీయోద్యమ ప్రభావానికి లోనయ్యారు. గోరాగారికి దేశ భక్తి గురించీ, తిలక్, అనీబిసెంటు గాంధీ నాయకత్వం గురించి

స్వయంగా చెప్పేవారు. జాతీయోద్యమానికి సుబ్బారావుగారు సానుభూతిపరుడుగా తయారయ్యారు.

గోరాగారు కాలేజీలో ప్రవేశించిన వెంటనే సహాయ నిరాకరణోద్యమం ప్రారంభమైంది. నూనూగు మీసాల నవ యౌవనం. జాతీయభావాలు అప్పటికే చొరబడ్డాయి. దానితో కాలేజీని వదిలిన మరికొంతమందితోపాటు గోరాగారు కూడా సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. అదేసమయంలో గోరాగారి తండ్రిగారగు వేంకట సుబ్బారావుగారు కాంగ్రెసుకు 2 బస్తాల ధాన్యం విరాళంగా యిచ్చారు. ఇంకేముంది. సుబ్బారావుగారు కొంతకాలంవరకూ ఉద్యోగంలోనుంచి సస్పెండు చేయబడ్డారు. తర్వాత ఆయన తిరిగి ఉద్యోగంలోనికి తీసుకోబడ్డారు. ఇటు సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమంలో పాల్గొన్న విద్యార్థులలో కొద్దిమందిని మాత్రమే ప్రభుత్వం అరెస్టుచేసింది. ఊరిలోని పెద్దలు, సంరక్షకులు, అధ్యాపకుల కృషిఫలితంగా మిగిలినవారిలో చాలామంది తిరిగి కాలేజీలో చేరారు. గోరా గారు కూడా వారిలో ఒకరు.

కాకినాడ కాలేజీలో విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు గోరా గారిని ఎక్కువ ప్రభావితం చేసినవారు [illegible] స్త్ర ఆచార్యులు శ్రీ ఆర్. వి. శేషయ్యగారు. [illegible] ఆదర్శవాది. చక్కని విద్యావేత్త. [illegible] లచు టలో ఆయన చా[illegible] గారు జీవ[illegible]

బోతున్నారు. అప్పుడు వెంటనే వివాహం చేసుకోవాలనే ఉద్దేశ్యం ఆయనకు లేదు. ఇంతలోనే ఒక విచిత్రమైన సంఘటన జరిగింది. శ్రీ పోడూరి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు, వేంకటసుబ్బారావుగారు విజయనగరంలో బాల్యస్నేహితులు, సహపాఠులు. 1922 వేసవిలో అకస్మాత్తుగా ఇద్దరు మిత్రులూ కాకినాడలో రోడ్డుమీద కలుసుకున్నారు. చాలాకాలానికి తిరిగి కలుసుకున్నందున మిత్రులిద్దరూ కుశలప్రశ్నలు వేసుకున్నారు. సుబ్బారావుగారు నరసింహారావుగార్ని తన ఇంటికి తీసుకునివచ్చారు. ఇలా కాకినాడవచ్చిన పని ఏమని అడిగారు. దానిపై నరసింహారావుగారు తన కుమార్తె సరస్వతికి సంబంధాలు చూచుటకు వచ్చామన్నారు. అమ్మాయికి 11 ఏళ్ళు. అప్పుడే ఇంటరు ప్యాసై, పై చదువులకు పోనున్న తన కుమారునికే ఆ సంబంధం చేసుకుంటే బాగుండు ననిపించింది సుబ్బారావుగార్కి. ఈ సంబంధంతో బాల్యస్నేహితులు వియ్యమందుతారు. ఇద్దరూ సంతోషించారు. పెళ్ళిచూపు లయ్యాయి. కట్నాలు-కానుకలుగా ఆడపెళ్ళివారు వెయ్యి రూపాయలు ఇచ్చేట్లు నిశ్చయించుకున్నారు.

నరసింహా[illegible]గారు విజయనగరం రాజాగారి కొలువులో పనిచేసేవారు [illegible]కూడా అప్పుడప్పుడు రాజాగారి[illegible] [illegible]సుకుని వెళుతూ ఉండే [illegible]తిగారంటే అభి [illegible]గారగొన్న

అడిగి తెలుసుకుని తగినవాడేనని అభినందించి, అమ్మాయి వివాహానికి అయ్యే కట్నము, ఖర్చులు తానే భరిస్తాననీ, పెండ్లి వైభవంగా జరిపించవలసిందనీ మహారాణీగారు సంసింహారావు గారిని కోరారు. ఈ విధంగా గోరాగారికీ సరస్వతిగారికి 1922 మే 7 వ తేదీన వివాహం జరిగింది. వివాహకర్మకాండ 5 రోజులు అతివైభవంగా జరిపించారు. సరస్వతిగారికది బాల్యవివాహం. అప్పటికామె 4 వ తరగతి చదువుతూ ఉండేవారు. సరస్వతి గారు నలుగురు అన్నలతర్వాత ఒక్కర్తే ఆడకూతురు. అందు చేత ఆమె అతి గారాబంగా పెరిగింది. అన్నలందరూ పెద్ద చదువులే చదివారు. విజయనగరంలో పోడూరివారి కుటుంబం చాలా సనాతన ధర్మసాంప్రదాయాలు కలది. తమ కుటుం బానికి తగిన అల్లుడే లభించాడని సరస్వతిగారి తల్లి కొండమ్మ గారు కూడా చాలా సంతోషించారు.

వివాహానంతరం గోరాగారు పై చదువుకు మద్రాసు వెళ్ళిపోయారు. అక్కడ ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో వృక్షశాస్త్రం (బోటనీ) బి. ఏ. ఆనర్సులో చేరారు. కాలేజీకి ప్రక్కనే ఉన్న విక్టోరియా హాస్టల్‌లో ఉండేవారు. కాలేజీకి, హాస్టలుకు కూడా ఎదురుగా నిర్విరామంగా అలలతో హోరుపెట్టే విశాలమైన సముద్రం.

ఆ సంవత్సరం బోటనీ ఆనర్సులో 5 గురు విద్యార్థులు చేరారు. సాధారణంగా అంతకంటే తక్కువ ఉండేవారు. ఆ రోజుల్లో దక్షిణ భారతదేశం మొత్తంమీద బోటనీ ఆనర్సు తరగతులు బోధించే కళాశాల అది ఒక్కటే. ఈ ఆనర్సుపరీక్ష ప్యాసైతే ఒక సంవత్సరం తర్వాత యూనివర్సిటీవారు ఎం. ఏ.

పట్టం ఇచ్చేస్తారు. ఆ సంవత్సరం చేరిన 5 గురులో గోరాగారు ఒక్కరే ఆంధ్రులు. మిగిలిన నలుగురూ తమిళులు. తమాషాగా మిగిలిన నలుగురూ వృక్షశాస్త్రంతో పాటు రెండవ విషయంగా భూగర్భశాస్త్రం (జియాలజీ) తీసుకోగా, గోరాగారు ఒక్కరే రెండవ విషయంగా జంతుశాస్త్రం (జూ ఆలజీ) తీసుకున్నారు. ఆ రోజులలో జంతుశాస్త్రం తీసుకునే విద్యార్థులు చాలా అరుదుగా ఉండేవారు. గోరాగారికి కొన్ని సంవత్సరాలు ముందు, కొన్ని సంవత్సరాల తర్వాతవరకూ వృక్షశాస్త్రంతో పాటు రెండవ విషయంగా జంతుశాస్త్రాన్ని ఎవరూ తీసుకోలేదు. గోరాగారికి కాలేజీలో ఆదర్శ ఉపాధ్యాయుడుగా ఉండిన శ్రీ ఆర్. వి. శేషయ్యగారు జంతుశాస్త్రంలో ఎం. ఏ. పట్టం తీసుకున్నారు. కనుక గోరాగారు తన రెండవ విషయంగా జంతు శాస్త్రాన్ని ఎన్నుకొనుటలో శేషయ్యగారి ప్రభావం ఉందని చెప్పవచ్చు.

గోరాగారి బోటనీ ప్రొఫెసరు శ్రీ పార్థసారధి అయ్యంగార్ తన విద్యార్థులను కన్నబిడ్డలుగా చూచుకునేవారు. పాఠాలు చెప్పడంలోనూ గొప్ప దిట్టగా పేరుపొందారు. పార్థసారధిఅయ్యంగారి సాన్నిధ్యంలో గోరాగారి మద్రాసు విద్యార్థి జీవితం 3 సంవత్సరాలూ అతి సరళంగా గడిచిపోయింది.

విద్యార్థిగా గోరా చాలా బిడియపడేవారు. మితభాషి. పితృభక్తి, గురుభక్తి మెండు. మతసాంప్రదాయానికి భిన్నంగా పోయేవారుకాదు. పిలక, బొట్టుకూడా ఉండేవి. తండ్రి మంత్రించి ఇచ్చిన విభూతిపొట్లం ఎప్పుడూ జేబులో ఉండేది. తన చదువు తప్ప ఇతర విషయాలు ఎక్కువ పట్టించుకునేవారు కాదు.

1925 వ సంవత్సరంలో ఫైనల్ పరీక్ష జరిగింది. గోరా గారి జట్టులోని ఐదుగురూ ప్యాసైనారు. గోరాగారు తనకు మంచి మార్కులు రాగలవని చాలా ఆశించారు. కాని తీరా ఫలితాలువస్తే 5 గురిలోనూ చివరివారిగా గోరాగారు ప్యాసైనారు. మొదట్లో ఈ ఫలితం గోరాగారిని కొంత క్రుంగదీసింది.

సరిగ్గా ఆ రోజుల్లోనే గోరాగారితండ్రి కొన్ని కేసులలో పడి ఆస్తినంతనూ పోగొట్టుకున్నారు. ఇల్లు, పొలం అన్నీ పోయాయి. ఇది గోరాగారిని మరీ కలవరపరచింది. రీసెర్చి చేద్దామని లోపల ఎంతకోర్కె ఉన్నా, కాశీ విశ్వవిద్యాలయానికి వెళితే వచ్చే స్కాలర్‌షిప్ చాలదు; తండ్రి తనకు ప్రత్యేకంగా డబ్బు పంపే స్థితిలో లేరు. ఇవన్నీ ఆలోచించి ఉద్యోగంలో ప్రవేశిద్దామనుకున్నారు. వెంటనే తన ప్రొఫెసరు అయిన పార్థసారథి అయ్యంగారివద్దకువెళ్ళి తనకు ఏదైనా ఉద్యోగం ఇప్పించమన్నారు. "నువ్వు చివరివాడిగా ప్యాసు అయావు కనుక చివరనే నీకు వస్తుంది" అని జవాబు చెప్పారు.

గోరాగారి ఓర్మికి ఇది పరీక్షగా తయారైంది. నిరాశ చెందేబదులు ఆయనలో పట్టుదల పెరిగింది. జీవితంలో నేను విజయవంతుణ్ణి కావాలి. సాధించి తీరాలి అనే పట్టుదల ఆయనలో పెరిగింది. వెంటనే తిరుపతిలోఉన్న తన గురువుగారు ఆర్. వి. శేషయ్యగారివద్దకు వెళ్ళారు. శేషయ్యగారు ఆరోజుల్లో తిరుపతిలో జంతుశాస్త్రంలో ప్రయోగాలు చేస్తూ ఉండేవారు. తన భవిష్యత్తు నిర్ణయమయ్యేవరకూ శేషయ్యగారివద్దనే ఉండాలని నిశ్చయించుకుని గోరాగారు ఆయనకు పనిలో సహాయం చేయ నారంభించారు.

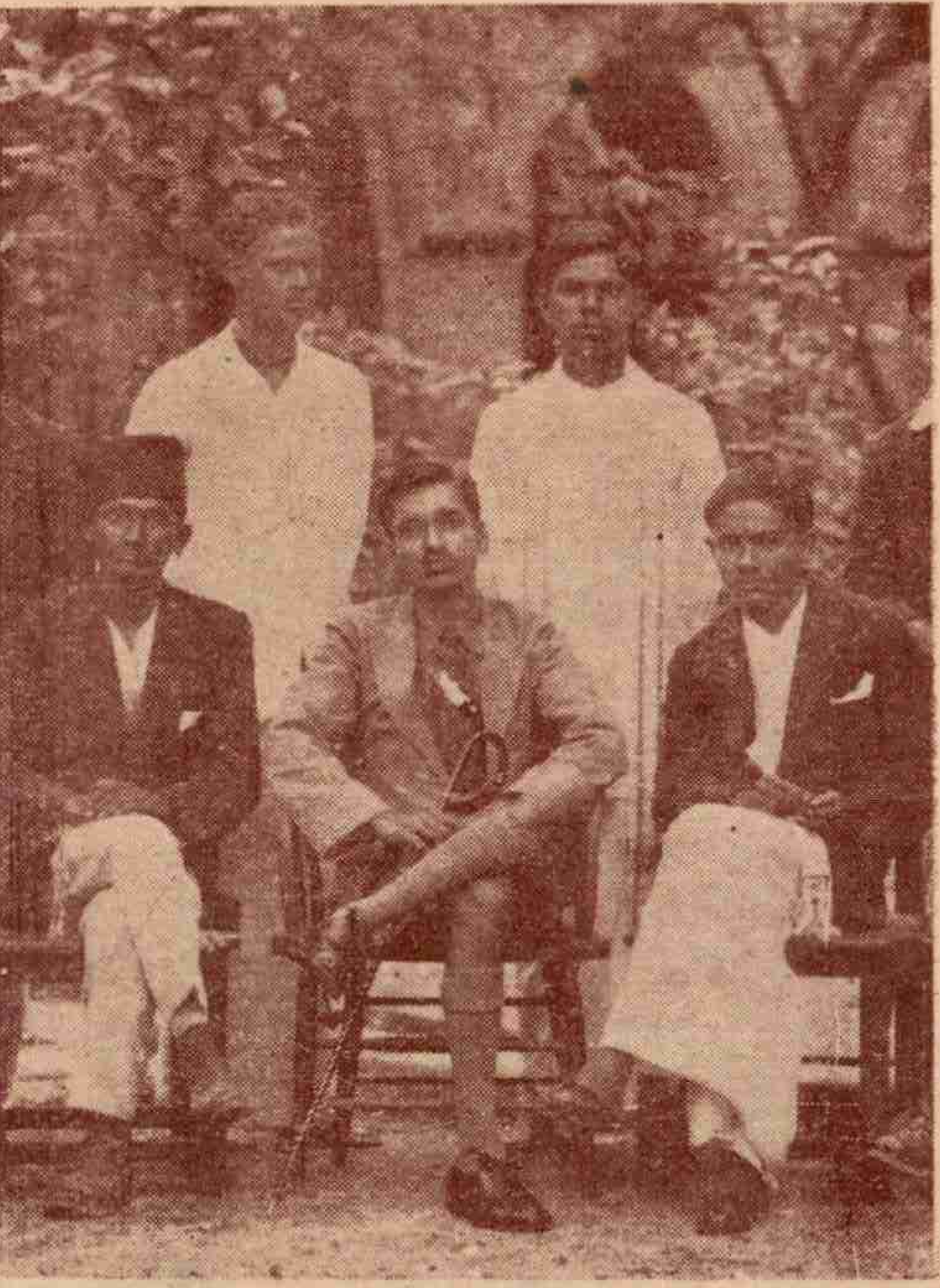
*

ఉపాధ్యాయ వృత్తి ప్రారంభం

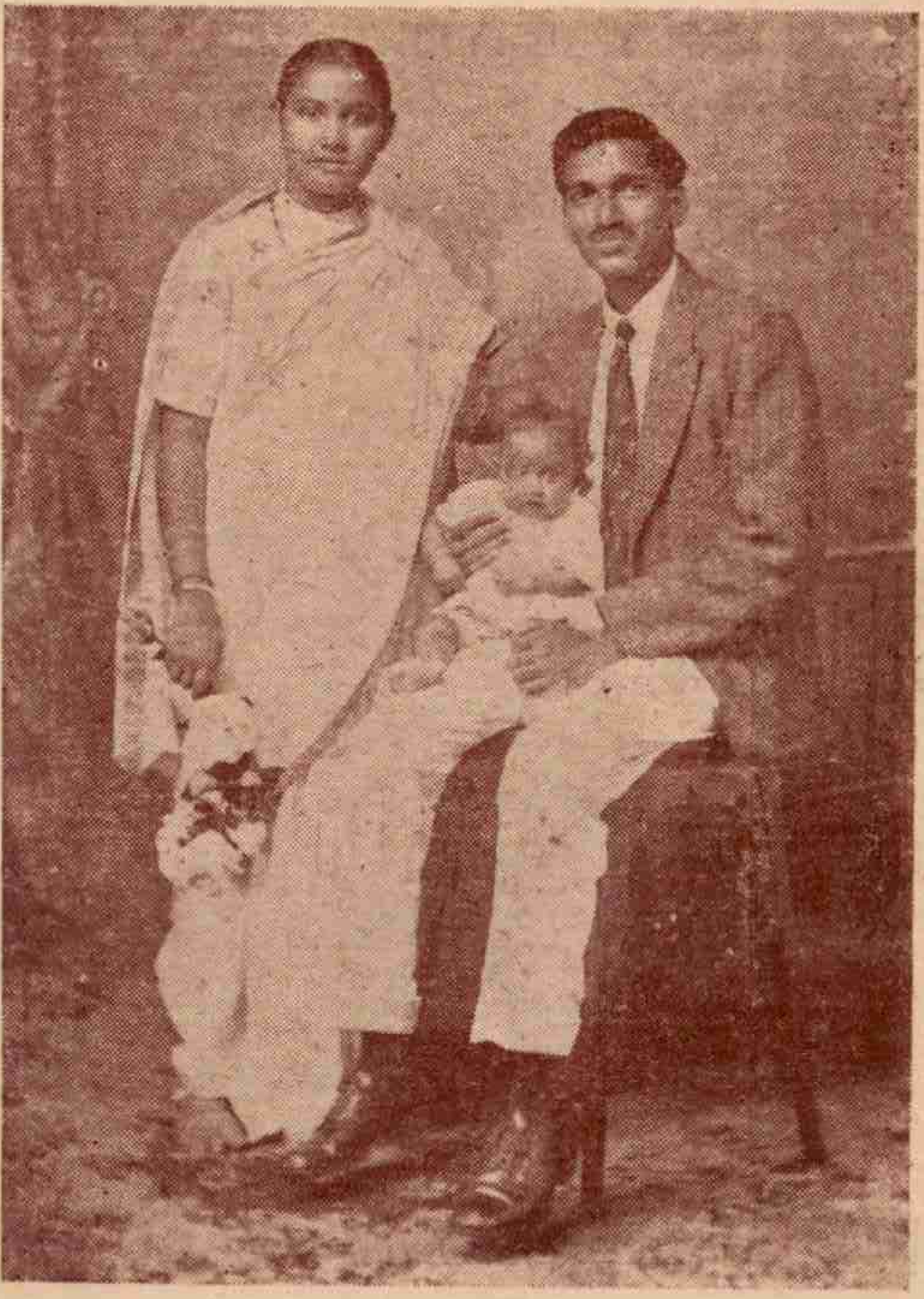
జీవితంలో తొలి అనుభవాలు

1925 జూలైలో గోరాగారు శేషయ్యగారివద్దకు తిరుపతి వెళ్ళారు. ఆరువారాలు కూడా పూర్తికాకుండానే పార్థసారథి అయ్యంగారినుండి గోరాగార్కి ఉత్తరం వచ్చింది. మదుర అమెరికన్ కాలేజీలో "నాచురల్ సైన్సు" లెక్చరర్ ఉద్యోగానికి వెళతావా అని అడిగారు. ఎక్కడ కాకినాడ, ఎక్కడ మదుర! ఆ రోజుల్లో మద్రాసువారే మదుర ఉద్యోగానికి వెళ్ళడమంటే దూరంగా భావించేవారు. అయినా జీవితంలో నెగ్గితీరాలి అనే పట్టుదలతో సరికొత్త మనిషిగా తయారైన గోరా ఆ ఉద్యోగానికి వెంటనే అంగీకరించారు. పరీక్షలో చివరివాడుగా ప్యాసైనప్పటికీ, మిగిలిన నలుగురూ వేరువేరు కారణాలవల్ల ఆ ఉద్యోగానికి అంగీకరించకపోవుటతో గోరాగారికే తొలిగా ఉద్యోగం లభించింది!

మదుర ఉద్యోగం అయితే వచ్చింది. కాని లెక్చరర్‌గా క్లాసుకు వెళ్లాలంటే రెండుజతల సూట్లు అయినా కావాలి. ప్రయాణపు ఖర్చులు, వెళ్ళగానే ఒక నెల వరకూ భోజనం ఇత్యాది ఖర్చులు భరించాలిగదా. ఆలోచనలో పడ్డారు గోరా. నీకేం భయంలేదు నేను ఉన్నానుగదా అన్నారు శేషయ్యగారు. తనవద్దకూడా డబ్బులేదు. శిష్యుడు వెంటనేవెళ్ళి ఉద్యోగంలో చేరాలి. అందుచేత శేషయ్యగారు కో ఆపరేటివ్ బ్యాంకులో

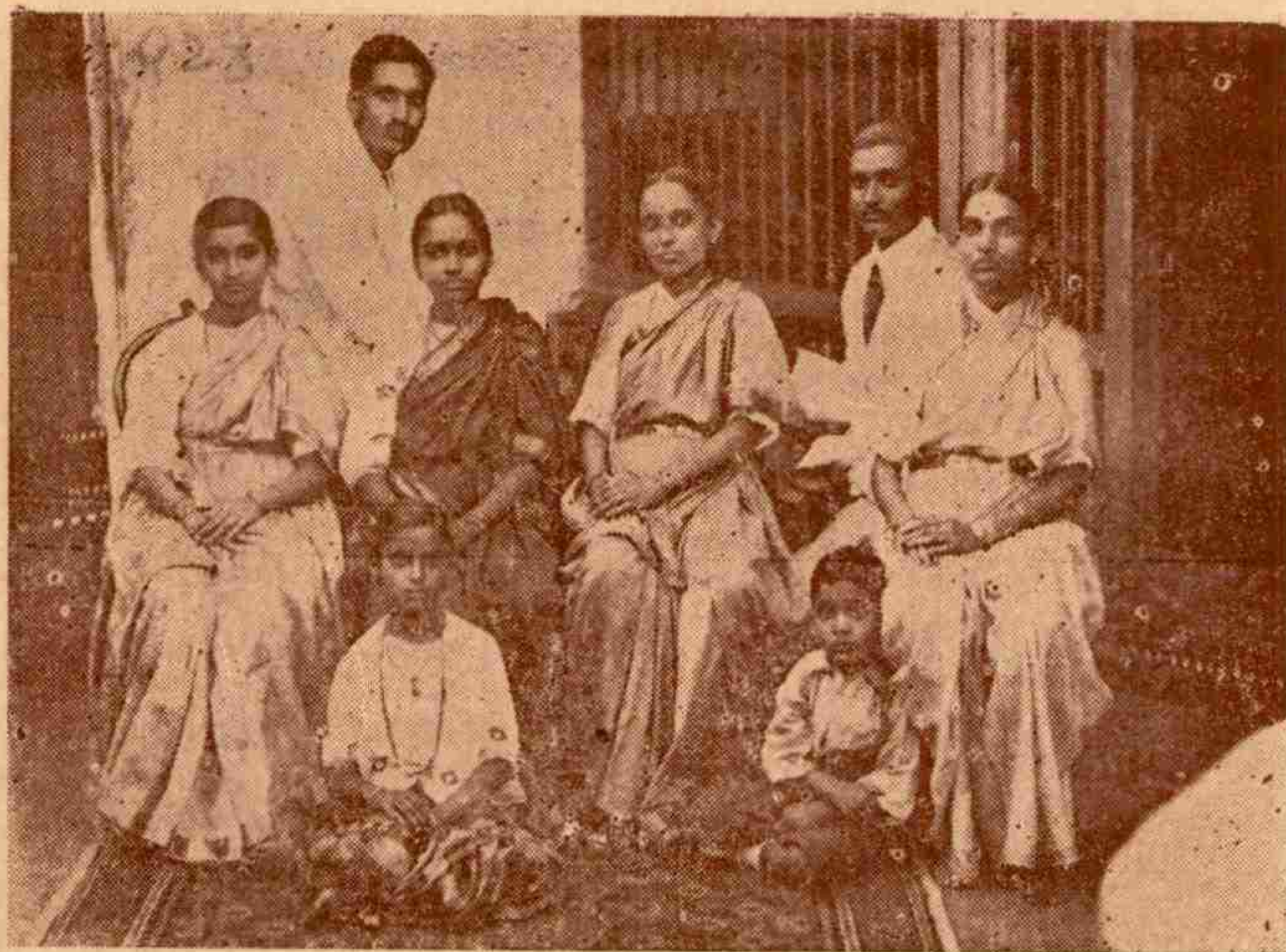
(5)

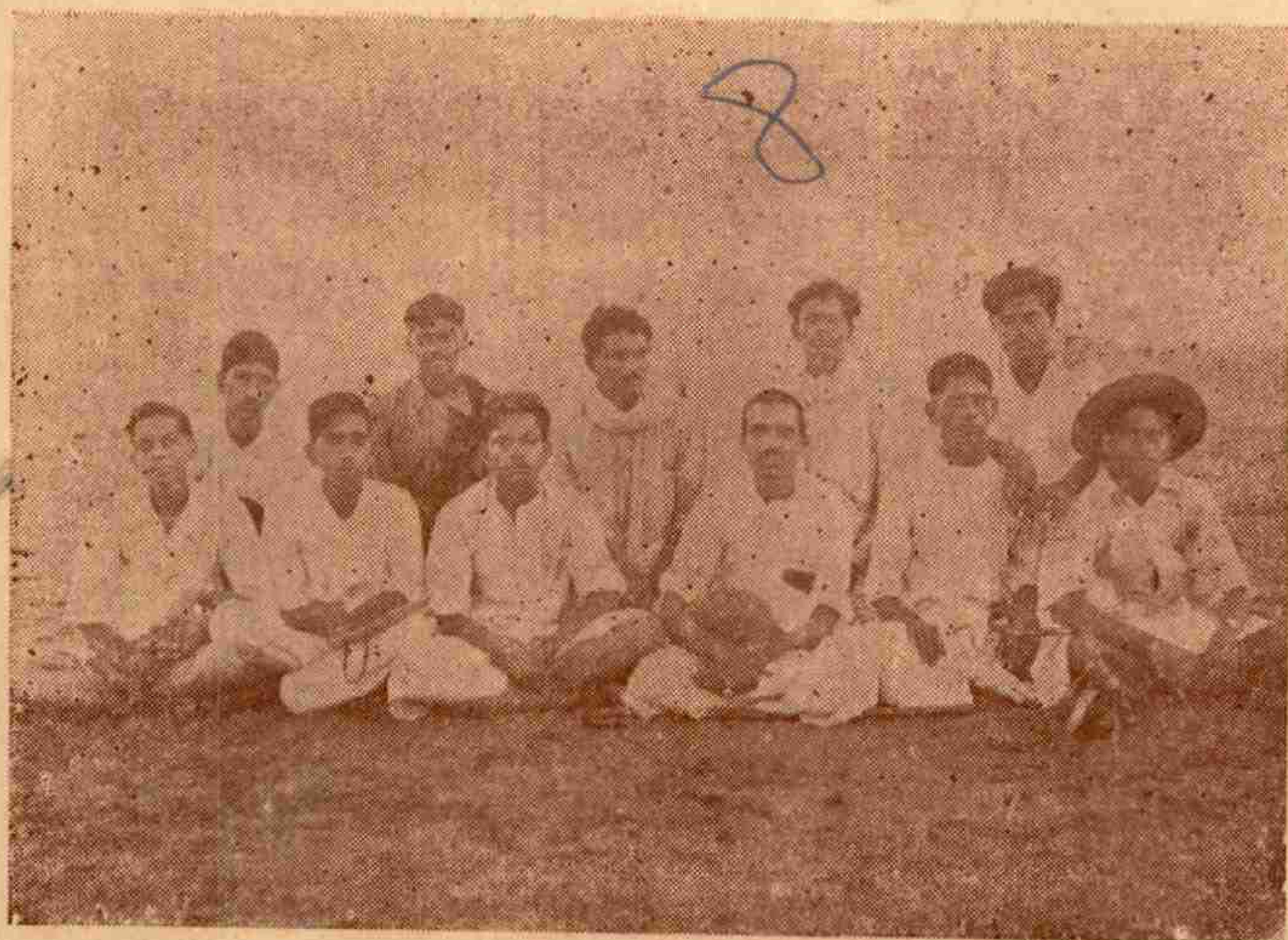
(6)

16 A

16B

(7) 7

(8)

వందరూపాయలు అప్పు తీసుకువచ్చి యిచ్చారు. ఉద్యోగంలో చేరినవెంటనే ఆ అప్పును గోరాగారు తీర్చివేశారు. గోరాగారు సూట్లు కుట్టించారు. సూటు వేయడం అదే ప్రథమం. ఎందు కంటే విద్యార్థిగా ఆయన పంచె కట్టేవారు.

చివరకు మదుర చేరారు. ఉపాధ్యాయుడుగా తొలి అనుభవం. అది అమెరికన్ మిషన్ కాలేజి. అమెరికా దేశస్థుడు రెవరెండ్ డబ్ల్యు. డబ్ల్యు. వాలెస్ ప్రిన్సిపాలు. వయస్సు మళ్ళిన వాడు. ఉపాధ్యాయవర్గంలో గోరా ఒక్కడే ఆంధ్రుడు. క్లాసు లోకి వెళితే తనకంటేకూడా పెద్దవారు విద్యార్థులుగా ఉన్నారు. అయినప్పటికీ అతిత్వరలోనే తోటి ఉపాధ్యాయవర్గంలో మంచి మిత్రుడుఅనీ, విద్యార్థులలో సమర్థుడైన ఉపాధ్యాయుడనీ పేరు పొందారు.

మదుర పుణ్యక్షేత్రం అవడంచేత ఆరోజుల్లో ఇండ్లకొరత ఎక్కువగా ఉండేది. ఎంతవెతికినా ఇల్లుదొరకలేదు. ఊరిబయట స్మశానంప్రక్క ఒక పెద్దఇల్లు ఉందనీ, అయితే అది దెయ్యాల ఇల్లుఅనీ స్థానికులు అన్నారు. జీవితంలో నెగ్గి తీరాలనే పట్టుదల ప్రవేశించిన గోరాలో హేతువాదం ఉదయించింది. దేన్నైనా మూఢంగా ఎందుకునమ్మాలి? దెయ్యాలు నిజంగా ఉన్నాయా? ఉంటే అవిఏమిటి? అసలు ఇంతవరకూ దెయ్యాలను చూచి నిర్ధారణగా ఇదమిత్థమని చెప్పినవారు ఎవరూ లేరేమి? ఏ విషయమైనా నిర్ధారణ చేసుకోవడం మంచిదిగదా? ఇలా ఆలో చిస్తూ నెలకు 20 రూపాయలు అద్దె ఇస్తానన్నా గదిదొరక్క పోవుటచేత చివరకు మొండిగా ఆ దెయ్యాల ఇంటి సంగతే

తేల్చుకుందామనుకున్నారు. కాలేజీ మిత్రులు వద్దు, వద్దు అని చాల గోల పెట్టారు. అయినా గోరా ఖాతరు చెయ్యలేదు.

ఇంటి యజమానివద్దకు వెళితే ఆయనకూ ఆశ్చర్యమే. 2 సంవత్సరాలకు పైగా ఆ ఇంటివైపు ఎవరూ కనీసం తొంగి అయినా చూడలేదు. ఏమైతేనేం! 2 సంవత్సరాలుగా దెయ్యాలకొంప అని పాడుబడిన తన ఇంట్లో ఎవడో ఒక మొండి వాడు వచ్చి దిగుతానంటున్నాడు, ఎవరో ఒకరు ముందు దిగితే దెయ్యాల కొంప అనే పేరు పోతుందిగదా అని సంతోషించాడు ఇంటి యాజమాని. గదికి నెలకు పన్నెండణాలచొప్పున రెండు గదులకు రూపాయిన్నర అద్దెగా నిర్ణయించారు. నెలకు పన్నెండణాలు అనేది కాలేజీ హాస్టలులో గదికి తీసుకునే అద్దె.

ఇల్లు తాళం తీసుకుని గోరాగారు రెండు గదులు దులిపి కడిగించారు. రెండు సంవత్సరాలనుంచి పాడుబడి ఉందేమో బోలెడంత దుమ్ము రాలింది. ఆ దుమ్ముతో బాటే దెయ్యాల మూఢనమ్మకం కూడా రాలిపోయింది! ఆ ఇంట గోరాగారు దిగిననాటి సాయంత్రం, ఆయనతోపాటు ఇంట్లోకి వెళ్ళుటకు తోటివారెవరూ సాహసించలేకపోయారు. రాత్రికి దెయ్యాలు గోరాగారిని సజీవంగా మిగల నివ్వవని మిత్రులు ఎంతో భయపడ్డారు. మర్నాడు తెల్లవారింది. గోరాగారు చిరునవ్వుతో మామూలుగా అందరికీ కనబడ్డారు. ఒకరోజు, రెండురోజులు, వారంరోజులుగడిచాయి. ఏ దెయ్యమూ రాలేదు. అద్దె హెచ్చు ఇవ్వనక్కరలేదుగాని మిగిలిన గదులన్నీ, మొత్తం ఇల్లు వాడుకోమన్నాడు ఇంటి యాజమాని. పదమూడు గదులున్న ఆ పెద్ద

ఇంటి నంతనూ గోరాగారు ఒక్కరే వాడుకోవడం ప్రారంభిం చారు. మొదట్లో నెలకు 20 రూపాయలు ఇస్తానన్నా ఇల్లుదొరక లేదు. అదే. మూఢనమ్మకాలను తొలగించుకునేసరికి నెలకు రూపాయన్నర మాత్రమే యిచ్చి మదురలో ఉన్న సంవత్సర కాలమూ పెద్ద ఇల్లు అనుభవించారు. ఈ సంఘటనవల్ల గోరా గారిలో ఆత్మవిశ్వాసం పెరిగింది. తోటివారికి గోరా అంటే వీరపూజాభావం ఏర్పడింది.

గోరాను గొప్ప గురువుగా నిరూపించిన ఘటన కూడా మదురలోనే జరిగింది. యూనివర్శిటీ పరీక్షలకుముందు కాలేజీ పరీక్షలుజరుగుతాయి. వీటిని సెలక్షన్ ఎగ్జామినేషన్సంటారు. ఇందులో ప్యాసైతేనే పబ్లిక్ పరీక్షకు పంపుతారు. ప్రతీవిషయం లోనూ, ప్రతీక్లాసులోనూ ఇలాంటి పరీక్షలు జరగడం. కొందరే ప్యాసుకావడం, కొందరుతప్పడం ప్యాసైనవారుమాత్రమే పబ్లిక్ పరీక్షలో కూర్చోవడం ఆ రోజుల్లో మామూలు. గోరాగారు మదురలో ఒక విచిత్రమైన పనిచేశారు. తన విషయమైన జీవ శాస్త్రంలో సెలక్షను పరీక్ష వ్రాసిన అందర్నీ ప్యాసుచేశారు. అంటే అందరికీ పబ్లిక్ పరీక్షలో కూర్చునే అర్హత కల్పించారు. ఫలితం ప్రకటింపబడుటకుముందు ప్రిన్సిపాలువద్దకు వెళ్ళింది. అది చూచి ప్రిన్సిపాలు గోరాను పిచ్చి ఆదర్శవాది అని అనుకొని నవ్వుకున్నాడు. గోరాను పిలిపించి, నీకుఅనుభవం లేదు-ఇలాచదివినవాడినీ చదవనివాడినీ అందర్నీ ప్యాసు చేయకూడదనీ, ఫలితాలు తిరిగి సరిచూడమనీ కోరారు. కాని గోరా అందుకు అంగీకరించక నిర్భయంగా "విద్యార్థులకు పాఠాలు నేనుచెప్పాను. ప్రశ్నల పత్రం నేను కూర్చి ఇచ్చాను, పరీక్ష పేపర్లు నేను

దిద్దాను. కనుక అందరూ పబ్లిక్ పరీక్షకు అర్హులనే నాఅభిప్రాయం" అన్నారు. గోరా మొండిధైర్యాన్నీ, ఆదర్శవాదాన్నీ చూచి విస్తుపోయాడు శ్వేతజాతీయుడైన ప్రిన్సిపాల్ వాలెస్. "నువ్వు యువకుడివి. ఉపాధ్యాయవృత్తికి కొత్తవాడివి. అయినా ఈ సంవత్సరం నీ మాటను ఆమోదిస్తాను. ఈ విధంగా మనకు ఇంతవరకూ జీవశాస్త్రంలో వస్తున్న ఉత్తీర్ణుల శాతాన్ని నువ్వు నిలపగలిగితే సంతోషం. అలా కాకపోతే పైసంవత్సరంనుంచి పాత విధానాన్నే అనుసరించాలి." అన్నారు ప్రిన్సిపాల్. విజయోత్సాహంతో గోరాగారు ఆనందపడ్డారు.

విద్యార్థులకు గోరాగారు ఫలితాలుచెప్పి "నా పని నేను చేశాను. ఇక మీ పని మీరు చెయ్యాలి" అన్నారు. ఇక పరీక్షలకు మిగిలిఉన్న కొద్దిరోజులలోనూ విద్యార్థులు ఉత్సాహంతో, పట్టుదలతో చదివారు. కొత్త ఉపాధ్యాయుని యెడల విద్యార్థులకు గౌరవం అధికమైంది. జీవశాస్త్రంలో విద్యార్థులందరూ పబ్లిక్ పరీక్షకు కూర్చున్నారు. ఆశ్చర్యజనకమైన ఫలితాలు. 78 మంది విద్యార్థులలో 14 మంది ఫస్టుక్లాసులో ప్యాసైనారు. ప్రతీసంవత్సరం వచ్చేశాతానికి దాదాపు రెట్టింపు శాతంలో విద్యార్థులు ప్యాసైనారు. ఎన్నో డిష్టింక్షన్స్ వచ్చాయి. తన బోధనా విధానంమీద, విద్యార్థులమీద గోరాగారికి అచంచల విశ్వాసం. ఫలితాలు ఈ విషయాన్ని ఋజువుచేశాయి. తొలి ప్రయత్నంలోనే గోరాగారు అఖండ విజయం సాధించారు. తల నెరసిన ప్రెన్సిపాల్ యూనివర్శిటీనుంచి కొత్తగా ప్యాసైవచ్చిన ఉపాధ్యాయుణ్ణి హృదయపూర్వకంగా అభినందించారు.

గోరా సాధించిన ఈ విజయం క్రొత్త సమస్యను తెచ్చి పెట్టింది. గోరా ప్రతిభను గుర్తించిన కాలేజీ అధికారులు ఆయనను క్రైస్తవమతంస్వీకరించమని వత్తిడిచేశారు. అయితేఅప్పటి వరకూ గోరా తననుతాను హిందువుడనుకునేవారు. అందుచేత క్రైస్తవమతంలో చేరమనగానే ఆయన అభిమానం దెబ్బతిన్నది. క్రైస్తవమతంలోచేరితే తమఖర్చులమీద అమెరికాపంపి డాక్టరేటు చేయిస్తామనీ, తిరిగి రాగానే పెద్దజీతమిస్తామనీ చూపిన ఆశకూడా పనిచేయలేదు. తానునమ్మినదానికి నిలబడదలచుకున్న వ్యక్తిని ఏ ఆశలు లోబర్చుకోగలుగుతాయి?

ఇక ఆ కాలేజీలో ఉండుటకు మనస్కరించక ఉద్యోగానికి 1926 లో రాజీనామా యిచ్చారు. పదినెలలే ఉన్నా మదుర ఉద్యోగం జీవితంలో కల్పించిన తొలిఅనుభవాలు గోరాగారి భావిజీవితానికి బాటను సుగమం చేశాయి.

మదురలో రాజీనామా చేయగానే వెంటనే కోయంబత్తూరులోని వ్యవసాయ కళాశాలలో కాటన్‌రీసెర్చి అసిస్టెంటు ఉద్యోగం లభించింది. అదిగవర్నమెంటుసర్వీసు. మదురలో ఒంటరిగా ఉన్నారుగాని కోయంబత్తూరు రాగానే సరస్వతిగారిని తీసుకువచ్చి కాపురం పెట్టారు.

ఉద్యోగంలో చాల తీరిక ఉండేది. మదురలో తనను క్రైస్తవమతంలో చేరమన్నప్పటినుంచీ తన మతమగు హిందూ మతంగురించీ, క్రైస్తవమతం గురించి బాగా అధ్యయనంచేసి పోల్చి చూడాలనే కోరిక కలిగింది. కోయంబత్తూరులో అందుకు అవకాశం కలిగింది. వేదాలు, ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీత, ద్వైతా

ద్వైత విశిష్టాద్వైతాలు, బైబిలు, కురాను అధ్యయనంచేశారు. దీనితో గోరాగారిలో మత తత్వంపై నమ్మకం సడలిపోతూ మానవత్వంలో విశ్వాసం పెరగ నారంభించింది. కొత్తగా కాపురానికి వచ్చినా భార్య సరస్వతికి తన భావాలు చెప్ప సాగారు.

గవర్నమెంటు సర్వీసులోని చాలమంది అనుభవాలు చూడగా అందు స్వేచ్ఛకు తావులేదనిపించింది. స్వతంత్రభావాలుగల గోరా తనకు ప్రభుత్వోద్యోగం సరిపడదని నిర్ణయించుకుని ఒక సంవత్సరం కాగానే 1927లో కోయంబత్తూరు ఉద్యోగానికి రాజీనామా యిచ్చారు. పైకి వెళ్లుటకు అవకాశాలున్న ప్రభుత్వోద్యోగానికి రాజీనామా ఇచ్చారంటే తల్లితండ్రులకు కోపంవచ్చింది. అత్తవారికి కష్టం కలిగింది. ప్రభుత్వోద్యోగం అయితే వృద్ధాప్యంలో పించను పుచ్చుకుంటూ ఉండవచ్చునని చాలమంది ప్రభుత్వోద్యోగం కొరకు ఎంతో తాపత్రయ పడతారు. అలాంటిది ముందు ఎప్పుడైనా తన స్వతంత్రభావాలకు అడ్డు తగుల వచ్చునని ఇప్పుడే ప్రభుత్వోద్యోగానికి రాజీనామా ఇచ్చారంటే గోరాగారి ప్రొఫెసరుకి కూడా కష్టం కలిగింది. ఈ రాజీనామాను ఎవరూ హర్షించలేకపోయారు. అయినా గోరా సడలలేదు.

కొలంబో ఉద్యోగం:
జిజ్ఞాస - అన్వేషణ

కోయంబత్తూరు ఉద్యోగానికి రాజీనామాచేసి గోరా గారు సకుటుంబంగా కాకినాడ తిరిగి వచ్చేశారు. సరస్వతిగార్ని పుట్టింటికి పంపి ముందు ఏమిచేద్దామా అని ఆలోచిస్తున్నారు. 1927 జూన్ నెలలో అత్తగారింటికి విజయనగరం వెళ్ళారు. వెళ్ళిన మూడు-నాలుగు రోజులకే గోరాగారి ప్రొఫెసరు పార్థ సారధి అయ్యంగారినుంచి టెలిగ్రాం వచ్చింది. కొలంబో ఆనందా కాలేజీవారికి బోటనీ లెక్చెరరు కావాలనీ. వెంటనే బయలుదేరి వెళ్ళమనీను. సాహసంతో ముందుకు త్రోసుకు వెళ్ళే గోరాకు సంతోషం కలిగింది. దూరప్రాంతానికి, దేశం కాని దేశానికి వెళుతున్నారని బంధువులకు కష్టంకలిగినా గోరా కొలంబో వెళ్లుటకు నిశ్చయించుకున్నారు. అప్పటికే దూర ప్రదేశమగు కోయంబత్తూరులో ఒక సంవత్సరం ఉండి వచ్చుట చేత సరస్వతిగారు అభ్యంతరం చెప్పలేదు. వెంటనే గోరాగారు కొలంబోకు ప్రయాణం కట్టారు.

దారిలో మద్రాసులో ఆగి తన ప్రొఫెసరు శ్రీ పార్థ సారధి అయ్యంగారిని గోరాగారు కలుసుకున్నప్పుడు "నువ్వు మొండివాడివి. ఎంతదూర దేశమైనా జయించుకుని రాగలవు. అందుకే నిన్ను కొలంబో పంపుతున్నాను. సుఖంగా వెళ్ళి యశస్సుతో తిరిగిరా." అని ఆశీర్వదించారు.

కొలంబో వెళ్ళగానే అంతా కొత్త వాతావరణం. ఆనందా కాలేజీ బౌద్ధమిషన్ వారిచే నడపబడుతూంది. ఆరోజుల్లో సింహళంలో పెద్ద విద్యావేత్తగా ఖ్యాతిగాంచిన పాట్రిక్ డి-సిల్వాకులరత్న ఆ కాలేజీ ప్రిన్సిపాలు. లండన్ మెట్రిక్, లండన్ ఇంటరు, కేంబ్రిడ్జి సీనియర్ పరీక్షలకు ఆ కాలేజీలో తర్ఫీదు ఇచ్చేవారు. సింహళానికి ఆకాలంలో ప్రత్యేక విశ్వవిద్యాలయం లేదు. ఉపాధ్యాయునిగా గోరాగారు సమర్థత తెలుసుకున్న ఆనందా కాలేజీ నిర్వాహకులు, అధ్యాపకులు తమందరిలోకీ చిన్నవాడైనా గోరాయెడల ప్రత్యేక అభిమానం, గౌరవం చూపేవారు. గోరా వారందరితో ఒక సోదరునిగా, ఆత్మీయునిగా కలిసిపోయారు.

సింహళంలో ఎక్కడో చెదురుగాతప్ప అందరూ మాంసాహారులే. బౌద్ధులు తామై జంతువులను చంపరుగాని ఇతరులు చంపగా ఆ మాంసాన్ని వాడుతారు. ఇది బౌద్ధులలో విచిత్రమైన అహింసా మనస్తత్వం. అందరూ మాంసాహారులే అవడంతో గోరాగారికి ఆహారం పెద్ద సమస్యగా తయారైంది. కొలంబో పట్టణం అంతటికీ ఆ రోజుల్లో శాకాహార హోటలు ఒక్కటే ఉండేది. గోరాగారు కొలంబో వెళ్ళిన 2 నెలలకుగాని సరస్వతి గారు వెళ్ళలేదు. ఈ 2 నెలలూ 5, 6 మైళ్ళు దూరం రెండు పూట్లా వెళ్ళి భోజనంచేసి రావలసి వచ్చేది.

సింహళంలో బౌద్ధమతం బాగా ప్రచారంలో ఉండటం వల్లనూ, ఆనందా కాలేజీ బౌద్ధులు నడిపే కాలేజీ కావడంతోనూ కొలంబోలో గోరాగారికి బౌద్ధ ధర్మశాస్త్రాలు అధ్య

యనం చేయుటకు అవకాశం కలిగింది. అంతే కాకుండా కొలంబోలో గోరాగారు అద్దెకున్నది మహమ్మదీయుని ఇంట్లో. మిత్రులుగా చాలామంది క్రైస్తవు లున్నారు. ఈ విధంగా వివిధమత గ్రంథాలు తాత్వికంగా అధ్యయనం చేయడమేగాక, ప్రత్యక్షజీవితంలో వివిధ మతస్థుల ఆచార వ్యవహారాలు చూచుటకు కూడా అవకాశం కలిగింది. ఇది గోరాగారిలో క్రొత్త జిజ్ఞాసను, అన్వేషణను రేకెత్తించింది.

దేవుడు ఒక్కడే అయితే, మానవులందరూ దేవుని బిడ్డలే అయితే ఇన్ని మతాలెందుకు? వీటిమధ్య ఇంత హింసాకాండ ఎందుకు? ప్రతీ మతస్థులు తమ దేవుని నమ్మితేనే మోక్షం, ఇతర దేవుళ్ళను నమ్మడం దైవద్రోహం అని కత్తులు నూరడ మేమిటి? హిందువులు కర్మసిద్ధాంతం, జన్మపరంపరలో నమ్మితే క్రైస్తవులు, మహమ్మదీయులు పునర్జన్మను నమ్మరే. ఏ దేవ యదార్థమైతే, సత్యమైతే అందరికీ ఉండాలి. అంతేగాని కొందరికి ఉండి, కొందరికి ఉండకపోవడమేమిటి? నేడు హిందువైతే పునర్జన్మలో నమ్మడం, ఆదేవ్యక్తి రేపు క్రైస్తవునిగానో మహమ్మదీయునిగానో మారితే పునర్జన్మను నమ్మకపోవడం ఏమిటి? మతం మారితే నిప్పు కాలడంలో మార్పు వస్తుందా? దేవుడు సర్వశక్తిమంతుడు, దయామయుడు అయితే ప్రపంచంలో ఇన్ని కష్టాలు, బాధలు ఎందుకు ఉన్నాయి? అంటే దేవుడు దయామయుడైనా కాకుండా పోవాలి. సర్వశక్తిమంతుడైనా కాకుండా పోవాలి? అంతా దైవేచ్ఛ అయితే మానవునికి స్వేచ్ఛలేదా? మానవునికి స్వేచ్ఛ లేకపోతే తన ప్రవర్తనకు తాను బాధ్యుడు కాడుగదా? వ్యక్తికి బాధ్యత లేకపోతే

నీతికి స్థానమేది? దైవేచ్ఛా ఉంది, వ్యక్తికి స్వేచ్ఛా ఉంది అంటే ఎంతవరకూ దైవేచ్ఛ? ఎక్కడనుంచి వ్యక్తిస్వేచ్ఛ? ఈ రెంటినీ తెలిపే హద్దు ఏది? లౌకికం వేరు పారలౌకికం వేరు అంటే మాటకు చేతకు సంబంధం ఉండనక్కరలేదా? ఇలా గోరాగారిలో ఎన్నో ప్రశ్నలు ఉదయించాయి. తనలో తాను తర్కించుకుంటువ్నకొద్దీ దైవం అబద్ధం. అది కేవలం మానవ కల్పితం. దైవం ఊహ కనుకనే వేరువేరు సందర్భాలలో వేరు వేరు గుణాలు – పరస్పరం విరుద్ధమైన గుణాలు – ఆపాదించ బడ్డాయి. రకరకాల కల్పనలు చేయబడ్డాయి. కల్పనమీాద ఆధారపడిన మతనమ్మకాలు యదార్థంతో సంబంధం లేకుండా మూఢ నమ్మకాలుగా తయారైనాయి. ఏమైనా, మానవు లందర్నీ సమానంగా గౌరవించాలి. అందరికీ సమానంగా అవ కాశాలు కావాలి. ఈ విధంగా గోరా గారి ఆలోచనలు ముందుకు సాగాయి.

గోరాగారు సరస్వతిగారు కొలంబోలో ఉండగానే ఒక సారి చంద్రగ్రహణం వచ్చింది. అప్పుడు సరస్వతిగారికి నాలుగో నెల గర్భిణి. హిందువులలో గ్రహణంఅంటే రాహు కేతువులు చంద్రుణ్ణీ, సూర్యుణ్ణీ తినేస్తున్నాయని నమ్మకం. అందుచేత రాహు కేతువుల బారినుండి చంద్రుణ్ణీ, సూర్యుణ్ణీ రక్షించమని స్నానాలుచేసి ప్రార్థిస్తారు. రాహు కేతువులు విజృంభించడం దుర్ముహూర్తము కనుక ఆ సమయంలో గర్భిణీస్త్రీలు బయ టకు రారాదనీ, పనీ చేయరాదనీ, తిరగరాదనీ, పడుకుని ఉండాలనీ హిందువుల ఆచారం. అలాకాక గ్రహణసమయంలో బయటకువచ్చి తిరిగినా, పనిచేసినా కడుపులోని బిడ్డకు మొర్రి

వస్తుందని ఒక మూఢనమ్మకం. ఈ నమ్మకం ఒక్క హిందువుల లోనేగాని ఇతరులలో లేదు. ఇతర మతాలకు చెందిన స్త్రీలు గ్రహణసమయంలో మామూలుగానే తిరుగుతారు. నిజంగా గ్రహణసమయంలో గర్భిణీస్త్రీలు బయట తిరిగినందువల్ల, పనులు చేసినందున అండంలోని బిడ్డలకు మొర్రివస్తే హిందువులు - మహమ్మదీయులు - క్రైస్తవులు-బౌద్ధులు అనే తేడా లేకుండా ఎవరు తిరిగినా రావాలి. మరి ప్రపంచంలో హిందూయేతర గర్భిణీస్త్రీలు గ్రహణ సమయాల్లో కూడా తమ పనులు చేసు కుంటున్నారు. వారికీ పిల్లలు పుడుతున్నారు. మొర్రిలు రావడం లేదే! అసలు గ్రహణం అనేది రాహుకేతువులు సూర్యచంద్రు లను తినడమూ కాదు, ఏమీకాదు. భూమిచుట్టూ చంద్రుడూ, సూర్యునిచుట్టూ చంద్రుని సమేతంగా భూమీ తిరుగుతున్న ప్పుడు చంద్రునికి సూర్యునికిమధ్య భూమి అడ్డమైనప్పుడు చంద్ర గ్రహణం అయింది, భూమికి సూర్యునికి మధ్య చంద్రుడు అడ్డం వస్తే సూర్యగ్రహణం అయిండి. ఒకప్రక్క శాస్త్రీయవిజ్ఞాన దృష్ట్యా గ్రహణాలను అర్థం చేసుకున్నా, మరోప్రక్క రాహు కేతులు సూర్య చంద్రులను మింగుతున్నారనీ, ఆ సమయంలో గర్భిణీస్త్రీలు బయట తిరగరాదనీ నమ్మడం మూఢనమ్మకం కాక మరేమిటి? తెలిసిన విజ్ఞానాన్ని ఆచరణలోపెట్టి మూఢ నమ్మకాలను పారద్రోలాలి. అప్పుడే మనలో నిజాయితీ ఉంటుంది. జీవితం సుఖంగాఉంటుంది. మనలో ఈ నిజాయితీయే కొరవడింది. గ్రహణం ఎందుకు వస్తుందో శాస్త్రీయదృష్ట్యా పిల్లలకు సోదాహరణంగా బోధించిన సైన్సు మాష్టరు తీరా గ్రహణం సమయంలో స్నానంచేసి రాహుకేతువుల బారినుండి

సూర్యచంద్రులను రక్షించమని ప్రార్థించే దేశం మనది. విజ్ఞానానికి ఆచరణకూ ఎక్కడా లంకె కుదరని సమాజం మనది. అందుకే ఇంతగా విజ్ఞానం పెరిగినా, ఇంతమంది చదువుకున్న వాళ్లు ఉన్నా మూఢనమ్మకాలు రాజ్యం చేస్తున్నాయి నేటికీ కూడా.

తన ఆలోచనలను, జ్ఞానాన్ని ఆచరణలోనికి తీసుకుని రావాలనే గోరాగారు వెంటనే ఈ విషయం సరస్వతిగారితో సంప్రదించారు. సరస్వతిగారు ధైర్యంగా ముందుకువచ్చి మూఢ నమ్మకాలను ఛేదించుటకు పూనుకున్నారు! నాలుగోనెల గర్భిణితో ఉంటూ చంద్రగ్రహణ సమయంలో రాత్రి మామూలుగా రోడ్డుమీద బయట షికారుకు వెళ్ళారు గోరాగారితో. గ్రహణాన్ని చూశారు. ఆపిల్ పళ్ళూ అవీ ఆ సమయంలో కోసి తిన్నారు. ఆ తర్వాత పుట్టిన అమ్మాయి మనోరమకు ఏ మొర్రీ లేదు. ముందు ఈ విషయం బంధువులకు వ్రాస్తే వారంతా కంగారుపడి తొలిసంతానం, అఘాయిత్యపుపనులకు ఒడిగట్టారు. ఎలా ఉంటుందో ఏమిటోనని అనుకున్నారు. తీరా బిడ్డ పుట్టిన తర్వాత అందరూ ఏమీ అనలేక ముక్కుమీద వ్రేలు వేసుకున్నారు. ఈ సంఘటన సరస్వతిగారిలో యదార్థ దృష్టినీ, చైతన్యాన్ని పటిష్టం చేసింది. గోరా-సరస్వతిగార్లకు 9 మంది సతానం. కనుక సరస్వతిగారు గర్భిణీగా ఉన్నప్పుడు వేరువేరు నెలలలో వేరువేరు గ్రహణాలు వచ్చాయి. అన్నిసందర్భాల లోనూ ఆమె మామూలుగా పనులు చేసుకుంటూ ఇరుగు పొరుగు గర్భిణీస్త్రీలనుకూడా ప్రోత్సహించి గ్రహణసమయంలో గర్భిణీస్త్రీలు బయటకు రారాదనీ, అలా వస్తే సంతానం

సక్రమంగా ఉండదనీ వ్యాపించిన మూఢనమ్మకాన్ని పటాపంచలు చేశారు. ఈ విధంగా మూఢనమ్మకాలను తానేకాక తన కుటుంబంకూడా ఎదిరించేట్లు చేయడం గోరాగారు కొలంబోలోనే ప్రారంభించారు.

కొలంబోలో ఆనందా కాలేజీలో గోరాగారు విద్యార్థులకు వృక్షశాస్త్రం, శరీరశాస్త్రం, ఆరోగ్యశాస్త్రం బోధించేవారు. శరీరశాస్త్రం బోధించేటప్పుడు హృదయస్పందనం చూపుటకు కప్పను క్లోరోఫారం ఇచ్చి కోసి హృదయస్పందనంచూపుట సర్వసాధారణం. అలాగే ఆనందా కాలేజీలో విద్యార్థులకు చూపుదామని ఒకరోజు గోరాగారు కప్పను తీసుకుని వెళ్లారు. ఇంకేముంది! కాలేజీ అంతా పెద్ద సంచలనం. "అహింసా పరమో ధర్మః అని బుద్ధుడు బోధించాడు. అలాంటి బౌద్ధ మిషన్ నడిపే కాలేజీలో కప్పను చంపడం హింస, మహాపరాధం" అంటూ గగ్గోలు పెట్టారు. ఈవిషయం తెలిసినవెంటనే బౌద్ధసంఘం నిరసన తెలుపుతూ కాలేజీ అధికారులవద్దకు ఒక ప్రతినిధివర్గాన్ని పంపింది. ఆఖరికి గోరాగారు కప్పను కోయడం ఆగిపోయింది. విద్యార్థులు ప్రత్యక్షంగా హృదయస్పందనం చూచుట జరగనేలేదు. బౌద్ధులు మాంసం తింటారు. కాని విద్యార్థులకు హృదయస్పందనం పాఠం చెప్పేటప్పుడు కప్పను కోయనివ్వలేదు. అహింస ఎలా మూఢనమ్మకంగా మారిందో ఇదొక ఉదాహరణ. గోరాగారికి ముందు ఎందరో ఆకాలేజీలో శరీరశాస్త్రంబోధించారు. కాని ఎవరూ ప్రత్యక్షంగా హృదయస్పందనం చూపాలని ప్రయత్నించలేదు. గోరాగారు ఈ విషయాన్ని ప్రిన్సిపాల్‌తో చర్చించారు. కాని ప్రిన్సిపాల్ మత

నమ్మకముందు తన నిస్సహాయతను వెలిబుచ్చారు.

ఆరోజుల్లో కొలంబోలో డాక్టర్ అసరప్పగారని, ఆరోగ్య శాఖలో ఉన్నత అధికారిగా ఉండేవారు. వారికి భారతీయు లంటే చాలా ఇష్టము, అభిమానమూను. కొలంబోలోని భారతీయులందరూ అసరప్పగారి కుటుంబానికి పరిచితు లయ్యే వారు. అసరప్పగారింట భారతీయుల సమావేశాలు జరుగుతూ ఉండేవి. గోరాగారు, సరస్వతిగారు కూడా అసరప్పగారికి పరిచయమయ్యారు. అసరప్పగారు వయస్సులో చాలా పెద్ద వారు. అప్పుడు గోరాగారి వయస్సు 25 సం॥లు, సరస్వతిగార్కి 16 సంవత్సరాలు. అందుచేత గోరా దంపతులు అసరప్పగారి కుటుంబానికి అతి సన్నిహితమగుటతో అసరప్పగారు వీరిద్దర్నీ తమ కూతురు-అల్లుడుగా చూచుకొనేవారు. గోరాగారి ప్రథమ సంతానానికి మనోరమ అని పేరుపెట్టినదికూడా అసరప్పగారే. గోరాగారి అభ్యుదయ భావాలను అసరప్పగారు హర్షించేవారు.

కొలంబోలో గోరాగార్కి త్వరలోనే చాలామంది మిత్రులయ్యారు. వేరువేరు మతాలవారు, వేరువేరు ఆచార వ్యవహారాలవారూను. వీరు దాదాపు అందరూ మాంసాహారులే. వారి ఇళ్ళల్లో విందులకు గోరా దంపతులను కూడా ఆహ్వానించేవారు. అక్కడ విందులంటే మాంసం తప్పనిసరి. గోరా దంపతులు శాకాహారులు. ఆ విందులకు ఎలా వెళ్ళడం అనే ప్రశ్న ఎదురైంది. మిత్రులను వదులుకోవాలా ? లేక అలవాట్లు మార్చుకోవాలా ? మిత్రులను వదులుకోలేరుగదా. అయితే తాము మాంసాహారం తీసుకోము, ఇతరులు తమ ప్రక్కన కూర్చుని తీసుకుంటే తమకు అభ్యంతరంలేదు అని

స్పష్టంగా చెప్పి వెళ్ళేవారు. గోరా దంపతులకు ప్రత్యేకంగా శాకాహారం చేయించేవారు. అయితే గోరాగారిలోని సమానతా దృష్టి తిరుగుబాటు చేసింది. జన్మతః శాకాహారులని, జన్మతః మాంసాహారులని ఎందుకు ఉండాలి? ఆహార నియమాలకు కులతత్వానికి ముడిపెట్టుట మూఢనమ్మకం. ఆహారనియమాలలో నిర్బంధం ఉండరాదు. అది వ్యక్తిగత విషయం. ఎవరి ఇష్టమైన ఆహారం వారు తీసుకోవచ్చు కాని ఆహారనియమాలలో మూఢనమ్మకాన్ని ఛేదించాలి అని గోరా అనుకున్నారు. అప్పుడు ఒక విందులో మాంసాహారం కొద్దిగా అడిగి తీసుకుని గోరాగారు బహిరంగంగా తిన్నారు. జీవితంలో మాంసం భుజించడం గోరాగారికి అదే ప్రథమం. శాకాహార భోజనంకొరకు 5, 6 మైళ్ళుకూడా పోయిన గోరాగారు మాంసం తిన్నారంటే మిత్రులందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. అయితే గోరా మాంసం తిన్నది రుచికొరకు కాదు, ఇతరుల వత్తిడివల్ల అంతకంటే కాదు, ఆహారనియమాలలో మూఢనమ్మకాలు ఉండరాదనే సిద్ధాంతం కొరకు. అప్పుడు సరస్వతిగారు తాను మాంసాహారం తీసుకోనకపోయినా, 12 సంవత్సరాల తర్వాత తన పిల్లలతో సహా అందరూ తమకు మాంసాహారం అంటే అసహ్యత లేదు అని తిని చూపించారు.

ప్రజలలో శాస్త్రీయ దృక్పథం పెరిగితేగాని మూఢనమ్మకాలు తొలగవు కనుక ప్రజలకు వారి భాషలో వారికి అందుబాటయ్యే శైలిలో విజ్ఞాన విషయాలు అందించాలని అప్పటినుంచే గోరాగారు ప్రయత్నం ప్రారంభించారు. ఆ రోజుల్లో విజయవాడనుంచి శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు

మరికొందరు కలిసి తెలుగులో "జయంతి" అనే సారస్వత వైజ్ఞానిక పత్రిక నడిపేవారు. ఆ పత్రికలో ప్రకృతి విజ్ఞాన శాస్త్రం గురించి గోరాగారు ఎక్కువగా వ్యాసాలు వ్రాశారు. ఈ విధంగా తెలుగులో విజ్ఞానశాస్త్రం గురించి ప్రారంభంలో వ్రాసిన కొద్దిమందిలో గోరాగారు ఒకరు.

ఈ విధంగా 1927-28 లో గోరాగారి కొలంబో జీవితం నూతన జిజ్ఞాసకు, అన్వేషణకు నాంది అయింది. అయితే 1926 లో ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయం స్థాపింప బడుటతో 1928 లో కాకినాడ కాలేజిలో బి ఏ. వృక్షశాస్త్రం తరగతులు ప్రారంభించ బడ్డాయి. (విజ్ఞాన శాస్త్ర విషయాల బి. ఏ. తర్వాత బి. యస్‌సి. అయింది) .కాలేజి ప్రిన్సిపాల్‌గా ఉన్న వేమూరు రామకృష్ణారావు గారు, దేశాంతరంలో కూడా ఖ్యాతి నార్జించిన తన పాత విద్యార్థినే ఉపాధ్యాయునిగా ఆహ్వానించుటలో ఆశ్చర్యం ఏముంది. రామకృష్ణారావుగారు గోరా గారిని కాకినాడ రమ్మని ఉత్తరం వ్రాశారు.

కొలంబో ఉద్యోగం గోరాగారికి నచ్చింది. తన భావాలకు అనుకూలమైన జీవితమూ కుదిరిందచట. జీతమూ హెచ్చుగానే ఉండేది. తాను పనిచేసిన సంవత్సరం సింహళం ద్వీపం. అంతటా అంతకుముందు ఎప్పుడు రానంత శాతం విజయం విద్యార్థులు సాధించారు. అంతకుముందు వృక్షశాస్త్రంలో 40% ఉంటే గోరాగారు బోధించగా 80%, అంతకుముందు శరీర శాస్త్రం ఆరోగ్యశాస్త్రంలో 20% ఉంటే గోరాగారు బోధించగా 69% విద్యార్థులు విజయమొందారు. అందుచేత ఆనందా

కాలేజీవారు గోరాగారిని పనులు కొనుటకు సహజంగానే ఇష్టపడరు.

గోరాగారు, సరస్వతిగారు వయస్సులో చిన్నవారుకనుక ఇంటిమీద బెంగ పెట్టుకున్నారేమోనని ప్రిన్సిపాల్ కులరత్న ఆయన యూరోపియను భార్య ఇద్దరూ కలిసి గోరాదంపతులను లాలించి ఇంకా ఎక్కువ సదుపాయాలు కూడా ఇస్తామన్నారు. కాని తాము బెంగపెట్టుకొనుట కాదనీ, తనకు ఆనందాకాలేజీ చాలా నచ్చిందనీ, ఐతే తాను చదువుకున్న కళాశాలకే తనను పిలుస్తున్నారనీ, తాను విద్యార్థిగా రామకృష్ణారావు గారివద్ద చదువుకున్నాననీ, ఇప్పుడు ఆయనవద్దే పనిచేసే అవకాశం రావడం తనకు గర్వకారణమనీ గోరాగారు చెప్పారు. ఇక అప్పుడు వారేమి అనగలరు ?

ఈ విధంగా ఒక సంవత్సరం కొలంబో జీవితం అనుభవాలను, ఎంతోమంది మిత్రుల ప్రేమాభిమానాలను, ఉపాధ్యాయవృత్తిలో గొప్ప విజయాలను వెంటతీసుకొని 1928 లో గోరాగారు కొలంబోనుంచి కాకినాడకు ప్రయాణమయ్యారు.

మతంపై తిరుగుబాటు

1928 జూన్ మాసాంతానికి గోరాగారు కొలంబో నుంచి కాకినాడ వచ్చారు. తమ కుమారుడు తిరిగి తమవద్దకే వచ్చినందుకు తల్లితండ్రులు, తమ కాలేజీ పూర్వవిద్యార్థే ఇప్పుడు ఆచార్యునిగా వచ్చినందుకు ప్రిన్సిపాలు, కాలేజీ అధికారులు సంతోషించారు. గోరాగారే కాకుండా, జర్మనీలో వృక్షశాస్త్రంలో డాక్టరేటు తీసుకొనిన ఉప్పల లక్ష్మణరావు గారుకూడా ఆ సంవత్సరమే కాకినాడ కాలేజీకి రావడం జరిగింది. ఇది కాకినాడ కాలేజీ గర్వించదగిన విషయం.

వృక్షశాస్త్రంలో మొట్టమొదట ఎం. ఏ. పట్టం తీసుకున్న ఆంధ్రులు, బందరు జాతీయ కళాశాల స్థాపకులు కీ. శే. శ్రీ కోపల్లె హనుమంతరావుగారు. శ్రీ హనుమంతరావు గారి తర్వాత సుమారు పాతిక సంవత్సరాల అనంతరం వృక్షశాస్త్రములో ఉన్నతవిద్య నభ్యసించిన ఆంధ్రులు ఉప్పల లక్ష్మణ రావుగారు, గోరాగారే. హనుమంతరావుగారు, గోరాగారు మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో చదివి ఎం. ఏ పట్టం తీసుకోగా లక్ష్మణరావుగారు ఇంగ్లండులోని ఎడింబరో విశ్వవిద్యాలయంలో ఎం. ఏ. పట్టం పుచ్చుకుని తర్వాత జర్మనీలోని ట్యూబింగెన్ విశ్వవిద్యాలయంనుంచి డాక్టరేటు తీసుకున్నారు. వృక్షశాస్త్రంలో డాక్టరేటు పుచ్చుకున్న తొలి ఆంధ్రులు లక్ష్మణరావుగారే. 1922 లోనే శ్రీ కోపల్లె హనుమంతరావు గారు మరణించుటచేత 1928 నాటికి వృక్షశాస్త్రంలో ఉన్నత

విద్య నభ్యసించి పట్టంపొందిన ఆంధ్రులు లక్ష్మణరావు, గోరా గార్లే. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమంతటికీ మొట్ట మొదటగా బి.ఏ. వృక్షశాస్త్రం 1928 లో కాకినాడ కాలేజిలోనే ప్రారంభించారు. అలాంటప్పుడు లక్ష్మణరావుగారు, గోరాగారు ఇద్దరూ రాగలగడం సర్వకారణంగదా. వృక్షశాస్త్రశాఖకు అధిపతి (హెడ్ ఆఫ్ ది డిపార్టుమెంటు) చేస్తామని మాట యిచ్చి కాలేజీ అధికారులు గోరాగారిని కొలంబోనుంచి రప్పించినప్పటికీ; తనకంటె వయస్సులోను, యోగ్యతలోను అధికులైన లక్ష్మణరావుగారు రాగానే వారినే వృక్షశాస్త్రశాఖ అధిపతిగా చేసి తాను వారితో కలిసి పనిచేయుటకు గోరాగారు సంతోషంతో అంగీకరించడం అందరికీ సంతృప్తిదాయకం అయింది.

లక్ష్మణరావుగారు, గోరాగారు ఇద్దరూ కూడా అన్నదమ్ములవలె కలసిపోయి విద్యార్థులకు ఆదర్శమూర్తులైనారు. వీరిద్దరికీ అప్పుడు విద్యార్థిగా ఉండిన గూడూరి వెంకటచలంగారి మాటల్లో — "పిఠాపురం రాజావారి కళాశాల 'బోటనీ లేబరేటరీ' విప్లవభావాలకు ఒక నారుమడి అయిపోయింది. ఆ 'నారుమడి' లోని 'మొక్కల' ఆలనా పాలనా డాక్టర్ లక్ష్మణరావు, శ్రీ గోరాగార్లు చూస్తూ; విజ్ఞానానికీ సంఘానికీ ఈ 'మొక్కలు' సహాయంగా ఉండాలని ఎంతో జాగ్రత్తవహించి పెంచారు. ఆ "మొక్కలే" నేడు ఆంధ్ర దేశంలో అనేక ప్రాంతాలలో పెరిగి, వృక్షాలయి-విస్తరించి, స్వతంత్ర భారత దేశంలో ప్రజలందరిలో వచ్చే నూతనభావ విప్లవానికి పట్టుగొమ్మలైనాయి." *

---

* శ్రీ గోరా అభినందన సంచిక.

డాక్టర్ లక్ష్మణరావుగారు కాకినాడ కాలేజీలో ఒక సంవత్సరం మాత్రమే ఉండి తర్వాత ఆలీఘుర్ విశ్వవిద్యాలయానికి వెళ్లిపోయారు. అప్పుడు 1929 లో గోరాగారు వృక్ష శాస్త్రశాఖ అధిపతి అయిపోయారు.

*　　　*　　　*

కాకినాడ రాగానే గోరాగారు తన తల్లితండ్రులతోనే ఉండసాగారు. అప్పటికే గోరాగారి తండ్రి వేంకట సుబ్బారావుగారు ఉద్యోగంనుంచి రిటైరు అయి పింఛనుపుచ్చుకుంటున్నారు. తన కుమారుడు చదువుకుని ఉద్యోగంలో ప్రవేశించిన తర్వాత అంతకంతకు మత సాంప్రదాయాలను, కుల కట్టుబాట్లను సడలిం చేస్తున్నాడని సుబ్బారావుగారికి కష్టం కలిగింది. తిరిగి తన కుమారుని దారికి తీసుకుని రావాలని అనుకున్నారు. అంతకు ముందు మూడు సంవత్సరాలనుంచి గోరాగారు జందెమును తండ్రివద్దకు వచ్చినప్పుడు వేసుకోవడం, లేనప్పుడు తీసివేయడం చేస్తూ వుండేవారు. ఈ విషయం సుబ్బారావుగారికి తెలుసు. గోరాగారు కాకినాడ వచ్చిన రెండునెలలకే ఆగస్టులో ఆ సంవత్సరం శ్రావణ పౌర్ణమి వచ్చింది. శ్రావణ పౌర్ణమినాడు కొత్త జంధ్యాలు వేసుకోవడం ఆచారం. అందుచేతనే శ్రావణ పౌర్ణమిని జంధ్యాల పౌర్ణమి అని కూడా అంటారు. సుబ్బారావుగారు ఆనాడు కొత్తజంధ్యం ఒకటి స్వహస్తాలతో వేని గోరాగారిని పిలిచి అది ఆయనకు ఇస్తూ "నేను నీకు 4 రోజులు వైభవంగా వొడుగు చేయించి యజ్ఞోపవీతం వేశాను. ఈ మధ్య కొంతకాలంగా నువ్వు దానిని తీస్తూ వేస్తూ వస్తున్నావు. ఇప్పుడు నేను నా స్వహస్తాలతో దీనిని ఇస్తున్నాను. ఇక శాశ్వ

తంగా ఉంచుకో" అన్నారు. తండ్రియెడల తనకున్న గౌరవ భావానికి లోపం లేకుండానే, తన భావాలను స్పష్టం చేయ దలచారు గోరాగారు —"నాన్నగారూ మీరు చెప్పింది నిజమే. నేను మీరంటే నాకున్న భయభక్తులు కారణంగా మీ ఎదట జంధ్యం వేసుకుంటూ తర్వాత తీసేస్తూ వచ్చాను. కాని నాకు ఈ కులతత్వంమీద, వర్ణవ్యవస్థమీద నమ్మకం పోయింది. జంధ్యం కులచిహ్నం. అందుచేత నేటినుంచీ పూర్తిగా జంధ్యం మానివేయ దలచుకున్నాను" అన్నారు.

తన కుమారుని నోట ఈ మాటలువినేసరికి సుబ్బారావు గారికి ఆకాశం విరిగి మీద పడినట్లైంది. ఏమీ మాట్లాడలేక పోయారు. చివరకు "సరే. నువ్వు నాపంక్తిని కూర్చుని భోజనం చేయడానికి వీల్లేదు. ఇక నేను నీ మొహం చూడను. అవతలికిపో." అన్నారు.

గోరాగారి జీవితంలో నూతనాధ్యాయం ఆరంభమైంది. ఆయనలోని విప్లవకారుడు, సంఘ సంస్కర్త మేల్కొన్నాడు. సమాజంలో సమానత్వాన్ని, స్వాతంత్ర్యాన్ని, విజ్ఞానాన్ని, నీతినీ, న్యాయాన్నీ పెంపొందించాలనుకున్న ప్రతి ఒక్కరికీ సాంఘిక వెలి తప్పలేదు. సోక్రటీస్‌ని విషమిచ్చిచంపారు. క్రీస్తును శిలువ వేశారు. బ్రూనోను మంటలకు ఆహుతి చేశారు. అబ్రహాంలింకన్‌ను పిస్తోలుతో కాల్చారు. అయినా ప్రగతిరథం పురోగమించక ఆగలేదు. వ్యతిరేకతలు విప్లవ కారులకు బలం కలిగిస్తాయి. వెలి సంస్కర్తలను సంకుచిత పరిధినుండి దూరంచేసినా విశాలమానవ సమాజానికి చేరువుగా చేస్తుంది.

అప్పటికి గోరాగారు పెద్దబిడ్డ మనోరమ వయస్సు ఆరు వారాలు. జూలైలోనే పుట్టింది. ఆనాటి సాయంత్రం కాలేజీ నుంచి ఇంటికి రాగానే భార్యను, పసిబిడ్డను వెంటతీసుకుని కట్టు బట్టలతో ఇంటిలోనుంచి వీధిలోనికి నడిచారు గోరా. గోరా గారి తల్లి విలవిలపడ్డింది. ఒకటి రెండు రోజులు గోరాగారు ఒకస్నేహితుని ఇంటఉండి ఈలోగా ఇల్లు అద్దెకు తీసుకున్నారు. ఉద్యోగంలో ఉంటూ ఆర్థికంగా స్వతంత్రుడు కావడంచేత సాంఘిక వెలి గోరాగార్ని అణచ లేకపోయింది.

గోరాగార్ని వెలిపెట్టినా తండ్రిపై ఆయనకేమీ ద్వేషం లేదు. ఆనాటి సమాజం అది. అప్పుడప్పుడు తానువెళ్ళి తల్లిని చూచి వచ్చేవారు. తండ్రిగారు రిటైరు అయిపోయారు కనుక వారికి ప్రతీనెల కొంత ఆర్థిక సహాయం చేయాలని నిశ్చయించు కుని ఆవిధంగా ఇదివరకే ప్రారంభించిన గోరాగారు తనను వెలి వేసినా ఇంటిఖర్చునిమిత్తం అనుకున్న సహాయం మాత్రం క్రమంగా తల్లికి ప్రతీనెలా ఇచ్చేవారు.

1928 లోనే ఇంటి నుంచి బయటకు వచ్చిన వెంటనే గోరాగారు హరిజన వాడలోకి వెళ్ళి రాత్రి పాఠశాల ప్రారం భించి వయోజన విద్యాగరపసాగారు. గోరాగారిదృష్టిలో వయో జన విద్య అంటే వారికి అక్షరాస్యత నేర్పడం మాత్రమేకాదు. అక్షరాస్యతగౌణం. ప్రధానంగా వయోజనులను రాజకీయంగా, సాంఘికంగా, వైజ్ఞానికంగా చైతన్యవంతులను చేయుట. చైత న్యవంతులైన వయోజనులు తమపరిస్థితులను మార్చుకొనుటకు కృషిచేయగలరు. అందుచేత రోజూరాత్రి దినపత్రిక చదివి విష

యాలు వారికి అర్థమయ్యేట్లు చెప్పడం గోరాగారు ప్రముఖంగా పెట్టుకున్నారు. రోజూ రాత్రి దినపత్రిక, లాంతరు, గ్లోబు, దేశపటాలు తీసుకుని హరిజన వాడకు వెళ్లేవారు. హరిజనవాడలో అలారోజూ ఒకటి-రెండు గంటలు గడపడం గోరా గారికి కొత్త కొత్త అనుభవాల నిచ్చింది. కొంతమంది హరిజన యువకులు పత్రికాపఠనం వినుటకు, చదువు నేర్చుకొనుటకు ముందుకు వచ్చినా, మరికొంతమంది "మాకెందుకు బాబయ్యా! ఈ చదువులూ, సంధ్యలూను. మాకర్మ ఇంతే. దేవుడు మమ్మల్ని ఇలాగే పుట్టించాడు. మా నుదుట ఎలా రాసి ఉంటే అలా జరుగుతుంది. మీరెందుకు బాబూ కష్టపడటం" అని నిస్పృహతో అనేవారు. వారిలోని ఈ బానిసభావన్ని, నైరాశ్యాన్ని తొలగించుటకు గోరాగారు దేవుడు - కర్మ అబద్ధమనీ, నుదుటివ్రాత అనేది లేదనీ, ఉత్సాహంతో కృషిచేస్తే అస్పృశ్యతనీ, దారిద్ర్యాన్ని నిర్మూలించవచ్చుననీ, దేశానికి బానిసత్వంనుంచి విముక్తికలిగించవచ్చుననీ ప్రబోధిస్తూ ఉండేవారు. గోరాగారు వారిని తాకి, వారు తమచేతులతో తెచ్చియిచ్చే మంచినీళ్ళు త్రాగి తనపై వారికి విశ్వాసం కలిగేలా చేశారు. గోరాగారిమాటలు ఆ హరిజనులకు కొత్తగా ఉండేవి. అయినా గోరాగారి ఆచరణవల్ల హరిజనులెంతో ప్రభావితమయ్యారు. ముఖ్యంగా హరిజన విద్యార్థులకు గోరాగారిలో ఒక నూతన "విముక్తిదాత" కనిపించారు.

ఈలోగా దేశంలో రాజకీయవాతావరణం తిరిగి మరొక సమరానికి సన్నద్ధమౌతూంది. 1920 నుంచి 25 వరకూ ఖద్దరు ధరించి తర్వాత లెక్చెరర్‌గా సూట్లు వేసిన గోరాగారు 1930లో

తిరిగి ఖాదీ ధరించడం ప్రారంభించారు. ఖాదీ పైజామా, పొడుగులాల్చీ వేయడం ప్రారంభించారు. 1930 లో ఉప్పు సత్యాగ్రహ సమర శంఖం గాంధీజీ పూరించారు. కాకినాడలో అందు ప్రత్యక్షంగా పాల్గొనే స్వయంసేవకులు చాలామంది ముందుకు వచ్చారు. వెనుకఉండి విరాళాలు సేకరించి, స్వయం సేవకుల కుటుంబాల యోగక్షేమాలను విచారించే బాధ్యత కొందరు మీద వేసుకోవలసి వచ్చింది. గోరాగారుకూడా ఆ పనికి పూనుకున్నారు. తోటి అధ్యాపకులలోనూ, మిత్రుల లోనూ విరాళాలువసూలుచేసి కాంగ్రెసునాయకులకు పంపుతూ ఉండేవారు. ఉప్పుసత్యాగ్రహ సమయంలో పుట్టిన తమ పెద్ద కుమారునికి జాతీయోద్యమంలో సాగిన ఆ చిరస్మరణీయ ఘట్టా నికి చిహ్నంగా 'లవణం' అని పేరు పెట్టారు. గోరాగారు మత సాంప్రదాయంపై చేసిన తిరుగుబాటు, ఆయన ప్రగతిశీల ఆచరణ తన పిల్లలకు పేర్లు పెట్టుటలోకూడా ప్రతిబింబించింది. 'లవణం' పేరు గోరాగారి జాతీయ భావాలకు, గాంధీజీ ఉద్యమంయెడల ఆయనకుగల సానుభూతికీ ప్రతీకం. లవణం పేరుకు మాత్రమే కాక తన యదార్థజీవితం కూడా గోరాగారి ఆశలకు-ఆశయా లకు ప్రతీకంగా మలచుకొన్నారు. ఆ విషయం తర్వాత ముచ్చ టించుకొందాము.

మత సాంప్రదాయాలను, కుల తత్వాలను త్రెంచుకుని ఇలా గోరాగారు తాను నమ్మిన బాటలో పురోగమిస్తూనే ఉన్నారు. అటు తండ్రిగారికి మాత్రం తన కుమారుని గురించి ఆలోచన, ఆవేదన ఎక్కువయ్యాయి. ఇలా తండ్రీ కొడుకులు దూరంకావటం చాలామంది మిత్రులను కలవరపెట్టింది. తండ్రి

అంటే అమిత గౌరవం గోరాగారికి. కుమారునియెడల విపరీత మైన ప్రేమ సుబ్బారావుగారికి. తండ్రీ కొడుకులను తిరిగి కలపా లని మిత్రులు ప్రయత్నాలు ప్రారంభించారు. అభ్యుదయ భావాలదృష్ట్యా చూస్తే గోరాగారు చేస్తున్నది తప్పు అనలేరు. సనాతన సాంప్రదాయాలరీత్యా ఆలోచిస్తే సుబ్బారావుగారి యెడల సానుభూతి ఉంటుంది. గోరా గారికి మిత్రుడూ, సుబ్బారావుగారికి కుటుంబ వైద్యుడు అయిన ఒక డాక్టరు సుబ్బారావుగారికి నచ్చచెప్పుటకు ప్రయత్నించారు. గోరా గారివలె చాలమంది యువకులకు జంధ్యంలో నమ్మకం లేదనీ, ఏవేనా కర్మకాండలు వస్తే వేసుకుని లేనప్పుడు వేసుకొనుట లేదని చెప్పి, తానుకూడా రోజూ జంధ్యం వేసుకోనని చొక్కా విప్పి చూపించారు. గోరాగారు ధైర్యంగా, బహిరంగంగా జంధ్యం తీసివేశారనీ, మిగిలినవారు పిరికివార్తై వేసుకుంటూ, తీసేస్తూ సనాతన సాంప్రదాయాల యెడల నిష్ఠ ఉన్నట్లు నటిస్తు న్నారనీ, గోరా ధైర్యాన్ని మెచ్చుకోవాలనీ ఆ డాక్టరు చెప్పారు. ఇదికొంత సుబ్బారావుగారిని ఆలోచింపజేసింది. ఆ సమయంలోనే మతోపన్యాసములు ఇచ్చుటకు ఒక స్వాముల వారు కాకినాడవచ్చారు. సుబ్బారావుగారు ఆయనవద్దకువెళ్లి తన కుమారుని విషయం చెప్పి ఏమి కర్తవ్యమని అడిగారు. ఆ స్వాములవారు కొంతఆంగ్లవిద్య నభ్యసించి, ఆధునికభావాలతో బాగాపరిచయమున్నవారు. అంతావిన్నతర్వాత ఆయన కాలధ ర్మము, పితృధర్మము అనే విషయాలమీద నొక్కిచెప్పారు. మార్పు కాలధర్మమనీ, కాలం ఎల్లప్పుడూ ఒకేరీతిని ఉండదనీ, ఎప్పటికప్పుడు యువతరం కాలధర్మానికి అనుకూలంగా ఉంటుం

దనీ, కుమారుడు ఎలాంటివాడైనా, కుమారుని క్షమించి సహించుట తండ్రిధర్మమనీ ఆస్వాములవారు తన అభిప్రాయం తెలిపారు. ఈ విషయంలో గోరాగారి ధైర్యాన్నీ, తాను నమ్మినది ఆచరించే ఆయన సాహసాన్నీ స్వాములవారు హర్షించి, పెద్ద వారుకనుక సుబ్బారావుగారు తిరిగి తన కుమారుని చేరదీయాలని బోధించారు.

ఎవరి ధర్మాన్ని వారు నిర్వహించాలి అనే దృక్పథంతో ఆలోచించగా సుబ్బారావుగారిలో క్షమాదృష్టి ఏర్పడింది. సహజంగా విశాల హృదయులు ఉదార స్వభావులు, జాతీయ భావాలు కలవారగుటచేత వెంటనే గోరాగార్కి తనవద్దకు రావలసినదిగా కబురుచేశారు. ఈవిధంగా సుమారు రెండున్నర సంవత్సరాల ఎడబాటు తర్వాత తండ్రీకొడుకులు తిరిగి కలుసుకున్నారు.

అప్పటికి గోరాగారు ఊరుబయట స్థలంలోని చిన్న పూరి పాక వేసుకుని నిరాడంబరంగా కాపురం ఉంటున్నారు. ఆ స్థలంలో చుట్టూ చిన్న తోట కూడా పెంచారు. అందుచేత సుబ్బారావుగారు గోరాగారిని తిరిగి తన ఇంట్లోవచ్చి ఉండమని ఆహ్వానించినప్పటికీ, ప్రశాంతంగా ఉంటుంది కనుక పర్ణకుటీరమైనా తనవద్దకు రమ్మని తల్లితండ్రులను గోరాగారు ఆహ్వానించారు. దానినే స్వంత ఇంటిగా భావించుకుని స్వేచ్ఛగా ఉండమని తల్లితండ్రులకు గోరాగారు చెప్పారు. ఆ తర్వాత తండ్రిగారి భజనలకు గోరాగారు అడ్డుచెప్పలేదు. కుమారుని కార్యకలాపాలకు సుబ్బారావుగారు అడ్డు చెప్పలేదు. తరచు సుహృద్భావ పూర్వక వాతావరణంలో తండ్రీ కొడుకులమధ్య

ఆస్తిక నాస్తికత్వాలగురించి చర్చలుకూడా జరుగుతూఉండేవి. ఆ కుటుంబంలో గోరాగారి విధవ మేనత్త జోగమ్మగారూ, సుబ్బారావుగారి కనిష్ట సంతానం సాంబశివరావు కూడా ఉండేవారు.

* * *

గోరాగారు కాకినాడ వచ్చినప్పటినుంచీ నాస్తిక దృక్పథంతో ఒకప్రక్క అధ్యయనంచేస్తూ, మరోప్రక్క మిత్రులతో నాస్తికత్వం గురించి చర్చలు జరుపుతూ ఉండేవారు. దైవం అబద్ధం, మానవకల్పన, కులాలు-మతాలుతప్పు. మానవులంతా సమానులు అనే అభిప్రాయం గోరాగారి నిత్యజీవితాచరణలో అడుగడుగునా కనబడుతూ ఉండేది. ప్రతీరంగంలోనూ గోరాగారి ఆచరణ ఇతరులకంటే ఎంతో భిన్నంగా ఉండి అందర్నీ ఆకర్షించేది.

గోరాగారి కుటుంబం అప్పటికి చిన్నదిఅగుటచేత, తల్లి తండ్రులకు కొంత ఆర్థికసహాయం చేసినా, తన జీతంలో ఇంకా మూడవభాగమైనా మిగిలేది. మొదటినుంచీకూడా గోరాగారికి ఆస్తిసంపాదించాలి, డబ్బుకూడబెట్టాలి అనే కాంక్ష లేదు. అన్ని విషయాలలోవలెనే ఈ విషయంలోకూడా సరస్వతిగారు గోరాగారికి పూర్తిగాతోడ్పడ్డారు. ప్రజాసమూహాలకు మేధాసంపదను అందిస్తే, వారు తమ సమస్యలను తామే పరిష్కరించుకోగలరు" అనేవివేకానందునిసూక్తి గోరాగారికి చాలప్రియమైనది. అందుచేత వీలైనంత ఎక్కువగా విద్యార్థులకు సహాయపడాలని గోరాగారు ఎప్పుడూ ఉవ్విళ్లూరుతూ ఉండేవారు. తన ఇంట్లో కొంత మంది విద్యార్థులకు భోజన సదుపాయం కల్పించారు. కాలేజీ

జీతాలు పరీక్షఫీజుకట్టడంలోనేమి పుస్తకాలుకొనుక్కోవడంలోనేమి బీదవిద్యార్థులకు సహాయపడుతూ ఉండేవారు. అంతేకాక తాను జీతంతీసుకోగానే తన డిపార్టుమెంటు ప్యూన్‌లకు తలాక ఐదురూపాయలు ఇస్తుండేవారు.

మొదటినుంచీకూడా గోరాగారి జీవితాచరణలో నిరాడంబరత,ప్రజాధనాన్ని అతిజాగ్రత్తగావాడడం కనబడుతుంది. విశ్వవిద్యాలయానికి సంబంధించిన ఎన్నోకమిటీలలో గోరాగారు సభ్యులుగాఉండేవారు. కమిటీసమావేశాలకు వెళ్లినప్పుడు కొన్ని సందర్భాలలో మొదటితరగతి, మరికొన్నిసందర్భాలలో రెండవతరగతి ప్రయాణపుఖర్చులుఇచ్చేవారు. కాని గోరాగారు ఎప్పుడూ రైలులో'ఇంటర్'తరగతిలోనేప్రయాణంచేసి 'ఇంటర్' తరగతి ప్రయాణఖర్చులే పుచ్చుకునేవారు. (స్వాతంత్ర్యం వచ్చే వరకూ రైళ్లలో 1, 2, ఇంటర్, 3వ తరగతులుండేవి. స్వాతంత్ర్యానంతరం పాత 1వ తరగతిని రద్దుచేసి, పాత రెండవ తరగతిని ఇప్పటి ఒకటవ తరగతిగానూ పాత ఇంటరును ఇప్పటి రెండవ తరగతిగానూ మార్చారు.) గోరా గారి వలెనే అప్పుడు ఇంటర్ తరగతి ప్రయాణంచేసి, ఇంటర్ ప్రయాణపు ఖర్చులే తీసుకున్న మరొకరు శ్రీ శొంఠి పురుషోత్తం గారు. అప్పుడు వీరు విజయనగరం మహారాజా కళాశాల గణిత శాస్త్ర శాఖాధిపతిగా ఉండేవారు. గోరాగారు యూనివర్శిటీ వారిచ్చే దినసరిభత్యంలోకూడా సగానికిసగంతగ్గించి పుచ్చుకునేవారు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం మొత్తంమీద గోరాగారు పురుషోత్తంగారూ మాత్రమే ఇలా చేశారు. మిగిలినవారు నిర్ణయించబడిన ప్రయాణఖర్చులు, భత్యం పూర్తిగా తీసుకునే

వారు. పైతరగతి ప్రయాణపు ఖర్చులు తీసుకుని ఇంటర్‌లో వెళ్ళటం అనువుకాదు. ఇలాంటి విషయాలు విద్యార్థుల దృష్టి లోకి రాకుండా ఉండవుగదా ! గోరాగారు ఆదర్శాలు వల్లించ డం, సిద్ధాంతాలు ప్రచారం చేయడమేకాదు, వాటిని ఆచరించి చూపుటచేత విద్యార్థులకు వీరిపై అపరిమితమైన అభిమానం, గౌరవం ఉండేవి. తనవిద్యార్థులను గోరాగారు ఎక్కువగా విజ్ఞాన యాత్రలకు తీసుకునివెళుతూ ఉండేవారు. ఇలాంటిసందర్భాలలో వృక్షశాస్త్రం గురించేకాక దేశ, ప్రపంచ పరిస్థితుల గురించి, సమాజం గురించి ఎన్నో విషయాలు చెబుతూ ఉండేవారు. విద్యార్థులలో శీలసంపద అభివృద్ధి చెందాలంటే ఉపాధ్యాయు లకు విద్యార్థులకు క్లాసు రూమ్‌లలోనేకాక బయటకూడా సన్ని హిత సంబంధాలు ఉండాలంటారు గోరా. అందుచేతనే కాలేజీ బయటకూడా తరచు విద్యార్థులు గోరాగారిని ఇంటివద్ద కలుసు కుంటూ ఉండేవారు. అందరూ కలిసి మెలసి అల్పాహారం, భోజనాలు చేసేవారు. ఎన్నో విషయాలు చర్చించేవారు. వారు వీరు అనే తేడా లేకుండా అన్ని కులాలవారు ఏకోదరులవలె కలసిపోయేవారు. ఇలా కలసిమెలసి భోజనాలు చేసినప్పుడు కాకినాడ కాలేజీ బ్రహ్మసమాజ వాతావరణం కనుక చాలా మంది అంతగా పట్టించుకోకపోయినా, కొందరు పిల్లల సంరక్షకు లకు మాత్రం కష్టంగానే ఉండేది. ఒకసారి గోరాగారి విద్యార్థి యగు ఒక వైశ్యుడు అందరితో కలిసి భోజనంచేసి ఇంటికి వెళ్ళగా, ఈ విషయం తెలుసుకున్న వారి తాత మనుమణ్ణి పిలిచి మందలించాడట. ఆ మనుమడు 'తాతయ్యా ! అక్క డున్నవారందరూ బ్రాహ్మలే' అన్నాడుట. దానికి వ్యవహర్త

అయిన ఆ తాత "వైశ్యునితో కలిసి తిన్న బ్రాహ్మడు మాదిగ వాళ్ళతో కలిసి తినకుండా ఉంటాడా ? అలాంటి బ్రాహ్మణితో నువ్వెందుకు సహపంక్తిన కూర్చున్నావు?" అని కోప్పడినాడట. ఇలాంటి సంఘటనలు జరుగుతూ ఉండేవి.

విద్యార్థుల సహకారంతో గోరాగారు కొన్ని కొన్ని విషయాలపై సాహజికంగా ప్రయోగాలు చేసేవారు. వాటిలో పేర్కొనదగినది భిక్షుకవృత్తికి, శ్రమశక్తికి నివృత్తిలో తార తమ్యం కనుక్కొనుటకు చేసిన ప్రయత్నం. కాకినాడకు 8 మైళ్ళ దూరంలో చొల్లంగి అనేచోట గోదావరిపాయ ఒకటి వచ్చి సముద్రంలో కలుస్తుంది. అక్కడ సంవత్సరాని కొకసారి అమావాస్యనాడు సముద్రస్నానాలు చేస్తారు. అది చొల్లంగి అమావాస్య అని ప్రసిద్ధి. చుట్టుప్రక్కల ప్రాంతాలనుంచి జనం సముద్రస్నానాలకని అక్కడికి వస్తారు. తమ ప్రయోగానికని గోరాగారు దానిని ఎన్నుకున్నారు. తన విద్యార్థులలో నమ్మ కస్తుల్ని 11 మందిని ఏరి తీసుకున్నారు. తనతో కలిపి 12 మంది. ఈ 12 మంది ఆరుగురుచొప్పున రెండుజట్లు అయినారు. ఒకజట్టు వారు తాళంగాని, సీలుగాని లేకుండా పైన కన్నంకొట్టిన డబ్బాలు తీసుకుని 'ధర్మం, ధర్మం' అంటూ బిచ్చం అడగడం. రెండవజట్టు వారు స్నానాలకువెళ్ళే యాత్రికుల మూటలు భద్ర పరచి వారు స్నానంచేసి తిరిగిరాగానే జాగ్రత్తగా అప్పగించ డం. ఇందుకుగాను వెనుకళ్ళలో చిన్న గదిలాగ కూడా కట్టారు. మూటకు అర్ధణా పుచ్చుకోవడం. అయితే ధర్మం అడగటానికి వెళ్ళినవారు, జనంలో ఒక్కరైనా "దేనికి ధర్మం ? సీలు ఏది, తాళం ఏది ?" అని ప్రశ్నిస్తారేమో చూడాలి. అలాంటివాడు

ఒక్కడు కనిపించినా పన్నెండుమందీ అట్టివానికి ఆలోచించి నందుకు సాష్టాంగప్రమాణం చెయ్యాలనుకున్నారు. ఉదయం 6 గంటలకు రెండుజట్టులూ ఎవరిపనికి వారు పూనుకున్నారు. బిచ్చం అడుగుటకు వెళ్ళినవారు ఆరుగురూ పదిగంటలు కాకుండానే తమ డబ్బాలు చిల్లరతో నిండిపోయాయని తిరిగివచ్చారు. ఒక్కరుకూడా ఏమిటి, ఎందుకు అని అడగలేదు. శ్రమశక్తి తీసుకున్న జట్టుకు ఆఖరిమూటవారు వచ్చి తమమూట తీసుకుని వెళ్ళేసరికి మధ్యాహ్నం 1 గంట అయింది. వచ్చిన డబ్బులు లెక్కబెడితే ఉదయం 6 నుంచి మధ్యాహ్నం 1 గంటవరకూ పనిచేసిన 6 గురు సంపాదన తొమ్మిదణాలు! ధర్మం అడిగిన ఆరుగురు 4 గంటలుకూడా అవసరం లేకుండానే 14 రూపాయల చిల్లర సంపాదించారు. 6 గురు 7 గంటలు పనిచేస్తే 9 అణాలు. 6 గురు 4 గంటలు బిచ్చమెత్తితే 14 రూపాయలు! ఇదీ మన దేశం ఇదీ మన సమాజం! విద్యార్థులందరికీ ఈ ప్రయోగం పెద్ద కనువిప్పు అయింది. 1931 లో సంగతి ఇది. దీనితర్వాత రైల్వేస్టేషనులో రెండురైళ్ళవద్ద 6 గురుకూలీలుగానూ, 6 గురు బిచ్చగాళ్ళుగానూ చేసి చూద్దామనుకున్నారు. కూలిగానూ, బిచ్చమెత్తగానూ వచ్చిన మొత్తండబ్బు ర్వైల్వే కూలీలకు ఇచ్చేస్తామని చెప్పినా, రైల్వే అధికారులు అందుకు అంగీకరించలేదు.

* * *

గోరాగారి ఆచరణ విద్యార్థులకు ఉత్సాహాన్ని కలిగిస్తూ ఉండేది. జాతీయోద్యమ ప్రభావంలో సిగరెట్లుమాని బీడీలుకాల్చమని, సిగరెట్లుత్రాగే విద్యార్థులకు గోరాగారు సలహాయిచ్చే

వారు. ఇందుకుగాను బీడీకట్టలు తెచ్చి సాయంత్రంపూట, శలవ దినాలలోనూ విద్యార్థులు తన ఇంటికి వచ్చినప్పుడు గోరాగారు వారి ముందుపెట్టేవారు. విద్యార్థులు సిగ్గుపడకుండా తాను కూడా వారితో బీడీలు అప్పుడప్పుడు కాల్చేవారు.

ఇలాగే సినీమాలకు వెళ్ళినప్పుడు తాను రిజర్వ్ తరగతి టికెట్టు కొనుక్కునికూడా విద్యార్థులెవరైనా క్రింది తరగతు లలో కూర్చునిఉంటే వారివద్దకు వెళ్ళికూర్చునేవారు. గోరాగారి ఇలాంటి ప్రవర్తన సమానత్వభావం అయితే కావచ్చుగాని, ఉపాధ్యాయుల ప్రతిష్ఠకు భంగకరంగా ఉందని భావించి సినీమా లలో విద్యార్థులతో కలసికూర్చొనుట గురించి కాలేజీ అధికా రులు సంజాయిషీ కూడా అడిగారు.

మన విద్యావిధానం మనిషినుంచి మనిషిని దూరంగా ఉంచడంలోనే ప్రతిష్టను చూస్తుంది. అంతేగాని విద్యార్థులను ఉత్తమ భావిపౌరులుగా తయారుచేయాలని ప్రయత్నించదు. గోరాగారు ఒకప్రక్క విద్యార్థులతో ఒక సోదరునిగా కలసిపో యినా రెండవప్రక్క తన క్లాసులో క్రమశిక్షణగాని, పరీక్షాఫలి తాలుగాని ఏలోపం లేకుండా, ఇతరులు ఈర్ష్యపడేంత ఘనంగా విజయం సాధించారు. గోరాగారిదృష్టిలో ఉపాధ్యాయుని ప్రతి ష్టకు అర్థంవేరు. కాలేజీ అధికారులదృష్టిలో అర్థంవేరు!

1930 ఉప్పు సత్యాగ్రహ సమయంనుంచీ నూలుమాని గోరాగారు ఖాద్దీపై జామా, లాల్చీ వేయడం ప్రారంభించారు గదా. ఇదికూడా ఉపాధ్యాయుల హుందాతనానికి తగదని. కాలేజీ అధికారులభావన. 1931లో గోరాగారిపై 'డ్రెస్ రెగ్యు

లేషన్సు' పెట్టారు. అంటే సూటు, కోటు, టై, బూటు, హాటు తో రావాలి. లేదా పైజామాగాని, పంచెగాని కడితే లాంగ్ కోట్, తలపాగాతో రావాలి అని. ఈ డ్రెస్ రెగ్యులేషన్సు పెట్టగా గోరాగారు నల్లటిఖాదీలాంగ్ కోటు, తెల్లటిఖాదీతలపాగాతో కాలేజీకివచ్చారు. తనగురువుగారి యెడల కాలేజీ అధికారులు చాలా అమానుషంగా ప్రవర్తిస్తున్నారని విద్యార్థులు భావించారు. మార్నాడు కాలేజీలోని బోటనీ విద్యార్థులందరూ తల పాగాలు చుట్టుకునివచ్చారు! గోరాగారిపై విద్యార్థులకున్న అభిమానం అది.

గోరాగారు తన విద్యార్థులుచేసే పనులకు తానే బాధ్యత వహించి వారిని ఎప్పుడూ కాపాడుతూ ఉండేవారు. ఇలాంటి స్వీయ అనుభవ మొకదానిని గోరాగారి పూర్వ విద్యార్థి శ్రీ నందూరి పాలశంకరరంగారు ఇలా వర్ణించారు—"ఏ వ్యవహార మందైనను తోడివారిని యిరికించి తాను మిగిలియుండు 'లౌకిక ప్రవృత్తి' వీరియం దిసుమంతయు లేదు. పై పెచ్చు తమకు రవ్వంత ప్రమేయమున్నను పూర్తిబాధ్యత తనపైనే వైచుకుని నిలబడు ధీశాలి. 1932 లో మా కాలేజీ వార్షికోత్సవము జరిగినది. మోచర్ల రామచంద్రరావు పంతులుగారు అధ్యక్షులు. నేను బి. యస్‌సి. సీనియర్ తరగతిలో నుంటిని. ఉత్సవ సభలో నుండి అధ్యక్షులకు నా సంతకముతో నొక చీటీ పంపితిని. విద్యార్థిలోకమునకు సంబంధించి రెండవ రౌండ్ టేబిల్ కాన్ఫరెన్సు విశేషములు తెలుపవలసినదని అందు కోరితిని. ప్రిన్సిపాలు గారి నియామకము ననుసరించి మా తరగతిని కాపలా కాయు

చున్న గురువయ్యలకు చీటి ముందుగామాత్రము చూపి 'వల్లె' అన్నమీదట పంపితిని. ఇది మాత్రమే వారికిగల ప్రమేయము యీ విషయములో. చీటీ ప్రిన్సిపాలుగారి చేతికి వెళ్ళినది. అది వారు చదువుకొని వాచి జేబులో భద్రపరచిరి. మొగము కంద గడ్డ చేసుకొనిరి. నా గుండె జారిపోయినది. తెల్లవారుసరికి పెద్ద పుకారు. నేను క్రమశిక్షణను అతిక్రమించి కాలేజీ గౌరవమును గంగపాలు చేసితినట. నన్ను పరీక్షకు పంపరట. సస్పెండు చేయుదురట. ఈ వార్త గురువయ్యలే స్వయముగా నావద్దకు వచ్చి వినిపించిరి. భయము లేదని హెచ్చరించిరి. చీటీని తనకు ముందుగా చూపుటతో నా బాధ్యత తీరినదనియు, యందలి బాధ్యత పూర్తిగా తమదేయనియు, తన ఉద్యోగము పోయిన తరువాతగాని ప్రిన్సిపాలుగారు నామీద చర్య తీసుకొనలేరనియు చెప్పి అభయమిచ్చిరి. గురువుగారి న్యాయబుద్ధికి, ధైర్యసాహసములకు ఆశ్చర్యచకితుడనై అట్టి దెప్పుడు జరగదని మాత్ర మంటిని. ఆ సాయంత్రమే పూర్వవిద్యార్థి వార్షికోత్సవసభ జరిగినది. అందు ప్రిన్సిపాలుగారు నన్ను దుయ్యబట్టుకొనిరి. ఘాటుగా నా తప్పిదమును విమర్శించిరి. క్రమశిక్షణచర్య తప్ప దనిరి. ఒక్కుమ్మడి గురువయ్యలు లేచి తమ సమ్మతిపైననే చీటి పంపబడినదనియు, బాధ్యత తనదనియు చెప్పుటకు సభాపీఠము వైపునకు పోబోవుచుండగా బ్రతిమాలుకొని, నేను సంకల్పించి చేసినదానికి వారు బాధ్యులు కారని, నావ్యక్తిత్వమును మసగు పరచవలదని సభాప్రాంగణమునుండి మరల్చుకొని పోతిని. కాని డరిమిలా నాకు తెలియకుండగనే తమ బాధ్యతను ప్రిన్సిపాలు గారికి యెరుకపరచుకొని వారి ఆగ్రహమునకు పాత్రులైరి.

ఇట్టి ఘట్టములే వారు కాలేజీ ఉద్యోగము వదులుకొనుటకు దారితీసినవని వినికిడి."*

శ్రీ పాల శంకరంగారు వర్ణించినటువంటి ఘట్టాలు గోరా గారి జీవితంలో ఎన్నో ఉన్నాయి. ఆ రోజుల్లో ఏ విద్యార్థిలోనైనా జాతీయ భావాలు, స్వతంత్రభావాలు, ఆత్మాభిమానము కనబడితేచాలు "నువ్వు బోటనీ విద్యార్థివా?" అని అడగడం పరిపాటి అయింది. విద్యార్థులు కూడా స్వాభిమానముతో 'అవును' అని చెప్పేవారు. గోరాగారు తన విద్యార్థులలో అంతటి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని నింపారు.

*　　　　*　　　　*

1932 నాటికి ఉప్పుసత్యాగ్రహంలో అరెస్టు అయిన నాయకుల విడుదల ఆరంభమైంది. శ్రీమతి గుమ్మిడిదల దుర్గాబాయమ్మగారు (ఇప్పటి దుర్గాబాయి దేశముఖ్) కూడా విడుదలై వచ్చారు. అప్పటికే దుర్గాబాయమ్మగారు సరోజినీనాయుడు, కమలాదేవి చటోపాధ్యాయవలె దేశమంతటా స్వాతంత్ర్యసమరంలో గొప్పనాయకురాలుగా ఖ్యాతినార్జించారు. ఆంధ్ర దేశమంతటా ఆబాలగోపాలం ఆమె పేరు స్మరిస్తూ ఉండేవారు. ఆ రోజులలో ఆంధ్రదేశంలో స్త్రీలు పెద్దగా చదువుకొనుట తక్కువ. అలాగే దుర్గాబాయమ్మగారు కూడా మామూలు తెలుగు చదువే చదువుకున్నారు. హిందీని బాగా అభివృద్ధిచేసుకున్నారు. తమ ఆస్తి నంతనూ జాతీయోద్యమానికి ఖర్చుచేసి త్యాగం, ధైర్యం, పట్టుదలతో స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో నాయకత్వం వహించారు.

---

* శ్రీ గోరా అభినందన సంచిక.

జైలునుంచి తిరిగివచ్చిన తర్వాత ఆమె ఇంగ్లీషు చదువుకోవా లనుకున్నారు. కాని ఎలా? దుర్గాబాయమ్మగారికి అన్న వరస యగు దగ్గర బంధువు గోరాగారి సహపాఠి. దుర్గాబాయమ్మ గారి సోదరుడు గోరాగారి విద్యార్థి. అప్పటికే గోరాగారి జాతీయభావాలు, విప్లవాచరణ మొదలైనవాటి గురించి ఆమె వినియున్నారు. గోరాగారే ఆమెకుతగిన ఉపాధ్యాయుడు కాగల రని నిర్ణయించుకున్నారు. అయితే దుర్గాబాయిగారికి చదువు చెప్పడమంటే సామాన్యంకాదు. చదువనే మిషతో స్వాతం త్రోద్యమ సందర్భంలో ఏమైనా కుట్ర పన్నుతున్నారని పోలీసు లకు అనుమానం రావచ్చు. కనుక ఎలాంటి పరిణామాలకైనా సిద్ధపడాలి. దుర్గాబాయమ్మగారి సోదరులు గోరాగారిని సంప్ర దించగా గోరాగారు సంతోషంతో అంగీకరించారు. గోరాగారు స్త్రీవిద్య పక్షపాతి కనుక, తానామెను బెనారెస్ మెట్రిక్‌కి పంపుతానని, అయితే ఎం. ఏ. వరకూ చదువుతానని ఆమె మాట యివ్వాలనీ కోరారట. ఆమె అలాగే మాట యిచ్చా రట. ఇద్దరూ తమ తమ మాటలు నిలబెట్టుకున్నారు. గోరాగారు ఆమెను 1934 లో బెనారెస్ మెట్రిక్‌కు పంపారు. తర్వాత ఆమె ఎం. ఏ; బి. యల్. చదివారు. దుర్గాబాయమ్మగారితో పరిచయంవల్ల గోరాగారు రాజకీయ రంగానికి మరింత సన్ని హితమయ్యారని చెప్పవచ్చు.

* * *

1932 నాటికి బహిరంగంగా కాకపోయినా, మిత్రుల గోష్ఠులలో నాస్తికత్వం గురించి తన అభిప్రాయాలు గోరా

గారు స్పష్టంగానే చర్చిస్తూ ఉండేవారు. ఒకసారి కాకినాడలో మంత్రిప్రగడవారి సత్రంలో విగ్రహారాధన కూడునా, కూడదా? అనే విషయమై సనాతనులు ఒక చర్చను ఏర్పరిచారు. విగ్రహారాధన అవసరమని వాదించినవారికి శ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారు నాయకత్వం వహించారు. శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆర్ష విద్యా ప్రవీణులు, గొప్ప తర్క-శాస్త్ర వేత్తలు. విగ్రహారాధన కూడదు అని బ్రహ్మసమాజీకులు చాలామంది వాదించారు. వీరిలో శ్రీ పెద్దాడ రామస్వామిగారు, ప్రిన్సిపాలు వేమూరి రామకృష్ణరావుగారు ప్రముఖులు. ఈ సమావేశం ఐదురోజుల పాటు జరిగింది. సమావేశానికి అటు సనాతన పండితులు ఇటు బ్రహ్మసమాజికులు చాలామంది హాజరైనారు. కాలేజీ పాలక వర్గము, విద్యార్థులుకూడా ఈ సమావేశానికి హాజరయ్యారు. చర్చ చాలా తీవ్రంగా సాగింది. చివరిరోజు కాబోలు, గోరా గారుకూడా మాట్లాడారు. భగవంతుడే లేనప్పుడు అతను సాకారుడా, నిరాకారుడా అని చర్చించుటలో అర్థం లేదన్నారు. ఈ చర్చ ఎండమావిలోని నీరు మోకాలులోతా, నడుంలోతా అని వాదించుకొన్నట్లుంది అని చెప్పి, దైవం అబద్ధమని, అది ఒక భావమనీ, మానవకల్పిత భావమనీ గోరాగారు చెప్పారు. ఇంకేముంది అటు సనాతనులకు, ఇటు బ్రహ్మసమాజికులకు కూడా గోరాగారి ఈ మాటలు తీవ్రంగా కనిపించాయి. తమ కాలేజీ అధ్యాపకుడే ఇలా మాట్లాడడమా అని కాలేజీ అధికారులు కలతచెందారు. అయినా గోరాగారు చలించలేదు. దైవం మానవకల్పితమైన ఊహ, అబద్ధం అనే తన భావాన్ని గోరాగారు బహిరంగంగా చెప్పడం అదే ప్రథమం.

కాలేజీ విద్యార్థులు కొందరు విడిగా ఒక లాడ్జి నడుపు కుంటూ ఉండేవారు. తమ లాడ్జితరఫున 'ది క్రిటిక్' అనే వ్రాత పత్రిక ఒకటి ప్రచురించేవారు. ఆ పత్రిక సుమారు 20 కార్బన్ కాపీలుతీసి ముఖ్యమైన క్లబ్బులలోనూ, లైబ్రరీలలోనూ పెట్టే వారు. అలాగే కాలేజీలో కూడా ఒక ప్రతి యిచ్చేవారు. 1932 చివరలో గోరాగారు ఆ పత్రికలో "On the Conception of God" అని ఒక చిన్న వ్యాసం వ్రాశారు. అందులో దైవం అబద్ధమనీ, అయితే అది ఒక ఉపయోగకరమైన అబద్ధమనీ, తనకు తెలీని విషయాలను దైవసృష్టి అని చెప్పి సంతృప్తి చెందుటకు, సమాజంలో నీతిని పెంపొందించుటకు, లలితకళలు - సాహిత్యం అభివృద్ధి అగుటకు దైవభావం ఉపయోగ పడిందనీ; ఎంతఉపయోగం ఉన్నప్పటికీ అది అబద్ధంకనుక, అబద్ధాన్ని మూఢంగా నమ్ముటచే మానవులు కష్టాలపాలు అవుతున్నారనీ గోరాగారు వ్రాశారు. ఆంగ్లంలో వ్రాసిన ఆవ్యాసం చాలచిన్నదే. కాని అది కాకినాడలోని మేధావులకు చిచ్చు పెట్టినంత పనిచేసింది.

1932 నవంబరు వరకూ డాక్టర్ వేమూరి రామకృష్ణారావుగారు ప్రిన్సిపాల్‌గాఉండేవారు. నవంబరులో ఆయన రిటైర్ అయిపోయారు. రామకృష్ణారావుగారు ప్రిన్సిపాల్‌గా ఉన్నప్పుడు ఉపాధ్యాయుని కాలేజీజీవితంవరకే ఆయన శ్రద్ధగా చూచేవారు. క్లాసులోక్రమశిక్షణ, మంచిఫలితాలు కాలేజీతోసత్సంబంధాలు- వీటిగురించే ఆయన పట్టించుకుని, వ్యక్తిగత భావాలకు స్వేచ్ఛ వదిలేవారు. అందుచేతనే గోరాగారి నాస్తిక భావాలు గురించి

ఆయనకు తెలిసికూడా వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛకు ఉదారంగా వదిలి వేసేవారు. రామకృష్ణారావుగారి తర్వాత శ్రీ పెద్దాడ రామ స్వామిగారు ప్రిన్సిపాలు అయినారు. ఆయన దృష్టికి 'క్రిటిక్' లో గోరాగారు వ్రాసిన వ్యాసం వచ్చింది. గోరాగారిని పిలిచి ఈ అభిప్రాయాలు మార్చుకోవలసిందిగా కోరారు. కాని గోరా గారు ఏమీ సంకోచం లేకుండా – "అవినా నిశ్చితాభిప్రాయాలు. వాటినిమార్చుకునే ప్రసక్తిలేదు. ఇతరులు హిందువులుగా, మహా మ్మదీయులుగా, క్రైస్తవులుగా తమ తమ అభిప్రాయాలు కలిగి ఉండుటను మీరు వ్యతిరేకించుట లేదుగదా. వారు తమ తమ అభిప్రాయాలను ప్రచారం చేస్తున్నట్లే నేనూ నా అభిప్రాయా లను ప్రచారంచేసుకుంటాను. కాలేజీలో నేనేమీ నాస్తికత్వం బోధించుటలేదు కాలేజీలో నేను బోటనీయే చెబుతున్నాను. కాలేజీకి సంబంధించినంతవరకూ విద్యార్థుల క్రమశిక్షణలోగాని, నావిషయంలో ప్యాసుఫలితాల యందుగాని ఏమైనా లోపం ఉంటేచెప్పండి." అని స్పష్టం చేశారు.

గోరాగారినుంచి ఇంతకంటె భిన్నంగా ఎలా ఆశిస్తారు? అప్పటికే నాస్తికునిగా గోరాగారి ప్రవర్తనవల్ల విద్యార్థులలో ఆత్మవిశ్వాసం, ఆత్మాభిమానం, స్వతంత్రభావాలు ఏర్పడ్డాయి. ఈపరిణామాన్ని కాలేజీఅధికారులు హర్షించలేకున్నారు. ఇప్పుడు 'క్రిటిక్'లోని వ్యాసం వారికి ఒక ఆయుధంగాదొరికింది. ముందు జరగబోయేదేమిటో అందరికీ స్పష్టంగా తెలుసు. 1933 ఏప్రిల్ 1వ తేదీన కాలేజీ అధికారులనుంచి గోరాగార్కి శ్రీముఖం

అందింది. అది మూడు నెలల నోటీసు. జూలై 1 వ తేదీ నుంచి ఇక కాలేజీకి రానక్కర లేదని.

5 సం॥రాలు పనిచేసిన కళాశాల! అంతకుముందు తాను చదివిన కళాశాల. ప్రతీ చిన్న వస్తువు తన చేతులతో నిర్మించిన బోటనీ లేబరేటరీ! అన్నిటికీ దూరం. అయితేనేమి తాను నమ్మిన ఆదర్శాలకు దూరం కావటంలేదు! ఇటుక సున్నంతో కట్టి కాలేజీ భవనాలకు దూరం కావచ్చు; కాని తన విద్యార్థుల ప్రేమాభిమానాలకు ఎప్పుడు సన్నిహితమే!

సోషలిస్టు ప్రయోగం

ఏథెన్సు మహా నగరంలో వీధులవెంట తిరుగుతూ, మూఢంగా దేనినీ నమ్మవద్దు అనీ, అన్యాయం-అక్రమం ఎక్కడ ఉన్నా ఎదిరించమనీ తన తరంలోని యువకులకు ప్రబోధించాడు సోక్రటీసు. ఆనాటి దైవభావం, మూఢనమ్మకంగా మారింది కనుక తానా దైవాన్ని అంగీకరించను అన్నాడు సోక్రటీసు. తర్వాత విచారణలో అతనిపై నాస్తికుడని ఆరోపించబడితే— "నేను నాస్తికుణ్ణి కాను. అయితే మీరందరూ నమ్మే దైవం వేరు. నేను నమ్మే దైవం వేరు." అని స్పష్టంకూడా చేశాడు. అయినా నాటి పరిపాలకులు, సంఘపెద్దలు సోక్రటీసు నూతన భావాలను అంగీకరించలేరు. విషం త్రాగి మరణించాలనే శిక్ష విధించబడింది.

పంధొమ్మిదవ శతాబ్దంలో ఆంగ్ల సాహిత్యంలో కవికుల చంద్రుడు పెర్సీ బైసీ షెల్లీ. స్వతంత్ర ఆలోచనాపరుడుగా షెల్లీ ప్రసిద్ధి. విద్యార్థిగా నున్నప్పుడు షెల్లీ ఆలోచనాధోరణి దైవం ఉనికిపై పుపోయింది. ఆక్స్‌ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంలో చదువుతూ ఉండగా "The Necessity of Atheism" —నాస్తికతావశ్యకత— అని ఒక వ్యాసం 1811 లో వ్రాసి ప్రచురించాడు. అందులో ఏ ప్రమాణరీత్యా చూచినా దైవం ఉనికి సందేహాస్పదం అని ప్రకటించాడు. అంతే! తత్వశాస్త్రాలు, విజ్ఞానశాస్త్రాలలో నూతన పరిశోధనలను ప్రోత్సహించే విద్యాసంస్థకూడా షెల్లీ వ్యాసాన్ని, స్వతంత్రాలోచనను సహించలేకపోయింది. షెల్లీ

ఆక్స్‌ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంనుంచి వెళ్ళగొట్టబడ్డాడు.

మార్క్స్ గొప్ప తత్వశాస్త్ర పండితుడు. హెగెల్ శిష్యుడు. అతని పాండిత్యానికి ప్రేమించి ఒక జమీందారు కూతురు మార్క్స్‌ని వివాహమాడింది. తాత్వికంగా భౌతిక వాదం గురించీ, ఆర్థికంగా కార్మికులు – యజమాని సంబంధాల గురించీ స్వతంత్రంగా ఆలోచించ సాగాడు. స్వదేశమైన జర్మనీ అతన్ని దేశంనుంచి వెళ్ళగొట్టింది. స్వాతంత్ర్యం – సమానత్వం– సౌభ్రాత్రం అనే సిద్ధాంతాలతో విప్లవం సాధించిన ఫ్రాన్సు కూడా అతన్ని బహిష్కరించింది. చివరకు లండన్‌లో తల దాచుకుని నికృష్టమైన పేదరికంలో మార్క్స్ అతి దైన్యంగా జీవితం గడపవలసి వచ్చింది.

మహనీయుల కృషిద్వారా సమాజం నిరంతరం పురోగమిస్తున్నా, ఎప్పటికప్పుడు మౌఢ్యంలో చతికిలబడి కూర్చుంటుంది. తాతల మౌఢ్యాన్ని నిరసించేవారు మనుమల అభ్యుదయాన్ని హర్షించలేకున్నారు. ఇది మానవచరిత్రలో మాటిమాటికి కనబడుతున్న విషయం. గోరాగారి సందర్భంలోనూ అంతే జరిగింది. సనాతన ధర్మంపై గొడ్డలి తీసుకుని విరుచుకుపడిన బ్రహ్మసమాజీకులు గోరాగారి భావాలను హర్షించలేకపోయారు. ఆయనను ఉద్యోగంలోనుంచి తొలగించారు.

తన భావాలకు ఈ మూల్యం చెల్లించక తప్పదని గోరాగారికి తెలిసినా, ఇంత అకస్మాత్తుగా అది వచ్చి మీదపడుతుందని ఊహించలేదు. అయినా వచ్చిన పరిణామాన్ని చూచి భయపడి వెనక్కు తగ్గే ప్రసక్తే లేదు. ధైర్యంగా ఎదుర్కో

వలసిందే. 1933 లో కాలేజీనుంచి తొలగింపబడిననాటికి గోరా గార్కి ముగ్గురు సంతానం. పెద్దకుమార్తె మనోరమ, పెద్ద కుమారుడు లవణం తర్వాత గాంధీ-ఇర్విన్ ఒడంబడిక అనంతరం పుట్టిన కుమార్తె - మూడవ సంతానానికి మైత్రి అని పేరు పెట్టారు. ఆ రోజుల్లో రెండువందలకు పైగా సంపాదిస్తున్న ఉద్యోగం ఒక్కసారి పోయేసరికి గోరాగారు ఆలోచనలో పడ్డారు. డబ్బు కూడబెట్టే అలవాటు లేదు కనుక పెద్ద బ్యాంకు బాలన్సు కూడా లేదు. కుటుంబ బాధ్యతే కాక కొంతమంది విద్యార్థులకుకూడా గోరాగారు సహాయంచేస్తూ ఉన్నారు. వారిసంగతి ఏమౌతుంది అనే ఆలోచన ఎక్కువైంది. అందులో ఒక విద్యార్థికి, అతను ఎం. ఎస్‌సి. పూర్తిచేసే వరకూ సహాయం చేస్తామని మాట ఇచ్చి ఉన్నారు. ఆయన ఇంకా ఒక సంవత్సరం చదవ వలసి ఉంది. అయినా తాను చదువు మానేస్తాననీ; తన గురించి ఆలోచించ వద్దనీ గోరా సరస్వతిగార్లకు చెప్పాడట. కాని అతని చదువు కొనసాగి తీరుతుందనీ, ఏ విధంగానూ నిరుత్సాహ పడవద్దనీ అభయమిచ్చారు. సరస్వతిగార్కి వివాహ సమయంలో పెట్టిన నగలు ఆమె ధరించకపోయినా ఇంకాఅలాగే ఉన్నాయి. వాటిని అమ్మి, ఆ విద్యార్థి చదువుకు అవసరమైన డబ్బు ఇచ్చి, తన విద్య కొనసాగించి ఘనవిజయం పొందమని ఆశీర్వదించి పంపారు. గోరాగారు తన విద్యార్థులయెడ చూపిన ప్రేమాభిమానాలు - బాధ్యతకు ఇది ఒక నిదర్శనం. నేటికీ తమ సహచరులయెడ వారు ఇట్టి బాధ్యతాయుతమైన ఖరినే అవలంబిస్తారు.

గోరాగారు తమ కుటుంబ పోషణకై వెంటనే చేయగలిగింది ఉపాధ్యాయవృత్తే. అందుచేత గోరాగారి పాతవిద్యార్థులు

తాము పూర్తిగా సహకరిస్తామనీ, ఒక ట్యుటోరియల్ కాలేజీని నడుపుదామనీ సలహా ఇచ్చారు. ఇందుకు బాధ్యత మీదవేసుకుని తీవ్రంగా కృషి చేసినది గోరాగారి పూర్వవిద్యార్థి (కీ. శే.) శ్రీ ముప్పిడి భాస్కరరామారావు. భాస్కరరామారావుగారు అప్పటికి బి. ఎస్‌సి. ప్యాసైనారు. అప్పటికి ఆంధ్రదేశములో నాటకాలలో స్త్రీ పాత్రలు వేసి ముఖరసాన్ని మెప్పించుటలో సాటిలేని వారుగా పేరుపొందిన ముప్పిడి జగ్గరాజుగారి పుత్రులు. జగ్గరాజుగారికి గోరాగారంటే అమితమైన అభిమానం. భాస్కరరామారావుగారికి విపరీతమైన గురుభక్తి. అందుచేత మంచి జీతంరాగల ఉద్యోగంలోనికి వెళ్ళే యోగ్యత ఉన్నప్పటికీ తన కుమారుడు గోరాగారికి కుడిభుజంగా నిలవడాన్ని జగ్గరాజుగారు హర్షించి ప్రోత్సహించారు. గోరా – భాస్కరరామారావుగార్ల సన్నిహితత్వాన్ని గురించి కొంతమంది విచిత్రంగా అనుకున్న సంఘటన ఒకటుంది. భాస్కరరామారావు తెల్లగా అందంగా ఉండేవారు. స్వచ్ఛమైన ఉచ్చారణ, మంచి మర్యాదగల ప్రవర్తన – అలవాట్లు. దీనితో గోరాగార్కి కులాభిమానం ఆపాదించి కొందరు ప్రచారం చేశారు. "నువ్వు బ్రాహ్మణుడివి కనుక ఆయన అంత సన్నిహింతంగా చేరదీశారు "అని కొందరు భాస్కరరామారావు మొహంముందు అన్నా ఆయన నవ్వి ఏమీ సమాధానం చెప్పకుండా ఊరుకునేవారు. కొంతకాలానికి భాస్కరరామారావుగారు 'కాపు' కులానికి చెందినవారని తెలియగా తమ తొందరపాటుకు వారెంతో సిగ్గుపడి, పశ్చాత్తాపపడ్డారు.

1933 జూలైలో ఆంధ్ర ట్యుటోరియల్ కాలేజి ప్రారం

భించబడింది. గోరాగారు, భాస్కరరామారావుకాక, మరి 12 మంది ఉపాధ్యాయులు. వీరిలో 10 మంది గోరాగారి పూర్వ విద్యార్థులే. ఈ ట్యుటోరియల్ కాలేజిని సోషలిస్టు ఆదర్శాలపై నడిపారు. కాలేజిలో ప్యూన్‌లు ఎవరూ లేరు. గదులు ఊడవడం మంచినీళ్లు పెట్టడం నుంచి అన్నిపనులూకూడా 14 మంది ఉపాధ్యాయులూ వంతులువారీగా చేసేవారు. ప్రతీనెలావచ్చినఆదాయం ఖర్చుపోను మిగిలినది 14 మంది ఉపాధ్యాయులూ సమానంగా పంచుకునేవారు. నెలకు ఒక్కొక్కరికి రు. 25 - 30 లు మధ్యలో వచ్చేది.

ట్యుటోరియల్ కాలేజి స్వతంత్రజీవనం కావడంతో ఇతర బంధనాలు ఏవీలేవు గోరాగారికి. అందుచేత దుర్గాబాయమ్మగారు చేసిన సంఘసేవా కార్యక్రమాలలో గోరాగారు ఎక్కువసమయమిచ్చి పాల్గొనేవారు. అప్పటికి వీరేశలింగంగారు ఎంతకృషి చేసినప్పటికీ ఇంకా విధవాపునర్వివాహాలు పెద్దసమస్యగానే ఉండేవి. దుర్గాబాయమ్మగారు ఈ సమస్యపై తీవ్రంగా కృషిచేస్తున్నరోజులవి. ఉప్పాడకుచెందిన పుత్సల సత్యనారాయణగారు, వారితల్లితండ్రులుదుర్గాబాయమ్మగారితోకలసిఈసంస్కరణకుతోడ్పడుతూఉండేవారు. పుత్సలసత్యనారాయణగారు మారువేషాలలోవెళ్ళి, ఎక్కడైనా విధవలు పునర్వివాహం చేసుకోవాలనే కోర్కె ఉన్నప్పటికీ, కుటుంబ కట్టుబాట్లతో బయటకు రాలేని స్థితిలో ఉంటే, అలాంటివారిని కలుసుకుని రహస్యంగా ఇంటినుంచి తప్పించి తీసుకువచ్చేవారు. వారందరికీ ఆశ్రయం దుర్గాబాయమ్మగారి ఇల్లు. వివాహం బహిరంగంగానే జరిగేది. గోరా, సరస్వతిగార్లు అలాంటి వివాహాలకు హాజరవుతూ,

వధూవరులను తమ ఇంటికి భోజనానికి పిలిచి సన్మానించేవారు. ఎవరు సాంఘికంగా వెలిపడ్డా గోరాగారు వారిని ఆహ్వానించి పదిమంది స్నేహితులతో విందు చేసేవారు. ఈ విధంగా సంఘ సంస్కరణలో ముందుకు వచ్చేవారికి అభయ మిచ్చేవారు.

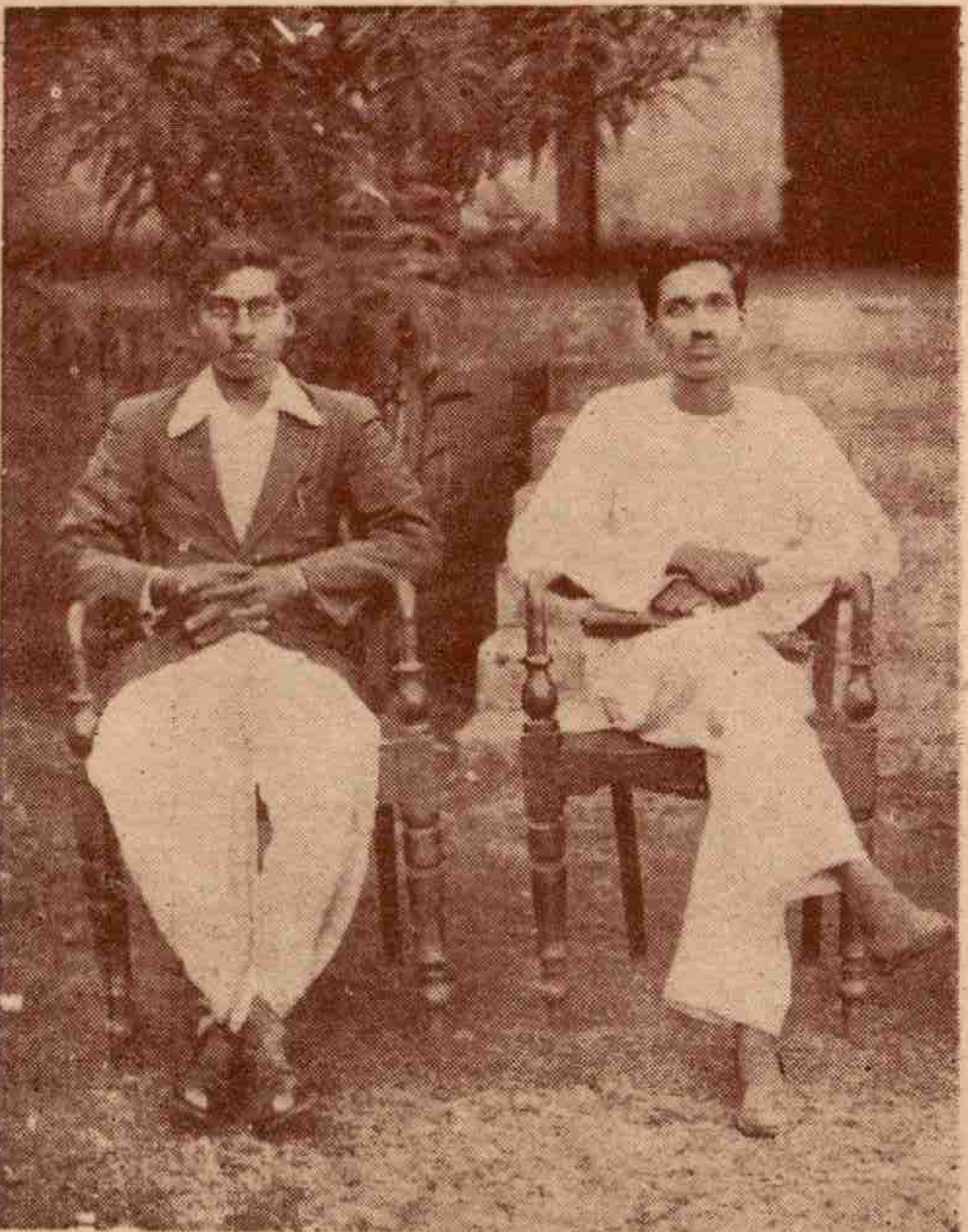
ఆ సంవత్సరమే గాంధీజీ హరిజన యాత్రలో ఆంధ్ర దేశం వచ్చారు. సాంబమూర్తిగారు, దుర్గాబాయమ్మగారు, బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్రహ్మణ్యంగారు, రంగయ్యగారు తూర్పు గోదావరిజిల్లా ఏర్పాట్లు చూచారు. అప్పుడు కాకినాడ, రాజమండ్రి, సీతానగరంలలో గాంధీజీకి ప్రైవేటు వాలంటీర్లలో ఒకరుగా గోరాగారు పనిచేశారు. గాంధీజీని, వారి దినచర్యను సన్నిహితంగా చూచుటకు గోరాగారికి లభించిన తొలి అవకాశమది. అప్పటికి గాంధీజీ మహాత్ముడై 13 సంవత్సరాలు అయింది. అయినప్పటికీ ఆయన ప్రజలకు అతి సన్నిహితంగా మసలేవారు. అప్పుడు కొవ్వూరు స్టేషనులో రద్దీగాఉన్న 3 వ తరగతి రైలుపెట్టెలో ఎక్కడం గోరాగారు చూచారు. గాంధీజీ ఎక్కగానే అందులో కూర్చున్నవారు లేచి గాంధీజీకి ఒక బల్ల ఖాళీచేసి ఇచ్చారు. గాంధీజీ సామాన్యులగు తమతో కలిసి ప్రయాణం చేయడం వారికెంతో సంతృప్తినీ, సంతోషాన్నీ కలిగించింది. గాంధీజికి స్పెషల్ కంపార్టుమెంటులు, స్పెషలు రైళ్ళు 1942 ఉద్యమం తర్వాతనే. అంతకుముందు మామూలు జనంతోనే కలసి కూర్చునేవారు. నిరాడంబర జీవనంలో తన కార్యకర్తలకు గాంధీజి ఉత్కృష్టమైన ఆదర్శం చూపారు. కాని గాంధీజిపేరు చెప్పుకుని అధికారం సంపాదించినవారికి గాంధీజి చూపిన ఆదర్శం మాత్రం ఎక్కడం లేదు.

ఉద్యోగంలోనుంచి తొలగించిన తర్వాత నాస్తికత్వం గురించి గోరాగారు ఇంకా అధికంగా కృషి ప్రారంభించారు. ఆరోజుల్లో కాకినాడకు ఎక్కువగా స్వాములవార్లువచ్చి ఉపన్యాసాలు ఇస్తూ ఉండేవారు. గోరాగారు ఆ సమావేశాలకు వెళ్ళి స్వాములవార్లను ప్రశ్నలువేసి చర్చించేవారు. చాలామందికి కోపం వచ్చేది. కొంతమంది గోరాగారిని దూషించేవారు. మరి కొంతమంది గోరాగారిని తప్పించుకునేవారు. అప్పుడు మూఢ భక్తులు వెర్రికోపంలో గోరాగారిమీద ఏమైనా దౌర్జన్యం చేస్తారేమోనని భయం కూడా ఉండేది. అందుచేత వైశ్య యువజన సంఘం యువకులు గోరాగారికి ఎప్పుడూ అండగా ఉండేవారు. ఆ సంఘంలోని చాలామంది గోరాగారి పూర్వ విద్యార్థులే.

ఒకప్రక్క వివిధ రంగాలలో స్వేచ్ఛగా గోరాగారు పురోగమిస్తున్నప్పటికీ వారి మిత్రులు చాలామంది గోరాగారికి ఉద్యోగం తీసివేయుటలో అన్యాయం జరిగిందని భావించారు. ఆ రోజుల్లో ఇప్పుడు భారతదేశం రాష్ట్రపతిగా ఉన్న డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణగారు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం వైస్ ఛాన్సలర్ గా ఉండేవారు. గోరాగారు గొప్ప ఆచార్యునిగా పేరు పొందడంచేత యూనివర్శిటీ అంతా వారు బాగా తెలుసు. తాత్వికునిగా భావస్వాతంత్ర్యాన్ని, విద్యావేత్తగా స్వతంత్ర ఆలోచనాశక్తిని ప్రేమించే రాధాకృష్ణ గోరాగారికి అన్యాయం జరిగిందని బాధపడి ఆయన యెడల సానుభూతి చూపారు. ఒక ప్రక్క రాధాకృష్ణగారు శ్రద్ధతీసుకోవడం, మరొప్రక్క ఆంధ్రదేశంలో వివిధకాలేజీలలో ఉన్న ప్రముఖులు గోరాగారికి ఏదేనా

కాలేజీలో స్థానం కల్పించాలని పూనుకోవడంతో గోరాగారు మరికొంత కాలంవరకూ విద్యారంగానికి సేవచేయగల సదవకాశం లభించింది. బందరు హిందూ కళాశాల ప్రిన్సిపాలు శ్రీ రాజ శివరామకృష్ణారావుగారు, కాలేజి కమిటీ సభ్యులు గోరాగార్ని తమ కాలేజీకి తీసుకరావాలని తీవ్రంగా ప్రయత్నించారు. అయితే తమకాలేజిలో వృక్షశాస్త్రం లేదు. గోరాగారిని తీసుకువచ్చుటకొరకు వృక్షశాస్త్రం ప్రారంభించ దలిచారు. కాలేజిలో కొత్తశాఖ దేనిని ప్రారంభించాలన్నా యూనివర్శిటీ కమీషను ఒకటి పరిశీలించి అంగీకరిస్తూ రిపోర్టు పంపాలి. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన డాక్టర్ ఏకాంబరం కమీషన్‌గా వచ్చారు. వారికి గోరాగారు చాలాసన్నిహితులు. విద్యారంగంలో స్వతంత్రభావాలు కలిగియున్నందుకు గోరా గారికి అన్యాయం జరిగిందని అందరికీ తెలిసినదే. కనుక లాంఛనాలన్నీ అతి త్వరగా పూర్తిఅయేయి. 1934 విద్యాసంవత్సరం నుంచే బందరు హిందూ కళాశాలలో బోటనీశాఖ ప్రారంభించుటకు నిర్ణయం జరిగింది. అప్పుడు గోరాగారు ట్యుటోరియల్ కాలేజి ఇతర మిత్రులకు అప్పగించి, 1934 జూలైలో బందరు హిందూకళాశాలకువచ్చారు. ఇది గోరాగారికీ, విద్యారంగంలో భావస్వాతంత్ర్యం నిలుపాలని ప్రయత్నించినవారికీ ఘనవిజయం.

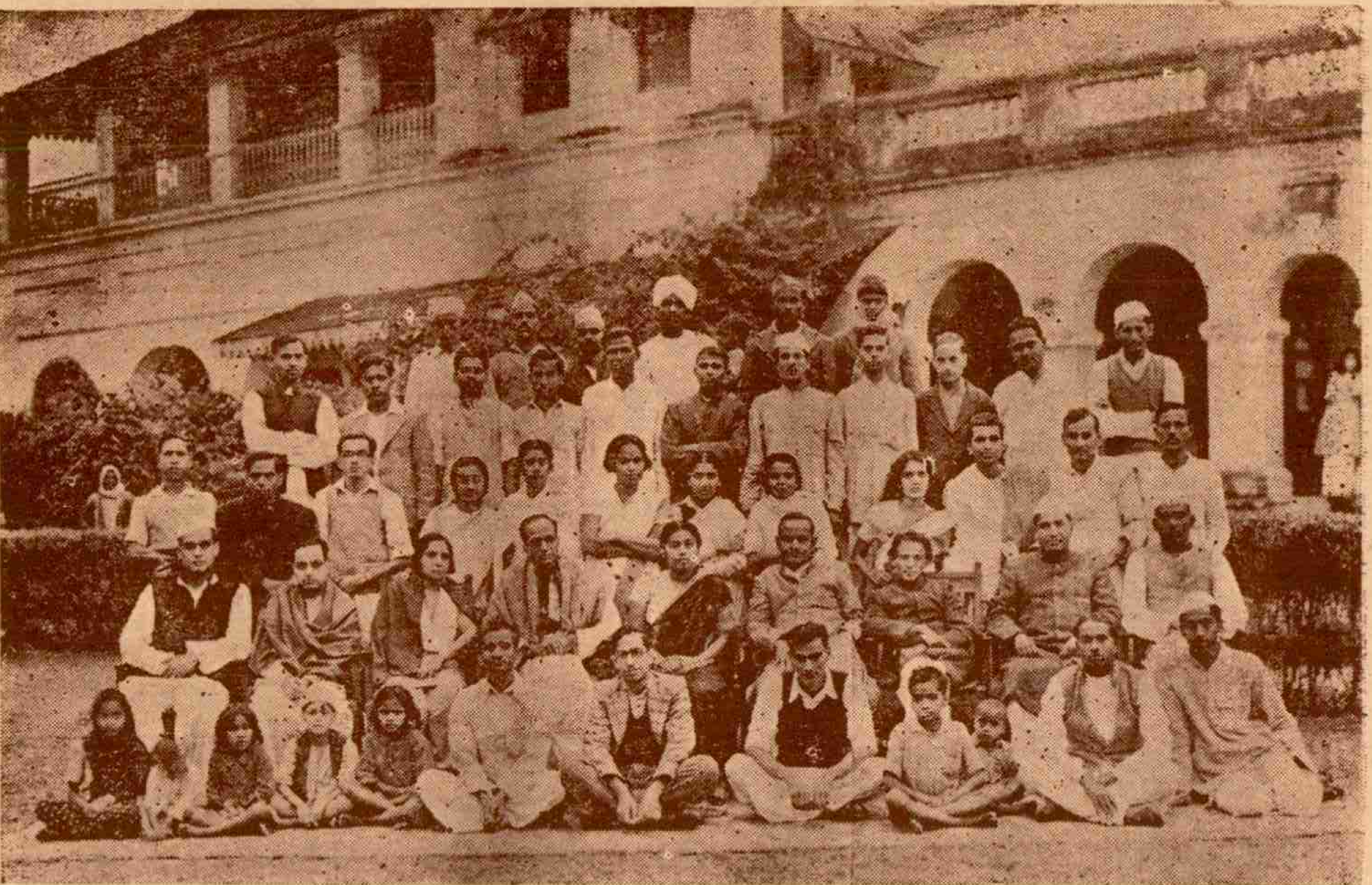

(9)

(10)

64 A

(11)

64B

(9-సి)

బందరు రాక: నూతన కాలేజీకై కృషి

గోరాగారు 1934 లో బందరు హిందూ కాలేజీలో ప్రవేశించారు. డాక్టరు పట్టాభిసీతారామయ్యగారు, కృష్ణాపత్రిక సంపాదకులు ముట్నూరి కృష్ణారావుగారు మొదలైనవారి కార్యక్షేత్రం అది. భారతదేశంలో ఆంగ్లేయులు తొలిగా కాలూనిన భూమి అది. ఆంధ్రదేశంలో తొలికళాశాల నోబుల్ కాలేజీ ప్రారంభించబడిన పట్టణమది. భారతదేశంలో గాంధీజి ఉద్యమం ఆరంభమగుటకు ముందే జాతీయ విద్యావిధాన, వృత్తివిద్యాశిక్షణ ప్రాధాన్యతను గుర్తించి శ్రీ కోపల్లె హనుమంతరావుగారు దక్షిణాదికంతకూ తొలి జాతీయ కళాశాలను స్థాపించిన ప్రదేశమది. గోరాగారి రాకతో నాస్తికత్వం వ్యాపింప జేయుటకు కూడా అది కేంద్రమైంది.

గోరాగారు బందరు వచ్చిన ఆరునెలలకే వారి మేనత్తయగు జోగమ్మగారు సుమారు 75 సంవత్సరాల వయస్సులో గోరాగారివద్దనే మరణించారు. జోగమ్మగారు చిన్నతనంలోనే వితంతువు కావడంతో, తన తమ్ముడగు వెంకట సుబ్బారావుగారివద్దనే ఉండిపోయారు. సుబ్బారావుగారి పిల్లలందరూ ఆమెవద్దనే పెరిగారు. అందులోనూ గోరాగారంటే ఆమెకు పిచ్చి ప్రేమ. గోరాగారు కోయంబత్తూరులో కాపురం పెట్టినప్పుడు ఈమె వారివద్ద ఉన్నారు. కాకినాడలో కలిసే ఉన్నారు. గోరాగారు బందరు రావడంతో జోగమ్మగారు కూడా తన మేనల్లుని వద్దకు వచ్చారు. గోరాగారు జోగమ్మగారిని బెదిరించి లొంగదీసిన సంఘటన ఒకటి ఉంది. జోగమ్మగారు మొదటినుంచీ

పూజాపునస్కారాలు చేస్తూ ఉండేవారు. ఆమెకు కామేశ్వరమ్మ 'దేవత' పూనేదట. ఆ సమయంలో అవి చెయ్యమనీ, ఇవి చెయ్యమనీ తెగ ఆజ్ఞాపించి అధికారం చెలాయించేవారు. 'దేవత' యందు విపరీతమైన భక్తిగల సుబ్బారావుగారు తన అక్క చెప్పినట్లల్లా చేసేవారు. చిన్నప్పుడు పిల్లలందరూ కూడా ఆమె ఆజ్ఞలను అనుసరించేవారే. అవి కోరంటికపు రోజులు అవడంతో గోరాగారి తల్లి రాజ్యలక్ష్మిగారు ఎంతచేసినా, కామేశ్వరమ్మ పూనకం పేరుతో ఆమెను ఇంకా రాచి రంపాన పెట్టేవారు. చిన్నప్పుడు సహించినా, నాస్తిక భావాలతో కొలంబోనుంచి తిరిగి వచ్చిన గోరాగారు ఇది సహించలేక పోయారు. గోరాగారికి పూనకాలలో నమ్మకంపోయింది. మనోద్రేకం, భావోద్రేకం కొంతా, నటనకొంతా అని ఆయన అభిప్రాయం. కొలంబోనుంచి కాకినాడ తిరిగివచ్చిన కొత్తలోనే ఒకరోజు మధ్యాహ్నం గోరాగారు కాలేజినుంచి ఇంటికి వచ్చే సరికి మేనత్త జోగమ్మగారు కామేశ్వరమ్మ పూనకంలో పూజాగృహంలో ఉన్నారు. ఆ పూనకం రూపంలో రాజ్యలక్ష్మిగారిని నిందిస్తున్నారు. గోరాగారికి రక్తం ఉడికిపోయింది. కాలిబూట్లు అయినా విప్పకుండా ఒక పేముబెత్తం పుచ్చుకుని గబగబా తలుపులు తెరుచుకుని పూజాగృహంలో ప్రవేశించారు. "మళ్లా ఈ ఇంట్లోకి కామేశ్వరమ్మ పూనకం వచ్చిందంటే తరిమేస్తాను. జాగ్రత్త" అన్నారు. జోగమ్మగారు నిశ్చేష్టురాలై కొయ్యబారి పోయారు. కోపంతో ఎర్రగా కందిపోయిన గోరాగారి ముఖం చూచి ఇంట్లోనే ఉన్న తండ్రి సుబ్బారావుగారు కూడా ఏమీ మాట్లాడలేదు. అంతే! ఆనాటినుంచీ మళ్లా 'కామేశ్వరమ్మ'

అడుగు పెట్టలేదు. ఈ సంఘటనవల్ల జోగమ్మగారికి చాలా కాలంవరకూ గోరాగారంటే కోపం ఉండేది. కాని గోరాగారి నిర్మలహృదయం ఆమెను ఆకర్షించింది. చివరిరోజులలో ఆ కోపం అంతా పోయింది. గోరా సరస్వతిగార్లంటే వెర్రి అభిమానం ఏర్పడింది. చివరికి ఆమె గోరా–సరస్వతిగార్ల చేతులలోనే మరణించింది. ఆఖరి క్షణాలలో తల గోరాగారి ఒడిలో నుండగా రొమ్మును సరస్వతిగారు రాచుతుండగా ఆమె ప్రాణాలు విడిచారు.

జోగమ్మగారి శవాన్ని స్మశానానికి తీసుకువెళ్ళి దహనం చేయడం మినహా గోరాగారు మరేమీ చేయదలచుకోలేదు. ప్రొద్దున్న ఆ దారిన వెళుతున్న శ్రీ చెరుకువాడ వెంకట నరసింహంగారు, కాలేజి ఉపాధ్యాయుడు శ్రీ పుచ్చా శివరామ కృష్ణయ్యగారు ఈ వార్త తెలిసి గోరాగారింటికి వచ్చారు. ఈలోగా విద్యార్థులుకూడా కొంతమంది వచ్చారు. జోగమ్మగారి శవాన్ని స్మశానం వరకూ వీరే మోసుకుని వెళ్ళారు. వీరిలో వేరువేరు కులాలవారున్నారు. సనాతన సాంప్రదాయావలంబులగు మిత్రులు జోగమ్మగారి అస్థిసంచయనం చేయమని ఎంత చెప్పినా గోరాగారు వినలేదు. ఏవిధమైన కర్మకాండ గోరాగారు జరుపకపోవడం అందర్నీ ఆశ్చర్యపరచింది. నాస్తికత్వం గురించి ఎంత చెప్పినా మామూలు కర్మకాండలు యథాప్రకారం జరపగలరని అందరూ ఆశించారు. కాని గోరాగారి ప్రవర్తన వారనుకున్నదానికి భిన్నంగా ఉంది. ఇదిబందరు పట్టణంలో చర్చనీయాంశమై అందరి దృష్టినీ ఆకర్షించింది.

బందరులో బోటనీ డిగ్రీ తరగతులు లేక పోవడంవల్ల

గోరాగారికి చాలాతీరిక ఉండేది. అందుచేత నాస్తికత్వంగురించి వాదనకు, ప్రతిపాదనకు విరివిగా వివిధ విషయాలను చదవసాగారు. నాస్తికత్వం ప్రచారం కొరకు తొలిసభ 1935 లో విశాఖపట్టణం హిందూ పఠనమందిరములో ఏర్పాటు చేయబడింది. సభ రెండురోజులు జరిగింది. తొలిదినం రెండు గంటలకుపైగా మాట్లడి గోరాగారు దైవం మానవకల్పితమైన భావమనీ, అది మానవుని పరాధీన ప్రవృత్తికి సూచన అనీ, దైవభావంతో ప్రమేయం లేకుండా నీతిని సాంఘిక నియమంగా నిలపవచ్చుననీ ప్రతిపాదించారు. రెండవరోజు ప్రతిపాదింపబడిన విషయంపై సభికుల ప్రశ్నలకు గోరాగారు సమాధానాలుయిచ్చారు. అన్నిటికీ జవాబుచెప్పారు. కాని ఐరోపీయతత్వశాస్త్రంలో ఒకానొక ప్రత్యేకవిషయమై అడిగిన ప్రశ్నకు గోరాగారు, "ఆ విషయమై నాకు తెలీదు. మీకు తెలిస్తే చెప్పండి. ఇద్దరంకలసి ఆలోచిద్దాం" అన్నారు. అయితే ఆ ప్రత్యేక విషయమై తనకూ వివరాలు తెలియవని ప్రశ్నకర్త అన్నారు. తనకు తెలియని విషయం తెలియదని గోరాగారు ధారాళంగా అంగీకరించడం సభికులందరూ హర్షించారు. నాస్తికత్వం గురించి సభికులు సీరియస్‌గా ఆలోచించేట్లు చేయడంలో సౌజన్యం మూర్తీభవించిన గోరాగారి ప్రవర్తన కూడా తోడ్పడింది. నాస్తికత్వంపై కాకినాడలో గోరాగారి భావాలు విన్నమిత్రులు ఈ ఉపన్యాసాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. విశాఖపట్టణం యూనివర్సిటీగల విద్యాకేంద్రంకనుక, మేధావులు విషయాన్ని చర్చించుటద్వారా గోరాగారికి మరింతబలం చేకూరగలదని సమావేశకర్తల ఉద్దేశం. ఈ ఉద్దేశం పూర్తిగా నెరవేరింది. నాస్తికోద్యమ చరిత్రలో విశాఖపట్ట

ణంలో గోరాగారుచేసిన తొలి నాస్తికోపన్యాసం చిరస్థాయిగా నిలిచిపోతుంది.

*　　　*　　　*

విద్యారంగంలో పది సంవత్సరాలు అనుభవం గడించిన గోరాగారికి ఆదర్శవిద్యాసంస్థను – ఒక కాలేజీని – నెలకొల్పాలనే ఉద్దేశంకలిగింది. అప్పటికి పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా మొత్తానికి ఒక కళాశాల కూడా లేదు. అందుచేత భీమవరంలో 'గాంధీ కళాశాల' అనేపేరుతో కాలేజీ నెలకొల్పుటకు నిర్ణయించి ఒక కమిటీ ఏర్పరిచారు. డిప్యూటీ కలెక్టరుగా రిటైరు అయి, క్రమశిక్షణకు, నీతి–న్యాయాలకు పేరుపొందిన శ్రీ అల్లూరి రామకృష్ణరాజుగారు ఈ కమిటీకి అధ్యక్షులు. డాక్టర్ పాలకోడేటి సత్యనారాయణశర్మగారు కార్యదర్శి. గోరాగారు దీనికంతకూ ప్రధాన సూత్రధారి అయినప్పటికీ, వేరేకళాశాలలో పనిచేస్తూ ఉండటం చేత కమిటీలో ఒక సభ్యునిగా మాత్రమే ఉన్నారు.

కాలేజీ కమిటీ తయారుచేసిన పాలకవర్గ నిబంధనావళిలో కాలేజీ నిర్వహణ ఐదు ఉపసంఘాలమీద ఆధారపడి ఉండాలని వ్రాశారు. 1. దాతలసంఘం. 2. సంరక్షకులసంఘం, 3. పూర్వవిద్యార్థుల సంఘం, 4. ప్రస్తుతవిద్యార్థుల సంఘం, 5. కాలేజీ ఉపాధ్యాయుల సంఘం. ఈ ఐదు సంఘాలనుంచి ప్రతినిధులు కార్యనిర్వాహక సమితికి ఎన్నుకోబడతారు. కార్యనిర్వాహక సమితిసభ్యునిగా ఎన్నుకోబడుటకు ఈ క్రింది అర్హతలలో ఏవో రెండుఉండాలి. పట్టభద్రుడైనా అయిఉండాలి; సంవత్సరానికి రెండువేలరూపాయల ఆదాయం వచ్చేవాడైనా అయిఉండాలి, 40 సంవత్సరాలవయస్సు దాటినవారైనా అయిఉండాలి, లేదా

నాలుగింట మూడువంతుల మెజారిటీతో ఎన్నుకోబడాలి, ఈచివరిఅర్హత ముఖ్యంగా ప్రస్తుతవిద్యార్థి కార్యనిర్వాహకవర్గం లోనికి వచ్చుటకు అవకాశమిస్తుంది. ఉపాధ్యాయులందరూ ఒక సహకార సంఘంగా ఏర్పడుతారు. కాలేజీ పాలకవర్గం ఉపాధ్యాయులకు యూనివర్శిటీ నిర్ణయించిన ప్రకారం జీతాలు ఇచ్చేస్తుంది. కాని, ఉపాధ్యాయులు తమతమజీతాలన్నీ ఉపాధ్యాయుల సహకార సంఘానికి ఇచ్చేస్తారు. దానినుండి తమతమ అవసరాల ననుసరించి తీసుకుంటారు. బ్రహ్మచారి అయితే ఇంత, భార్యాభర్తకు ఇంత, ఒక్కొక్క బిడ్డకు ఇంత, వీరిపై ఆధారపడి తల్లితండ్రులు, అక్కచెల్లెళ్ళు, తమ్ముళ్ళు ఎవరైనా ఉంటే వారికి ఒకొక్కరికి ఇంత అని సహకార సంఘంలో నిర్ణయించుకుంటారు. దానిప్రకారం ఉపాధ్యాయులు తీసుకుంటారు. దీనివల్ల అసలు జీతం తక్కువ అయినా కుటుంబం పెద్దది అయితే సహకార సంఘంనుంచి ఎక్కువ డబ్బు వస్తుంది. అసలు జీతం ఎక్కువ అయినా కుటుంబం పెద్దదికాకపోతే సంఘదృష్టిలో తక్కువ తీసుకుంటారు. సహకార సంఘం సభ్యులందరికీ జీవిత భీమా కడుతుంది. ఉచిత వైద్య సహాయం చేస్తుంది. కాలేజీ తను ఉపాధ్యాయులకు ఉచిత గృహవసతి, వారి పిల్లలకు సంరక్షణలో నున్నవారికి ఉచిత విద్యాసౌకర్యం చేస్తుంది. విద్యార్థులందరూ ఏదో ఒక చేతివృత్తిలో శిక్షణ పొందుట నిర్బంధమౌతుంది. ఇలా అందరిమధ్యా సహకారం, సౌభ్రాత్రం, సమానత్వం ఉండేట్లుగా నిబంధనావళి రూపొందించారు. ఇదే విజయవంతమై ఉంటే విద్యారంగంలో గొప్ప విప్లవాన్ని సాధించిన ప్రయోగమై ఉండేది.

కమిటీవారు ముందుగా ఒక లక్షరూపాయలు వసూలు చేస్తే యూనివర్శిటీ కాలేజీని ప్రారంభించుటకు పర్మిషనుఇస్తుంది. వసూళ్ళకు కూడా ప్రతీ శని ఆదివారాలలోనూ కమిటీ సభ్యులతో పాటు గోరాగారు ప్రముఖంగా వెళ్ళేవారు. విరాళాల సేకరణ సందర్భంలో జరిగిన ఒక సంఘటన కాలేజి రూపొందక పోవుటకు ప్రధాన కారణాలలో ఒకటైంది. విరాళాల వసూలు ప్రారంభించిన కొత్తలోనే గోరాగారు ఒకరివద్దకు విరాళ మడుగుటకు వెళ్ళారు. ఆయన లక్షాధికారి, విద్యాధికుడు. ఆయన కాలేజికి 65 వేల రూపాయలు విరాళం ఇచ్చుటకు కూడా ముందుకు వచ్చాడు. అయితే ఒక షరతు పెట్టారు. గోరాగారు తిరిగి జంధ్యం వేసుకోవాలని. "ఈ కాలేజికి మీరు ప్రధాన వ్యక్తిగా ఉంటారు. అందుచేత మిగిలినవారు సహజంగానే మిమ్ము ఆదర్శంగా పెట్టుకుంటారు. మీరు జంధ్యం తీసివేశారు కనుక మీలాగే మిగిలినవారూ తీసివేయవచ్చు. అది నేను హర్షించలేను." ఇదీ ఆయన వాదన. అనునవరకూ ఆ వాదన సరియైనదే. కాని గోరాగారు తన విషయంలో స్థిరసంకల్పుడు. "మీ సూచనను నేను ఆమోదించలేను. 65 వేలుఇస్తే జంధ్యం వేసుకున్నాడు అని మీరు అనుకునేకంటే 65 వేలు ఇస్తానన్నా జంధ్యం వేసుకోనన్నాడు అని మీరు అనుకోవడమే నేను వాంఛిస్తాను. అందుచేత క్షమించండి. నాస్తిక దృక్పథాన్ని నేను వదలుకోలేను." అని మృదువుగాను స్పష్టంగాను గోరాగారు తెలిపారు. ఈసంఘటనపై గోరాగారు తీవ్రంగా ఆలోచించారు. తాను నాస్తిక దృక్పథాన్నే అవలంభించ దలచుకుంటే సంస్థలను నిర్మించడంగాని, సంస్థలలో పనిచేయడంగాని సాధ్యంకాదని

గోరాగారికి అర్థమైంది. సంస్థలను నిర్మించాలంటే, అందుకు అవసరమైన అవకాశాలు సంపాదించుటకొరకు ఎన్నో రాజీలు పడవలసి వస్తుంది. దృఢాభిప్రాయాలు గలవారు, వాటిని జీవితా చరణ దృక్పథంగా తీసుకున్నవారు మూలవిషయాలలో రాజీ పడలేరు. గోరాగారి జీవితం పొడుగునా ఈ సంఘర్షణ కనపడు తుంది. ఆయన ఎప్పటికప్పుడు అవకాశాలు వదులుకున్నారు గాని, ఆశయాలనుంచి సడలలేదు. అందుచేత ఈ కాలేజి విష యంలో కూడా ఆయన ఒక నిర్ణయానికి వచ్చి కమిటీలోని సహ చరులందర్నీ సంప్రదించారు. తాను కమిటీలోనుంచి వైదొలుగు తాననిచెప్పారు. తాను ప్రధానపాత్ర వహించకుండా దూరంగా ఉండి కాలేజి అభివృద్ధికి చేయగలిగిన సహాయం అంతా శక్తి వంచనలేక చేస్తాననీ చెప్పారు. మిగిలినవారందరూ కాలేజీ నిర్వహణ నియమావళి ఆదర్శాలు అంగీకరించారు కనుక తాను లేకుండానే కాలేజీ స్థాపనకు ప్రయత్నాలు కొనసాగించమని గోరాగారు కోరారు.

అయితే అనతికాలంలోనే ఘోరవిపత్తు జరిగింది. కాలేజీ కమిటీ అధ్యక్షులైన రామకృష్ణరాజుగారు హత్యకావింపబడ్డారు. ఆయన పంచాయితీబోర్డులో ఉంటూ అతి నీతివంతంగా పరిపాలిం చాలని ప్రయత్నించగా అవినీతికర శక్తులు ఆయనను తమ దారి నుంచి తొలగించాయని వినికిడి. రామకృష్ణరాజుగారు అతి క్రూరంగా చిత్రవధ చేయబడ్డారు. దీనితో ఆదర్శయుతమైన విద్యాసంస్థను నెలకొల్పాలనే కృషి నిలచిపోయింది. రామకృష్ణ రాజుగారు బ్రతికి ఉంటే గోరాగారు ఆశించినట్లు కాలేజీ రూపొంది ఉండేది. కాని అది జరుగ లేదు.

నాస్తిక ప్రచారం

1935-36 లలో 'గౌతమ కళాశాల' గురించి గోరాగారు సమయం అంతా వెచ్చించి తీవ్రంగా కృషిచేశారు. ఆ కృషి విజయవంతమై యుండినప్పటికీ కాలేజీ నిర్వహణను మిత్రులకు అప్పగించి తాను నాస్తికత్వ ప్రచారం, అస్పృశ్యతా నిర్మూలనలను చేపట్టేవారు. అలాంటి ఆదర్శాలతో ఒక కళాశాల ఉండాలని మాత్రమే గోరాగారి వాంఛ. ఈ విషయం ఇతర మిత్రులకు ఆయన ముందుగానే చెప్పారు. కళాశాల ప్రయత్నం విరమింపబడిన తర్వాత మరల గోరాగారు తన సమయాన్ని నాస్తిక చర్చలవైపు మళ్లించారు.

1936లో దేశమంతటా ఎన్నికలు జరిగాయి. కాంగ్రెస్ ఆ ఎన్నికలలో పోటీచేసి ఘనవిజయం సంపాదించింది. ఆ ఎన్నికలలో గోరాగారు తన విద్యార్థులను వెంటపెట్టుకుని కాంగ్రెసు పక్షాన తీవ్రంగా పనిచేశారు. కాంగ్రెసు ఎన్నికలలో సాధించిన ఘనవిజయానికి చిహ్నంగా 1936 డిశంబరులో జన్మించిన రెండవ కుమారునికి (5వ సంతానం) 'విజయం' అని పేరు పెట్టారు. అంతకు పూర్వం బందరు వచ్చుటకు ఒక నెల ముందు 1934లో పుట్టిన తృతీయకుమార్తెకు (4వ సంతానం) 'విద్య' అని పేరుపెట్టారు. కాకినాడ కాలేజీనుంచి తొలగించుటతో తాత్కాలికంగా ట్యుటోరియల్ కాలేజీపెట్టినా విద్యారంగాన్ని వీడవలసిఉంటుందని గోరాగారు అనుకున్నారు. కానితిరిగి బందరు రావడంతో విద్యారంగంలోనే కొనసాగుతున్నందుకు సూచనగా 'విద్య' అని పెట్టుకున్నారు.

ఆ రోజులలో బందరులో ఎక్కువగా స్వాములవార్ల ఆస్తికోపన్యాసాలు జరుగుతూ ఉండేవి. అవి వేదాంత గోష్ఠులుగా ఉండేవి. వారి వాదనలు విని ప్రశ్నలు వేసి తనకు తెలియని విషయాలు తెలుసుకుందామనే జిజ్ఞాసాదృష్టితో గోరా గారు వాటికి వెళ్ళేవారు. కాని ప్రతీ సందర్భంలోనూ స్వాముల వార్ల అసహనమే ఎదురయ్యేది.

ఒకసారి ఒక స్వాములవారిని గోరాగారు బ్రహ్మ అర్థం గురించి ప్రశ్న వేశారు. దాని కాయన ఉగ్రుడై "నువ్వు నాస్తికుడిలా ఉన్నావు. నీకు సమాధానం చెప్పను. ఇక్కడనుంచి పో." అన్నారు. అందుకు గోరాగారు 'నేను నాస్తికుడనైనప్పటికీ విషయం తెలుసుకోనవచ్చునుగదా' అన్నారు. దీనితో ఆ స్వాములవారికి మరీ కోపం ఎక్కువైంది. నన్ను ధిక్కరించడమా అని ఆవేశంవచ్చి 'నువ్వు పోకపోతే నేనే పోతాను' అంటూ లేచి దూరంగా వెళ్ళిపోయారు. గోరాగార్కి ఈ సంఘటన బాధ కలిగించి వెంటనే ఆ ప్రదేశంనుంచి నిష్క్రమించారు.

మరొక స్వాములవారు చదువుకున్నవారు. గోరాగారు ఆయనవద్దకు వెళ్లి ముందుగానే 'నేను నాస్తికుణ్ణి మీతో చర్చించి నా అనుమానాలు తీర్చుకోవాలని ఉంది" అని చెప్పారు. అందుకు స్వాములవారు సంతోషించి వారంరోజులు రోజూ రమ్మనీ తర్వాత చర్చ ప్రారంభిద్దామని అన్నారు. అలాగే గోరాగారు రోజూ వెళ్ళి స్వాములవారి ప్రవచనం విని వస్తూ ఉండేవారు. ఒకరోజున స్వాములవారు గోరాగార్ని పిలిచి నేటినుంచీ ప్రారంభిద్దాం అయితే ముందు నువ్వు నా శిష్యుడ

వని అంగీకరించు. నా బోధ వినడమేగాని ఎదురు ప్రశ్నలు వేయుటకు వీలులేదు" అని చెప్పారు. కాని గోరాగారు అందుకు అంగీకరించలేదు. "నేను ముందే చెప్పాను. నాస్తికుణ్ణి అని. నా అనుమానాలు ప్రశ్నించి తీర్చుకోకపోతే ఎలా?" అని అడిగారు. "నాకు అందరూ సాష్టాంగ ప్రణామాలు చేస్తున్నారు. నువ్వు దూరంగా నిలుచొని నమస్కారం చేసినా నేను ఊరుకున్నాను" అన్నారు స్వాములవారు. "కావాలంటే మీకు సాష్టాంగ ప్రణామం చేస్తానుగాని, ప్రశ్నించే హక్కును వదులుకోను." అని స్పష్టం చేసేరు గోరాగారు. ఈ విధంగా అది భగ్నమైంది. స్వాముల వార్లతో ఇలాంటి అనుభవాలు చాల అయినాయి.

విద్యార్థులతో గోరాగారు ఎప్పుడూ సన్నిహితంగానే ఉండేవారు. తరచు శెలవలలో జరిగే విద్యార్థి, యువజన రాజకీయశిక్షణ తరగతులకు వెళ్లి నాస్తికత్వం గురించీ, పరిణామ సిద్ధాంతం గురించీ, వయోజన విద్యగురించీ, ఉపన్యాసాలు ఇస్తూ ఉండేవారు. బందరులో విద్యార్థుల లాడ్జీలకు వెళ్లిమూఢనమ్మకాలు, సాంఘిక దురాచారాలు ఎదుర్కోడం, నాస్తికత్వం మొదలైన విషయాలు వారితో చర్చించేవారు. విద్యార్థులకు రాజకీయ పరిజ్ఞానం కావాలనీ, దేశపరిస్థితులు-ప్రపంచంగురించి తెలుసుకుని మార్పుకై కృషిచేయాలనీ చెబుతూ ఉండేవారు. వైదీక కర్మకాండ లేకుండా పూలదండల పెండ్లిండ్లు జరిపేవారు. కులతత్వం పోవాలంటే వర్ణాంతరవివాహాలు అవసరమని బోధించేవారు. ఈరీత్యా గోరాగారి భావాలను హర్షించే విద్యార్థులు తమ తమ గ్రామాలలో గోరాగారిని పిలిచి నాస్తికత్వంపై ఉప

న్యాసలు ఏర్పరిచేవారు. సాధారణంగా గోరాగారి సభ రెండు రోజులుఉండేది. మొదటిరోజు గోరాగారు ఉపన్యాసం చెప్పేవారు. రెండవరోజు సభికుల ప్రశ్నలకు జవాబులు చెప్పేవారు. ఆస్తికులు బోధచెయ్యడమేగాని సంశయాలు తీర్చరు. కాని గోరాగారు అలాకాదు. దేనినిమూఢంగా నమ్మవద్దు అంటారు. ఆలోచించి అనుమానాలు తీర్చుకుని ఆపైన స్వీకరించ మంటారు. గోరాగారు తన ప్రతీసభలోనూ కొంత సమయం ప్రశ్నోత్తరాలకు తప్పనిసరిగా కేటాయించేవారు. రకరకాల ప్రశ్నలు వేస్తారు కనుక ఉపన్యాసంకంటే ప్రశ్నోత్తరాలే రసవత్తరం ఉండేవి. ఏప్రశ్నకు ఏమిసమాధానం యిస్తారోనని శ్రోతలుకూడా శ్రద్ధగా వినేవారు. అంతేకాక ప్రశ్నలు వేయుట కొరకు విషయాన్ని అర్థం చేసుకొనేవారు. ఈ ప్రశ్నలలో తాత్విక ప్రశ్నల నుంచీ చిలిపిప్రశ్నల వరకూ ఉంటాయి. అందుకే గోరాగారు ప్రశ్న వ్రాసి పంపితే క్రింద ప్రశ్నకర్త అడ్రసు వ్రాయమంటారు. నాటికీ, నేటికీ విశేషంగా ప్రతీసభలోనూ ప్రశ్నలు వేయమని కోరి, వాటికి సమాధానాలు చెబుతున్నది; భారతదేశం మొత్తంమీద గోరాగారు ఒక్కరేనేమో.

కృష్ణాజిల్లాలో మొదటి నాస్తిక బహిరంగోపన్యాసం 1938లో కంకిపాడు గ్రామంలో జరిగింది. పునాదిపాడు హైస్కూలులో అప్పుడు తెలుగుపండితులుగా ఉండిన శ్రీకాట్రగడ్డ విజయరామయ్యగారు, వారి విద్యార్థులు ఈ సభను ఏర్పరిచారు. సభ రెండురోజులు జరిగింది. మొదటిరోజు మామూలుగా ఉపన్యాసం, ప్రారంభదినాల్లో గోరాగారు ఎక్కువగా దైవం అబద్ధమనీ; మానవకల్పిత భావమనీ ఎన్నో పిట్టకథలతో సోదాహ

రణంగా వివరించేవారు. మూఢనమ్మకాలను ఖండించేవారు. అందుకుగాను పసుపులో సున్నంకలిపితే ఎర్రగా పారాయణ కావడం, దానిలో నిమ్మకాయరసం వేయగా అదితిరిగి పసుపు పచ్చగా మారిపోవడం చేసి చూపిస్తూ ఉండేవారు. దీనిలో ఏ మహాత్మ్యంలేదనీ, రసాయనిక ప్రక్రియ అనీ అలాగే అన్ని విష యాలూననీ చెప్పేవారు. కంకిపాడు ఉపన్యాం కూడా ఈ రీతినే సాగింది. విజయరామయ్యగారు; తనమిత్రులు, సంస్కృత పండి తులు అయిన శ్రీ సూరపనేని శోభనరావుగారిని ప్రత్యేకంగా మీటింగుకు ఆహ్వానించారు. గోరాగారు గ్రామీణులకు చెప్పే ఉపన్యాసపద్ధతి గ్రామీణులకు బాగా నచ్చేది కాని పండితులకు తేలికగాఉన్నట్లుండేది. శోభనరావుగారికీ అదే అభిప్రాయం కలి గింది. అయినా ప్రశ్నలకు ఏమిసమాధానంచెబుతారో చూద్దాం అని మర్నాడు కూడా సభకు వెళ్ళారు. భగవద్గీతమీాద వచ్చిన ఒక ప్రశ్నకు గోరాగారు సమాధానం చెబుతూ అది త్రికరణ శుద్ధికి భంగం కలిగించింది అన్నారు. ఈ వాక్యం శోభనరావు గారికి చాలా కష్టం కలిగించింది. ఆయన చివాలున లేచి "అయ్యా మీా మీాద ఇంతవరకూ గౌరవభావం ఉండేది. కాని మీా ఈ వాక్యం విన్నతర్వాత ఆ గౌరవభావం పోయింది" అన్నారు. అందుకు గోరాగారు 'అయ్యా క్షమించండి. నేను కారణాలు తెలుపకుండా నా భావాన్ని ముందు చెప్పాను. ఆ నిర్ణయానికి నేను ఎందుకు వచ్చానో విపులంగా చెబుతాను. నా వివరణ విన్నతర్వాత మీా అభిప్రాయం ఏర్పరచుకోండి' అని చెప్పి, నైతికంగా దేశం పతనమై యున్నప్పుడు భగవద్గీత వ్రాయబడిందనీ తన అభిప్రాయమనీ, భగవద్గీతలో చాలా

పరస్పర వైరుధ్యాలు ఉన్నాయనీ, ఒకప్రక్క కుమ్మరివాని సారె మీద మట్టి తిరిగినట్లే నువ్వూ తిరుగుతున్నావని పరాధీనతను బోధించి, మరొకప్రక్క అర్జునా లే! గాండీవం ధరించు అని పురుషార్థం ప్రబోధించబడిందనీ, ఆలోచనకు చేతకు మధ్య సామంజస్యలేమిని భగవద్గీత సమర్థించి సమాజానికి తీరని అపకారం చేసిందని గోరాగారన్నారు. వేదాలు, ఉపనిషత్తులు, పురాణాలులోనుంచి ఎన్నో ఉదాహరణ లిచ్చి దైవభావం క్రమేణా ఎలా పరిణామంచెందిందీ వివరించారు. ఒక్క హిందూ మతంలోనేకాక ఇతర మత గ్రంథాలుకూడా పరాధీనతను ఎలా బోధించింది బైబిలు, కురానులోనుంచి కూడా ఉదాహరణ లిచ్చారు. తాత్వికంగా పరాధీనత బోధించినా, వ్యక్తిస్వేచ్ఛ యథార్థం కనుక తాత్విక పరాధీనతను వ్యవహారస్వేచ్ఛను సమర్థించుటకు భగవద్గీత ప్రయత్నించిందనీ అందుచేత అవినీతికి ఆశ్రమిస్తోందని సుమారు ఒక గంటసేపు గోరాగారు వివరంగా చెప్పారు. అంతవరకూ సాధారణస్థాయిలో పిట్టకథలతో తన భావాలను ప్రవేశపెట్టిన గోరాగారు ఒక్కసారి గంభీరమైన తత్వచర్చలోకిదిగి లోతుగావివరించేసరికి సభ ఆశ్చర్యపోయింది. అంతావిన్న శోభనరావుగారు తనకు వివరణ నచ్చిందనీ, తాను ఆలోచిస్తాననీ, సభలోనే చెప్పారు. ఇది శోభనరావుగారి గొప్పతనానికి నిదర్శనం. ఉపన్యాసాన్ని హర్షించిన శోభనరావుగారు గోరాగారి ఆచరణనుకూడా ఎలా హర్షించినదీ వారే 'సంఘం' తృతీయ వర్షారంభ సంచిక (30-1-51) లో ఇలా వ్రాశారు :

"కంకిపాడులో 1938 లో శ్రీ గోరాగారు నాస్తికత్వం గురించి ఉపన్యసించారు. మొదట ఎదుర్కొన్నదీ, ఆ తర్వాత

సంశయాలుతీరి అభినందించినదీ నేనే.

'పరోపదేశ పాండిత్యే సర్వే వ్యాస పరాశరాః'. అవును పరోపదేశములో వ్యాస పరాశరులు అద్వితీయులు. అంతకేమీ తగ్గనివారే తరువాతకాలపు ధర్మోపదేష్టలు కూడ. ఉపదేశాలు, ఉపన్యాసాలు అంబరవీధిని విహరిస్తుంటే ఆచరణలు అగాధ మార్గాన పయనిస్తుంటాయి. మరి ఈ కంకిపాటి ఉపన్యాసకుల సంగతి ఏమిటి? మూఢవిశ్వాసాలను ఖండించుటతో ఆగక, దేవునిపై దెబ్బతీయుటతో నిలవక, కర్మ కిల్ల అన్నారు, పునర్జన్మ హుళక్కి అన్నారు-అంతేనా. "కులమూ, మతమూ నాన్సెన్సు" ఓ యబ్బా! చూతాం.

కొంతకాలం గడచింది. కంకిపాడు కాస్త మరపులో పడవచ్చు ఉపన్యాసకులకు. ఆహ్వానము లేకుండానే, ముందు తెలుపకుండానే బందరులో వారింటికి వెళ్ళాను సాయంకాలం వేళకు. కావాలనే ఆవేళకు వెళ్ళటం, వారింటిదగ్గర యుండకు గదా యని. ఇల్లుచూచి, ఇల్లాలిని చూస్తే రంగులు కొంత వరకూ తేలిపోతాయిగా. కాని, ఇంటాయన కూడా యింట్లోనే ఉన్నారు. పథకంలో పట్టు తప్పింది. నావంక ఎగాదిగా చూడ సాగారు వారంతా. గోడలపైనున్న పటాలపై, ఫోటోలపై నాదృష్టి. అద్దెకొంపకోసం తిరిగేవాడినేమోనని వారి ఊహ. చూస్తుండగానే త్రుటిలో పట్టుబడిపోయాను. చిరునగవుతో గృహస్థు లేచివచ్చి ఈఅతిథిని ఇంట్లోకి ఆహ్వానించారు. ఇంటిని మించిన జనం. అందులో పిల్లలే ఎక్కువ. మంచి అవకాశమే ఇది గృహస్థుయొక్క పూర్ణరూపాన్ని చూడటానికి. పిల్లలుంటే వారివల్ల కొన్ని సంగతులు తేలిపోతాయి; స్త్రీలవల్ల

మరికొన్ని సంగతులు. నేనక్కడ గడిపిన 14గంటల కాలములో రాత్రి నిద్రవేళ 6 గంటలు మినహాయించి నా అన్వేషణ మాన లేను. దంపతుల కనుమరుగున మనోరమతో (9 ఏళ్ళ కూతురు) "మీకులమేమిటి" అని నా ప్రశ్న. ప్రశ్నకర్థమే తెలియనిది జవాబేమి వస్తుంది? లవణం (కొడుకు) జవాబు ఇచ్చాడు "అదేమిటో తెలియదండి" అని. మానవకులం అని నేర్పబడిన జవాబు ఇస్తాడేమో అనుకున్నాను. కులంప్రసక్తే ఆ ఇంట్లో ఏనాడు ఉండదన్నమాట. భోజన మంతా కలసి చేస్తుండగా గృహిణితో "ఏమండీ మీ ఇండ్ల భోజనము—" అంటూండగా అర్ధోక్తిలోనే గృహిణి చిరునగవుతో చిన్నగద్దింపు. అర్ధోక్తి అర్థోక్తిగానే నిలిచిపోయింది. అంతే మరి నేను శంకించవలసిందీ, విమర్శించ వలసిందీ కానరాలేదు. కంకిపాడులో ఉపన్యాసానికి పూర్వపునాస్థితికీ అంతరస్థితికీ ఎంత భేదముండెనో-వారి యింటికి వెళ్లివచ్చిన తర్వాత నాలో అదేరీతి. అనగా వారి మాటలను బట్టి, ఉపన్యాసాలనుబట్టి ఉండవలసిన దానికంటే లేదా మన మూహించిన దానికంటే అత్యధికంగా వారి ఆచరణలో పురోగ మనం కనిపించింది. ఆ పురోగమనమే అచిరకాలంలో తీవ్రగమ నమై కాలేజీ ఉద్యోగమునకు రాజీనామాకు కారణమైంది. ఆపై మరికొన్నాళ్లకే స్వాతంత్ర్య సమరంలో సకుటుంబంగా దూకి ఎన్నో కష్టాలనెదుర్కో వలసి వచ్చింది. ఒకదానిని మించింది మరొకటిగా ఇట్టి కష్టాలను, సమస్యలను ఎదుర్కొని నెగ్గారు.

రామచంద్రరావుగారి నాస్తికోద్యమము ఆర్థిక రాజకీయ దృష్టితో సమ్మిళితమై విస్తరించింది. నాస్తికత్వమేనాటినుంచో

ఆస్తికత్వంతో పోరాడుతున్నప్పటికీ అది సాంఘికరంగంలోనే, ఆ పోరాటాన్ని ఆర్థిక రాజకీయరంగాలకు విస్తరింప జేయుట వీరి ప్రత్యేకత. దానివలననే నాస్తికత్వానికి సంపూర్ణ విజయము కలదు. అది మనతరంలోనే చూడగలం "

ఈ విధంగా శోభనరావుగారు ఆదిలో వ్యతిరేకించీ, ఆ తర్వాత అభినందించీ, చివరకు గోరాగారికి గొప్ప అండగా తయారైనారు. నాస్తికభావాలను సాహిత్య రూపాలద్వారా ప్రచారంచేసే బాధ్యతను ఆయన మీాదవేసుకొని "సత్యాన్వేషణము" అనే నాటకాన్ని, కొన్ని ఏకాంకికలను రచించారు. ఆయన కలం ఎంత శక్తివంతమైనదంటే బ్రిటిష్ పరిపాలకుల హయాంలో "సత్యాన్వేషణము" ప్రదర్శన నిషేధింపబడింది. శ్రీ శోభనరావుగారు చాలాకాలంగా తీవ్రమైన అస్వస్థతకు గురియై తాను అనుకున్నంతగా నాస్తికత్వాభివృద్ధికి సేవ చేయలేకపోతున్నానే అని బాధ వ్యక్తంచేస్తూ ఉంటారు. 1963 డిసెంబరు 1 న విజయవాడలో జరిగిన గోరా షష్టిపూర్తి సన్మాన సభకు వీరే అధ్యక్షత వహించారు.

గోరాగారు నాస్తిక ప్రచారంలో గ్రామాలకు వెళ్ళినప్పుడు జరిగిన రెండు, మూడు సంఘటనలు తెలుసుకుందాము.

ఒక గ్రామంలో గోరాగారి ఉపన్యాసం మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటకు అని ప్రకటించబడింది. సభ సినీమాహాలులో అని ప్రకటించారు. ఒకయింటిలో గోరాగారు విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నారు. 12-30 అయింది. ఇంకా నిర్వాహకులు తనను తీసుకు వెళ్ళుటకు రాలేదు. 12-45 అయినా రాలేదు. అప్పుడు గోరా

గారు లేచి సినీమాహాలు కనుక్కుని వెళ్లారు. హాలులో పది మంది బెంచీలమీద పడుకుని ఉన్నారు. అక్కడున్న టేబిలు, కుర్చీలు గోరాగారే సరిచేశారు. హాలులో విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నవారు గోరాగార్ని ఎవరో అనుకుని ఉంటారు. సరిగ్గా ఒంటిగంట అవగానే గోరాగారు "మహాశయులారా ! నేటి ఈ సభలో ఉపన్యసించవలసిన వ్యక్తిని నేనే-" అంటూ ప్రారంభించారు. ఆ ఉన్న పది-పన్నెండుమందీ ఆశ్చర్యంతో లేచి, "మీరేనా రామచంద్రరావుగారు ? ఆగండి ఆగండి. బోలెడంత మంది జనం విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నారు. పూలదండలు తీసుకురాను పోయిన అయన ఇంకా రానేలేదు. అప్పుడే మీటింగు ఏమిటి ?" అన్నారు."మరి మీటింగు మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటకు అని కరపత్రంలో ప్రకటించారు గదండీ !" అని బదులు చెప్పారు గోరా. "ఒంటిగంట అంటే ఒంటిగంటేనా ? ఏ రెండో-మూడో అవుతుంది." అన్నారువారు. అందుకు గోరాగారు "అవును లెండి. ఆస్తికత్వంలో ఒంటిగంట అంటే రెండో-మూడో అవుతుందేమోగాని, నాస్తికత్వంలో మాత్రం ఒంటిగంట అంటే ఒంటిగంటే" అన్నారు. ఈ సమాధానంతో ఇకవారేమీ అనలేదు. ఈలోగా వారిలోనుంచి నలుగురైదుగురు నాలుగు వైపులా వెళ్లి, చుట్టుప్రక్కల గ్రామాలనుంచి వచ్చి విశ్రాంతి తీసుకుంటున్న జనానికి సభప్రారంభ మైందని చెప్పి వచ్చారు. చూస్తూ చూస్తూఉండగా 10-15 నిముషాలలో హాలు అంతా నిండిపోయింది. అరగంటలో నిర్వాహకులు పూలదండలు తీసుకునివచ్చారు. అప్పటికే సభప్రారంభం కావటం వారికి కాస్త

కష్టం కలిగించింది. అయితే, 'నాస్తికత్వంలో ఒంటిగంట అంటే ఒంటిగంటే' అన్నవాదన అందరినీ సంతృప్తిపరచింది. ఆస్తికులు తమ అశ్రద్ధను, ఆలశ్యాన్ని 'తానొకటి తలచిన దైవమొకటి తలచును' అని చెప్పి కప్పిపుచ్చుకుంటారు. బాధ్యత కర్మమీదో భగవంతుని మీదో నెట్టివేస్తారు. నాస్తికులు అలాకాదు. బాధ్యత తామే వహిస్తారు. అలాంటప్పుడు 'ఒంటిగంట ఒంటిగంటే కాక మరేమవుతుంది? అప్పటినుంచీ ఆ చుట్టుప్రక్కల గ్రామాలలో నాస్తికోపన్యాసాలంటే ప్రకటించిన సమయానికి సరిగ్గా ఆరంభమౌతాయని ప్రజలు ముందుగానే వచ్చేవారు.

మరొక సంఘటన. ఆ గ్రామంలో క్రైస్తవులు-రోమన్ కాథలిక్కులు-ఎక్కువ. వారితర్వాత అధిక సంఖ్యాకులు మహమ్మదీయులు. హిందువులు తక్కువ. గోరాగారి నాస్తికోపన్యాసం. "సైతానులాగావచ్చాడు. దేవుడు లేడంటాడా. ఎలా మాట్లాడుతాడో చూస్తాం" అంటూ క్రైస్తవులు రెచ్చిపోయారు. ఏమైతేనేమి చెట్టుక్రింద సభకు ఏర్పాట్లు అన్నీ పూర్తి అయినాయి. జనంకూడా వచ్చారు. గోరాగారు ఉపన్యాసం ప్రారంభించుటకు లేవగానే అలజడి ఆరంభమైంది. కొందరు గోరాగార్ని కొట్టుటకు కర్రలు వేసుకుని మీదకు వస్తున్నారు. సభను ఏర్పరచిన యువకులు తాము ఊహించని ఈ పరిణామాలకు భయపడి పోలీసులకు కబురు చేద్దామని వెళ్లారు. అటునుంచి కర్రలతో వచ్చినవారు ముందుకు వస్తుండగా అచటి మహమ్మదీయులందరూ గోరాగారిచుట్టూ రక్షక వలయంగా ఏర్పడి "ఆయన చెప్పేదానితో మేమూ ఏకీభవించం. కాని

ఆయనపై దౌర్జన్యానికి పూనుకోవడం మాత్రం అమానుషం. దానిని మేము అడ్డుతాం." అన్నారు. దీనితో కర్రలతో వచ్చిన వారు కొంత వెనుకంజ వేశారు. వారిలో ఒకరు కాలిచెప్పుతీసి- "సైతాన్ ! చెప్పుతో కొట్టాలి" అని విసరబోయాడు. గోరా గారు వెంటనే "అయ్యా విసిరితే ఒక చెప్పు వద్దు. రెండూ విసరండి. ఒకటి మీవద్ద మరొకటి నావద్ద ఉంటే ఎవరికీ ఉపయోగం ఉండదు" అని హాస్యోక్తి విసిరారు. అందరూ నవ్వారు. దీనికి చెప్పుతీసిన అతను సిగ్గుపడి, చెప్పు విసరకుండానే అక్కడ నుంచి వెళ్లిపోయాడు. ఆ తర్వాత క్రైస్తవపెద్దలు కూడా ఈ సంఘటనకు సిగ్గుపడి గోరాగారిని క్షమార్పణ కోరుకున్నారు. ఆ రోజు సభ ఆగిపోయింది. కాని మర్నాడు అందరి సహకారంతో నాస్తికోపన్యాసము నిర్విఘ్నంగా కొనసాగింది.

ఇంకొక సంఘటన. ఆంధ్రదేశంలోని ఒక పట్టణంలో గోరాగారి నాస్తికోపన్యాసం జరిగింది. సభకు చాలామంది విద్యాధికులు, మేధావులు వచ్చారు. ఉపన్యాసానంతరం సభికుల ప్రశ్నలకు గోరాగారు సమాధానాలు ఇస్తారుగదా. అప్పుడు ఒకరు "మీకు దేవునిలో నమ్మకం లేకపోతే రామచంద్రరావు అని ఎందుకు పెట్టుకున్నారు ?" అని అడిగారు. దానికి గోరా గారు "రామచంద్రరావు అనే పేరు నేను పెట్టుకున్నదికాదు. మా నాన్నగారు పెట్టారు. నేను గోరా అనే పేరును కూడా నాకు వాడుకుంటున్నాను" అన్నారు. అప్పుడు ఆయనే "మీ పిల్లలకు మీరుపెట్టుకున్న పేర్లు ఏవి?" అని అడిగారు. "లవణం, మైత్రి, విద్య, విజయం' అని గోరాగారి జవాబు. ప్రశ్నకర్త

అసహనం ఎక్కువైంది. "మరి మీకు దేవునిలో నమ్మకం లేక పోతే నమస్కారం ఎందుకు పెడతారు ?" అని ప్రశ్నించారు. "నమస్కారం అంటే గౌరవసూచకంగా వస్తున్నాను, వెళు తున్నాను" అని చెప్పడం. కొందరు గుడ్ మార్నింగ్ అంటారు, కొందరు సలాం ఆలేకుంఅంటారు. కొందరు కౌగిలించుకుంటారు. కొందరు షేక్ హాండ్ చేసుకుంటారు. ఎస్కిమోలు అయితే ముక్కు ముక్కు రాసుకుంటారు. "అలాగే నమస్కారం అభి వాదం చేసుకునే ఒక పద్ధతి" అని గోరాగారు వివరించారు. ప్రశ్నకర్త ఉండబట్టలేకపోయారు. "అదే అయితే వచ్చేటప్పుడు వెళ్ళేటప్పుడు ఒక చెంపదెబ్బ ఎందుకు కొట్టకూడదు ?" అని ప్రశ్నించారు. అందుకు గోరాగారు అతి నెమ్మదిగా "కొట్ట వచ్చును. తిరిగి చెంపదెబ్బ స్వీకరించుటకు (ప్రత్యభివాదంగా) సిద్ధంగా ఉంటే కొట్టవచ్చును. అందుకు నేను సిద్ధంగా లేను కనుక నేను నమస్కారం అంటున్నాను. ఎదటివారూ నమస్కా రం అంటున్నారు." అని అన్నారు. దీనితో ఆ ప్రశ్నకర్త సభ వదలి వెళ్ళిపోయారు కోపంగా.

విభిన్న మనస్తత్వాలు తెలిపే యిలాంటి సంఘటనలు నాస్తిక ప్రచారంలో గోరాగారు ఎదుర్కొన్నారు. ఒకచోట "దేవుడూ దెయ్యం లేకపోతే తల్లినే ఎందుకు పెళ్ళిచేసుకో కూడదు ?" అనే ప్రశ్నకూడా వేశారు. ఇలాంటి ప్రశ్నలు ప్రశ్న కర్తల సాంస్కృతికస్థాయిని తెలుపుతాయి. మధ్యప్రదేశ్ లోని రత్లాం పట్టణంలో 1959 లో నాస్తికత్వంగురించి సభ జరుగగా లవణంగారిని ఒక విద్యార్థిను:ఃు మీరు గోరాగారి పుత్రుడ ని

నిరూపించుకోగలరా ? అని అడిగారు. ప్రశ్న వెనుక భావాన్ని గమనించిన లవణంగారు "నేను నిరూపించుకోలేను" అన్నారు. దీనితో ప్రశ్నకర్తకు కథ అడ్డం తిరిగింది. ఆయన ఆశించింది వేరు. లవణంగారు ఇలాంటి వ్యక్తిగతమైన ప్రశ్నకు ఉద్రేక పడతారనుకున్నారు. అలా జరగక స్పష్టమైన సమాధానం రావడంతో ప్రశ్నకర్త చేసేదిలేక "అలాగే దేవుణ్ణి కూడా నిరూపించలేను" అన్నారు. దానిపై "నేను చెప్పేదీ అదే. దేవుణ్ణి నిరూపించలేననీ, అది మీ నమ్మకమనీ స్పష్టంగా చెప్పండి" అన్నారు లవణంగారు. న్యాయశాస్త్రంలో 'మాతృత్వం నిరూపించదగినది. పితృత్వం విశ్వసించ వలసినది మాత్రమే' అని ఒక సూత్రము ఉన్నది. దానినేలవణంగారు గుర్తుచేసారు. ఇలా రకరకాల ప్రశ్నలు వస్తూ ఉంటాయి.

దైవం అబద్ధం అనగానే ముందుగా ఎదుర్కొనేవి మూఢ నమ్మకాలు. దేవుడు లేకపోతే ఆ మహాత్మ్యం ఎలా జరిగింది, ఈ అద్భుతం ఎలా జరిగింది. అనే ప్రశ్నలు వస్తాయి. చాలా సందర్భాలలో మహాత్మ్యాలు అని చెప్పబడేవి జరుగకుండానే జరిగేయని ప్రచారంలోకి వస్తాయి. వాటిని నిర్ధారణ చేసుకొనుటకు ప్రయత్నిస్తే ఈ విషయం బయట పడుతుంది. మరి కొన్ని సందర్భాలలో వాటిలో ఏదో కిటుకేగాని, మహాత్మ్యం ఏమీ ఉండదు. వాటినిఎవరైనా చెయ్యవచ్చు. నాస్తిక ప్రచార సందర్భంలో కొన్నిటిని నిర్ధారణచేసి అవి జరగలేదని నిరూపించారు. మరికొన్నిటిలో మహాత్మ్యం లేదనీ, ఎవరైనా చేయవచ్చునని చెప్పి తానుచేసి చూపించారు.

1939 నవంబరు చివరివారంలో 'ఆంధ్రప్రభ' ఈ దిగువ 'వార్తను ప్రచురించింది !

భగవన్మహిమ ప్రత్యక్షంగా కనబడుట
భక్తుడు తన నాలుకను కోసి అర్పిస్తే అది మళ్లీ మొలచుట

*

టెంకాసీవద్ద తిరుమల శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యస్వామివారి
అద్భుత మహిమకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనం

*

—టెంకాసీ, నవంబరు 20

కొట్టాకులంలో సుదల ముత్తుపిళ్లెగారి కుమారుడు సుబ్బయ్య పిళ్లెగారి వయస్సు ౪౫ యేళ్లు. ఇతడు ప దేళ్ళనుంచీ అతి తీవ్రమైన దారుణవ్యాధివల్ల చాలా బాధపడుతూ ఉన్నాడు. ఎంతమంది ఘనవైద్యులు చికిత్సచేసినా యీ వ్యాధి కుదుర లేదు. ఇది కుదురదని వైద్యులందరూ చెప్పేశారు. వెంటనే నా జబ్బు పూర్తిగా కుదిరితే నేను 40 రోజులు నిరాహారవ్రతం చేస్తాను, నా నాలుకను కోసి నీకు అర్పిస్తాను అని యితడు టెంకాసికి దగ్గరగా ఉన్న తిరుమలలో వేంచేసియున్న శ్రీ సుబ్రహ్మణ్య స్వామివారికి మొక్కుకున్నాడు. అలాగ మొక్కుకున్న తర్వాత కొద్దిరోజులలోనే సుబ్బయ్య పిళ్లెగారిజబ్బు పూర్తిగా కుదిరింది. అందువల్ల ఈ నెల 10 వ తేదీ శుక్రవారంనాడు ఇతడు మొక్కు చెల్లించడానికి కొత్తాకుళంనుంచి తిరుమల వెళ్లాడు. జబ్బు కుదరగానే నిరాహారదీక్ష కూడా ప్రారంభించాడు. 10 వ తేదీ శుక్రవారం సాయంత్రం 5 గంటలకు శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యస్వామివారి దేవాలయంలో స్వామివారి యెదుట

తన నాలుక కొనను రెండు అంగుళాలు కొలతగల ముక్కను కోసి స్వామివారి ఎదుట సమర్పించినాడు. ఈ అద్భుతవార్త విని చాలామంది ప్రజ లిదివరకే అక్కడికి వచ్చారు. ఆ దేవాలయం సూపరెంటెండెంటు కె. చిదంబరం పిళ్లై గారున్నూ, యలంజి గ్రామవాస్తవ్యులైన ఐ.వి. పిచ్చయ్య పిళ్లైగారున్నూ, మరి అనేకమందిన్నీ చూస్తూ ఉండగానే ఇతను నాలుక కోసి సమర్పించాడు. అలాగ కోసిన ముక్కమీద సంతతధారగా నీళ్ళుపోసేందుకు అక్కడ ఉన్న పెద్దలు యేర్పాటు చేశారు. అంటే దానిమీద ఒక ముక్కాలి పీటను పెట్టి దానిమీద ఒక సన్న రంధ్రంగల బేసిను ఉంచారు. దానినిండా నీళ్లు పోశారు. ఆ సన్న రంధ్రంగుండా నీళ్లు సంతతధారగా ఆ నాలుక ముక్కమీద పడుతూ ఉన్నాయి. ఆ ముక్క క్రమక్రమంగా కరిగిపోతూ ఉండడం అందరూ చూశారు. అది కరుగుతూఉంటే సుబ్బయ్యపిళ్లైగారి నాలుక కొనకూడ క్రమంగా పెరుగుతూ వచ్చింది. ఆ రాత్రిఎనిమిది గంటలయ్యేసరికి సుబ్బయ్యపిళ్లైగారి నాలుక పూర్తిగా మొలిచింది. ఆయన బాగా మాట్లడ గలిగినారు. బాగాభోజనం చేస్తున్నారు. ఈవిధంగా ఈ కలియుగంలో కూడా శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యస్వామివారు భక్తవాత్సల్యం వల్ల తన అద్భుత మహిమను లోకానికి ప్రత్యక్షంగా వెల్లడి చేశారు.

(ఇండియను ఎక్స్‌ప్రెస్)

ఈ వార్తచదివిన గోరాగారు టెంకాసిలోని ప్రభుత్వ వైద్యునికి ఈ వార్తయొక్క నిజానిజాలు తెలుప వలసినదిగా కోరుతూ ఒక ఉత్తరం వ్రాశారు. ఆయన నుంచి గోరాగారికి ఈ క్రింది జాబు వచ్చింది!

S. K. RAMASWAMY, TENKASI.
M B., B. S.
Civil Assistant Surgeon 28-11-1939

Dear Sir,

Your kind letter to hand. From enquiries at close quarters I got the following information. A stranger suffering from a disease of the tongue probably (maccro giossia) or a big tongue came to the Tirumalai Temple. He gave out that God appeared in his dream one night and told him that if he sacrificed a portion of his tongue his disease would be cured. Accordingly, he cut half of his tongue in the temple himself. Some boys it seems saw him acctually cutting his tongue. In the evening he went away. Nobody saw him after he cut his tougue. So about the remaining part of the story I have no reliable information. I enquired the executive officer of the temple and he denies any knowledge of the affair. The man did not go over to the hospital for treatment. More than the above information I am not able to get. If I get anv further details, I shall certainly write to you.

Yours faithfully,
(Sd.) S. K. RAMASWAMY.

ఎస్. కె. రామస్వామి తెంకాసి
యం. బి, బి. యస్
సివిల్ అసిస్టెంట్ సర్జన్. 28-11-1939

ఆర్యా !

మీ ఉత్తరం అందింది. మీరువ్రాసిన విషయమై విచారించగా ఈ క్రింది సమాచారం లభించింది. నాలుకకు సంబం

ధించిన జబ్బుతో (బహుశః మాక్రోగ్లోషియా లేక పెద్దనాలుక కావచ్చు) బాధపడుచున్న ఒకరోగి తిరుమలదేవస్థానానికి వచ్చాడట. ఒకనాటి రాత్రి కలలో తనకు దేవుడు కనిపించి తన నాలుకలో కొంత భాగాన్ని కోసి సమర్పిస్తే జబ్బు కుదరగలదని చెప్పాడని అన్నాడు. అందుచేత స్వయంగా తనకు తానే నాలుకలో సగం భాగం దేవాలయంలో కోసుకున్నాడు. అతను తన నాలుక కోసుకుంటూ ఉండగా కొంతమంది పిల్లలు చూచారట. సాయంత్రం అతను వెళ్లిపోయాడు అతను నాలుక కోసుకున్న తర్వాత ఎవరూ అతనిని చూడలేదు. అందుచేత దీని సంబంధమైన మిగితా విషయం గురుంచి నాకు విశ్వసనీయమైన సమాచారం లభించలేదు. దేవస్థానం ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్‌ను కూడా విచారించాను. ఈ విషయమై తనకు ఏమీ తెలియదన్నారు ఆయన. ఆ వ్యక్తి చికిత్స నిమిత్తం ఆస్పత్రికి కూడా పోలేదు. పై సమాచారంకంటె మించి ఏమీ నాకు తెలియలేదు. నాకింకా వివరాలు ఏమైనా తెలిస్తే మీకు తప్పక వ్రాస్తాను.

మీ విశ్వాస పాత్రుడు

(సం.) ఎస్. కె. రామస్వామి.

యదార్థానికీ పత్రికలో వచ్చినదానికి ఏమీ సంబంధలేదనే విషయంపై ఉత్తరం వల్ల స్పష్టం అయింది. దేవస్థానం నిర్వహణాధికారికే ఏమీ తెలీదు. పత్రికల్లో వార్త మాత్రం మహాత్మ్యమేదో జరిగి నట్లు వచ్చింది. ఇలాగే నిర్ధారణ చేసుకొంటే మహాత్మ్యాల నిజానిజాలు బయట పడతాయి.

ఆ రోజుల్లో హరనాథ బాబా ప్రచారం ఎక్కువగా ఉండేది. భజనచేస్తూ ఉంటే పటంలో నుంచి చెయ్యిజాపి వెన్న తీసుకుంటాడనీ, వెన్న చేతివ్రేళ్ళతో తీసుకున్న గుర్తు మిగిలిన వెన్నముద్ద మీదపడి ఉంటుందనీ ప్రతీతి. అందరూ ఈ విషయమై గోరాగారిని ప్రశ్నిస్తూ ఉండేవారు. అందుచేత గోరాగారు దీని గురించి తెల్సుకుందామని హరనాథ బాబా భజనలు చేసేవారిని వెళ్లి అడిగారు, తనకు చూపించమని. నిర్ధారణ కొరకు గోరాగారు బయలుదేరే సరికి ఎక్కడికక్కడే మావద్ద కాదు ఫలానాచోట జరుగుతోంది అని చెప్పేరు. అలా చెప్పిన ప్రతీ చోటకూ, దూరప్రదేశాలు కూడా వెళ్లేరు. కాని ఎవరూ మావద్ద జరుగు తోందని అనలేదు. చివరకు అమలాపురం తాలూకా పుల్లేటికుర్రు గ్రామంలో జరుగు తోందంటే అక్కడకు వెళ్లేరు. గోరాగారు ముందుగానే తాను నాస్తికుణ్ణనీ, తనకు ఈ మహాత్మ్యాలలో నమ్మకం లేదనీ, పరిశీలించుటకు వచ్చాననీ చెప్పారు. ఒకవేళ నిజంగా జరిగితే ఏం చేస్తారు అని అడిగారు. "నిజంగా జరిగితే, జరిగిందనే యదార్థాన్ని అంగీకరించి, తర్వాత ఎలాజరిగిందో పరిశీలిస్తాను. ఈలోగా తాత్కాలికంగా నాస్తికప్రచారం ఆపుతాను" అని జవాబిచ్చారు గోరా.

పుల్లేటికుర్రులో వారు వెన్నను ఇత్తడిపెట్టిలో ఉంచి ప్రక్కనే నేతిదీపంవత్తి వెలిగించి హరనాథ బాబా పటం ఎదురుగా పెట్టేవారు. వెన్నమీద బాదంఆకు వేసేవారు. భజన చేస్తూఉంటే కొంత సేపటికి పెట్టె తీసిచూస్తే హరనాథ బాబా చేతివ్రేళ్లు వెన్నముద్ద మీద కనబడేవట. ఇత్తడిపెట్టెకు ప్రక్కనే దీపం ఉండుటచేత ఆ వేడికి వెన్న కరిగి ఆకు ఈనెలు వెన్నముద్ద

మీద పడుతున్నాయని గోరాగారు అన్నారు. అందుచేత ఆయన వెన్నను గుడ్డలో వేసి గట్టిగా పిండారు. వెన్న ముద్దలు మూడు చేశారు. ఒకదానిమీద ఇంటి వారు వేస్తున్నట్లు బాదం ఆకు, రెండో ముద్దమీద అరటి ఆకు వేసి, మూడో ముద్దమీద ఆవాలు జల్లారు. దీపాన్ని కొంచెం దూరంగా పెట్టించారు. ఒక వేళ దీపం వేడికి వెన్న కరిగితే ఆవాలు జారిపోయి ఆ పెట్టె లోనే ఉండాలి. బాదంఆకు పెట్టిన వెన్నముద్ద మీద వాలుగా ఈనెలు పడితే, అరిటాకు పెట్టిన ముద్దమీద నిలువుగా ఈనెలు పడతాయి. ఒకవేళ నిజంగా వెన్న కొంత భాగం మాయమై హరనాథ బాబా తీసుకున్నట్లు గుర్తులుపడితే మర్నాడు ఇత్తడి పెట్టెలో కాక, గాజుపెట్టెలో పెట్టి పరిశీలిస్తానని గోరాగారు ముందుగానే చెప్పారు. భజన ఆరంభమైంది గోరాగారు అక్కడే కూర్చుని రెప్పవాల్చ కుండా వెన్న ఉంచిన పెట్టె వైపే చూస్తున్నారు. రెండు గంటలు భజనచేసి పెట్టెతీసి చూస్తే ఏమీ మార్పులేదు. తర్వాత మరొక గంట భజనచేసి చూశారు. మూడుగంటల భజన అనంతరం కూడా ఏమీ మార్పు లేదు. పెట్టిన వెన్నముద్దలు పెట్టినట్లే ఉన్నాయి. ఏమీ జరగలేదు. చివరకు వారు తేల్చినది గోరాగారు నాస్తికులు కనుక, నమ్మకం లేదు కనుక మహాత్మ్యం జరగలేదని ! యదార్థం అయితే నమ్మకం ఉన్నా జరగాలి. నమ్మకం లేకపోయినా జరగాలి. నమ్మకం ఉంటేనే జరుగుతుందంటే అందులో ఏదో రహస్యం ఉందన్నమాట.

దయ్యాలు, భూతాలు అనేది సర్వసాధారణ నమ్మకం. వివిధ కారణాలవల్ల వచ్చే మానసిక వ్యాధులకు, హిస్టీరియా

జబ్బులకు దయ్యాలని భయపడడం ఇప్పటికీ జరుగుతూంది. ఇవి కాక దయ్యాలు మానవులకు తెలియకుండా ఏవో దుర్మార్గపు పనులు చేస్తాయనీ చాలామంది అనుకుంటారు. 1940 జనవరి మాసంలో ఏలూరులో ఒకరి ఇంట్లో దయ్యాలు విహరిస్తున్నాయనీ, పరుపులు, దిండుగలేబులు, జంబుకానాలు, దుప్పట్లు తగులబడుతున్నాయనీ. బిందెలు, కాగులు, ఎగిరిపడుతున్నాయని పెద్ద అలజడి జరిగింది. పత్రికలు ఫొటోలుతీసి 'దయ్యాలంటే నమ్మకంలేదూ ? అయితే చూడండి' అంటూ ప్రచురించాయి. ఈ సంఘటనను ఆధారం చేసుకుని కొంతమంది మోసగాండ్రు దయ్యాలబారినుండి మిమ్మ, మీ కుటుంబాన్ని కాపాడుకొనుటకు మా మందులు వాడండి, మేము తయారు చేసిన రక్షక కవచాలు ధరించండి అని వాటిని అమ్మి బాగా డబ్బు గడించుకున్నారు. గోరాగారు ఏలూరువెళ్ళి పరిశీలించారు అప్పటికే, ఏఇంట్లో అయితే దయ్యాలు విహరిస్తున్నాయన్నారో ఆ యింటివారి వ్యతిరేకులు రసాయనిక పదార్థాలు ఎవరిచేతనో రహస్యంగా ఆ ఇంట్లో పెట్టిస్తూ ఉండుటచేత ఇలా జరిగిందనే అభిప్రాయానికి చాలామంది వచ్చారు. గోరాగారిపని సులభమైపోయింది. మోసగాండ్రు, దుర్మార్గులు మూఢనమ్మకాల ముసుగులో తమ దుశ్చర్యలు కొనసాగిస్తూ ఉంటారు.

ఒకసారి ఒక భూతవైద్యుడట బందరు వచ్చారు. గోరాగారు నాస్తికులని తెలిసిన మిత్రులు ఆభూతవైద్యుని గోరాగారి వద్దకు తీసుకుని వచ్చారు. ఆయనదయ్యాలు చూపుతానన్నారు. గోరాగారు సరేనన్నారు. దయ్యాలనుచూపితే గోరాగారు ఆయనకు 50రూపాయలు ఇచ్చేట్లు. ఆయన చూపలేకపోతే బహిరంగ

సభలో ఇలాంటి మోసం ఎప్పుడూ చెయ్యవద్దని గోరాగారు ఆయనను ఒక చిన్నగుద్దు గుద్దేట్లు. ఆయన గోరాగారిని చీకటి రోజు స్మశానానికి అర్థరాత్రి రమ్మన్నారు. గోరాగారు సరే అన్నారు. అయితే తనకు త్రాగుటకు ఏమీఇవ్వరాదనీ. అలాగే వంటిమీద ఏమీజల్లరాదనీ, ఎక్కడైనా తనను కూర్చోమంటే తాను ఒక పీట వేసుకుని కుర్చుంటాననీ గోరాగారు చెప్పారు. భూతవైద్యుడు సరేఅన్నాడు. దూరంగా ముసుగు వేసుకుని పోతున్నట్లుగా దయ్యం కనపడుతుంది అని ఆయన అన్నారు. గోరాగారు సరేఅని, ఆ దయ్యాన్ని తుపాకితో కాలుస్తాను అని చెప్పారు. ఈ షరతుకు ఆ భూతవైద్యుడు ఆశ్చర్య పోయాడు. "మీరు ఎవరైనా ఒక మనిషికి ముసుగువేసి ఆ సమయంలో అలా వెళ్ళమని చెప్ప వచ్చుగదా. దానినే దయ్యమని నాకు చూపుతారు. అదినిజంగా దయ్యమైతే నేనుతుపాకీతో కాల్చగా అదేమౌతుందో చూస్తాను" అన్నారు గోరాగారు. సాయంత్రం వస్తానని చెప్పివెళ్ళిన ఆ భూతవైద్యుడు మరల తిరిగి రాలేదు.

ఈ మహాత్మ్యాల గురించే తర్వాత జరిగిన మరి రెండు సంఘటనలు కూడా ఇక్కడే వ్రాస్తాను. 1955లో వినోబా ఆంధ్ర పర్యటనలో గోరాగారుకూడా వినోబా వెంట ఉన్నారు. డిసెంబరు 25 వ తేదీ అమరావతిముకాం. గోరాగారి సన్నిహిత మిత్రులు, విద్యాధికులు కొందరు గోరాగారివద్దకువచ్చి అమరావతిలోనే అప్పుడు ఒక స్వాములవారు ఉన్నారనీ, ఆయన ఇసుక గుప్పిటతోతీసి మంత్రించి గుప్పిడి విప్పేసరికి పంచదార అయిపోతోందనీ గోరాగార్ని వచ్చి చూడమనీ బలవంత పెట్టారు. సన్ని

హితమిత్రులు కావడంతో వారిమాట తీసేయలేక గోరాగారు వెళ్లారు. అలాజుగదనీ తాను వెళితే దేవునిలో నమ్మకంలేనివారి ఎదుట ఈమహాత్మ్యం జరగదని అతను అనవచ్చుననీ గోరాగారు ముందుగానే చెప్పారు. గోరాగారు తనవెంట తన కుమారులు విజయం, సమరం – ఇద్దర్నీ తీసుకుని వెళ్ళారు. స్వాములవారి వద్దకు ప్రవేశించినప్పటినుంచీ ఆయన కుడిచేతిని ఒకరు, ఎడమ చేతిని మరొకరూ పరీక్షిస్తూ చూడమని వీరిద్దరినీ ఆదేశించారు. అయితే వెళ్ళగానే నాస్తికులవద్ద తానేమీ చేయననీ, నమ్మకం లేనివారికి మహాత్మ్యం తెలీదనీ ఆ స్వాములవారు తప్పించుకున్నారు.

విజయవాడలో మరో సంఘటన జరిగింది. చనిపోయిన వారి ఆత్మలు పలుకుతాయని. మనస్సులో ప్రశ్న అనుకుంటే ఆత్మ సమాధానం చెబుతుందని. దీనిని ఎలా చేస్తారంటే ఇంగ్లీషు ఎ.బి.సి డీలు జడ్ వరకూ చిన్న చిన్న కాగితాలమీద వ్రాసి టేబిలుమీద విడివిడి అక్షరాలు పరుస్తారు. ఆ అక్షరాలపై ఒక గాజుపలక పెడతారు. గాజుపలకమీద ఒక గాజు గ్లాసు బోర్లించి ఇటొకరు, అటొకరు – ఇద్దరు – రెండు చేతి వ్రేళ్ళను గ్లాసు కొనమీద పెడతారు. ఒక వ్యక్తి మనసులో ప్రశ్న అనుకున్న కొంతసేపటికి ఆత్మ వచ్చి గాజుగ్లాసులో ప్రవేశించి గ్లాసును అక్షరాలమీద ఒక అక్షరంనుంచి మరొక అక్షరానికి నడిపిస్తుందట. ఆ అక్షరాల స్పెల్లింగును కూడబలుకుతే మాటలు తెలుస్తాయి. ఒక మిత్రుడు తానిది చూచాననీ, లవణంగారిని కూడా వచ్చి చూడమనీ కోరారు. తాను వస్తే నాస్తికుడు వచ్చాడు కనుక జరుగలేదని వారు అనవచ్చునని

ముందుగానే చెప్పారు. వెళ్లి చూచారు. రోమన్‌లిపి చూచి "ఆత్మలకు ఆంగ్లభాషతప్ప వేరుభాష రాదు కాబోలు" అని చిన్న ఛలోక్తి విసిరారు. తీరా గంటసేపు అలా వ్రేళ్ళు పెట్టుకు కూర్చున్నా గ్లాసు కదలదు. లవణంగారు వ్రేలు పెట్టలేదు. అక్కడివారినే పెట్టమన్నారు. తాను గ్లాసు ఎలా కదులుతుందో చూస్తానన్నారు. గ్లాసువంకా, దానిపై పెట్టి ఉంచిన చేతివ్రేళ్ళ వంకా లవణంగారు తదేకధ్యానంగా చూచారు. గంట అయినా కదలకపోయేసరికి "మీ మానసిక ఏకాగ్రత శక్తి (Will power) ఎక్కువై ఆత్మలను గ్లాసులోనికి రానివ్వకుండా అడ్డుతగులు తోంది" అని లవణంగారితో వారన్నారు. "సరిగ్గా నేనుచెప్పేదీ అదే. మానసికంగా బలహీనంగా ఉండేవారికి భ్రాంతులెక్కువ. ఈ మంత్రశక్తులు మహాత్మ్యాలు భ్రాంతులు యదార్థాలు కావు. చాలా సందర్భాలలో ఇవి మోసాలు." అని లవణం గారు అన్నారు "1936-37 ప్రాంతాలలో ఇలాగే చనిపోయిన వారు మాట్లాడుతారంటూ ఒకరు ప్రారంభించారు. ముక్కోణంగా ఉండే బల్లకు ముందువైపు పెన్సిలు, వెనుక రెండు ప్రక్కలా చక్రాలు పెట్టారు. కాగితంమీద ఆ బల్లను పెట్టి మాట్లాడదలచుకున్నవారు ఆ బల్లమీద నాలుగువ్రేళ్లు పెట్టగా ఆ వ్యక్తి నాలుగువ్రేళ్లు పెడతారు. బల్లను కొంచెం కొంచెం త్రోస్తూ ఉంటే ముందున్న పెన్సిలు అక్షరాలు వ్రాసేది. అలాగే ఈ గ్లాసును కూడా త్రోస్తారని నా అభిప్రాయం." అని లవణంగారు అన్నారు. దీనిని ప్రారంభించినవారు ఇంగ్లీషుభాషను ఎంచుకోవడంలో ఉద్దేశ్యం 26 అక్షరాలతో సరిపోతుందనీ, తెలుగు అయితే గుణింతాలు, ద్విత్వాక్షరాలతో చాలా కష్టం

కనుక ప్రారంభించినవారు చాలా ఆలోచించే చేశారనీ లవణం గారు అన్నారు.

ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నో జరిగాయి. ఈ మహాత్మ్యాలని చెప్పబడేవేవీ నిర్ధారణకు నిలువవు. అవి యదార్థాలుకావు కనుక. ఎక్కడైనా జరుగుతున్నాయంటే చేసేవారిలో మోసం, ఆమోదించేవారిలో మూర్ఖ్యం, భ్రాంతి. అందుచేతనే గోరా, లవణంగార్ల వంటివారు నిర్ధారణకు పూనుకుంటే ఒక్కటీ నిలవడం లేదు.

ఒకసారి నాస్తికోపన్యాసంలో గోరాగారిని మీకు దేవునిలో నమ్మకం లేకపోతే నిప్పుమీద నడుస్తారా అని ప్రశ్నించారు. ముఖ్యంగా మహమ్మదీయులు పీర్ల పండగ రోజున పీర్లు పుచ్చుకుని నిప్పుమీద నడవడం ఆచారం. అప్పటికి గోరాగారు నడవలేనుగాని నడుస్తానని అన్నారు. ఆతర్వాత కాలేజీ క్లాసులో ఒక రోజున గోరాగారు విద్యార్థులను మీరెప్పుడైనా నిప్పుమీద నడిచారా అని అడిగారు. కె. జగన్మోహనరావు అనే విద్యార్థి తాను చిన్నతనం నుంచీ చాలసార్లు నడిచాననీ, తన బంధువొకరికి నిప్పు గుండం తయారు చేయుట తెలుసుననీ చెప్పాడు. ఆతర్వాత గోరాగారు జగన్మోహనరావుచేత ఆబంధువుని పిలిపించి బందరులో తన విద్యార్థి అయిన పిల్లారసెట్టి వేణుగోపాలరావు ఇంటి ఆవరణలో అగ్నిగుండం వేయించారు. ఏ కారణం వల్లనైనా ప్రమాదం సంభవిస్తే ఏ మౌతుందోననే భయంతో గోరాగారిచే ఈప్రయోగంమాన్పించాలని గోరాగారి మిత్రులు ఎంతో ప్రయత్నించారు. కాని లాభం లేకపోయింది.

చివరకుచేసేది లేక ప్రమాదంజరిగితే సహాయంకొరకని గోరా గారి వెంట అగ్నిగుండంవద్దకు వెళ్లారు. మిత్రుడైన డాక్టరు మందులు కూడా తీసుకుని వెళ్లారు. ఇంతమందీ చూస్తూ ఉండగా జగన్మోహనరావుతో పాటు గోరాగారు షుమారు ఆరు అడుగుల పొడువుగల అగ్నిగుండం ఆ చివరినుంచి ఈ చివరకు నవ్వుతూ నడిచి వచ్చేశారు! ఆశ్చర్యం! కాళ్ళు కాలలేదు! నిప్పుమీద ఎవరైనా నడవచ్చు. అందులో ఏమీమహాత్మ్యం లేదు! ప్రమాదం జరుగుతుందేమో సహాయం చేద్దామని వచ్చిన మిత్రుల్లో కొందరు ఇదిచూచి తామూ గోరాగారి వెనుక నిప్పుమీద నడిచారు. కణకణ మంటున్న ఆ నిప్పుమీద నడిస్తే దూది పరుపు మీదనడిచినట్లుంది వారికి! ఆతర్వాత ముదునూరు, వానపాముల గ్రామాలలోనూ మరికొన్నిచోట్లా గోరా, సరస్వతి, లవణంగార్లు నిప్పుమీద నడిచి చూపించారు. ముదునూరులో 1941 లో ఈ కార్యక్రమం పెట్టినప్పుడు స్త్రీలు, పిల్లలు కూడా నిప్పుమీద నడిచారు. నిప్పుమీద నడిస్తే ఎందుకు కాలదో వివరిస్తూ 'సంఘం' 30-1-48 సంచికలో ఇలా వ్రాశారు.

"మనప్రాంతంలో నిప్పుమీద నడవడం ఒక పెద్ద మూఢ నమ్మకంతో ముడిపెట్టబడి ఉంది. కొన్ని కొన్ని దైవారాధన సందర్భాలలో గొప్ప ఘనకార్యంగా నిప్పుమీద నడుస్తారు. నడుచుటకు ముందు ఉపవాసాలు, స్నానాలు, జపాలు చేస్తారు. ఇది ఒక దైవమహిమ అంటారు.

కాని ఇందులో సత్యం లేదు. దరిదాపు ఒక బండిబరువు కర్రను ఐదారు గంటలకాలం బాగా కాల్చి కణకణలాడే ఆ

బొగ్గును దళసరిగా బల్లపరపుగా పరచి, దానిమీద ఎవరైనా ఎప్పుడైనా నడవవచ్చు. ఆ నిప్పు కాలదు. కాలికి వెచ్చగా ఉండవచ్చునేగాని, చురకదు. స్నానాలతోను, ఉపవాసాలతోను దైవప్రార్థనలతోను దీనికి సంబంధం లేదు.

ఇట్టి నిప్పుమీద ఎవరైనా నడచి నిర్ధారణ చేసుకోవచ్చు.

అయితే నిప్పు ఎందుకు కాలదు ? అనేది ప్రశ్న. దాని గురించి యదార్థం తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించవలసినదే. ఇట్లు ప్రయత్నం చేయుటవల్లనే విజ్ఞానం అభివృద్ధి చెందుతుంది. అంతేగాని, సోమరిపోతులమై విషయాలు తెలిసికొనుటకు అశ్రద్ధ వహించి మనకు తెలియనిదల్లా దైవమహిమ అంటే అల్ప సంతృప్తి కలుగునేమో కాని, విజ్ఞానం కలుగదు. నిజానికి దైవ నమ్మిక పోతేనేగాని విజ్ఞానం పెరుగదు.

నిప్పు ఎందుకు కాలదో ఆలోచిద్దాం. కణకణలాడే నిప్పు కాలకపోవడానికి కారణం అది చాలా వేడిగా ఉండటమే.

మన చర్మం ఎప్పుడూ కొంత తడిగా ఉంటుంది. అంతే కాక నిప్పులమీద నడిచేవారు సాధారణంగా ముందు కాళ్లు కడుక్కుంటారు కూడాను. బాగా వేడిఉన్న నిప్పుమీద తడిగా ఉన్న పాదం పడగానే ఆ తడి వెంటనే ఆవిరి అవుతుంది. చర్మానికీ నిప్పుకీ మధ్య ఈ ఆవిరి ఒక పొరగా అడ్డుఉండి చర్మానికి వేడి ఎక్కనివ్వదు. నిప్పుమీద ఎవ్వరూ చాలాసేపు నిలబడరు. పరుగులో పాదం వేసి పాదంతీసే అంతసేపట్లో ఈ ఆవిరి అడ్డు వలన చర్మం కాలదు. ఆలశ్యం అయితే కాలుతుంది.

ఈ విధానాన్ని ఒక ఉదాహరణ స్పష్టపరుస్తుంది. కొలిమిలో ఇనపసామాను కాల్చేటప్పుడు కొంతసేపటికి ఇనుము బాగా వేడెక్కి ఎర్రగా అవుతుంది. అప్పుడు దానిమీద నీళ్లు చల్లండి. ఆ నీటిబిందువులు వెంటనే ఆవిరి అయిపోక కొంతసేపు నీరుగానే ఉంటాయి. తర్వాతగాని ఆవిరి అయిపోవు.

అంత వేడిమీద నీరు వెంటనే ఎందుకు ఆవిరి అవలేదు అని ఆలోచించండి. ఆ ఇనుము అంత వేడిగా ఉండటమే దానికి కారణం.

ఎర్రగా కాలిన ఇనుమును నీటిబిందువు తాకినతక్షణం దగ్గరగా ఉన్న నీటిపొర వెంటనే ఆవిరి అయింది. తక్కిన నీటికీ వేడి ఇనుముకు మధ్య ఈ ఆవిరి ఒక పొరగా వేడిని పైనున్న నీటికి వెళ్ళకుండా అడ్డింది. అట్లు అడ్డగలిగినకొంతసేపూ పైనున్న నీరు వేడెక్కదు. *

ఇంత విస్తారం వేడిలేని ఇనుముమీద నీరు జల్లితే నెమ్మదిగా అంతనీరూ ఒక్కసారిగా ఆవిరి అవుతుంది. ఎందుకంటే వేడి తక్కువవల్ల ఇనుమును తాకిన వెనువెంటనే రుసీ ఆవిరి కాదు. ఆవిరి తెరమధ్య లేకపోవుటచేత అంతనీరూ ఒక్కసారి వేడెక్కుతుంది.

ఈ విషయం తెలుసుకుంటే నిప్పుమీద నడిచేటప్పుడు నిప్పు ఎంత వేడిగా ఉంటే అంత తక్కువ కాళ్లు చురుకుతాయని

---

* దీనినే ఫిజిక్సులో "గ్లొబాయిడల్ యాక్షన్" అని అంటారని 'సంఘం' లోనే మరొకచోట వ్రాశాను.

గ్రహించవచ్చును. కాళ్ళు కడుక్కొని తడి చేసుకుంటే మరీ మంచిది. నిప్పువేడి తక్కువగా ఉన్నప్పుడే కాళ్ళు కాలుతాయి."

ఈవిధంగా బందరు వచ్చినతర్వాత నాస్తికత్వంపై గోరాగారు తీవ్రమైన కృషిప్రారంభించారు. స్వాములవార్లతో చర్చించుటకు ప్రయత్నాలు, వివిధ ప్రాంతాలలో ఉపన్యాసలద్వారా నాస్తికత్వం గురించి బహిరంగ ప్రచారం, మూఢనమ్మకాలు పటాపంచలు చేయడం—ఇదంతా గోరాగారికి ప్రముఖమైంది. నాస్తికత్వం గురించి ఇంగ్లీషులో ఒక గ్రంథ రచనను కూడా గోరాగారు ప్రారంభించారు. అంతకు ముందు ప్రపంచం మొత్తం మీదనే తాను నాస్తికుణ్ణి అని చెప్పుకుని ఇంత పెద్దయెత్తున సామాన్య ప్రజానీకంలో నాస్తికత్వ ప్రచారానికి ఎవరూ పూనుకోలేదు.

ఉద్యోగమా? ఆదర్శమా?

బందరు వచ్చినప్పటినుంచీ గోరాగారి కార్యకలాపాలు ఎక్కువైపోయాయి. ఒకవైపు నాస్తిక ప్రచారం, మరోవైపు నూతన ఆదర్శాలతో కళాశాల స్థాపనకు ప్రయత్నం. ఇవికాక విద్యార్థులలో గోరాగారి సాహచర్యంవల్ల సాంఘికక-రాజకీయ చైతన్యం ఉప్పొంగడం - సహజంగానే కాలేజీ నిర్వాహకుల దృష్టి గోరాగారిమీదకు పోయింది.

బందరు వచ్చిన తర్వాత విద్యార్థులతో గోరాగారి సాన్నిహిత్యం పెరిగింది. బందరులో విద్యార్థుల లాడ్జీలకు వెళ్ళడమేకాదు, నాస్తికోపన్యాసాలను ఎక్కువగా విద్యార్థులు ఏర్పాటుచేయడమేకాదు, విద్యార్థి-యువజన రాజకీయ శిక్షణ తరగతులలో గోరాగారు పాల్గొనడమేకాదు; విద్యార్థుల గ్రామాలలో వారి ఇండ్లకు 40-50 మంది విద్యార్థులను తీసుకుని సైకిళ్ళపై విజ్ఞానయాత్రలుగా కూడా వెళ్ళేవారు. ఇలాంటి యాత్రలలో కాలేజీ ఇతర ఉపాధ్యాయులలో కొందరు అప్పుడప్పుడు పాల్గొనేవారు. ఈ యాత్రలలో బోటనీ విద్యార్థులే పాల్గొనాలనిలేదు. ఏ విద్యార్థిఅయినా రావచ్చు. 25-30 మైళ్ళ దూరం వరకూగల గ్రామాలకు కూడా వెళ్ళేవారు. ఏ విద్యార్థి అయినా తన గ్రామానికి రమ్మని ఆహ్వానించేవాడు. అతను ముందుగా వెళ్ళి తన గ్రామంలో 40-50 మందికి భోజనం-అల్పాహారం ఏర్పాట్లు చేసేవాడు. బృందంవారు ఉదయం 5 గంటలకు బందరునుంచి సైకిళ్ళమీద బయలుదేరి ఆ గ్రామానికి

వెళ్ళేవారు. తమ మిత్రుని ద్వారా ఏర్పాటైన గ్రామస్తుల ఆతిథ్యం స్వీకరించి ఆపూట అంతా ఆ గ్రామంలో గడిపేవారు. గ్రామపరిస్థితులను అధ్యయనం చేసేవారు. గ్రామస్తులతో వివిధ విషయాల గురించి చర్చించేవారు. సాయంత్రం వరకూ అక్కడ గడిపి, రాత్రికి బందరు తిరిగి వచ్చేసేవారు. తమ అబ్బాయి సహాధ్యాయులు, ఉపాధ్యాయులు వస్తున్నారంటే సంరక్షకులకు ఎంతో సంతోషంగా ఉండేది. గ్రామాలకు ఈ విధంగా విద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు వెళ్ళడం ఆరోజుల్లో క్రొత్త. అందుచేత గ్రామస్తులందరికీ అదొక పెద్ద పండుగగా ఉండేది. ఇలా గోరా గారు విద్యార్థులతో సైకిళ్ళమీద వెళ్ళి ఒకేరోజున 120 మైళ్ళు సైకిలు త్రొక్కిన సంఘటనలు కూడా ఉన్నాయి. మనదేశం లోని లక్షలాది గ్రామాలే భారతదేశం. అందుచేత విద్యార్థులకు గ్రామాలతో, గ్రామాల సమస్యలతో సంబంధం ఉండాలని గోరాగారి అభిప్రాయం. దానికిగాను ఇలాంటి కార్యక్రమాలు ఏర్పరుస్తూ ఉండేవారు. వీటివల్ల సాంఘిక కలయిక కూడా జరిగేది. విద్యార్థులు గ్రామాలకువెళ్ళినప్పుడు "బియ్యం చెట్లు ఎలాఉంటాయో చూపించండి" అని అడిగిన సందర్భాలు కూడా లేకపోలేదట. పట్టణంలోనే పుట్టి, పట్టణంలోనే పెరిగి, చదివి, పట్టణంలోనే పెళ్ళి చేసుకుని ఉద్యోగం చేసేవారికి గ్రామాల జ్ఞానం లేదంటే ఆశ్చర్యపడవలసిన దేమీలేదు.

గోరాగారు తన విద్యార్థులతో గ్రామాలకు వెళ్ళడం ప్రారంభించింది కాకినాడలోనే. అయితే బందరులో దానికి స్పష్టమైన కార్యక్రమరూపం యిచ్చి నెలకు రెండుసార్లుఅయినా వెళుతూ ఉండేవారు. ప్రారంభదినాల్లో, 1928 లో, జరిగిన

ఒక సంఘటన ముచ్చటించుకుందాము. గోరాగారు తనతో మరి ముగ్గురు విద్యార్థులను తీసుకుని కోనసీమ చూద్దామని బయలుదేరారు. తెలిసినవారు గ్రామాలలో ఉంటే భోజనాలకు పర్వాలేదు. కాని ఎవరూ తెలియకపోతే కొంత యిబ్బందే. ఆ రోజుల్లో పెద్ద గ్రామాల్లో కూడా హోటళ్ళు ఉండేవికాదు. ఆ పర్యటనలో ఈ నలుగురు కాలినడకన, పడవమీద, బస్సు మీద – అలా ప్రయాణం చేశారు. ఒకరోజున ఒకగ్రామానికి వచ్చేసరికి చీకటి పడింది. నడిచినడిచి అలసిపోయారు. భోజనం ఏర్పాటుగురించి ఆలోచించారు. గోరాగారివెంటఉన్న ముగ్గురు విద్యార్థులలో ఒకరు వకీలుగారి అబ్బాయి. ఆ ఊళ్ళో వకీలు గారి క్లయింటు ఒకరు ఉన్నారు. అందుచేత వీరందరూ ఆ క్లయింటుగారింటివద్దకు వెళ్ళారు. గోరాగారు ఆ వకీలుగారి అబ్బాయితో ముందుగానే చెప్పారు: తాను వారి ఉపాధ్యాయుడినని చెప్పవద్దనీ. సహాధ్యాయుడనే చెప్పమని. లేకపోతే తమ వకీలుగారి అబ్బాయి టీచరుకు తగిన మర్యాదలు జరపాలని అనవసరంగా యిబ్బంది పడతారని. ఇష్టం లేకపోయినా ఆ అబ్బాయి అలాగేచెప్పాడు. వంటైంది భోజనాలకు లేవమన్నారు. గోరాగారికి, మరొక విద్యార్థికి కరణంగారింట్లో భోజనాల ఏర్పాటు జరిగింది. వకీలుగారి అబ్బాయికీ, మరొక విద్యార్థికి క్లయింటు ఇంట్లోను. తాము నలుగురు విడిపోయి భోజనాలు చేయడం గోరాగారికి యిష్టం లేకపోయింది. "మాలో బ్రాహ్మ లెవరండీ?" అని గోరాగారు అన్నారు. అందరూ ఒకరిమొహా లొకరు చూచుకున్నారు. క్లయింటు వకీలుగారి అబ్బాయిని నలుగురి కులాలు అడిగి ఉంటారు. అప్పుడతను కులాలు చెప్పి

ఉంటాడు. కులాలప్రకారం భోజనాల ఏర్పాటు జరిగింది. గోరా గారిలా అనేసరికి కొత్తసమస్య ఎదురైంది. క్లయింటు ఆశ్చర్య పడి 'పొరపాటు పడ్డాం లెండి' అని మిగిలిన యిద్దరికీకూడ తన యింటివద్దనే మళ్ళా వండించి అప్పుడు భోజనం పెట్టారు. మూడవ విద్యార్థికి పరిషేచించనిదే భోజనంచేసే అలవాటు లేదు. అందుచేత గోరాగారు అతనికి మరీమరీ చెప్పారు, చేతిలో నీళ్ళు పోసుకుని విస్తరిచుట్టూ తిప్పుతాడేమో జాగ్రత్త అని. ఆ క్లయింటు వైశ్యుడు. అందుచేత భోజనం చేసినతర్వాత విస్తళ్ళు ఎవరు తీయాలి అనే సమస్య ఎదురైంది. వకీలుగారి అబ్బాయి ఎలాగైనా క్లయింటుకు ఎక్కువే. అందుచేత అతను తియ్యడానికి వీలులేదు. రెండో విద్యార్థి చిన్నవాడు. అరిటా కుల్లో భోజననే అలవాటులేదు. అందుచేత అరిటాకులు ఎత్త లేడు. మూడో విద్యార్థి కులరీత్యా మిగిలిన ఇద్దరికంటే అగ్ర వర్ణస్తుడు. సరసన కూర్చుని భోజనం చేశాడుగాని, విస్తళ్ళు తియ్యమంటే బాగుండదు. కనుక చివరకు వారి ముగ్గుర్నీ నోరెత్తవద్దనిచెప్పి గోరాగారే నలుగురి విస్తళ్ళూ ఎత్తి పార వేశారు. ఇలా జరిగినందుకు ఆ ముగ్గురూ చాలా బాధపడ్డారు.

మరి ఇలాంటి సంఘటనలను సమాజం సహించాలంటే ఎంతమార్పు రావాలో! విప్లవనాయకులు తామే మార్పు తీసుకువస్తారుగాని, ఎవరో తెచ్చేవరకూ ఆగరుగదా. సమా జంలో అప్పటిస్థితిని ఆమోదిస్తూ కొనసాగించే సంస్థలలో ఆ స్థితిని భగ్నంచేసే వ్యక్తికి స్థానం ఎలా ఉంటుంది?

ఇవన్నీ ఇలా ఉండగా 1938 లో కాలేజీ విద్యార్థులు సమ్మె చేశారు. గోరాగారివల్ల విద్యార్థులలో తిరుగుబాటు

భావం పెరుగుతున్నదనీ, ఈ విధంగా గోరాగారు పరోక్షంగా సమ్మెకు బాధ్యులని కాలేజీ అధికారుల భావం. వీటన్నిటివల్లా గోరాగారిని ఉద్యోగంనుంచి తొలగించాలని కాలేజీ కమిటీలో కొద్దిమంది సమావేశమై ఆమోదించారు. 1939 ఏప్రిల్‌లో కాలేజీ అధికారులు గోరాగారికి 3 నెలల నోటీసు ఇచ్చారు. కాని ఈ ఉత్తర్వు అన్యాయమని కాలేజీ కమిటీ సభ్యులందర్నీ కలుసుకుని గోరాగారు చెప్పారు. ఈ సందర్భంలో విద్యార్థుల నుంచి గోరాగారికి లభించిన అండ అసాధారణమైనది. అట్టి ఉదాహరణలు ఎక్కడోగాని కనపడవు. కమిటీ సభ్యులవద్దకు విద్యార్థులు అధికసంఖ్యాకులుగా వెళ్లి విజ్ఞప్తిచేయడం, తమ సంరక్షకులచేత చెప్పించడం మొదలైనవి చేశారు. తిరిగి కమిటీ సమావేశమైంది. అప్పుడు అత్యధికంగా కమిటీసభ్యులు హాజరై గోరాగార్ని తొలగిస్తూ అంతకుముందు ఆమోదించిన ఉత్తర్వును ఉపసంహరించారు. ఇది విద్యార్థులు సలిపిన నిర్విరామ కృషికి, గోరాగారికి గొప్ప విజయం.

గోరాగారిపై కమిటీ తొలగింపుఉత్తర్వును రద్దుచేసింది. అయినా, ప్రిన్సిపాలుగారు గోరాపై క్రమశిక్షణ నిబంధనలంటూ కొన్ని నిషేధాలు విధించారు. వాటిలో నాస్తికత్వం గురించి ఎక్కడా ప్రచారం చేయరాదనీ, వ్యాసాలు, పుస్తకాలు వ్రాయరాదనీ; వేరే విద్యాసంస్థలు నెలకొల్పుటకు ప్రయత్నించరాదనీ, విద్యార్థులను క్లాసురూమ్‌బయట కలుసుకొనరాదనీ— ఆంక్షలు విధించారు.

అన్నిటికంటే, క్లాసురూం బయట తన విద్యార్థులను కలవరాదని ఉపాధ్యాయునిపై విద్యాసంస్థ ఆంక్ష విధించడం గోరా

గారిని కదలించివేసింది. ఈ అంతఃకలసంగతి సరస్వతిగారికి చెప్పే సరికి సరస్వతిగారు వెంటనే "ఇంత హీనంగా ఉద్యోగంలో బ్రతికేకంటే ఎక్కడైనా కూలిచేసుకోవడంమేలు" అని గోరా గారికి బలమిచ్చారు. సరస్వతిగారు నగలు తీసివేశారు. బంధువు లకు దూరమయ్యారు, కులం వదులుకున్నారు, ఆస్తినీ-ధనాన్నీ కాంక్షించలేదు,-చివరకు తన భర్తను ఉద్యోగంకూడా వదిలివే యమని ప్రోత్సహిస్తున్నారు. అప్పటికి వారి సంతానం తక్కువ ఏమీకాదు. ఆరుగురుపిల్లలు! ఉద్యోగం వదిలేస్తే రేపు ఏమవా తుందో తెలీదు. అయినా ముందడుగు వేయవలసిందే! త్యాగా నికి ఏభార్యా తన భర్తను ఇలా ప్రోత్సహించగలదు ? గోరా గారి ఆదర్శాలకు, ఆచరణకు సరస్వతిగారి ప్రోత్సాహం వన్నె తెచ్చింది. పసిడికి పరిమళమబ్బింది. ఇకఏమి కావాలి కనుక !

విద్యార్థుల పట్టుదలపై ఆ ఒక్క సంవత్సరం ఎలాగో అజ్ఞాతవాసం గడుపుటకు గోరాగారు అంగీకరించారు. ఆ సంవ త్సరం ఒక యుగంవలె గడిచింది వారికి. ఆ విద్యా సంవత్సరం పూర్తిఅవగానే 1940 ఏప్రిలో గోరాగారు రాజీనామా లేఖను పంపారు. గోరాగారిని లాంగదీశామని విర్రవీగుతున్న వారికి పిడుగుమీద పడ్డట్లయింది. గోరాగారు తన భవిష్యత్తును నిర్ణ యించుకోవలసి వచ్చింది. ఆదర్శాలకు తిలోదకాలిచ్చి ఉద్యో గాన్ని కాపాడుకుంటూ, ఉదరపోషణ చూచుకోవడమా ? ఉద్యోగాన్ని కాలదన్ని త్యాగపథాన ఆదర్శ శిఖరంవైపు అధి రోహించడమా ? ఉద్యోగాన్ని వదిలారు. భార్యా బిడ్డలు వెంట రాగా నిజమైన జీవితయాత్ర ఆరంభించారు.

ముదునూరు రాక - గ్రామ సేవా కార్యక్రమాలు

నాస్తిక ప్రచారంలో గోరాగారు పర్యటిస్తున్నప్పుడు తాను ఎంతోకాలం ఉద్యోగంలో ఉండడం పడదేమోనని. ఈ మారు కాలేజీ అధికారులు తనమీద ఆంక్షలు పెడితే, తాను ఉద్యోగంవదిలి ఏదేనా గ్రామంలో వచ్చి ఉండాలనుకుంటున్నా ననీ చెప్పేవారు. అలాగే ఒకసారి కృష్ణాజిల్లాలో గుడివాడకు దగ్గరగాఉన్న ముదునూరు అనేగ్రామానికి వెళ్ళినప్పుడు కూడా చెప్పారు. శ్రీ తుమ్మల రామారావు అనేయువకుడు ముదునూరులో గోరాగారి నాస్తికోపన్యాసం 1938లో ఏర్పరిచారు. అప్పుడే గోరాగారికి ముదునూరు గ్రామస్థులు, ప్రముఖజాతీయవాదులు, కాంగ్రెసు నాయకులు అయిన శ్రీ అన్నే అంజయ్యగారు పరిచయమయ్యారు. ప్రథమ పరిచయంలోనే ముదునూరు గ్రామయువకులకు గోరాగారికి అవినాభావ సంబంధం ఏర్పడింది. 1920 నుంచీ కూడా ముదునూరు గ్రామస్థులు జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. గోరాగారి భావాలను ముదునూరు గ్రామస్థులు హెచ్చుగా హర్షించారు.

ఎప్పుడైతే 1940లో గోరాగారు తమ బందరు ఉద్యోగానికి రాజీనామా ఇచ్చారో, అంజయ్యగారు గోరాగారిని ముదునూరు రావలసిందిగా ఆహ్వానించారు. అప్పటికి గోరాగారికి ఆరుగురు సంతానం. ఆరవ సంతానం తృతీయ పుత్రుడు 1939 లో జన్మించాడు. అప్పుడే ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామం ఆరంభం కావడంచేత ఆ అబ్బాయికి 'సమరం' అని పేరుపెట్టారు.

గోరాగారు సకుటుంబంగా 1940 ఆగస్టు 10వ తేదీన ముదునూరు రావడంతో జీవితంలో నూతనాధ్యాయం ప్రారంభించారు. ముదునూరు గ్రామస్థులు గోరాగారి కుటుంబానికి ప్రేమపూర్వకంగా ఘనమైన స్వాగతం యిచ్చారు.

ముదునూరు రావటమంటే గోరాగారు పూర్తిగా ప్రజల మీదనే ఆధారపడటం అన్నమాట. గోరాగారికి ఆస్తి సంపాదించాలనే కాంక్ష ఎప్పుడూ లేదు కనుక ఉద్యోగసమయంలో సంపాదించింది ఎప్పటికప్పుడు కుటుంబపోషణకు కాగా మిగిలినది ప్రజోపయోగ కార్యాలలో వినియోగించారు. అందుచేత బందరు ఉద్యోగం రాజీనామా ఇచ్చేసరికి గోరాగారికి ఆస్తిగాని, అప్పుగానీ ఏమీలేదు. చూడబోతే ఆరుగురు సంతానం. ఇంత పెద్ద కుటుంబం ఎలా పోషింపబడుతుంది అని ఇతరులు కలతచెందారుగాని గోరాగారికి ఆ ఆలోచనే లేదు. మానవుని మంచితనంపై గోరాగారికి అచంచల విశ్వాసం. కార్యకర్తలో సేవాభావం, నిజాయితీ ఉంటే సమాజం పోషించకపోదు అని ఆయన నమ్మకం. ఆ విశ్వాసం, ఆ నమ్మకం వృధాపోలేదు. 1940 నుంచీ నేటివరకూ కూడా గోరాగారు, వారి కుటుంబం ప్రజల సహాయ సానుభూతులమీదనే ఆధారపడి ఉన్నారు. ఈ దారి అంతా పూలపాన్పు కాదు. మధ్యమధ్య కష్టాలను, భద్రత లేమిని ఆయన తీవ్రంగా ఎదుర్కోవలసివచ్చింది. అయినా జంకలేదు. నేటివరకూ వెనుకంజ వేయలేదు. అస్థిరమైన ఆర్థిక అవకాశాలు ఆయనను మరింత గట్టిపరచాయిగాని సడలించలేకపోయాయి.

గోరాగారు ముదునూరు రాగానే మొదట చేసినపని

సకుటుంబంగా గ్రామంలోని అందరి ఇండ్లకువెళ్లి పరిచయం చేసుకోవడం. వారు, వీరు అనే తేడా లేకుండా ప్రతిఒక్క ఇంటికి వెళ్ళారు. దీనివల్ల గ్రామంలోని పురుషులలోనేకాక, స్త్రీలలో కూడా పెద్ద కదలిక వచ్చింది.

ఆ సంవత్సరమే వయోజన విద్యాలయం ఒకటి ప్రారంభించారు. ముసునూరు, చుట్టుప్రక్కల గ్రామాలకు చెందిన సుమారు 80 మంది యువకులు పదిమాసాలపాటు ఆ విద్యాలయంలో శిక్షణ పొందారు. వీరిలో హరిజనులుకూడా ఉన్నారు. తెలుగు వ్రాయడం, చదవడం మాత్రం వచ్చిన యువకులు పది మాసాలలో భూగోళం, సివిక్సు, రాజకీయశాస్త్రం, ఆర్థిక శాస్త్రం, సాంఘిక శాస్త్రం, ప్రపంచ చరిత్ర, తర్క—తత్వ శాస్త్రాలు, ఖగోళ, రసాయన, పదార్థవిజ్ఞాన, వృక్ష, జంతు శాస్త్రాలు, శరీర విజ్ఞానశాస్త్రం మొదలైన విషయాలలో కనీసం అప్పటి ఇంటర్ మీడియేట్ స్థాయివరకూ జ్ఞానం సంపాదించ గలిగారు. నాస్తికత్వం కొరకు దాదాపు అన్ని విషయాలూ ఎం. ఏ. స్థాయివరకూ గోరాగారు అధ్యయనం చేసి ఉండటంచేత పైన చెప్పిన విషయాలన్నీ గోరాగారు తేలికగా బోధించ గలిగారు. ఈ విషయాలతోపాటు వేదాలు, ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీత, బైబిలు, కురాను మొదలైన మత గ్రంథాలపై నాస్తికదృక్పథంతో పరిశీలన కూడా బోధించారు. మార్క్సిజం, గాంధీజం గురించి ప్రత్యేక ఉపన్యాసాలు కూడా యిచ్చారు. ఈ విధంగా గోరాగారు ఆ విద్యాలయంలో వివిధ విషయాలలో మూలమైన ప్రాథమికజ్ఞానం కలిగించి వారందరికీ తాత్విక భూమికను యిచ్చారు. విద్యాలయం రోజూ మధ్యా

హ్నం 11 గంటలనుంచీ 2గంటలవరకూ 3గంటలకాలం సాగేది. రోజూ తరగతి ముగించేటప్పుడు అందరూ ఐదు నిమిషాలు మౌనంగా నిలబడేవారు. ఈ మౌనంగా నిలబడటం క్రమశిక్షణను కలిగించేది. విద్యాలయంలోనివారు ఒకరుగాని, ఇద్దరు కలిసిగాని మిగిలిన వారినందరినీ తమ యింటికి అల్పాహారానికి పిలిచేవారు. ఇలా ప్రతిఆదివారం జరిగేది. దీనితో అందరి ఇండ్లకూ అందరూ వెళ్ళడం జరిగేది. ఈ విధంగా పరస్పరం ఒకరిఇంటికి మరొకరు వెళ్ళడంవల్ల రకరకాల కులాలకలయిక ఏర్పడింది. వయోజనులకు విషయజ్ఞానం బోధించుటలో ఈ విద్యాలయం గొప్ప విజయాన్ని సాధించింది.

ఒకప్రక్క పగలు సమయంలో ఈ విద్యాలయం నడుపుతూ రాత్రిపూట హరిజనవాడలో అక్షరాస్యతను కూడా నేర్పే వయోజన పాఠశాల నడిపారు. పెద్దలకు అక్షరజ్ఞానం లేకపోయినా లోకజ్ఞానం చాలాఉంటుంది కనుక వారికి అక్షరాస్యత నేర్పినా చిన్నపిల్లలకు నేర్పినట్లు "అలక, పలక" వంటి మాటలతో నేర్పితే బాగుండదు. అందుచేత గోరాగారు అక్షరాస్యత-విషయజ్ఞానం రెండూ కలిసి రావాలని ఎన్నో ప్రయోగాలుచేసి "మాపాఠాలు"అనే పుస్తకాన్ని రూపొందించారు. ఈపుస్తకాన్ని బోధించాలంటే ముందుగా ఉపాధ్యాయులు తర్ఫీదు పొందాలి. పుస్తకంలో ముందు ఉపాధ్యాయులకుకూడా గోరాగారు సూచనలు వ్రాశారు. ఈ పుస్తకంలో ప్రతీపదం ప్రయోజనాత్మకంగా కూర్చబడింది. "ఆఫ్రికా, నయాగరా, అరిస్టాటిలు, గెలీలియో, సోక్రటీసు, రష్యా, ఫ్రాన్సు, అబ్రహాంలింకను, గాంధీ, సూఫీయిజం"వంటి పదాలు ఎన్నోఉన్నాయి. ప్రతీపదంతోనూ దానికి

సంబందించినజ్ఞానాన్ని వివరించిచెప్పేవారు. రష్యా, ఫ్రాన్సు అనే పదాలతో ఆ దేశాలవిప్లవాలచరిత్ర, అబ్రహాంలింకను అనగానే నీగ్రోవ్యాపారం, దానిని నిర్మూలించుటకు లింకను చేసిన కృషి అమెరికా అంతర్యుద్ధం అంతా చెప్పేవారు. ఇలా చెప్పడానికి విధిగా గ్లోబు, దేశపటాలు, అవకాశం ఉంటే సైన్సు పరికరాలు వాడాలి. ఈ పుస్తకంలో "అంటరానితనం మంటకలపాలి" అనే వాక్యం వ్రాసి హరిజనవాడలలో రాత్రి పాఠశాలలు నడిపి గొప్ప సాంఘిక చైతన్యం తీసుకుని వచ్చారు. నిరక్షరాస్యులగు వయోజనులకు అక్షరాస్యత చెప్పడంలో "మా పాఠాలు" రెండు భాగాలూ పూర్తి అయేసరికి దినపత్రిక చదవడమూ వచ్చేది. దానితో పత్రికను అర్థంచేసుకోగలిగే వివిధ విషయపరిజ్ఞానమూ అలవడేది. తెలుగులో నిరక్షరాస్యత నిర్మూలన ఉద్యమంలో గోరాగారి "మా పాఠాలు" పుస్తకానిదే అగ్రతాంబూలం. ముందుగా వ్రాతప్రతులు పెట్టుకుని చాలాచోట్ల బోధించి, ఎప్పటికప్పుడు అవసరమైన మార్పులు-చేర్పులు చేసి ఆ తర్వాత ప్రచురించుటచేత ఈ పుస్తకం ఎంతో విలువను ఆర్జించుకుంది. ముదునూరుకు చెందిన ఉపాధ్యాయులు శ్రీ నాగులపల్లి సీతారామయ్యగారు గోరాగారితోపాటు ఎంతో ఓపికతో కృషిచేసి "మా పాఠాలు" రచనలో సహకరించారు. శ్రీ కాట్రగడ్డ రాజగోపాలరావుగారు కృష్ణాజిల్లా యువజన సంఘం తరపున ఈ పుస్తకాన్ని ప్రచురించి ఆంధ్రదేశం అంతటా ప్రచారంలోనికి తీసుకువచ్చారు. పుస్తకానికి "మా పాఠాలు" అని పేరు పెట్టుటలో గోరాగారు చూపిన ప్రత్యేకత చదివేవారిపై మానసిక ప్రభావం వేసింది.

ఒకప్రక్క వయోజనవిద్య కార్యక్రమం తీసుకోగా, మరోప్రక్క అస్పృశ్యతా నిర్మూలన కార్యక్రమాన్ని కూడా చేపట్టారు. ముదునూరు గ్రామానికి తూర్పుగా 'మాదిగగూడెం' ఉంది. మాదిగగూడెం అనే పేరు కులాన్ని సూచిస్తోందని "తూర్పు పాలెం" గా మార్చారు. 'అలాగే వాయువ్యంగా "మాలపల్లె" ఉంది. అందులో 'దూసరి' ఇంటిపేరుగల కుటుంబాలు చాలా ఉన్నాయి. దానిబట్టి "దూసరిపాలెం"అని మార్చారు. గ్రామస్తులందరూ ఈమార్పును ప్రేమాదరాలతో స్వీకరించారు. దీనితో ముదునూరు గ్రామంలో మాల, మాదిగ శబ్దాల ప్రయోగం చాలావరకూ తగ్గిపోయింది.

ముదునూరులో అస్పృశ్యతా నిర్మూలన కొరకు గోరా గారు ప్రారంభించిన మరొకమార్పు "పౌర్ణమివిందులు" పేర సహపంక్తి భోజనాలు. నెలకొకసారి ప్రతీ పౌర్ణమినాడూ రాత్రి అందరూ సహపంక్తిన కూర్చునిభోజనం చేయుడం. ఈ విందులు కార్యక్రమం దూసరిపాలెంలో ప్రారంభించబడింది. రాత్రి విందుకు రాదలచుకున్నవారు ఉదయమే తమ తమ పేర్లు వ్రాయించి అణా అణా భోజనం ఖర్చులు ఇవ్వాలి అంటే సమిష్టిభోజనానికి టిక్కెట్టు కొనుక్కోవాలి. ఎవరికీకూడా ఉచిత ప్రవేశం లేదు. సాధారణంగా అన్నం, కూర, పులుసు, మజ్జిగ ఉండేవి. కూరగాయలు, మజ్జిగ, కట్టెపుల్లలు గ్రామంలో ప్రోగు చేసేవారు. అణా, అణా వేసుకున్నదానితో బియ్యం, పప్పు, విస్తళ్లు కొనేవారు. హరిజనవాడలో, వారేవండి, వారే వడ్డించే వారు. 70 లేక 80 మందివరకు సాధారణంగా సమిష్టిభోజనాలకు వచ్చేవారు. ఒకొక్కప్పుడు 100, 150 మందికూడా అయ్యే

వారు. మొదటి విందు సందర్భంలో ముదునూరు కరణంగారి అబ్బాయి హరిజనులతో కలసి భోజనం చేసినందుకుగాను వెలి పడడంకూడా జరిగింది. ఆచారపరాయణులైన వారితల్లి, భార్య సమిష్టిభోజనంనుంచి ఆయన ఇంటికి తిరిగిరాగా ఇంట్లోకివచ్చుట వీలులేదని తలుపు వేసేసేరు. మూడురోజులువరకూ ఆయన మిత్రుల ఇంటిలో ఉన్నతర్వాత, గ్రామస్థులు కుటుంబీకులకు నచ్చజెప్పిన అనంతరం తిరిగి తన ఇంట్లో ప్రవేశించ గలిగారు. పట్టణాలలో హోటళ్ళలో ఎవరో తెలియకుండా హరిజనుల ప్రక్కన కూర్చుని భోజనం చేయడంవేరు. స్వగ్రామంలో. తమ గ్రామస్థులైన 'మాల మాదిగల'తో కలసి "నేను అస్పృశ్య తను అంగీకరించను, సాంఘికసమానత్వం కొరకు ఈ సహపంక్తి భోజనంలో పాల్గొంటున్నాను"అని చెప్పి బహిరంగంగా భోజనం చేయడంవేరు. ఇలా బహిరంగంగా ప్రకటించి చేయుటవల్ల నే మార్పు వస్తుంది. సమాజం ఆలోచిస్తుంది. కరణంగారి అబ్బాయి శ్రీ ముదునూరు సూర్యప్రకాశరావుగారు ఇలా బహిరంగంగా చేయబట్టే వ్యతిరేకతను ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. ఈ విధంగా ఐదు సంవత్సరాలపాటు ప్రతీ పౌర్ణమినాడూ జరిగిన సహపంక్తి భోజనాలు ఆ చుట్టుప్రక్కల సాంఘికంగా అస్పృశ్యతా నిర్మూలన విషయంలో పెద్ద చైతన్యం కలిగించాయి.

కేవలం ముదునూరు గ్రామంలోనే సహపంక్తి భోజనాలు నిర్వహించడంకాక గోరాగారు బహిరంగ కార్యక్రమం మీద ఏ గ్రామం వెళ్ళినప్పటికీ ఒకపూట హరిజనవాడలో సహపంక్తి భోజనం ఏర్పరచాలనే షరతు విధించేవారు. వివాహా

లలోకూడా స్థానిక హరిజనులతో సహపంక్తి భోజనం పెడితేనే ఆ వివాహానికి వస్తామని గోరా-సరస్వతిగార్లు నియమం పెట్టుకున్నారు. ఈ నియమంవల్ల ఎంతోమంది సన్నిహిత మిత్రులు, బంధువుల ఇండ్లలో వివాహాలకు కూడా, వారు సహపంక్తి భోజనాన్ని ఏర్పాటు చేయలేకపోవుటచేత, గోరాగారు వెళ్ళలేదు. చాలామందికి ఆయన దూరం కాలసి వచ్చింది. అయినా ఆ తుపానులను గోరాగారు ఎదుర్కొన్నారు. గోరాగారి సహచరులలోనే కొందరు తాము సహపంక్తి భోజనాలకు హాజరవుతూ, వాటిని ప్రోత్సహించికూడా, తీరా తమ వివాహమో, తమ పిల్లల వివాహాలో వస్తే కులానికి జంకో, కుటుంబీకుల వత్తిడికి లొంగో సహపంక్తి భోజనాలు ఏర్పాటు చేయలేకపోయిన సందర్భాలూ ఉన్నాయి. నాస్తికుణ్ణి అని అనుకోగానే కనీసం సాంఘిక సమానత్వాన్నైనా పాటించాలనీ, తమ తమ ఇండ్లలో జరిగే శుభకార్యాలకు సహపంక్తి భోజనాలు ఏర్పాటు చేయాలనీ గోరాగారు నొక్కి చెప్పేవారు. అగ్రవర్ణాలవారు 'అస్పృశ్యుల' తో కలవనట్లే అస్పృశ్యుల్లోకూడా అంటరానితనం ఉంది. మాల మాదిగలు కలిసి భోజనం చేయరు. ఒకరి చేతినీరు ఒకరు త్రాగరు. మరల మాదిగలు డెక్కలి, పంబ, మాస్టీను మొదలైనకులాలవారిని అంటరానివారుగా చూస్తారు. అందుచేత గోరాగారు అగ్రవర్ణాలవారు మాలమాదిగలతో కలిసి భోజనం చేయడంవద్ద ఆగక, వర్ణవ్యవస్థలో అట్టడుగున ఉండే వ్యక్తివరకూ సమాన గౌరవం, సహపంక్తి భోజనం అన్నారు. అందుకే మాలల ఇండ్లలో వివాహాలకు మాదిగలను కూడా పిలవాలనీ, మాదిగల ఇండ్లలో వివాహాలకు డెక్కలి,

పంబ, మాస్టీను వారిని పిలవాలనీ గోరాగారు షరతులు పెట్టే వారు. గోరాగారికి మానవులందరూ ఒకటే. గోరాగారి అభి మానులు, సహచరులు తమ ఇండ్లలో వివాహాలకు గోరాగారు రావాలని, సమిష్టి భోజనాలు వివాహ విందులో ఏర్పాటు చేయగా ఎదటి పెళ్ళివారితో ఘర్షణలు జరిగిన సందర్భాలు లేకపోలేదు.

ఒకసారి ఒక సహపంక్తి భోజనం సందర్భంలో అందరూ కూర్చుని ఉన్నారు. ఇంతలో ఒక వ్యక్తి వచ్చి "బాబూ నేను కూడా రానా" అన్నాడు. గోరాగారు వచ్చి పంక్తిలో కూర్చో మని చెప్పారు. కాని ఇంతలో ఆ పంక్తిలో కూర్చున్న హరి జనులు "వాడు డెక్కలవాడు. వాడిసరసన మేము కూర్చోము" అని చివాలున లేచారు. గోరాగారు వారిని వారించి సహ పంక్తి భోజనాలు అంటులేకుండా మానవులందరూ సమాన మని తెల్పుటకుగాని, కొన్ని కులాలను మాత్రమే కలుపుకొను టకు కాదనీ; ఫలానావారు తమకంటే తక్కువ కులంవారుకనుక వారితో మేము కలిసి భోజనం చెయ్యము అని అంటే మీ కంటే ఎక్కువ కులాలవారు మీతో ఎందుకు కలిసి భోజనం చెయ్యాలి ? అని ఎవరైనా అడగవచ్చు అనీ నచ్చచెప్పారు. చివరకు తమ తొందరపాటుకు వారు సిగ్గుపడి అందరితోనూ కలవాలని అంగీకరించి, నవాగంతకుని సరసన కూర్చొని భోజనం చేశారు. ఈ విధంగా గోరాగారు సహపంక్తి భోజనాలద్వారా సమాజంలో సాంఘికంగా కులరీత్యా ఏర్పడిన అసమానతలను చిట్టచివరివరకూ ఛేదించ గలిగారు.

ఈ సందర్భంలోనే మరొక సంఘటన కూడా ముఖ్యమైనది. హరిజనులఇండ్లలో పెళ్ళిళ్ళకు పందిమాంసం వండితీరాలి అని నియమంగా ఉండేది. అది కులకట్టుబాటు. ఒక్కొక్క పంది ఆ రోజుల్లోనే 60, 80, 100 రూపాయలవరకూ ఉండేది. అసలే ఆర్థికంగా వెనకబడిన హరిజనులను వివాహంలో పందిని కోసి తీరాలనే నిబంధన మరీ అప్పులపాలు చేసేది. వివాహానికి మూడు - నాలుగువందలు అప్పుచేస్తే ఆ రోజుల్లో జీవితాంతం అప్పుతీర్చినా వడ్డీయేగాని అసలు తీర్చలేకుండా కూడా ఉండేవారు. ఇది చూచిన గోరాగారు చాలా ఆవేదన చెందారు. పందిని వివాహసమయంలో వాడితీరాలనే కట్టుబాటు మాన్పిస్తే వారి ఆర్థిక దాస్యం తగ్గుతుందని అనుకున్నారు. అయితే ఎలా వారికి నచ్చజెప్పడం ? ఒకసారి ఒక హరిజనవాడలో వివాహానికి వెళ్ళినప్పుడు గోరాగారు ఈ విషయం ప్రస్తావించి అర్థిక సాధక బాధకాలు వివరించారు. అప్పుడు వారిలో ఒకకులపెద్ద "పప్పూ అన్నంతినే మీకు పందిమాంసంరుచి ఏమి తెలుసు?" అన్నారు. ఈ మాటలు గోరాగారికి బాణంవలె తగిలాయి. అయినా వారి తప్పేముంది, ఆ మాటలనడంలో ? వారి అనుమానాన్ని తీరిస్తేగాని వారికి నమ్మకం ఏర్పడదు. అందుచేత గోరాగారు మారు మాటడకుండా వండిఉన్న పందిమాంసం ముక్క ఒకటి తెప్పించుకుని అందరూ చూస్తూ ఉండగా నోట్లోపెట్టుకుని తినేసారు. అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. అప్పుడు గోరాగారు చెప్పారు. "ఒకరుతినే ఆహారాన్ని మనం ఎప్పుడూ ఏవగించుకోరాదు. బర్మాలో, చైనాలో కప్పలు ఊరగాయ వేసుకుంటారు. ఎందరో పాముల్ని తింటారు. ఆదివాసులు కోతి మాంసం

తింటారు. మన దేశంలోనే ఈశాన్యసరిహద్దులో బొద్దెంకలను వేయించుకుని వడియాలవలె తింటారు. ఆహారపు అలవాట్లలో చాలా తేడాలు ఉన్నాయి. కాని వివాహాల్లో పందిని కోయ వద్దని నేను చెబుతున్నది కేవలం ఆర్థికదృష్టితో. పందినికొనడం కొరకు మిమ్ము అప్పులపాలవడం బాగులేదు." గోరాగారి వివరణ కంటె పందిమాంసముక్కను ఆయన అమాంతం తినడం అక్కడి వారిని సమ్మోహితులను చేసింది. గోరాగారు పందిమాంసం తినుట అదే ప్రథమం. నాటినుంచీ ఆ ప్రాంతాల్లో హరిజనుల ఇండ్లలో పందిమాంసం వండితీరాలి అనే కట్టుబాటు సడలి పోయింది. ప్రజలను నచ్చచెప్పటంలో, సమస్యలు పరిష్కరించు టలో గోరాగారి విధానం అది.

గోరాగారు ముదునూరులో చేస్తున్న గ్రామసేవ, నిర్మాణ కార్యక్రమం గురించి తెలుసుకున్న బొంబాయి మిత్రులు కొంతమంది గోరాగార్కి సహాయం చేయాలనుకున్నారు. అచటి హరిజనవాడల్లో ఉచితంగా యిచ్చుటకు కొన్ని మందులు పంపారు. అంతేకాకుండా వెయ్యి రూపాయల నగదుకూడా ఇచ్చారు. ఆ వెయ్యిరూపాయలు తనకు వ్యక్తిగతంగా అక్కర లేదనీ, పనికే వినియోగిస్తాననీ చెప్పారు గోరా. హరిజనవాడల్లో దుకాణాదారులు చిల్లరగా అమ్మేటప్పుడు హరిజనులను ఆర్థి కంగా చాలా పీడిస్తున్నారు. ఈ విషయాన్ని అర్థంచేసుకున్న గోరాగారు హరిజనవాడలో ఒక దుకాణం తెరిస్తే ఎలా ఉంటుందో చూద్దామనుకున్నారు. గుడివాడదగ్గర గురివిందగుంట గ్రామ హరిజనవాడలో శ్రీ దోనె తాతయ్యగారి సహకారంతో ఆ వెయ్యి రూపాయల విరాళాన్ని పెట్టుబడిగాపెట్టి దుకాణం

తెరిచారు. అతి నిజాయితీగల కార్యకర్త అగు శ్రీ అర్జునరావు గారికి (వీరే తర్వాత గోరాగారికి పెద్ద అల్లుడు అయినారు) ఆ దుకాణం బాధ్యత అప్పగించారు. పెట్టుబడి విరాళంగా వచ్చింది కనుక ఖర్చులు మాత్రం వేసుకుని, లాభం అక్కర లేకుండా, నష్టం రాకుండా ఉండే విధానంలో ఆ దుకాణం నడపాలని గోరాగారు అనుకున్నారు. కాని ఒక్క సంవత్సరం లోనే ఆ ప్రయోగం విఫలమైంది. ఇందుకు ఏకైక కారణం తోటి హరిజనుల కష్టాలు తెలిసిన అర్జునరావుగారు వారికి కొంత కొంత అరువు పెట్టక తప్పలేదు. తేలిక వాయిదా లలో ఈ అప్పు తీర్చుకోమని కోరారు. కాని అర్జునరావు గారు చూపిన సానుభూతిని అవకాశంగా తీసుకుని అప్పులు తీర్చకుండా వాయిదాలు వేస్తూ వచ్చారు. మామూలు దుకాణదారుని దుకాణంలోకంటే ఇందులో చాలా తక్కువ ధరకు మంచి సరకు లభించేది. ఈ దుకాణాన్ని నెమ్మదిగా ఆ హరిజనవాడ సహకారదుకాణంగా మార్చాలనే అభిప్రాయం కలగానే మిగిలిపోయింది. బాకీలు తీర్చనందున సంవత్సరంలో పెట్టుబడి హరించుకుపోగా దుకాణం మూసివేయవలసి వచ్చింది. ఆ ప్రయత్నమే నెగ్గిఉంటే మరికొన్ని హరిజనవాడలలో కూడా అలాంటి దుకాణాలను, ప్రారంభిక పెట్టుబడి విరాళాలుగా సేక రించి, స్థాపిద్దామనుకున్నారు. కాని అది జరగనేలేదు.

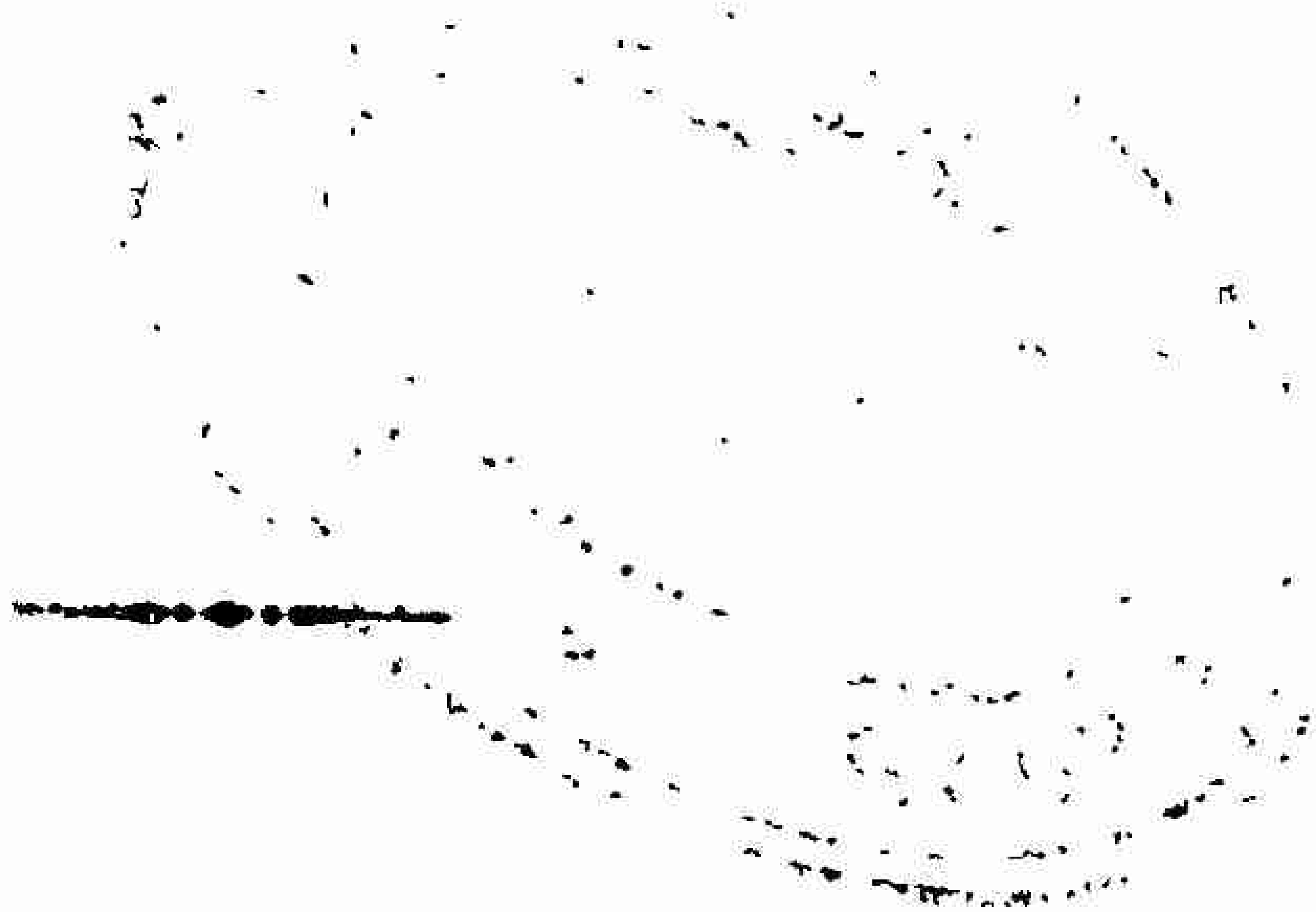
గోరాగారు చేపట్టిన గ్రామసేవా కార్యక్రమాలలో మరొకటి గ్రామస్తులకు పాయిఖానాలు అలవాటు చేయుట. ఇప్పటికీ కూడా గ్రామాలలో పాయిఖానాలు తక్కువ. కాలవ

గట్లు, చెరువుగట్లు, రోడ్లు అపరిశుభ్రం అగుటేకాక, మరుగులేని కారణంగా స్త్రీలు చీకటి పడేవరకూ బహిర్భూమికి వెళ్ళే అవకాశం లేనందున మనదేశంలో స్త్రీలకు ఉదరకోశ సంబంధమైన జబ్బులు ఎన్నో వస్తున్నాయి. అందుచేత పాయిఖానాలు అలవరిస్తే గ్రామం పరిశుభ్రంగా ఉంటుంది. ప్రజలకు ఆరోగ్యమూ బాగుంటుంది. అంతేకాక మలమూత్రాదులను మంచి ఎరువుగా మార్చవచ్చు. దీనికిగాను ఆ రోజులలో గోరాగారు పాయిఖానాల గురించి బాగా ప్రచారం చేసి కట్టించేవారు. ఆయన 'ట్రెంచి లెట్రిన్సు'ని ప్రచారం చేసేవారు. ఒక అడుగు వెడల్పున, రెండు – మూడడుగుల లోతున ఐదారడుగులు పొడుగుగా గొయ్యి తియ్యటం. ఎప్పటికప్పుడు మలాన్ని మట్టితో కప్పడం. ఆ గొయ్యినిండిపోగా ప్రక్కన మరొకగొయ్యి తియ్యడం. ఈ రెండు గోతులను ఒకదానితర్వాత మరొకటి వాడుతూఉంటే ఎప్పటికప్పుడు మలం మట్టిలో పూర్తిగా కలసిపోయి మంచి ఎరువౌతుంది. దానిని పొలాల్లో వాడుకోవచ్చు. ఈ పాయిఖానాల్లో వాసనారాదు. ఈగలూఉండవు. మొదట్లో గ్రామస్తులు మూఢ నమ్మకంవల్ల తమ ఇంటి ఆవరణలో పాయిఖానా త్రవ్వటకు అంగీకరించక పోయినా, గోరాగారి ప్రచారంవల్ల పాయిఖానాల సదుపాయాలను గ్రహించి నెమ్మదిగా అలవర్చుకున్నారు. పాయిఖానాలను గోరాగారు ఎంత విస్తృతంగా ప్రచారంచేశారంటే కొందరు కొందరు గోరాగార్ని 'పాయిఖానాల పంతులు' గారనికూడా వాడేవారు.

గోరాగారితోపాటు వారిభార్య సరస్వతిగారు కూడా గ్రామీణ సమస్యలను అర్థం చేసుకున్నారు. ముదునూరు

గ్రామంలోని మహిళలను సమీకరించడం, దినపత్రిక చదివి చెప్పడం, గ్రహణాలవంటి సమయాలలో మూఢ నమ్మకాలను వారు ఛేదించునట్లు చేయగలగడంవంటి కార్యక్రమాలు సరస్వతి గారు నిర్వహించేవారు.

ముదునూరు, పరిసర గ్రామాల వారికి గోరాగారి కుటుంబం ఆదర్శమైంది. వయోజనవిద్య, అస్పృశ్యతా నిర్మూలనకై సహపంక్తి భోజనాలు, గ్రామ పరిశుభ్రత, మహిళా చైతన్యం, మూఢనమ్మకాలను ఛేదించుటవంటి కార్యక్రమాలతో యువకులలో గోరాగారు అనతికాలంలోనే క్రొత్తదృష్టిని, ఉత్సాహాన్ని ప్రవేశ పెట్టగలిగారు. ఈ విధంగా తయారైన కార్యకర్తలు నూతన విప్లవానికి మూలస్థంభాలు అయినారు.

"నాస్తికత్వం" ప్రచురణ : '42 ఉద్యమం

గోరాగారు ముదునూరు వచ్చినప్పటినుంచీ ఒకవైపు వయోజనవిద్య, సహపంక్తిభోజనాలు, మూఢనమ్మకాల నిర్మూలన మొదలైన కార్యక్రమాలద్వారా అసమానతలను తొలగించి సమానత్వాన్ని పెంపొందిస్తూ, నాస్తిక జీవితాచరణను రూపొందించుటకు కృషిచేయుచూ, మరొకవైపు నాస్తికత్వ తత్త్వమును గ్రంథరూపంలో ప్రజలముందుకు తీసుకువచ్చారు. అంతవరకూ కొన్నివందల ఉపన్యాసాల ద్వారా నాస్తికత్వ ప్రచారం జరిగినప్పటికీ ఎవరైనా గోరాగారి భావాలను లోతుగా అధ్యయనం చేయాలంటే లిఖితరూపంలో ప్రామాణిక గ్రంథం లేదు. బందరులో ఉండగా గోరాగారు నాస్తికత్వం గురించి ఇంగ్లీషులో ప్రారంభించిన పుస్తకం పూర్తికాకుండానే వారిపై కాలేజీద్వారా ఆంక్షలు విధింపబడడం, గోరాగారు ఉద్యోగానికి రాజీనామా యివ్వడంతో అది వెలుగులోకి రాలేదు. ముదునూరు రావడంచేత నాస్తికత్వం గురించి పుస్తకం ఇంగ్లీషులోకంటే తెలుగులోనే రచించడం మంచిదని గోరాగారు అభిప్రాయపడ్డారు. ఈ విధంగా నాస్తికత్వాన్ని శాస్త్రీయ పద్ధతిలో చారిత్రాత్మక పరిశీలనతో, తాత్త్విక వాదనలతో నిరూపిస్తూ వెలువడిన తొలిగ్రంథం తెలుగుభాషలో ప్రచురించబడింది. అంతకుముందు నాస్తికత్వంగురించి చార్వాకుడు, షెల్లీ, బ్రాడ్లా బోధించినా, చార్వాకుడు ఆస్తిక విశ్వాసాలను ఖండించాడు, షెల్లీ నాస్తికతావశ్యకతను నొక్కిచెప్పాడు,

ఛార్లెస్ (బ్రాడ్లా కై) స్వమతాన్ని ఖండిస్తూ దేవుడనేది సత్యము కాదనీ, అది ఒక భావం మాత్రమేననీ స్పష్టపరిచారు. వారి కాలానికి గోరాగారి కాలానికిమధ్య విజ్ఞానం అభివృద్ధి చెందింది. సంఘసంస్కరణ భావం ముందుకు సాగింది. తాత్త్వికచర్చలో సహనం హెచ్చింది. గోరాగారు నాస్తికత్వాన్ని కేవలం ఆస్తిక వ్యతిరేకతగా మాత్రమేకాక, ఒక నిర్దుష్ట తత్వశాస్త్రముగా జీవిత విధానంగా సమాజంముందు పెట్టారు. "నాస్తికత్వము" లేక 'దేవుడులేడు' అను పుస్తకం ఆ కృషిలో ప్రథమ సోపానము.

ఈ పుస్తకం నాలుగు భాగాలుగా విభజింపబడింది. మొదటి భాగము మానవుడు, రెండో భాగము ఆస్తికత్వము, మూడవభాగము నాగరికత, నాల్గవభాగము నాస్తికత్వము. మానవజీవితం సత్యము, సంఘము, సంతోషము అనే మూడు ఆధారాలపై ఉన్నదనీ, జంతువులకు మానవునకు గల తేడాలో మానవునికి సత్యము, సంఘము, సంతోషము ఎందుకు, ఎలా అవసరమైనాయో, ఆస్తికత్వంలో వీటిస్థానం ఏమిటో, నాస్తికత్వంలో ఆస్తికవిశ్వాసాల అవసరంలేకుండా మానవుడు ఈ మూడింటినీ సంతృప్తికరంగా ఎలా అలవర్చుకోగలడో వివరించారు. దేవుడు, జీవుడు, పరలోకం అనే భావాలు అవి మానవునిలో ఎలా ఉదయించి, రానురాను అవి ఎలా అభివృద్ధిచెందాయో; మొదట్లో ఈ భావాలు మానవుని జ్ఞానతృష్ణనుతీర్చి సంతృప్తికలిగించినా, అవి నిర్ధారణకు నిలవని ఊహాలుమాత్రమే అగుటచేత సమాజాన్ని ఎలా పతనం చేశాయో, ఆయా సమయాలలో ప్రవక్తలు,సంస్కర్తలు సమాజంలోనీతినీ, సౌఖ్యాన్ని

పెంపొందించుటకు దైవభావాన్ని యెలా సంస్కరించారో స్పష్టంగా చెబుతూ ప్రపంచ నాగరికతలన్నిటినుంచీ గోరాగారు ఉదాహరణలిచ్చారు. మిగిలిన మతాలకు హిందూమతానికీ గల తేడాను చెప్పి, ఈ తేడావల్ల హిందూమతం తాత్వికంగా ఉదారంగా కనబడినా, జీవితాచరణలో అవినీతికి ఎలా ఎక్కువగా ఆశ్రయమిచ్చిందో స్పష్టంచేశారు. దైవం అనేభావానికి ఏఅర్థం చెప్పినా, అది ఏ విధంగా అబద్ధమో గోరాగారు నిరూపించారు. ఆస్తిక విధానంపై ఆధారపడ్డ సామాజికవ్యవస్థ మానవుని ఎలా బానిసగా చేస్తుందో, నాస్తికవిధానపు సామాజిక వ్యవస్థ మానవునికి స్వేచ్ఛ నిచ్చి, అతని పనులకు అతనినే బాధ్యునిగా చేసి తద్వారా సంతోషాన్ని ఏలా సమకూరుస్తుందో చూపించారు. సంఘ సంబంధాలలో ఆస్తిక విశ్వాసాలకు ప్రాబల్యం తగ్గి, రాజకీయం ప్రధానమైనా ఆస్తిక విశ్వాసాలు రాజకీయ విధానపు ప్రయోజనాన్ని వమ్ముచేస్తున్నాయనీ, కనుక రాజకీయ విధానంవల్ల సమాజం ప్రయోజనం పొందాలంటే నాస్తికత్వం అవసరమనీ గోరా ప్రతిపాదించారు. ఈవిధంగా నాస్తికత్వం గురించి, ఈ పుస్తకం చాలావరకూ సమగ్రంగా ఒక రూపకల్పనను ప్రజలకు అందించింది.

'దేవుడు' శబ్దాన్ని మామూలుగా పుంలింగంలో వాడడం అలవాటు. కాని దేవుడు అనేది ఒక ఊహ మాత్రమే. అందుచేత 'దేవుడు లేడు' అని అనరాదనీ 'దేవుడు లేదు' అని అనాలనీ గోరాగారు తన పుస్తకమంతటా దేవుడు శబ్దాన్ని అప్రాణివాచకంగానే వాడారు. ఈ పుస్తకంద్వారా భావంలోనే కాక భాషలోకూడ నూతనత్వం చూపి తరతరాలుగా పాతుకు

పోయిన ఆస్తిక మాధ్యాన్ని సమ్మెటపెట్టి కొట్టినట్లు బ్రద్దలు చేశారు.

మునునూరు గ్రామానికి చెందిన శ్రీ మొవ్వ శివరావు గారు పెట్టుబడిపెట్టి దీనిని ప్రచురించారు. చాలామంది యువకులు ఆంధ్రదేశమంతటా సైకిళ్ళపై పుస్తకాలు కట్టుకుని గ్రామగ్రామాలు తిరిగి అమ్ముతూ ప్రచారంచేశారు. 1941 లో యీ పుస్తకం తొలిముద్రణ రెండువేల కాపీలుకాగా ఒక్క సంవత్సరంలోపలే రెండవముద్రణ వేయవలసి వచ్చింది. ఆనాడు ఆంధ్రదేశాన్ని భావచైతన్యంతో ముంచెత్తింది ఈ పుస్తకం. ముఖ్యంగా కృష్ణా, గుంటూరు, పశ్చిమగోదావరి జిల్లాలలో ఎక్కడచూచినా ఆరోజులలో యీ పుస్తకం గురించి చర్చలే. అజ్ఞాతంగా అభ్యుదయ భావాలను దాచి ఉంచుకున్న యువకులకు ఆస్తికత్వాన్ని ఎదిరించేందుకు యీ పుస్తకం వాదనా బలాన్ని అందజేసింది.

తర్వాత 1943 లో, శ్రీ శోభనరావుగారు వ్రాసిన "సత్యాన్వేషణము" ప్రదర్శనాన్ని నిషేధించడం, గోరాగారు స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొని అరెస్టుకావడం జరిగినప్పుడు కొంతమంది భయపడి 'నాస్తికత్వము' 'మా పాఠాలు' పుస్తకాలప్రతులు తమవద్ద ఉంటే వాటిని తగులబెట్టారు కూడా. ఈ విధంగా గోరాగారిమాట, చేతతోపాటు వ్రాతకూడా చాలా శక్తివంతమని తేలింది. 1952 లో 'నాస్తికత్వము'లో అదనంగా 'నాస్తికత్వ - రాజకీయాలు' అనే చిన్న అధ్యాయంచేర్చి మూడవ ముద్రణ వెలువడింది.

మూడవముద్రణ పీఠికలో గోరాగారు ఇలా వ్రాశారు:- మానవజీవితము పరాధీనమని ప్రబోధించుటచేతగదా ఆ స్తిక విధానములో మానవుడు నిర్వీర్యుడై, "ఇది నా కర్మ" అను కుంటూ ధనికతత్వం, జాతిఅహంకారములలోని కష్టనిష్ఠూరము లకు లొంగిపోతున్నాడు. అట్లుకాక, మానవ ప్రవృత్తిలోని స్వేచ్ఛనుప్రోత్సహించు నా స్తికదృక్పథమును అవలంబి స్తే బాధా కరమగు బానిసత్వముమీద మానవుడు తిరుగుబాటు చేస్తాడు. మరియు శక్తిసామర్థ్యములలో దాదాపుమానవులందరూ సమా నులు కాబట్టీ, పరస్పర సానుభూతి, సహకారము, సహనము సంఘనిర్మాణ నియమములు కాబట్టీ, ఆర్థిక అవకాశాలలోగాని, రాజకీయహక్కులలోగాని, సాంఘిక గౌరవాలలోగాని ఎక్కువ తక్కువలు సమర్థనీయం కావు. అందుచేత నా స్తికత్వం వ్యాపిం చుటవలన ప్రజానీకంలో రాజకీయచైతన్యం, సమదృష్టి పెరిగి ఆర్థిక సమానత్వం, ప్రజాస్వామికం, ప్రపంచ శాంతికి అనువగు వాతావరణం. ప్రయత్నరూపం, ఏర్పడుతవి. ఇదీ నాగరితాభి వృద్ధికి నా స్తికత్వం పూర్ణరూపం ఇచ్చు తోడ్పాటు."

* * *

నా స్తికత్వం గురించి ఎన్నో ప్రచారసభలు జరిగాయి. ఆచరణలో మూఢనమ్మకాల నిర్మూలన, సాంఘిక సమానత్వం కార్యక్రమాలు అమలులోనికి వచ్చాయి. వీటి ఫలితంగా కొంతమంది తాము నా స్తికులమని ధైర్యంగా చెప్పుకోనారం భించారు. ఇట్టివారందరూ సమావేశం జరిపితే నా స్తికత్వ పురో గమనానికి మరింత ప్రోత్సాహం లభిస్తుందని భావించి నా స్తిక మిత్రులందరూకలసి 1941 ఫిబ్రవరి 28 న కృష్ణాజిల్లా కనుమూ

రులో ప్రథమ నాస్తిక మహాసభలు జరిపారు. ఈ సభలను శ్రీ కొల్లి రామకుమార వర్మగారు కన్వీనరుగా ఉండి ఏర్పాట్లు చేశారు. గోరాగారు సభలకు అధ్యక్షత వహించారు. నాస్తికత్వంపేర మహాసభలు జరగడమే ఒక ప్రత్యేకత. ఆ సభలలో గోరాగారు అధ్యక్షులుగాను, శ్రీ తుమ్మల గోపాలకృష్ణయ్యగారు కార్యదర్శిగానూ నాస్తికసంఘం ఏర్పడింది. వీరిద్దరూ నాస్తిక ప్రచారంలో అప్పుడు చాలా గ్రామాలు పర్యటించారు.

శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారు గోరాగారికి పరిచయమగుట ఒక వింత సంఘటనతో కూడుకుని ఉంది. 1938లో కొడాలి గ్రామంలో నాస్తికత్వంమీద గోరాగారి సభ జరిగినప్పుడు కొందరు "దేవుడు లేకపోతే మా దేవాలయంలోని విగ్రహాన్ని మీరు కదిలిస్తారా?" అని గోరాగార్ని సవాల్ చేశారు. అందుకు గోరాగారు సమాధానం చెబుతూ ఒక పలుగు ఇస్తే తాను కదిలించుటకు ప్రయత్నం చేస్తాననీ, తన బలం చాలకపోతే ఒక్కడికీ కదలకపోవచ్చుననీ అన్నారు. అప్పుడు సభలోనుంచి గోపాలకృష్ణయ్యగారు లేచి తానుకూడా సహకరిస్తాననీ ఎందుకు కదలదో చూద్దామనీ అంటూ ముందుకు వచ్చారు. గోపాలకృష్ణయ్యగారు మంచి బలశాలి. ఇది చూచి దేవాలయం అర్చకులు, ట్రస్టీలకు నిజంగా విగ్రహం త్రవ్వేస్తారని భయం వేసి ఆ సమస్యని అంతటితో ఆపుచేశారు. ఈ సంఘటనతో ప్రారంభమైన పరిచయం రానురాను ఘనిష్టమైంది. గోపాలకృష్ణయ్యగారు 'మాంసభక్షణ పాపమా?', 'స్త్రీస్వాతంత్ర్యం' మొదలైన పుస్తకాలు వ్రాశారు. అట్టి గోపాలకృష్ణయ్యగారిని

నాస్తిక సంఘానికి కార్యదర్శిగా ఎన్నుకున్నారంటే సరియైన నిర్ణయమే అది.

*　　*　　*

గోరాగారికి ముదునూరులో అతిసన్నిహితులైనవారిలో శ్రీ పువ్వాల సూర్యప్రకాశరావుగారొకరు. వారు గోరాగారికంటే వయస్సులో పెద్దవారు. గొప్పసంగీత విద్వాంసులు. సంగీతంలో దైవారాధనే హెచ్చు అవడంచేతా, కృతులన్నీ దేవునిగురించే ఉండడంచేతా, సూర్యప్రకాశరావుగారు సంగీతసాధనలో భారత దేశమంతటా తీర్థయాత్రాస్థలాలన్నీ తిరిగారు మఠాలుచూశారు. గురువులను కలుసుకుని వారి పాదసేవచేసి చక్రాంకితాలు పొందారు. కులదృష్టితో ఇతరులువారిని ఏవగించుకున్నా, మత నమ్మికవల్ల ఆయన అభిమానపడలేరు. సంగీత కచ్చేరీలలో సమానగౌరవంఇచ్చినా సాంఘికంగా గౌరవమిచ్చుటలో సమాజం తేడాచూపేది. కులదృష్టితో త్యాగరాజోత్సవాలలో పాలు గొనేఅర్హత లేదని నిరసింపబడుటతో సూర్యప్రకాశరావుగారిలో ఆందోళన, ఆవేదన ఎక్కువైనాయి. తాను కళావంతుల కులానికిచెందినా కళావంతుల సంస్కరణకై ఎంతో కృషిచేసినవ్యక్తి. తాను గృహస్థుడుండి తన చెల్లెళ్లందరకీ వివాహాలుచేశారు. అతినిష్ఠతో శాకాహారిఅయి, కుటుంబాన్నంతనూ బలవంతంగా పూర్తిశాకాహారంలోనికి మార్చారు. అయినా సాంఘికంగా సమానగౌరవం లభించలేదు.

గోరాగారు ముదునూరురావడం, వారితో వివిధవిషయాలపై చర్చించడంతో సూర్యప్రకాశరావుగారిలో అజ్ఞాతంగా

రాజుకొంటున్న విప్లవదృష్టి జ్వాలయైంది. అంతవరకూ ప్రతీ సంవత్సరం దసరా ఉత్సవాలలో కొన్నిచోట్ల వాడుకగా ఫిడేలు వాయించేవారు. ఆరీత్యావచ్చేదే వారికుటుంబపోషణకు ప్రధాన ఆదాయం. అయినప్పటికీ నాస్తికదృక్పథం ఆయనలో బలపడ గానే తన సంగీత కళగురించి తనకే అనుమానం కలిగింది. కళ పేరుతో దైవవిశ్వాసాన్ని త్యాగరాజకృతులద్వారా ప్రచారం చేయుట సమంజసమా? దైవనమ్మిక సమాజాభ్యుదయాన్ని అరికడుతుందికనుక ఆర్థికంగా పెద్దనష్టమే అయినా నవరాత్రులకు వెళ్ళరాదని సూర్యప్రకాశరావుగారు నిర్ణయించుకున్నారు. చాలామందిమిత్రులు సూర్యప్రకాశరావుగారి నిర్ణయాన్ని వ్యతిరేకించారు. వ్యక్తివిశ్వాసాలకు కళకు సంబంధం ఉండరాదనీ, కళను కళగానే తీసుకోవాలనీ వారు వాదించారు. ఈ వాదం సూర్యప్రకాశరావుగారికి సంతృప్తి నివ్వలేదు, కళ గురించి గోరాగారితో జరిగిన చర్చలలో కళప్రయోజనం మానవాభ్యుదయంతప్ప అన్యం కారాదనే వారిఅభిప్రాయంతో సూర్యప్రకాశరావుగారు ఏకీభవించారు. దీనితో మానవాభ్యుదయాన్ని అరికట్టి ఆస్తికరీతిలోనున్న కళను వారు అనుసరించుటకు నిరాకరించేరు. అంతే! ఫిడేలు వదిలి కొడవలి పట్టారు. సంగీతం మాని సేద్యం ఆరంభించారు.

కులాలు-మతాలు పోవాలంటే వర్ణాంతర మతాంతర వివాహాలు కావాలని గోరాగారు చేస్తున్న ప్రచారం సూర్యప్రకాశరావుగారికి నచ్చింది. అప్పటికి యుక్తవయస్కురాలై పెండ్లీడు వచ్చిన తన కుమార్తె సుశీలను సూర్యప్రకాశరావుగారు సంప్రదించారు. వర్ణాంతర వివాహానికి ఆమె కూడ

సుముఖత వెల్లడించింది. యోగ్య వరుని కొరకు వెతక నారంభించారు. ముదునూరు గ్రామానికే చెందిన యువకులు శ్రీ యలమంచిలి బుచ్చయ్యగారు ముందుకు వచ్చారు. బంధువులు, మిత్రులు మొదట ఈ వివాహానికి చాలా వ్యతిరేకించారు. వారందరికీ సూర్యప్రకాశరావుగారు ఓపికగా నచ్చజెప్ప గలిగారు. 1941 డిసెంబరులో కవిరాజు శ్రీ త్రిపురనేని రామస్వామిగారి అధ్వర్యాన, గోరాగారి నిర్వహణలో బుచ్చయ్యగారికీ సుశీలగారికీ వివాహం జరిగింది. బుచ్చయ్యగారు గోరాగారి వయోజన విద్యాశిబిరంలో శిక్షణపొందిన ఆదర్శ యువకుడు. ముదునూరులో జరిగిన తొలి వర్ణాంతర వివాహం ఇది. ఈ విధంగా సూర్యప్రకాశరావు గారు త్యాగంతో కూడిన ఆచరణద్వారా ఆదర్శాలకు వన్నె తెచ్చారు.

సూర్యప్రకాశరావుగారు సంగీతంమాని సేద్యంలో ఆనందానుభూతిని పొందుతూన్నా గోరాగారు నాస్తికరీత్యా కళలను ఎలా అభివృద్ధిపరచాలి అని ఆలోచించ సాగారు. మానవుని ఔన్నత్యం సాంఘికంగా తోటి మనుషులయెడ ప్రవర్తించు తీరులోనూ, వ్యక్తిగతంగా రసానుభూతిలోనూ ఉంటుందని అంగీకరించే గోరాగారు రసానుభూతిని కలిగించే లలితకళలను మానవజీవితంనుంచి తీసివేయలేరుగదా. సంగీత సాహిత్యాది లలితకళలు కళగా రసానుభూతి నిచ్చినా తమద్వారా భావ ప్రచారంకూడా చేస్తాయి. అందుచేత నాస్తికరీత్యా కళను పోషించాలంటే సాధనాన్ని నిరాకరించకుండా అది ప్రచారం చేస్తున్న భావాన్ని మార్చవచ్చు. ఈ ఉద్దేశ్యంతో గోరాగారు సూర్యప్రకాశరావుగారు సంగీత శాస్త్రానుగుణంగా నాస్తిక

భావాలతో కృతుల రచనకు పూనుకున్నారు. తెలుగుపండితులు శ్రీ కాళహస్తీశ్వర శర్మగారు వీరికి తోడ్పడ్డారు. వీరు చాలా కృతులు నాస్తికభావాలతో తయారుచేసి, నాస్తికత్వం వ్యాప్తిలోనికివస్తే సంస్కృతీ వికాసానికీ, కళల ప్రయోజనానికి ఆస్కారం ఉండదనే అపనిందను తొలగించారు. వీరు రచించిన కృతులలోనుండి మచ్చుకు రెండు :

కాంభోజి – ఖండగతి

ప॥ ఉపదేశమైతే – ఉపకార మెవరికో॥

అ॥ అపచారములెన్నో – అధికమగు – చుండ
  జపము నే-సేపమున – జనునిగతినుంట ॥ఉ॥

చ॥ ఇరుగు పొరు-గునసే – ఎంతో దుఃఖముంటే
  పరులకొఱ-కొంకింత – పాటుపడక
  పరమేదొ-గలదని – పరధ్యాన-ముగనుంట
  వీరికితన-మా మరి – స్వార్థపరతయా ॥ఉ॥

కళ్యాణి – రూపకతాళం

ప॥ సాహసించ-కేటులుదీరు – సందియంబులు॥

అ॥ ఊహలపై-ఊహబన్ని – ఊరుకున్నంతవరకు ॥సా॥

చ॥ ఆచరణలో-జూపని – యోచన వ్యర్థమని
  సూచించె న-దేసుమా – నాస్తికత్వము ॥సా॥

* * *

గోరాగారు మునునూరు వచ్చిన ఒక సంవత్సరంవరకూ వారి కుటుంబ బాధ్యతను ఆర్థికంగా ఒకరిద్దరు వ్యక్తులే వేసుకున్నారు. కాని ఎంతకాలమని వారు పోషించగలరు? అంతే

కాకుండా ఆ విధంగా ఉంటే క్రొత్త కార్యకర్తలుచేరి ఒక కేంద్రంగా ఏర్పడుటకు అవకాశమూ లేదు. అందుచేత ఆర్థిక అవకాశాలు అనిశ్చితమ్మైనా సాధారణ ప్రజలమీదనే ఎక్కువగా ఆధారపడి, కార్యకర్తలు వచ్చి ఉండుటకు వీలుగా నాస్తిక కేంద్రాన్ని స్థాపించాలని గోరాగారు నిశ్చయానికి వచ్చారు. ముదునూరు గ్రామానికి ఉత్తరంగా పంటకాలువ నానుకుని ఆరేడుగురు ఆసామీలకుచెందిన సుమారు రెండున్నర ఎకరాల దిబ్బను గోరాగారు ఉన్నంతకాలం అందులో పాకలు వేసుకుని దానిని ఉపయోగించుకోమని గోరాగారికి యిచ్చారు. అందులో పాకలువేయుటకు గ్రామస్తులు రకరకాలుగాసహాయ పడ్డారు. ముఖ్యంగా శ్రీయుతులు కలపాల సూర్యప్రకాశరావు, నాగులపల్లి శీతారామయ్య, పువ్వాల సూర్యప్రకాశరావు, పువ్వాల నాగభూషణంగార్లు కేంద్రం నిర్మాణంలో హెచ్చుగా పాల్గొన్నారు. అంతవరకూ గ్రామంమధ్య ఒకరిఇంట్లో ఉంటూ వచ్చిన గోరాగారి కుటుంబం 1948 జనవరిలో ఊరికి రెండు ఫర్లాంగులు దూరంగా నిర్మింపబడిన నాస్తిక కేంద్రంలోనికి మారారు.

బందరునుంచి ముదునూరు వచ్చేసరికే గోరాగారి కుటుంబం తమ జీవితస్థాయిని ఎంతో తగ్గించుకుని చాలా త్యాగం చేశారు. మరల ఈ నూతన విధానంలో ప్రవేశించేసరికి ఇంకా ఎక్కువ త్యాగం అవసరమైంది. ఆహారంలో తగ్గించుకోవలసి వచ్చింది. ఈతాకుచాపమీద పడుకుని ముతకగొంగళీ కప్పుకోవలసి వచ్చింది. బట్టలు అతితక్కువగా వాడుకోవలసి వచ్చింది. ఆర్థిక అవకాశాలు తక్కువవడంచేత ఐదేసిమైళ్ళు పదేసిమైళ్ళు

బస్సులున్నా నడిచి వెళ్ళవలసి వచ్చింది. ఇవి ఏవికూడా గోరా గారి కుటుంబాన్ని చలింపజేయ లేదు. హిమాలయంవంటి దృఢ నిశ్చయాలు కలవారిని ఏ కష్టాలుమాత్రం కదిలించగలవు? అసలు వారు వాటిని కష్టాలు అనుకుంటేగదా, బాధపడటానికి. ప్రతీకష్టం, ప్రతీ వ్యతిరేకత వారిని మరింత గట్టిపరిచింది. అది మహాపురుషుల లక్షణం. సాధారణప్రజలమీద గోరాగారు ఆధారపడినప్పుడు గోరాగారికి అవసరమైనంతగా వారు ఇవ్వ లేక పోయారు; అయితే వారు ఇచ్చినదానికి అనుగుణంగా గోరా గారు సర్దుకున్నారు. అందుకే ఆయనలో ఎప్పుడూ అసంతృప్తి గాని, నిరాశగాని లేవు. దూసరిపాలెం హరిజనులు కూరగాయలు కావిళ్ళమీద అమ్ముకొనుటకు తీసుకువెళుతూ తరచు తెల్లవారు ఝామున గోరాగారి కుటీరంముందు గుప్పెడుకాయలు తీసి పెట్టిపోతూఉండేవారు. వారి ఇట్టి ప్రేమాభిమానాలు గోరాగారి కుటుంబాన్ని సదా ఆనందంలో ముంచెత్తేవి.

నాస్తికకేంద్రంలో సభ్యుడుగా మొదటవచ్చి చేరినవారు శ్రీ దాసు రామస్వామిగారు. వీరిదిగుడివాడదగ్గర నాగవరప్పాడు గ్రామం. 1941 లో చెన్నపురిఆంధ్ర మహాసభ రజతోత్సవాలు జరిగినప్పుడు ఒకరోజున నాస్తికత్వంపై గోరాగారి ఉపన్యాసాన్నికూడా ఏర్పాటుచేశారు. ఆ రోజులలో మద్రాసులో బి. ఎస్‌సి. చదువుకుంటున్న రామస్వామిగారు ఆ ఉపన్యాసం విన్నారు. ఆ ఉపన్యాసంవిన్న విద్యార్థులు కొంతమంది గోరా గారిచే ఆకర్షింపబడి, వారు ప్రత్యేకంగా గోరాగారి ఉపన్యాసాలను మరికొన్నిచోట్లకూడా ఏర్పాటుచేశారు. రామస్వామిగారు వాటికికూడా హాజరైనారు. గోరాగారి భావాలు ముఖ్యంగా

అస్పృశ్యతా నిర్మూలనకై ఆయన చేస్తున్న కృషి రామస్వామి గారిని విశేషంగా ఆకర్షించాయి. రామస్వామిగారు గోరా గారితో వ్యక్తిగతంగా కూడా చర్చించారు. ముదునూరు ఒక సారి రమ్మని రామస్వామిగార్ని గోరా ఆహ్వానించారు. 1942 మార్చితో రామస్వామిగారి బి. యస్‌సి. పూర్తయింది. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమంతకూ ప్రథమశ్రేణిలో ప్రథమము లుగా ఉత్తీర్ణులై రసాయనిక శాస్త్రం (కెమిస్ట్రీ) లో ఆయన స్వర్ణపతకం పొందారు. తర్వాత ఉన్నతవిద్య నభ్యసించుటకు నిశ్చయించుకుని వేసవి శెలవలలో ముదునూరువచ్చి గోరా గారినికలిశారు. సమర్థులు, ఆదర్శాలుగల యువకులు ప్రభుత్వో ద్యోగాలలో ఏమీ చేయలేరనీ, వారు ప్రజలలోఉండి పని చేయాలనీ గోరాగారు వారికిచెప్పి ముదునూరులోఉండి తనతో సహకరించవలసిందిగా కోరారు. రామస్వామిగారి హృదయం కృతజ్ఞతతో నిండిపోయింది. నాస్తిక కేంద్రం వాతావరణం ఆయనకు బాగా నచ్చింది. సాంఘిక గౌరవం అక్కడ అందరికీ సమానం. ఎక్కువ తక్కువలు లేకుండా అన్నిపనులూ అందరూ చేస్తారు. మాటలు చెప్పేవారిని ఎందరినో రామస్వామిగారు చూశారు. అయితే వాటిని ఆచరించాలంటే అందరూ జంకే వారే. గోరాగారి ఆచరణ రామస్వామిగారికి ఆదర్శప్రాయంగా కనబడి ఆకర్షించింది. రామస్వామిగారిలోని సున్నితమైన ఆద ర్శాలు, వాటిని సాధించాలనే ఆవేదన, అందుకు తగిన పట్టుదల గోరాగారి అభిమానానికి పాత్రమైనాయి. తాను పై చదువు లకు వెళ్ళకపోతే తప్పకుండా గోరాగారివద్దకే వస్తానని మాట యిచ్చారు రామస్వామిగారు. తర్వాత రామస్వామిగారు

సేవా(గాం ఆ(శమం వెళ్ళి గాంధీజీని కలుసుకున్నారు. గోరాగా రిచ్చిన సలహాయే గాంధీజీకూడా యిచ్చారు. దానిపై రామ స్వామిగారు ఉన్నతవిద్యకు పోరాదని నిశ్చయించు కున్నారు. హరిజనుడుగా తనకు ఐ. సి. యస్. సెలక్షన్‌కు అవకాశముండి దానిని వదులుకున్నారు. గాంధీజీ రామస్వామిగారిని తనవద్ద ఉండమని కోరారు. అయినా తాను గోరాగారితో పనిచేయ దలచుకున్నానని చెప్పి ముదునూరు వచ్చేశారు.

ముదునూరు నాస్తిక కేం(దానికి వచ్చిన రెండవవారు (శీ కానాగారు. వీరిది తూర్పుగోదావరి జిల్లా అమలాపురం. కాకినాడలో గోరాగారి తమ్ముడు (శీ సాంబశివరావుగారి సహ పాఠిగా ఉంటూ గోరాగారిచే ఆకర్షింపబడ్డారు. వానపాముల (గామానికి చెందిన (శీ రావూరి అర్జునరావుగారుకూడా వచ్చి కేం(దంలో కార్యకర్తగా చేరారు. (శీ తుమ్మల గోపాలకృష్ణ మూర్తి గారు వారి భార్య ధనలక్ష్మిగారుకూడా వచ్చి గోరాగారితో కలిసి పనిచేయసాగారు.

ఇలా కేం(దం నూతన యువ కార్యకర్తలతో విశాల మౌతూఉంటే కొత్తకొత్త సమస్యలుకూడా బయలుదేరాయి. అంతవరకూ (గామానికి చెందినమంగలే గోరాగారి కుటుంబం లోనివారికి క్షౌరకర్మలుచేసేవారు. గోరాగారి కార్య(కమాలను వారు హర్షించినప్పటికీ, ఇప్పుడు కేం(దంలో అంటరానివారుగా భావింపబడేవారుకూడా వచ్చిచేరుటతో, ఆమంగలివారు గోరా గారి కుటుంబానికి మా(తమే తాము క్షౌరకర్మలు చేస్తామనీ, మిగిలినవారికి చెయ్యమనీ అన్నారు. అయితేఎవరికీ చేయనక్కర లేదన్నారు గోరాగారు. కేం(దంలోని పురుషులందరూ మువ్వెన,

కత్తెర తీసుకుని ఒకరికొకరు క్రాపింగు కత్తిరించుకునేవారు. మొదట్లో క్రాపింగులు రకరకాలరూపాలలో చూడగానే నవ్వు పుట్టించేవిగా ఉండేవి. దక్షిణాఫ్రికాలో గాంధీజీస్వయంగా జుత్తు కత్తిరించుకుంటే 'ఎలకలు కొరికాయా ?' అని ఇతరులు హేళనచేసేసుగదా. అలాగే వీరినీకొంతమంది హేళనచేసేవారు. అయితే "సాంఘిక గౌరవాలలోని అసమానతలు తొలగించే కృషికి చిహ్నం మా క్రాపింగు" అని గర్వంగా చెప్పుకునేవారు. మెట్లు మెట్లుగా కత్తిరించబడ్డ ఆ క్షౌరానికి తాము సిగ్గుపడక ఆత్మాభిమానం ప్రదర్శించి "ఈమారు మీరూవచ్చి మా చేత చేయించుకోండి" అంటూ హాస్యోక్తి విసరి ఎదటివారి హేళన భావాన్ని త్రుంచివేసేవారు. ఇలాగేఎదురయ్యే ప్రతీసమస్యనూ అందరూ సమిష్టిగాకలసి పరిష్కరించుకునేవారు.

కేంద్రం పెద్దదిఅవుతున్నకొద్దీ ఆర్థికసమస్యకూడా కొంత ఎదురైంది. దానితో కేంద్రంలోనివారు ఒక విద్యాలయాన్ని ఆదర్శయుతంగా నడపాలనుకున్నారు. బెనారెస్ మెట్రిక్ పరీక్షకు ప్రైవేటుగా విద్యార్థులను తయారుచేయడం, ఈలోగా చిన్న తరగతులనుంచీ విద్యార్థులలో నూతనభావాలు ప్రవేశపెట్టడం ఆశయంగా విద్యాలయం నడపాలనుకున్నారు. కార్యకర్తలే ఉపాధ్యాయులు కనుక అంతా అనుకున్నట్లు నిర్వహించగలరని పిల్లల తల్లితండ్రులకూ నమ్మకం. 1942 జూన్‌లో సుమారు 80 మందిపిల్లలతో విద్యాలయం ప్రారంభించబడింది. శ్రీయుతులు గోరా, రామస్వామి, కానా, మునునూరు సూర్యప్రకాశరావు, వారి సోదరుడు కృష్ణారావు, నాగులపల్లి సీతారామయ్య, తుమ్మల చల్లయ్య మొదలైనవారు ఉపాధ్యాయులు. చుట్టు

ప్రక్కల గ్రామాలనుంచివచ్చిన పిల్లలకు హాస్టలువసతి ఉండేది. సరస్వతిగారు హాస్టలు బాధ్యతను నిర్వహించేవారు.

విద్యాలయం ప్రారంభించిన రెండునెలలకే గాంధీజీ తదితర జాతీయనాయకుల అరెస్టుతో 1942 ఉద్యమం ఆరంభమైంది. దేశమంతటా 'కరో యా మరో' Do or die నినాదం ప్రతిధ్వనించింది. ఆసేతుహిమాచలం ఒక్కసారి కదిలింది. ముదునూరులో అన్నే అంజయ్యగారిని డిటెన్యూగా అరెస్టు చేసి తీసుకుపోయింది ప్రభుత్వం. ఇక గ్రామానికి సంబంధించి నిర్ణయాలు తీసుకోవలసిన బాధ్యత అంతా గోరాగారిమీదనే పడింది. వెంటనే విద్యార్థుల తల్లితండ్రుల – సంరక్షకుల సమావేశం జరిపి విద్యాలయం మూసివేయుటకు, ఉపాధ్యాయులంతా ఉద్యమంలో దూకుటకు నిశ్చయం జరిగింది.

ఒకవైపు శాంతియుత సత్యాగ్రహాన్ని నడపవలసిన బాధ్యతే కాకుండా, మరొకవైపు సోషలిస్టు భావాలుగలవారు ప్రభుత్వ యంత్రాంగాన్ని స్తంభింపజేయుటకుగాను టెలిగ్రాఫ్, టెలిఫోను, ఎలక్ట్రిక్ వైర్లు కత్తిరించడం, రైలుపట్టాలు తొలగించడంవంటి కార్యక్రమాలు తీసుకున్నందున వారికి రక్షణ కల్పించవలసి వచ్చింది. ఆ రోజుల్లో కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలలో ఈ కార్యక్రమాల నిర్వహణకొరకు బొంబాయినుంచి వచ్చిన శ్రీ రంగారావు కులకర్ణి ముదునూరునే ప్రధాన కేంద్రం చేసుకున్నారు. గోరాగారి సహచరులలో కొంతమంది ఈ రహస్య కార్యక్రమాలనుకూడా సాగించారు. వాటికి శ్రీ రామస్వామిగారు నాయకత్వం వహించేవారు. మొత్తానికి 42 ఉద్య

మంలో ముదునూరు నిర్వహించినపాత్ర చరిత్రలో శాశ్వతంగా నిలచిపోయింది. 'ముదునూరుబాచ్' అని ఆ రోజుల్లో కృష్ణా జిల్లా అంతటా వీరగాథలు చెప్పుకున్నారు. ఎన్నోసార్లు నాస్తిక కేంద్రంపై పోలీసుదాడులు జరిగాయి. ముదునూరు గ్రామంలో 'ప్యూనిటివ్ పోలీసు'ను కూడా కొంతకాలం పెట్టారు. ముదునూరు గ్రామంతరఫున మొత్తం 22మందిఅరెస్టయినారు. వీరిలో గోరా గారు సరస్వతిగారు గోరాగారిచెల్లెలు రాచర్ల సామ్రాజ్యంగారు, కుమార్తె మనోరమ, కుమారుడు లవణం, కేంద్రంలోని శ్రీయుతులు రామస్వామి, కానా, దోనే తాతయ్య, రావూరి అర్జునరావు, గ్రామానికిచెందిన శ్రీయుతులు ముదునూరు సూర్య ప్రకాశరావు, తుమ్మల చల్లయ్య, తుమ్మల కోటయ్య, పువ్వాల సుబ్బారావు, లింగం లక్ష్మీనారాయణ, నాగులపల్లి సీతా రామయ్య, కలపాల సూర్యప్రకాశరావు, తూర్పుపాలెంకు చెందిన శ్రీ బేతపూడి జాన్, దాసరిపాలెంకుచెందిన శ్రీ దాసరి రామయ్య మొదలైనవారున్నారు. వీరిలో కొందరు రెండేసి తడ వలుకూడా శిక్షలు అనుభవించారు. గ్రామం అంతా ఒక్క కట్టుగా వీరివెనుక నిలచింది.

సత్యాగ్రహులలో కొంతమంది తాము నాస్తికులము, తమకు కులంలేదు అని చెప్పినందుకు పోలీసులచే లాఠీదెబ్బలు కూడాతిన్నారు. వీరందరూ శిక్షలువిధింపబడి ఆలీపూరుక్యాంపు జైలులో ఉండేవారు. స్త్రీలు రాయవెల్లూరుజైలులో ఉంచ బడ్డారు. సరస్వతిగారివెంట జైలులో వారి ఏడవసంతానం (కుమారుడు) నియంతకూడా ఉన్నాడు. 1941 లో ప్రపంచం అంతా హిట్లర్, స్టాలిన్, ముస్సోలినీ, టోజోవంటి నియంతల

హోయాంలోఉన్న సమయంలోనూ; వ్యక్తిగత సత్యాగ్రహానికి గాంధీజీని నియంతగా కాంగ్రెసు ఏకగ్రీవంగా ఎన్నుకొనుట చేతనూ అప్పుడుపుట్టినఅబ్బాయికి గోరాగారు 'నియంత'అని పేరు పెట్టారు. సరస్వతిగారు అరెస్టు అగునప్పటికి నియంత వయస్సు 18 మాసాలు. అందుచేత నియంతకూడా తల్లితోపాటుజైలులో ఉన్నాడు. శ్రీ లవణం అప్పటికి మైనరు అగుటచేత శిక్ష విధించకుండా విడుదల చేయబడ్డారు.

ఆలీపురం జైలులో నాస్తికులు తమ ఆచరణద్వారా ప్రత్యేకతను ఆర్జించుకున్నారు. గోరాగారు రోజూ ఏదోఒక బ్లాకులో నాస్తికత్వంపై ఉపన్యాసాలు ఇచ్చేవారు. కమ్యూనిజంగురించీ, గాంధిజంగురించీ, మూఢనమ్మకాలను వ్యతిరేకించు విధానాల గురించీ గోష్ఠులు జరుపుతూఉండేవారు. దక్షిణభారత దేశం అంతటినుంచీ కార్యకర్తలు ఆలీపురంజైలులో ఉండుట చేత వారిలోచాలామంది గోరాగారిచే సన్నిహితంగా ఆకర్షింపబడ్డారు. తర్వాత దక్షిణ భారతదేశంలో ఇతర ప్రాంతాలలో కూడా గోరాగారి భావాలను వీరు ప్రచారంచేశారు. విచారణ సమయంలో సబ్ జైలులో 4 మాసాలకుపైగా ఉన్నప్పుడు గోరాగారికి హృద్రోగం వచ్చింది. అందుచేత విచారణచేసిన న్యాయమూర్తి గోరాగారికి తక్కువకాలం శిక్షవిధించాడు. ఈ విధంగా కొద్దిమాసాలే ఉన్నప్పటికీ, ఆలీపురం జైలులోని రాజకీయ ఖైదీలపై తన వ్యక్తిత్వంద్వారా చెరగని ముద్రవేసిన కొద్దిమందిలో గోరాగారు ఒకరు.

ఆలీపురంజైలునుంచి విడుదలఅయినవెంటనే మరలకొంత కాలం గోరాగారు డిటెన్యూగా ఉంచబడ్డారు. 1943 సంవత్స

రాంతంలో గోరాగారు విడుదలచేయబడ్డారు. అప్పుడు దేశమంతటా సత్యాగ్రహతీరును నిర్వహించి నడుపుటకు ఏర్పడిన అఖిల భారత సత్యాగ్రహ కౌన్సిల్ సభ్యులుగా గోరాగారు ఎన్నుకో బడి మద్రాసు పట్టణంలో సత్యాగ్రహం చేయుటకు కొందరు సత్యాగ్రహులను కృష్ణాజిల్లానుంచి పంపించారు. అయితే ఈలోగా 1944 లో దేశమంతటా ఉద్యమ ఉధృతం చల్లబడింది. గాంధీజీ ఆగాఖాన్ భవనంనుంచి విడుదల చేయబడ్డారు. నాయకులు, సామాన్య కార్యకర్తలుకూడా నెమ్మది నెమ్మదిగా విడుదల చేయబడ్డారు. 1944 అక్టోబరు నాటికి గోరాగారి సహచరులందరూకూడా తిరిగి బయటకువచ్చి కలుసుకోగలిగారు.

గాంధీజీతో పరిచయము

1944 అక్టోబరులో గాంధీజీ సేవాగ్రాం ఆశ్రమంలో ఉండగా రామస్వామిగారు గాంధీజీవద్దకు వెళ్ళారు. గత రెండున్నర సంవత్సరాలలోనూ గోరాగారితో ఉండి తాను చేసిన పని గాంధీజీకి వివరించారు. ఆ సమయంలోనే గాంధీజీకి రామస్వామిగారికీ నాస్తికత్వంమీద సంభాషణ జరిగింది. గోరాగారి గురించీ, వారు చేస్తున్న పనిగురించీ రామస్వామిగారు గాంధీజీకి చెప్పారు. దానితో గాంధీజీ గోరాగారిని కలుసుకోనగోరి తన తరఫున ఆశ్రమానికి రావలసిందిగా ఆహ్వానించమని రామస్వామిగారితో చెప్పారు. రామస్వామిగారినుంచి ఈ విషయం తెలుపుతూ గోరాగారికి ఉత్తరం వచ్చింది.

అసలు గాంధీజీతో నాస్తికత్వం గురించి చర్చించాలని గోరాగారు 1930 నుంచే ప్రయత్నించారు. 1930 లో సబర్మతీ ఆశ్రమం (అహమ్మదాబాదు) లో ఉంటున్న గాంధీజీకి గోరాగారు ఇలా చిన్న ఉత్తరం వ్రాశారు.

> "మీరు 'దేవుడు' అనే మాటను ఉపయోగిస్తున్నారు. దాని భావ మేమిటో, జీవితాచరణకు ఆ భావమునకు ఎంత వరకు పొత్తు కుదురుతుందో తెలుపగోరెదను."

దీనికి గాంధీజీ ఒక్క వాక్యంలో ఇలా జవాబిచ్చారు :

"దేవుడు మానవబుద్ధికి అతీతుడు."

ఈ సమాధానం గోరాగారిని తృప్తిపరచలేదు. దేనిగురించి తాను ఆలోచిస్తున్నాడో, దేని ననుసరించి తన జీవితం మలచు

కొనాలని ప్రయత్నిస్తున్నాడో అది తన బుద్ధికి అతీతం ఎలా అవుతుంది ? అని గోరాగారి ప్రశ్న. అయితే అప్పుడే ఉప్పు సత్యాగ్రహం ఆరంభమగుటచేత, గాంధీజీ నిర్బంధింపబడుటచేత ఈ విషయమై ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు కొనసాగించుటకు అవకాశం లేకపోయింది.

తర్వాత మరల ముమనూరువచ్చిన అనంతరం 1941 లో గోరాగారు గాంధీజీకి పెద్ద ఉత్తరం వ్రాశారు. అందు అస్పృశ్యతా నిర్మూలన గురించి నాస్తికదృష్టితో తాను, తన సహచరులు చేస్తున్న కృషిని వివరించి, నాస్తికత్వం గురించి వ్యక్తిగతంగా సంభాషించుటకు తాను సేవాగ్రాం రాగలనని తెలిపారు. కాని దానికి గాంధీజీ ఇలా సమాధానం యిచ్చారు.

సేవాగ్రాం

వయా-వర్ధా., సి. పి. 11-9-41

ప్రియమిత్రమా,

నాస్తికత్వమంటే తన ఉనికిని తాను నిరాకరించుకొనుటే. నాస్తికత్వ ప్రచారంలో ఎవరూ నెగ్గలేరు. మీకు కలిగిన సత్ఫలితానికి మీ చుట్టూ ఉన్న ప్రజలలో మీరు హృదయపూర్వకంగా చేసిన పనియే కారణం. ఇక్కడికి రావలసిందిగా మిమ్ములను ఆహ్వానించలేనందుకు విచారిస్తున్నాను. సంభాషణ కొరకు ప్రత్యేకించుటకు నాకు సమయంలేదు.

మీ

మో. క. గాంధీ

గాంధీజీని కలుసుకొనుటకు గోరాగారు ఎంత ప్రయత్నించినా గాంధీ అందుకు అవకాశం యివ్వలేదు. అంతేకాక, నాస్తికత్వం గురించి సామాన్య ప్రజలకున్న అభిప్రాయమే గాంధీజీకికూడా ఉండెను. తాము పనిచేసుకుంటూపోతే తమ పనియే ఏదో ఒకనాటు గాంధీజీని ఆకర్షించకపోదని గోరాగారు, వారి సహచరులు నాస్తికదృష్టితో తమ పనిని కొనసాగించారు.

1944 లో ఆసమయం వచ్చింది. గాంధీజీయే స్వయంగా గోరాగారిని సేవాగ్రాం రమ్మని ఆహ్వానించారు. 1944 నవంబరు చివరివారంలో గోరాగారు సేవాగ్రాం వెళ్లారు. రామస్వామిగారు గోరాగార్ని గాంధీజీ కార్యదర్శి ప్యారేలాల్ కీ, ఇతరులకూ పరిచయం చేశారు. ఒక వారంరోజులలో గాంధీజీ-గోరాగారు రెండుసార్లు కలుసుకుని ప్రాథమిక సంభాషణలు జరిపారు. ఒకరినొకరు అర్థం చేసుకున్నారు. ఆరోజులు గాంధీజీకి చాలా ఒత్తిడిగానున్న సమయం. జాతీయ నాయకులు ఎందరో వచ్చి దేశసమస్యల గురించి గాంధీజీతో సంప్రదిస్తూ ఉండేవారు. గాంధీజీ గోరాగారితో తీరికగా మాట్లాడాలనుకున్నారు. గోరాగార్ని మరికొంతకాలం తన ఆశ్రమంలో ఉండవలసిందిగా కోరారు. కాని అందుకు సిద్ధపడి గోరాగారు వెళ్ళకపోవడంచేత మళ్ళా వస్తానని వాగ్దానంచేసి గోరాగారు శెలవు తీసుకున్నారు.

తిరిగి 1945 జనవరి నెలలో గోరాగారు సేవాగ్రాం ఆశ్రమం వెళ్ళారు. ఈమారు కొంతకాలం ఉండుటకే వెళ్ళారు. అందుచేత గోరాగారు ఆశ్రమంలో అతిథిగాకాక, ఒక కార్యకర్తగా, సభ్యునిగా అయారు. ఆశ్రమంలోని పనులు పాకీపని

నుంచి అన్నిపనులు వంతులుగా గోరాగారుకూడా చేసేవారు. అయితే ఆశ్రమ ప్రార్థనకుమాత్రం హాజరయ్యేవారుకాదు. అలాగే రామస్వామిగారుకూడా ప్రార్థనలోపాల్గొనేవారుకాదు.

గాంధీజీ గోరాగారి కుటుంబాన్ని చూడగోరి సరస్వతి గారిని, పిల్లలనుకూడా పిలపించారు. గోరాగారి సహచరులను కూడా తనఆశ్రమానికి ఆహ్వానించారు. గోరాగారి సహచరులు చాలామంది జట్లు జట్లుగావచ్చి మూడు నాలుగురోజులు ఆశ్రమంలో ఉండివెళ్ళేవారు. గాంధీజీ ప్రతీజట్టునూ కలుసుకుని వారితో కొద్దినిమిషాలు గడిపేవారు. గోరాగారి సహచరులలో చాలామందికి ఇంగ్లీషుగాని, హిందీకాని రానందువన గాంధీజీకి - వారికి మధ్య మాటలకు అవకాశం ఉండేదికాదు. వచ్చీరాని హిందీలో ఎవరైనా మాట్లాడితే గాంధీజీ ఎంతో ఆనందించి వారితో కొద్దిసేపు ముచ్చటించేవారు, నాస్తికులగు వీరందరూ ఆశ్రమంలో ఉన్న ఆ కొద్దిరోజులలోనే తమ ప్రవర్తనద్వారా గాంధీజీని, ఆశ్రమవాసులను సమ్మోహితులను చేశారని చెప్ప వచ్చు. తమ దీక్ష, సమానత్వభావం, కార్యవిధానం, దృఢనిశ్చయం, త్యాగదృష్టివల్ల వీరు సేవాగ్రాంలో ప్రశంసాపాత్రులు, గౌరవభాజనులు అయారు. నిఘంటువులలో 'దుష్టత్వము' అని అర్థం చెప్పబడిన 'నాస్తికత్వం' శబ్దాన్ని తీసుకుని, సమాజం ఎప్పటికప్పుడు దూషణాపదంగా వాడుతున్న 'నాస్తికుడు' అనే శబ్దాన్ని సగర్వంగా స్వీకరించి, అందుకు తత్త్వశాస్త్రాన్ని కల్పించుటేకాక నాస్తికత్వాన్ని ఒక ఉద్యమంగా నిర్మించి కొందరి నైనా తామునాస్తికులముఅని చెప్పుకోగలిగేట్లు చేయుగలిగారు గోరా. గోరాగారు తాను నమ్మినది తాను ఆచరించుటేకాక,

తన కుటుంబంఅంతా దానిని అర్థంచేసుకుని ఆచరించ గలిగేట్లు చేశారు. అంతేకాదు, ఎందరో సహచరులు దానిని స్వీకరించ గలిగేట్లు చేశారు. ఈ ప్రత్యేకతను గాంధీజీ వీరందరినీచూచి గమనించారు.

గాంధీజీకి గోరాగారికి నాస్తికత్వం గురించి దీర్ఘమైన చర్చ జరిగినరోజున గాంధీజీ ఇలాప్రశ్నించారు: "మీరు నాస్తికత్వం కావలెనని ఎందుకంటున్నారు ?"

గోరాగారిలా సమాధానం యిచ్చారు :- "కడచిన సంవత్సరం నేను కలకత్తాలో ఉన్నాను. రోడ్డుప్రక్కన త్రాను పీసితులైన నిరాశ్రయులు నడువలేక నడువలేక నడుస్తూ వుండటం చూశాను. వారిలో కొంతమంది వీధులలో యెక్కడపడితే అక్కడ రాలిపోయి చనిపోయారు. పండ్లు, మిఠాయిల అంగళ్ళ ప్రక్కన, దుకాణాలప్రక్కన వాటిని చూస్తూ చూస్తూ వారు చనిపోయారు. ఆకలిగొన్న కుక్కో ఎద్దో అదే పరిస్థితులలో వుంటే ఆకలితో చనిపోతుందా ? చావదు. తిట్టండి, కొట్టండి దుకాణంపై బడే ప్రయత్నం అది మానదు. ఎలాగో ఒకలాగు ఆ పండ్లను, మిఠాయీలను తిని తన ఆకలి తీర్చుకుంటుంది. అమిత ఆకలితో వున్న ఆ ప్రజలు అలా ఎందుకు చేయలేదు. పోలీసులకు వారు భయపడ్డారని నేను అనుకోలేను. లక్షల సంఖ్యలోవున్న ఆ నిర్వాశితులలో ఏ కొద్దిమంది దుకాణాలపై పడినా కలకత్తాలోవున్న పోలీసుబలగమంతా చేరికూడా వారిని ఆపలేకపోయేవారు. ఆకలితో చావటంకంటే వారు కనీసము జైలులోపడి కలో అంబలో త్రాగి బ్రతకటం మేలుకదా. కాని

ఎందుకీ అనాథులు ప్రాణాలకు తెగించి దుకాణాలను కొల్లగొట్టలేదు. వారిలో ఒక్కడుకూడ మినహాయింపు లేకుండ అందరూ వట్టి పిరికిపందలేనా ? లేక శాంతి భద్రతలను భంగ పరచుటకు ఇష్టపడనంతటి ఉన్నత పౌరధర్మాన్ని గుర్తెరిగిన వారా వారంతా ? కాదు. వారు పౌరహక్కులుఅంటే ఏమిటో ఎరుగని అమాయకులైన సామాన్య ప్రజలు. తమ పౌర హక్కులు, బాధ్యతలు ఏకొంచెం వారికి తెలిసివున్నా అసలు బెంగాలు క్షామమనేదే సంభవించి వుండేదికాదు.

"ఈ విషయాన్నే మరోకవైపునుండి చూద్దాం. తోటి మానవులు తమ కండ్లయెదుట ఆకలితో అసువులు విడుస్తుంటే చూచి వూరుకోగలంతటి కఠినులా ఆ దుకాణాదారులంతా ? కాదు. వారు కరుణతో కన్నీరు విడిచారు. ఉదారంగా విరాళములిచ్చి అనాథులకు అంబలి సత్రములు నడిపారు. ప్రతి రోజూ నీతి శ్లోకములు వల్లించారు.

"ఆ అనాథులు పిరికిపందలు కానప్పుడు, ఆ దుకాణదారులు కఠినులు కాకున్నప్పుడు అంతమంది ఆకలితో ఎందుకు చనిపోయారు ? వారి జీవిత తత్వమే ఇందుకు కారణమని నా అభిప్రాయం.

"ఆ అనాథులు ఆ దుకాణదారులు ఇద్దరూ ఒకే జీవిత తత్వాన్ని అనుసరిస్తున్నారు. 'ఇది నా కర్మ', 'అది అతని కర్మ' 'దేవుడు నన్నిలా పుట్టించాడు' 'అతనిని అలాపుట్టించాడు' అని ఎవరికివారు తమలో తాము అనుకున్నారు. వీరిరువురి జీవిత తత్వం ఒకటే కావటంచేత కొందరు కడుపునిండా తింటున్నా,

మరికొందరు ఆకలితో మరణిస్తున్నా వారి సంబంధ బాంధవ్యాలలో ఎట్టి మార్పు రాలేదు. ఇటువంటి జీవిత తత్వమందు అనాథుల వర్తనానికి పైనచెప్పినరీతిగా పశు వర్తనానికి తేడా కలిగింది.

"బెంగాలు క్షామముగురించి నేను చెప్పిందే అస్పృశ్యులకు తదితర హిందువులకు" నల్లవారికి – తెల్లవారికి నడుమవున్న సంబంధాల విషయంలోకూడ వర్తిస్తుంది. ఈ సంబంధాలన్నీ పైన చెప్పిన జీవిత తత్వాన్ని అనుసరించి వున్నవే.

"అయితే ఆ జీవితతత్వాన్ని అనుసరించుటవల్ల కలిగే ఫలితమేమిటి? మనుష్యుడు పశువుకంటే హీనుడైపోయాడు. సుఖంగా బ్రతకటానికిబదులు నీచంగామరణిస్తున్నాడు. అతనిలో అన్యాయాన్ని ఎదిరించేశక్తి సన్నగిలిపోయింది. అధికసంఖ్యాకుల శల్యాలపై కొద్దిమంది సుఖాలు నిర్మింప బడుతున్నాయి. విశ్వమానవ సౌఖ్యంకోసం మనమెన్ని నీతిబోధలుచేస్తున్నా, మనకెన్ని మహదాశయాలున్నా, వాస్తవానికి జరుగుతున్నది యీ దుర్భర విషయమే. నైతిక జీవితంకోసం, ఆదర్శాలకోసం మనంచేసే కృషినంతటినీ దేవుడు, కర్మలపై ఆధారపడిన యీ జీవితతత్వమే—యీ ఆస్తికత్వమే – నిష్ఫలం చేస్తూ న్నదని నా విశ్వాసం.

"ఈ జీవిత తత్వంమీదికి ఆకలిమంటలు విప్లవాన్ని లేవనెత్తుతున్నాయి. ఇంక యీ జీవితతత్వం యీ సాంఘిక అసమానతల వునికిని ఎంతోకాలం పదిలంగా నిలిపివుంచలేదు. ప్రేమ, శాంతులబదులు ద్వేషం, యుద్ధం అప్పుడే చెలరేగ

నారంభించాయి.

"నీతి వ్యాపించాలనీ, ఆదర్శాలు అభివృద్ధి చెందాలనీ నేను కోరుతాను. దేవునియందు, కర్మయందు విశ్వాసము తొలగిపోయి, తద్వారా ఆస్తిక జీవిత తత్వము మారినప్పుడే ఇది సాధ్యమౌతుంది. దీనినే నిర్మాణాత్మకమైన భాషలో చెప్ప వలెనంటే—మానవుడు దేవునిపై ఆధారపడడంమాని, తన కాళ్ళపై తాను నిలబడుటకుగాను నాస్తికత్వము కావలెనని నేను అంటున్నాను. మనుష్యునకు, మనుష్యునకు నడుమ ఆర్థిక, సాంఘిక అసమానతలను నాస్తికత్వం అంగీకరించదు. కనుక నాస్తిక దృక్పథావలంబులలో బలమైన సాంఘికదృష్టి పెరుగు తుంది. ఏవిధమైన ఆయుధ బలంచేతకాక, అసంఖ్యాకులైన ఆస్తికుల మౌనాంగీకారముచేతనే ఇంతకాలం ఈ అసమానతలు నిలిచి ఉన్నాయి. దైవవిశ్వాసంపోయి మానవుడు తన కాళ్ళపై తాను నిలువ నారంభించినప్పుడు, మానవులలో తేడాలకంటే పోలికలే ఎక్కువగా కనబడుటేకాక, తేడాలు సోదరభావంతో తుడిచిపెట్టుకుని పోతాయి కనుక, సమస్త మానవులలో ఏకత్వము, సమానత్వము ఏర్పడతాయి.

దేవుడే సత్యమైనట్లైతే నేను దానిని తొలగించలేను. కాని అది వాస్తవంకాదు. దేవుడనేది మానవుడు కల్పించిన ఒక అబద్ధము. చాలా అబద్ధాలవలెనే గతకాలంలో అదికూడ కొంతవరకూ ప్రయోజనకరంగా ఉండింది. కాని, అన్ని అబద్ధాల వలెనే ఇదికూడా రానురాను జీవితాన్ని కల్మషం చేసివైచింది. కనుక మానవసంఘంలో అవినీతి కడిగివేయబడి నీతి పెరుగవలె

నంటే దైవవిశ్వాసం పోవాలి. పోక తప్పదు.

"మానవులను ఆత్మవిశ్వాస పూర్ణులుగా చేయుటకు, సాంఘిక-ఆర్థిక సమానతలు అహింసాయుతంగా నెలకొల్పుటకు నేను నాస్తికత్వం కావలెనంటున్నాను. బాపూజీ నేనెక్కడ పొరబడ్డానో చెప్పండి." అని గోరాగారు ముగించారు.

గోరాగారి ఈదీర్ఘ వివరణలో మాటలతో కూర్చిన వాదన కాదు మనకు కనబడేది. ఆవేదనతో స్పందించిన ఆయన హృదయం జీవిత తత్త్వం అనే నదిలో ప్రవహించింది. గాంధీజీ ఇదంతా శ్రద్ధగా, నిదానంగా విని ఇలా అన్నారు:- "ఔను, మీ మాటలలో నాకొక ఆదర్శం కనబడుతోంది. నా ఆస్తికత్వం ఒప్పు అని కానీ, మీ నాస్తికత్వం తప్పు అని కానీ నేను చెప్పజాలను. మనం సత్యాన్వేషులము. తప్పుత్రోవను వెళుతున్నామని తెలియగనే మనం మార్చుకుంటాము. నా జీవితంలో నేనీవిధంగా ఎన్నోసార్లు మార్చుకున్నాను. మీరు గట్టి కార్యకర్తలనే సంగతి నాకు కనబడుచున్నది. మీరు అంధవిశ్వాసులుకారు. తప్పుత్రోవను పోతున్నట్లు తెలుసుకోగనే మార్చుకుంటారు. మీలో అంధవిశ్వాసం లేనంతవరకూ భయం ఏమీ లేదు. సరియైనవిధానము మీదో, నాదో ఫలితాలే ఋజువు పరుస్తాయి. అప్పుడు నేను మీ మార్గాన్ని అనుసరించవచ్చు, మీరు నా మార్గాన్ని అనుసరించవచ్చు, లేదా ఇరువురం కలసి మరొక మార్గాన్ని అనుసరించవచ్చు. అందుచేత మీ పనిలో ముందుకు సాగిపడమండి. మీ విధానం నాకు వ్యతిరేకమైనప్పటికీ నేను మీకు తోడ్పడుతాను."

ఈ సంభాషణ తర్వాత గాంధీజీ-గోరా మరింత సన్నిహిత మయ్యారు. తరచు గోరాగారు సేవాగ్రాం వచ్చి వెళుతూఉండే వారు. గోరాగారు గాంధీజీ పరివారంలో ఒకరయ్యారు.

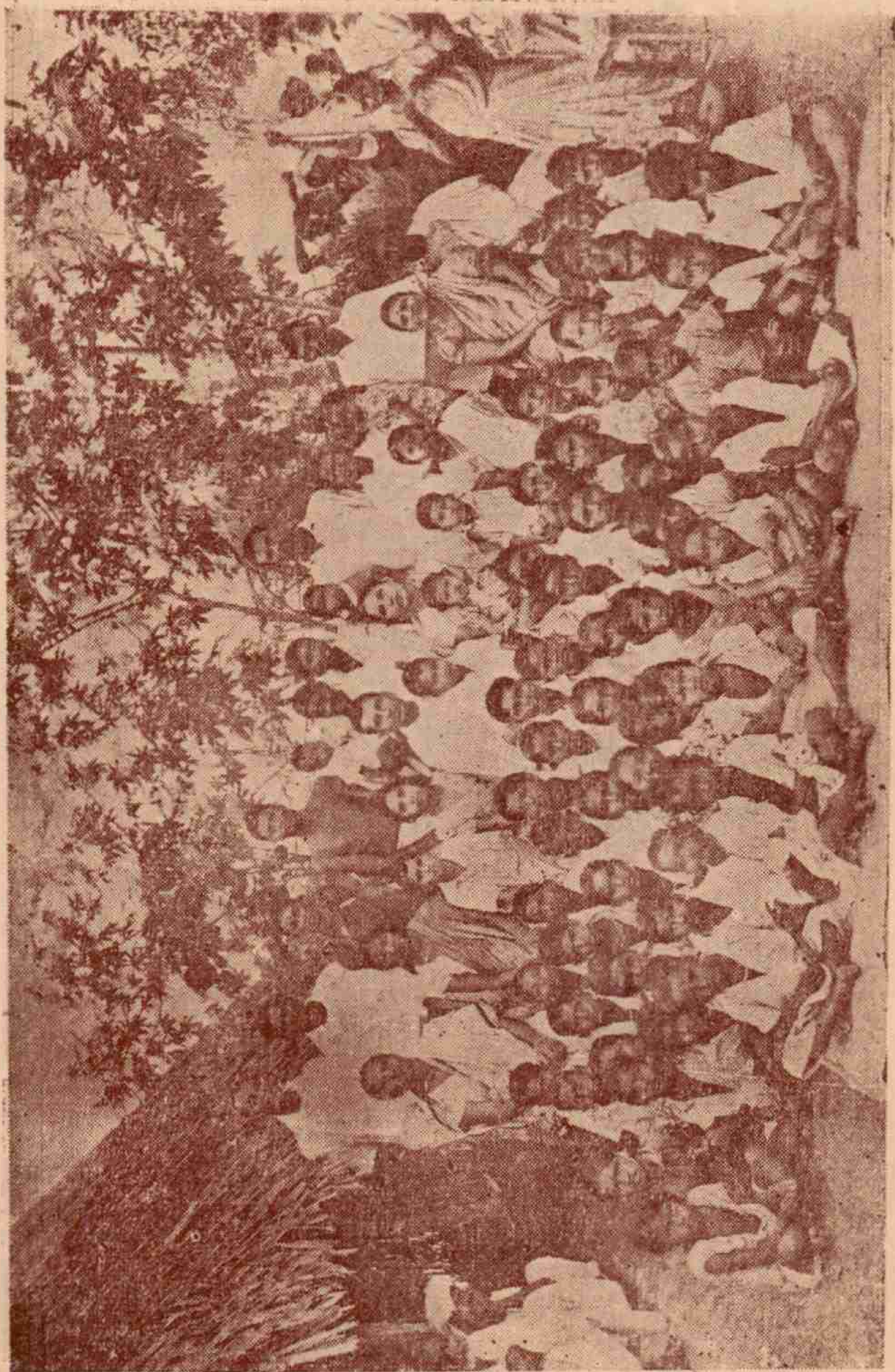
గోరాగారు నాస్తికునిగా సాంఘిక సమానత్వంకొరకు అస్పృశ్యతానిర్మూలనకు చేస్తున్నకృషి అంతవరకూ సహపంక్తి భోజనాలవరకే పరిమితంగా ఉండెను. కులాలుపోవాలంటే వర్ణాంతరవివాహాలు కావాలని గోరాగారు ప్రచారంచేస్తూవచ్చారు. గోరాగారిలోని ప్రత్యేకత ఆయన ఏదిచెబుతారో అదిఆచరించి చూపుతారు. చెప్పిందిచేయడం, చేసిందిచెప్పడం - గోరాగారి దృష్టిలో ఇదే నీతి. చేతజోడింపబడనిమాట అవినీతిని ప్రోత్సహిస్తుందని ఆయన అంటారు. ఆచరణలేని ప్రబోధం బాధ్యతారాహిత్యానికిచిహ్నం. సరస్వతిగారు మతచిహ్నలయిన బొట్టు, గాజులు, తాలిబొట్టు తీసివేశారు. మాంసాహారం తప్పుకాదని చూపుటకు కుటుంబంలోని అందరూ అలవాటురీత్యా శాకాహారులైనా మాంసం తిని చూపించారు. ఇప్పుడు గోరాగారి పెద్ద కుమార్తెకు పెండ్లిఈడు వచ్చింది. అంటరానితనం పోవాలంటే కలిసిమెలిసి భోజనంచేస్తే చాలదు. కలిసిమెలిసి వివాహాలుకూడా చేసుకోవాలనిచెప్పే గోరాగారి కుటుంబం ఈవిషయంలోనూ ముందు నిలచింది. సిద్ధాంతరీత్యా ఒక హరిజనుని వివాహమాడుట ఇష్టమేనా అని తన పెద్దకుమార్తె మనోరమను సంప్రదించారు. ఆమె అంగీకారం తెలిపింది. గోరా సరస్వతి గార్లు సంతోషించారు. ఇక వరునికొరకు చూచారు. సమాజం దృష్టిలో వ్యవసాయకూలీకొడుకు, నిర్ధనుడు, విద్యాహీనుడు.

కాని గోరాగారికి నచ్చింది అతనిలోని మార్పుకై ఆవేదన, కార్యదీక్ష, మూడు నాలుగు సంవత్సరాలుగా అర్జునరావుగారిని గోరాగారి కుటుంబం ఎరుగును. అర్జునరావుగారితో ఈ విషయమై ప్రస్తావించగా ఆయన నిశ్చేష్టుడైపోయారు. కలో, నిజమో కూడా ఆయనకు అర్థం కాలేదు. అర్జునరావుగారి తండ్రి ఎక్కడో మాలపల్లిలో ఒకమూల గుడిసెలో ఉంటూ ఇంత అంబలి త్రాగి బ్రతికే తనకు గోరాగారితో వియ్యమా" అని నమ్మలేకపోయారు. గోరాగారు ఈ నిర్ణయాన్ని బయట పెట్ట గానే బంధువులు, మిత్రులు గోరాగారికి పిచ్చిఎత్తిందన్నారు. బంగారంవంటి పిల్లజీవితాన్ని పాడుచేస్తావా ? అని నిందించారు. పిల్లలమీద నీకు హక్కులేదు మేముతీసుకుపోయి పెంచి పెళ్లిళ్లు చేస్తాం అని బెదిరించారు కొందరు చుట్టాలు. మీ ఆయనకు బుద్ధిలేకపోతే నీకైనా బుద్ధిఉండొద్దమ్మా అని సరస్వతిగారిని నిందించారు మరికొందరు. నాకీ పెళ్ళివొద్దు, నా కిష్టం లేదు అని చెప్పవే. మీ నాన్నా, అమ్మా ఏమిచేస్తారో చూస్తాం అని మనోరమను నిలదీశారు ఇంకొందరు. సరస్వతిగారితల్లి, గోరా గారి తల్లితండ్రులు తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. ఉరుములు, మెరు పులు, పిడుగులు, తీవ్రమైన గాలివాన! అయినా తట్టుకుంది గోరాగారి కుటుంబం. తట్టుకోవడమే కాదు తన నిశ్చయంనుంచి వీసమంతైనా చలించలేదు. కఠోరదీక్ష! చివరకు వ్యతిరేకత తెలిసి పోయింది. 'మొండివాళ్ళు' అని సమాధానం చెప్పుకున్నారు.

గోరాగారు తన కుమార్తె వివాహం గురించి చేసుకున్న నిర్ణయం గాంధీజీకి తెలిపారు. సరిగాఅంతకు కొద్దినెలలక్రితమే

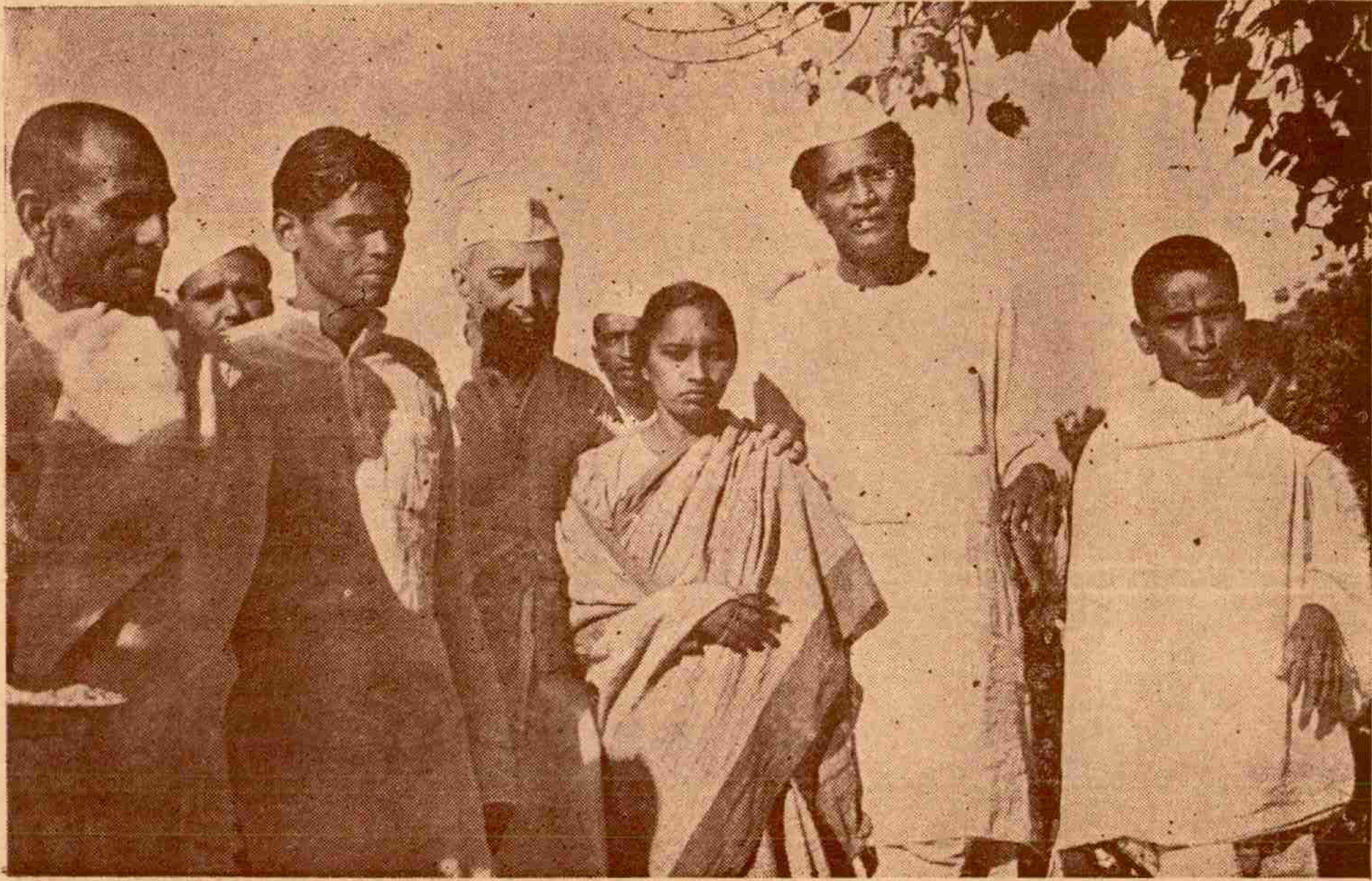
గాంధీజీ సేవాగ్రాంలో హరిజన సేవక్ సంఘం కార్యకర్తల సమావేశంలో మాట్లాడుతూ సంఘం కార్యకలాపాలయెడల తీవ్రమైన అసంతృప్తిని తెలియజేసి "మీలో ఎవరైనా మీ అమ్మాయినో, అబ్బాయినో హరిజనులకిచ్చి వివాహం చేయుటకు సిద్ధంగా ఉన్నారా ?" అని సవాల్ చేశారు. ఒక్కరుకూడా గాంధీజీకి హామీ నివ్వలేకపోయారు. అందుచేత గోరాగారు సమాచారంగా వివాహవిషయం తెలిపేసరికి ఈ వివాహం తానే జరుపుతానంటూ ముందుకు వచ్చారు గాంధీజీ. ఈ విషయమై మాట్లాడుటకు గాంధీజీ హిందీ ప్రచార సభ రజత జయంతి ఉత్సవాలకు అధ్యక్షత వహించుటకు 1946 ఫిబ్రవరిలో మద్రాసు వచ్చినప్పుడు గోరాగారు మనోరమ, అర్జునరావు గార్లను తీసుకుని మద్రాసు వెళ్లి గాంధీజీకి పరిచయం చేశారు. గాంధీజీ ఈ వివాహం జరుపుటకు గోరాగా రంగీకరించలేదు. ఎందుకంటే గాంధీజీ దేవునిపేర వివాహం చేయిస్తారు. మరి గోరాగారేకాక వధువు, వరుడు కూడా నాస్తికులే. వీరికి దేవునిలో నమ్మకంలేదు. ఈ వివాహం విషయంలో 'దైవసాక్షిగా' అనుటకు బదులు 'సత్యసాక్షిగా' అని అంటానని, వివాహపుతంతులో ఎక్కడా దైవసంబంధమైన శబ్దం రానివ్వనని గాంధీజీ గోరాగారికి హామీ యిచ్చినమీదట గాంధీజీ ఈ వివాహం జరిపించుటకు గోరాగారు అంగీకరించారు. అయితే మనోరమకు 17 సంవత్సరాలే కనుక రెండు సంవత్సరాలవరకూ వివాహం వాయిదా వేద్దామనీ, ఈలోగా అర్జునరావుగారు సేవాగ్రాం ఆశ్రమంలో ఉండి హిందీ, నిర్మాణకార్యక్రమాలు మొదలైనవి నేర్చుకుని విషయాలు తెలుసుకుంటారనీ గాంధీజీ

152A

(12)

152B

(13)

సూచించారు. అందుకు గోరా అంగీకరించారు. ఈవిధంగా అర్జునరావుగారు సేవాగ్రాం ఆశ్రమంలో ఉండుటకు వెళ్ళారు.

* * *

ఆగాఖాన్ భవనంలో బందీగా ఉన్నప్పుడు కస్తూర్బా గాంధీ చనిపోయింది. ఆమె జ్ఞాపకార్థం కస్తూరిబా జాతీయ స్మారకనిధి వసూలు చేయబడింది. ఆ మొత్తాన్ని దేశమంతటా గ్రామీణస్త్రీల అభివృద్ధికై వినియోగించాలని గాంధీజి నిశ్చయించారు. 1945 లో ప్రాంతాలలోను, జిల్లాలలోను కూడా కస్తూర్బా స్మారకనిధి కమిటీలు ఏర్పడ్డాయి. తమతమ ప్రాంతాలలో ఎలాంటి పనులకు ఈ ధనం వినియోగించాలి, ఏ ఏ గ్రామాలలో కస్తూరిబా స్మారకనిధి కార్యక్షేత్రాలు నెలకొల్పాలి మొదలైన విషయాల గురించి రాష్ట్ర, జిల్లా శాఖల నుంచి సూచనలు కోరబడినవి. కృష్ణాజిల్లా శాఖవారు ఒక కేంద్రం గోరాగారి నిర్వహణలో ముసునూరులో ఏర్పరచాలనీ అయితే గోరా నాస్తికులు కనుక, గాంధీజి ఆమోదిస్తే ముదునూరుకు కేంద్రం ఇవ్వవచ్చుననీ సూచించారు. నిర్ణయబాధ్యత గాంధిజీపై పెట్టబడటంతో రాష్ట్రకమిటీ, కేంద్రకమిటీ ఆ కాగితాన్ని తిన్నగా గాంధీజివద్దకుపంపాయి. ఆరోజులలో గోరాగారు సేవాగ్రామంలోనే ఉన్నారు. గాంధీజి గోరాగార్ని పిలిచి "ఇలా వచ్చింది. ముసునూరులో కేంద్రం నిర్వహిస్తావా ?" అని అడి[illegible] నిర్ణయం మీకు వదిలారుగదా అని గోరాగారన్నారు. [illegible]యం అయిపోయింది, కేంద్రం నీకు మంజూరుచేశాను. [illegible]లలో పనిచేసే పద్ధతి గురించి ఒక నోట్ వ్రాసి

యివ్వు' అన్నారు గాంధీజీ. గోరాగారికి ఆశ్చర్యం వేసింది. వెంటనే ఆచార్య కాకా కలేల్కర్, శ్రీ ఆర్యనాయకం, శ్రీకృష్ణ దాస్ జాజూగార్లను సంప్రదించి ఒక నోట్ తయారుచేసి గాంధీజీకి సమర్పించారు. గాంధీజి దానిని ఆమోదించారు. కార్యకర్తలను ఎలాంటివారిని ఎంచుకోవాలి అనే విషయమై గోరాగారు గాంధీజి సలహాను కోరారు. అప్పుడు గాంధీజి మూడు అర్హతలు చెప్పారు. (1) 40 సంవత్సరాల వయస్సు దాటిన స్త్రీలు అయి ఉండాలి. (2) వారు చదువుకున్నవారు కారాదు. (3) హరిజనవాడలకు వెళ్ళి వారితో కలిసి మెలిసి ఉంటూ భోజనం చేయాలి. గాంధీజి ఈ అర్హతలు సూచించుటలో ఎంతో దూరదృష్టిని చూపారు. వయస్సు ఉంటేనేగాని అనుభవం ఉండదు. చదువుకున్నవారైతే సాధారణంగా గ్రామీణ పరిస్థితులలో పనిచేయుటకు అసహ్యించుకుంటారు. అంతేకాక అలాంటివారితో గ్రామీణ మహిళలు, గ్రామీణ మహిళలతో అలాంటివారు చనువుగా ఉండలేరు. ఇక గ్రామాలు సాంఘికంగా అభివృద్ధి చెందాలంటే గ్రామీణ స్త్రీలలో అంటరానితనం తొలగించుటకు తీవ్రకృషి జరగాలి. గాంధీజి సూచించిన అర్హతలుగల శ్రీమతి పిల్లలమర్రి అనంతలక్ష్మిగారిని, శ్రీమ శింగరాజు శకుంతలమ్మగారిని కార్యకర్తలుగా గోరాగ ఎన్నుకున్నారు.

1945 లోనే ముసునూరులో కస్తూరిబా స్మారక కేంద్రం ప్రారంభించబడింది. భారతదేశం మొత్తంమీద మొదటి కస్తూర్బా కేంద్రం. అప్పటికి ఇంకా కస్తూర్బా

స్మారకనిధి కార్యకర్తల శిక్షణ కేంద్రాలు కూడా స్థాపింపబడ లేదు. ముసునూరు కేంద్రం గాంధీజి కేంద్రమనీ, అనంతలక్ష్మి, శకుంతలమ్మగార్లు గాంధీజి వర్కర్లనీ ఆనాడు ప్రసిద్ధిచెందారు. అనంతలక్ష్మి-శకుంతలమ్మగార్లు తమ పనిద్వారా గాంధీ, గోరా గార్ల ఆశలను పూర్తిగా సఫలం చేశారు.

* * *

1940 రాంఘర్ కాంగ్రెసు మహాసభలో మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్ అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకోబడ్డారు. తర్వాత పోరాటసమయమంతా ఆయనే కాంగ్రెసుకు అధ్యక్షులుగా ఉన్నారు. వరసగా ఆరు సంవత్సరాలు ఆజాద్ అధ్యక్షులుగా ఉన్నతర్వాత 1946 లో జవాహర్‌లాల్ నెహ్రూ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకోబడ్డారు. అప్పుడు మృదులాసారాబాయి, శ్రీ బి. వి. కేస్కర్ కాంగ్రెసు కార్యదర్శులుగా నియమింప బడ్డారు. పోరాటాల అనంతరం కాంగ్రెసు కొంత దెబ్బతింది. తిరిగి దానిని సంఘటితపరచవలసిన అవసరంవచ్చింది. అందుకు గోరాగారు ఒక ఆర్గనైజరుగా తీసుకోబడినారంటే ఆశ్చర్యం ముంది ? మొదట నెహ్రూ అధ్యక్షులుగా ఉన్నప్పుడు, ఆ ర్వాత 1946 అంతానికి ఆచార్య కృపలానీ అధ్యక్షులుగా కైన తర్వాతకూడా గోరాగారు అఖిలభారత కాంగ్రెసు నైజరుగా అలహాబాదు, ఢిల్లీలలో పనిచేశారు. శ్రీ కృపలానీ క్షులుగా ఉన్నప్పుడు శ్రీ శంకరరావుదేవ్, ఆచార్య జుగల్ కార్యదర్శులుగా ఉండేవారు.

ఖిలభారత కాంగ్రెసు ఆర్గనైజరుగా ఢిల్లీ ప్రాంతీయ

కాంగ్రెసును సుసంఘటితం చేసేపనిని గోరాగారు తీసుకున్నారు. అప్పుడు ఢిల్లీ ప్రాంతీయ కాంగ్రెసు సంఘంక్రింద ఉన్న ప్రదేశ మంతా గోరాగారు సైకిలుమీద పర్యటించి దాదాపు అందరు సామాన్య కార్యకర్తలనుకూడా వ్యక్తిగతంగా కలుసుకుని కాంగ్రెసు సంస్థను గట్టిపరిచారు.

అవి హిందూ - మహమ్మదీయ తగాదాలు తీవ్రంగా ఉన్నరోజులు. అలాంటిసమయంలో ఒక మహమ్మదీయమిత్రుడు గోరాగార్ని సరస్వతిగార్ని ఢిల్లీలో తన యింటికి భోజనానికి ఆహ్వానించాడు. భోజనంలో గొడ్డుమాంసం వడ్డించాడు. గోరా సరస్వతిగార్లు మాట్లాడకుండాఅదితిన్నారు. ఆ వెంటనే సరస్వతి గారు "మరి మీరు పందిమాంసం తింటారా ?" అని అడిగారు ఆయన్ను. గడ్డంనెరిసి వృద్ధుడైన ఆయన ముఖం ఎఱ్ఱగాకంది పోయింది. అసహనంతోపాటు పశ్చాత్తాపంకూడా అందులో ఉంది. కొద్దిసేపు ఆయన నిదానంగా ఆలోచించి "ఈ మారువెవ రైనా పెడితే తింటానని అనాలి" అన్నారు మెల్లగా. లేకపోతే తమకు గొడ్డుమాంసం ఎందుకు పెట్టారని సరస్వతిగారు అడగ వచ్చునుగదా. హిందువులకు గో మాంసంతినుట ఏంతపాపమో మహమ్మదీయులకు పంది మాంసంతినుట అంతపాపం. బహు నురెవరైనా మరోపరిస్థితిలో ఆ ప్రశ్న వేసిఉంటే అక్కడ ర పాతం జరిగేదే. కాని ముందుగా తమకు వడ్డించిన గొడ్డుమ సంతిని ఆ తర్వాత ఆ ప్రశ్నవేయుటతో ఆ మహమ్మదీ సిగ్గుపడి పందిమాంసం తనకు వడ్డిస్తే తినవలసి ఉంటుందన్ తప్పలేదు. మనదేశంలో హిందూ ముస్లిం భేదం స

లంటే ప్రతిఒక్కరూ ఒకచేత్తో చిన్న పందిమాంసంముక్క, మరొకచేతితో చిన్న గొడ్డుమాంసంముక్క పట్టుకుని బహిరంగంగా రెండూ తినాలని గోరాగారు అన్నారు. నాస్తికదృష్టితో అది ఆయన విధానం.

అప్పటికి ఉత్తర హిందూస్థానంలో 'హిందూ చా', 'ముస్లిం చా', అనీ 'హిందూ పానీ', 'ముస్లిం పానీ' అనీ విడి విడిగా టీ, మంచినీళ్ళు ఇచ్చేరోజులు. హిందూ - ముస్లిం తగాదాలు ప్రారంభం కాగానే పది పందులనుచంపి ముస్లింప్రాంతాలలో హిందువులు పారేసేవారు. అలాగే పది ఆవులనుచంపి హిందూప్రాంతాలలో ముస్లింలు పడేసేవారు. రెండురకాల మతమౌఢ్యానికి జవాబుగా గోరాగారు రెండు మాంసాలను తిన్నారు.

ఈ సంఘటనను పండిత సుందరలాల్‌గారు ఒకసారి గాంధీజీకి చెప్పారుట. అప్పుడు గాంధీజీ "అది గోరావిధానం. గోరా నాస్తికుడు. అందరూ నాస్తికులవడంద్వారా మత విద్వేషాలు సమసిపోయేట్లయితే అందరూ నాస్తికత్వాన్ని స్వీకరించుటే మంచిదేమో" అని అన్నారుట.

ఆ రోజులలో గాంధీజీ ఢిల్లీలో భంగీకాలనీలో ఉండేవారు. ఒకవైపు హిందూ - ముస్లిం మతకల్లోలాల సమస్య, మరొకవైపు ప్రసవంకానున్న స్వాతంత్ర్యాన్ని రూపొందించే సమస్య. వీటితో సలహాలు, సంప్రదింపులకొరకు విధి, విరామం లేకుండా మహానాయకులు మొదలు సామాన్య కార్యకర్తల వరకూ నిరంతరం ప్రవాహంవలె వస్తూఉండేవారు. అప్పుడప్పుడు

గోరాగారుకూడా గాంధీజీని కలుసుకొనుటకు వెళుతూఉండే వారు. అప్పుడు గాంధీజీ నాస్తికత్వంగురించికూడా ప్రస్తావించి మాట్లాడుతూ ఉండేవారు. అలాంటి సంభాషణలలో ఒకసారి గాంధీజీ ఇలాఅన్నారు :-"చాలాకాలం మీరు నాస్తికత్వాన్ని ఆచరించిచూచారు, ఇప్పుడు 'నాస్తికత్వం' అనేమాటను వదిలి పెట్టండి. ఇది మీ పనికి సహాయపడదు."

గాంధీజీ ఇలాఅనటం గోరాగారిని ఆశ్చర్యంలో ముంచి వేసింది. గోరాగారు ఇలా సమాధానం ఇచ్చారు :-"'నాస్తికత్వం' అనేశబ్దం దూషణశబ్దమని నాకు పూర్తిగా తెలుసును. 'నాస్తికత్వం' అనేమాటకు ఆక్స్‌ఫర్డ్ నిఘంటువులో 'నిరీశ్వర వాద' మనీ, నిరీశ్వరవాదానికి ఒక అర్థం 'దుష్టత్వ' మనీ వ్రాసి ఉంది. నాస్తికత్వమనేమాట ఎంతగా నిందించబడుతున్నదో నే నెరుగుదును బాపూ! కాని, మానవునిలో పూర్తిఆత్మవిశ్వాసాన్ని, సంపూర్ణమైన సాంఘికదృష్టిని తేగలిగింది నాస్తికత్వమనేమాట ఒక్కటే. కనుకదానిని బుద్ధిపూర్వకంగా నేను తీసుకున్నాను. నాగరికతలోని అభ్యుదయకర విధానాలకునాస్తికత్వం ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నదని నా అభిప్రాయము. ఇంతవరకూ నాస్తికత్వంగురించి నేననుకుంటున్న వేరు వేరు విషయాలు మీ ఎదుట పెట్టనేలేదు. అట్టి అవకాశంకొరకు ఎదురు చూస్తున్నాను. నా అభిప్రాయాలను పుస్తకరూపంగాకూడా వెలువరించాలనుకుంటున్నాను,

ఇదివిని గాంధీజీ ఆదరంతో ఇలా అన్నారు :-"మీపుస్తకం వ్రాతప్రతిని నేను చూస్తాను. ఈసారి నేను సేవాగ్రాం వెళ్ళి

నప్పుడు నా వద్దకురండి. మీ అభిప్రాయాల గురించి మాట్లాడు టకు అక్కడ మనకు తగిన అవకాశం ఉంటుంది."

కాని ఆ అవకాశం ఎప్పుడూరానేలేదు. గాంధీజి తిరిగి సేవాగ్రాం వెళ్ళనేలేదు. 1948 జనవరి 30న ఢిల్లీలోనే గాంధీజీ హత్య కావింపబడ్డారు.

నాస్తికత్వం గురించి తిరిగి చర్చించుటకు అవకాశం రానట్లే, మనోరమ - అర్జునరావుల వివాహంకూడా గాంధీజీ జరుపుటకు వీలుపడలేదు. ఈ వివాహం 1948 ఏప్రెల్‌లో జరుపుదామని గాంధీజీ గోరాగార్కి వ్రాశారు. కాని ఆయన హత్యానంతరం 1948 మార్చి 13 న సేవాగ్రాం ఆశ్రమంలో మనోరమ-అర్జునరావుల వివాహం జరిగింది. గాంధీజీ వాగ్దానం ప్రకారం దైవసంబంధమైన ప్రసక్తేమీ రాకుండా ఆశ్రమ వాసులు శ్రద్ధ తీసుకున్నారు. శ్రీ ఠక్కర్ బాపా అధ్వర్యంలో, గాంధీజీ సూచించినట్లు శ్రీ ప్రభాకర్ వివాహ కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించారు. శ్రీ ప్రభాకర్ అనంతపురం జిల్లాకు చెందిన వారు. అప్పటికి 12 సంవత్సరాలుగా సేవాగ్రాం ఆశ్రమంలో ఉంటున్నారు. అంటరానితనం నిర్మూలనకుగాను హరిజనులు - హరిజనేతరులమధ్య జరిగే వివాహాలు మాత్రమే తన ఆశ్ర మంలో జరుపుటకు అనుమతిస్తానని 1945 లో గాంధీజీ నిర్ణ యించిన అనంతరం అట్టి వివాహం ఇదే ప్రథమం. వివాహానికి వచ్చి వధూవరులను అభినందించినవారిలో జవాహరలాల్ నెహ్రూ, జయప్రకాశ్ నారాయణ్, ఆచార్య కృపలానీ మొద లైనవారున్నారు.

గాంధీజీతో గోరాగారికి గల పరిచయాన్ని, నాస్తికత్వంపై వారిద్దరకూ జరిగిన సంభాషణలను వివరిస్తూ ఇంగ్లీషులో గోరాగారు "An Atheist with Gandhi" అని ఒక పుస్తకం వ్రాశారు. దీనికి శ్రీ కిశోరీలాల్ మష్రూవాలా పెద్ద భూమిక వ్రాశారు. ఈ పుస్తకాన్నీ, దీని హిందీ, గుజరాతీ అనువాదాలనూ గాంధీ సాహిత్యాన్ని ప్రచురించే అహమ్మదాబాదులోని నవజీవన కార్యాలయంవారు వెలువరించారు. గాంధీజీ మరణంవల్ల మొత్తం ప్రపంచానికే తీరని నష్టం కలిగింది; నాస్తికత్వంకూడా నష్టపోయింది అని గోరాగారు ఆ పుస్తకంలో పేర్కొన్నారు. నిజమే. ఆ తర్వాత నాస్తికత్వం గురించి గాంధీజీతో గోరాగారు ఇంకా వివరంగా చర్చించి ఉంటే ఎలా ఉండేదో ?

విజయవాడ రాక : 'సంఘం' పత్రిక

1946 లో దేశమంతటా ఎన్నికలు జరిగాయి. ఆ ఎన్నికలలో గోరాగారు కృష్ణాజిల్లా అంతా పర్యటించి కాంగ్రెసు తరఫున ప్రచారం చేశారు. జిల్లాలో ఎన్నోచోట్ల కాంగ్రెసు కార్యకర్తలకు నాలుగైదు రోజుల శిబిరాలు నడిపి ఎన్నికల ప్రచారంలో ఉపన్యసించుటకు, ప్రజలకు విషయాలు నచ్చ చెప్పుటకు వీలుగా కార్యకర్తల రాజకీయ పరిజ్ఞానం పెంపొం దించడంలో తోడ్పడ్డారు.

అప్పటికే దేశవిభజనకు, ఇండియా-పాకిస్తాన్లు విడివిడిగా స్వాతంత్ర్యం పొందుటకు నిశ్చయమైపోయింది. గోరాగారు నాస్తిక దృక్పథ ప్రచారానికిగాను తెలుగులో ఒక వారపత్రిక ప్రారంభించా లనుకున్నారు. అప్పటికి ముదునూరు గ్రామం రైలు, బస్సు, టెలిగ్రాఫు సౌకర్యాలు ఏమీలేని మూల గ్రామం. వర్షాకాలంలో కంకరరోడ్డు లేక, బయట ప్రపంచంతో సంబంధం తెగిపోతుంది. అలాంటి గ్రామంలో వారపత్రికను, దానిని అచ్చువేయుటకు ప్రెస్సును నడపాలంటే కష్టం. అందు చేత ముదునూరు సహచరుల అనుమతితోనే గోరాగారు తన మకామును ఏదేనా పట్టణమునకు దగ్గరగా రాకపోకల సౌకర్యం గల గ్రామానికి మార్చాలని నిర్ణయించుకున్నారు. అయితే ముదునూరులోవలెనే ఆ గ్రామంలోకూడా గ్రామస్థుల పూర్తి సహకారం లభించాలి. గోరాగారు చాలాచోట్ల ఈ విషయం ప్రస్తావించ నారాంభించారు. అలాగే ఎన్నికల ప్రచార సంద

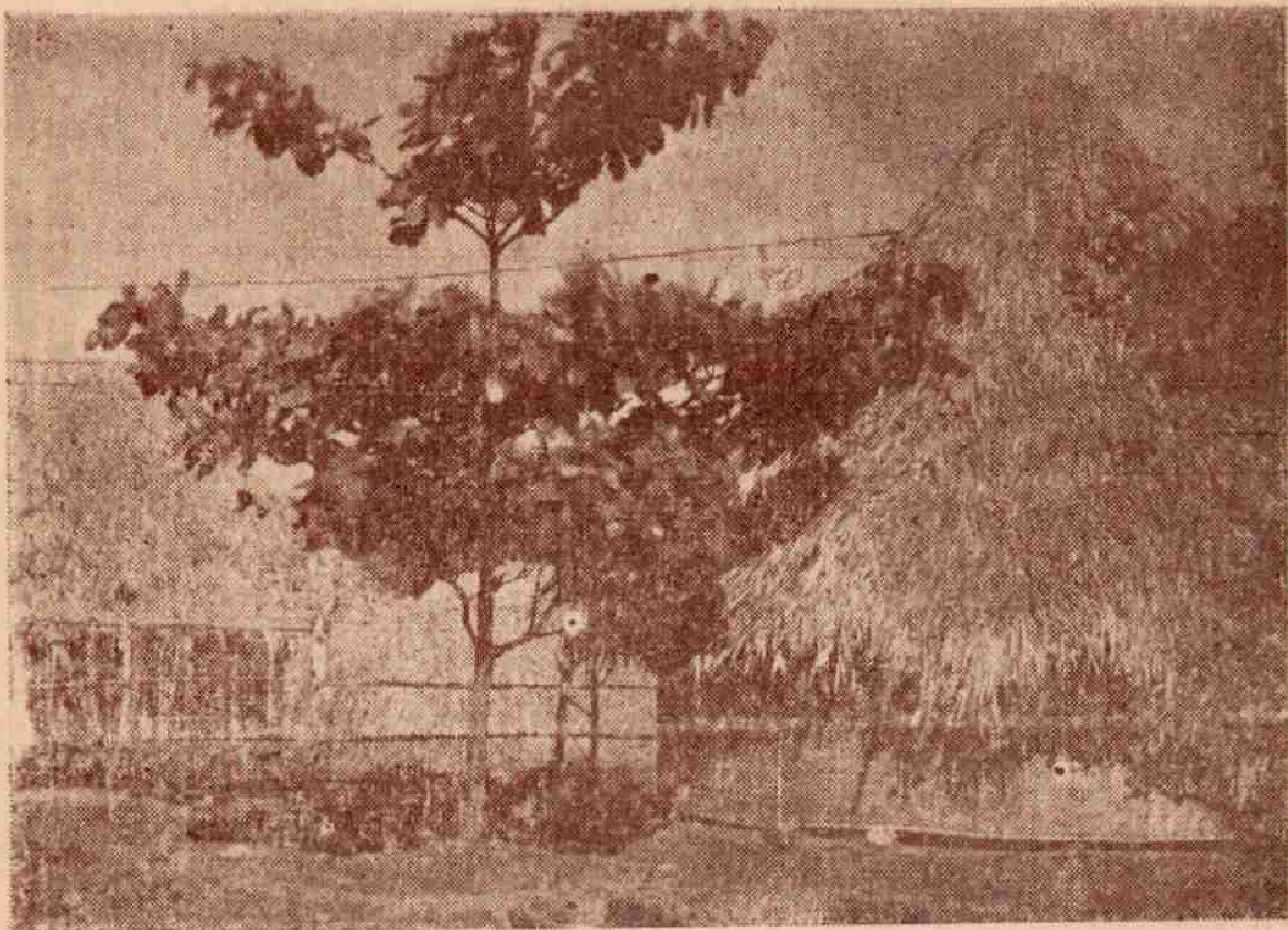
ర్భంలో విజయవాడకు మూడుమైళ్ళదూరంలో ఉన్న పటమట గ్రామంలో జరిగిన కార్యకర్తల శిబిరంలోకూడా ఈ విషయం ప్రస్తావించారు. అప్పుడు పటమట గ్రామపెద్దలు, కార్యకర్తలు గోరాగారిని తమగ్రామం రావలసినదిగా ఆహ్వానించారు.

పటమట పంచాయితీబోర్డు ప్రెశిడెంటు శ్రీ చెన్నుపాటి రామకోటయ్యగారు, ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయసంఘ కార్యాలయాన్ని పెదపాలెంనుంచి పటమటలంకకుమార్చిన ఆ సంఘం కార్యదర్శి శ్రీ పాతూరి నాగభూషణంగారు, విజయవాడకు చెందిన డాక్టరు టి. వి. యస్. చలపతిరావుగారు మొదలైన వారు ఒక ఆహ్వానసంఘంగా ఏర్పడి, గోరా గారి కుటుంబాన్ని, వారితోకలసి పనిచేస్తున్న కార్యకర్తలను పటమట రావలసినదిగా ఆహ్వానించి అందుకు కావలసిన ఏర్పాట్లు చేశారు. ఈ విధంగా ఆరు సంవత్సరాలు ముదునూరులో ఉన్నతర్వాత 1947 ఏప్రెల్‌లో గోరాగారు తమ కార్యస్థానము పటమటకు మార్చారు. ముదునూరు గ్రామస్థులకు అసలు గోరాగారు తమ గ్రామం విడిచివెళ్ళుట ఇష్టంలేదు. కాని గోరాగారు చేపట్టిన నాస్తికోద్యమ విస్తరణరీత్యా వారికి వీడ్కోలు ఇవ్వక తప్పలేదు. గోరాగారు పనిచేసిన ఆరు సంవత్సరాలలోను ముదునూరు గ్రామం సాంఘిక, రాజకీయ చైతన్యరీత్యా ఎంతగానో మారిపోయింది. ఎందరో నూతన కార్యకర్తలు తయారైనారు. ముదునూరులో గడపిన ఆరు సంవత్సరాలు గోరాగారి ప్రజాసేవ జీవితానికి పునాదిరాళ్ళు. ముదునూరు గ్రామ చరిత్రలో ఆ అర్థపురస్కారకాలం సువర్ణాక్షరాలలో లిఖింపబడిన అధ్యాయం.

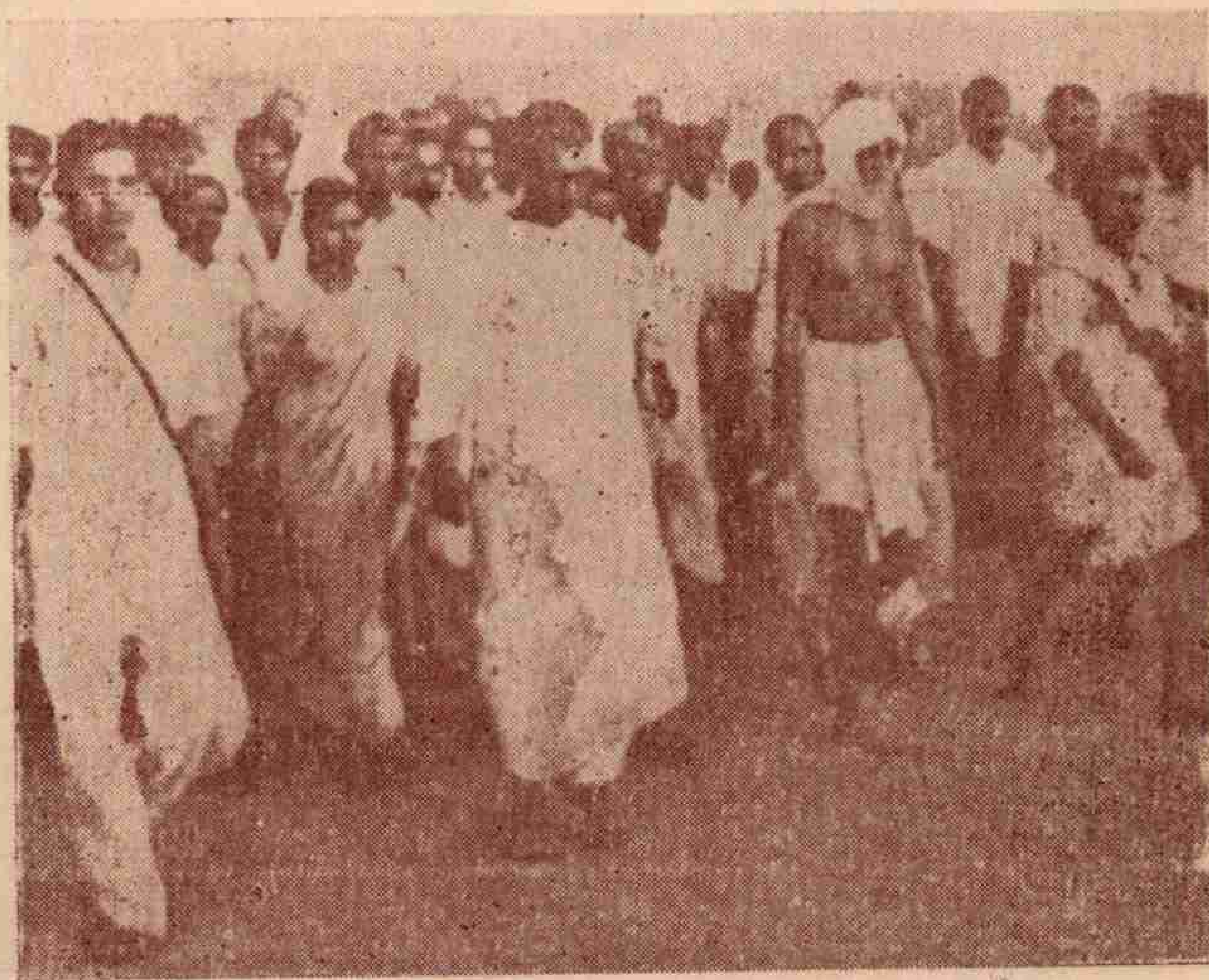
పటమట రాగానే ముందు గోరాగారు ఒక మామిడి తోటలోనికి ఆహ్వానింపబడ్డారు. అక్కడ పాకలు వేసుకుని వయోజనవిద్య, రాత్రిపాఠశాలలు, సహపంక్తిభోజనాలు మొదలైన కార్యక్రమాలు ప్రారంభించారు. ఆ స్థలంలోనికి వచ్చి ఒక సంవత్సరం అయేసరికి గోరాగారి పెద్దకుమార్తె వివాహం సేవాగ్రాంలో జరిగింది. కబుర్లు కమ్మగా వినుటకు అలవాటు పడిన సమాజానికి చేతలు చేదుగాఉంటాయి. అందుకే 'అహం' బ్రహ్మాస్మి', 'సోహం' అని తత్వబోధలు చేసిన హిందూసమాజంలోనే అమానుషమైన అస్పృశ్యత వేళ్లూని వటవృక్షంలా విస్తరించింది. రత్నగర్భ అని పొగడుకునే భారతదేశం భయంకరమైన దారిద్ర్యానికి లోనైంది. ఇదంతా ఆచరణను వదలి కేవలం ఆదర్శాలు వల్లించిన మస్ఫలితమే. దీనిని చూచిన గోరాగారికి "మాటలుకాదు చేతలు ముఖ్యం." "నువ్వు ఏమి చెబుతున్నావో అదికాదు సమాజాన్ని ప్రభావితం చేసేది, మార్చేది; నువ్వు ఏమిచేస్తున్నావో అది." అని గోరాగారు అంటారు. అందుకే అంటరానితనం నిర్మూలన మవాలంటే హరిజన - సవర్ణ వివాహాలు విరివిగా జరగాలని గోరాగారు మాటలద్వారా చెప్పినంతకాలం అందరూ హర్షించారు. కాని తన కుమార్తె వివాహాన్ని అట్టి ఆదర్శంతో జరిపించేసరికి వ్యతిరేకతలను ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. "ఏదో ఆయన మాట్లాడుతున్నంతకాలం బాగుంది. అంతేగాని, దానిని ఆచరిస్తే చిక్కురాదూ! ఇవాళ తన కూతుర్ని మాలవాళ్ళకిచ్చి పెళ్ళిచేశాడు. రేపు మన పిల్లల్ని కూడా అలాగే ఇమ్మనమా. ఇదెలా సహిస్తాం?" అని బహిరంగంగా అన్నవారు ఎందరో ఉన్నారు.

ఈ వ్యతిరేకతల ఫలితమే గోరాగార్ని అంతవరకూ ఉంటూ వచ్చిన మామిడితోపును ఖాళీచేసి వెళ్ళవలసినదిగా కోరుతూ కోర్టులో కేసు దాఖలు చేశారు ఆ స్థలం యజమానులు. "నేను పెద్ద బిచ్చగాడిని మీరు పిలిచి ఉండమంటేఉన్నాను. పొమ్మంటేపోతాను. ఈ మాత్రానికి కేసులుకూడా ఎందుకు ?" అన్నారు గోరాగారు. నిజమే చెట్లమీద గూళ్లుకట్టుకుని ఎన్నో పిట్టలుంటున్నాయి. అలాగే ఏ చెట్టుక్రిందనో కాపురముండుటకు సిద్ధపడ్డ గోరాగారిని ఎవరేమి చేయగలరు ? కాని ఇంతలోనే శ్రీ చెన్నుపాటి రామకోటయ్యగారు తన పొలంలో వచ్చిఉండ వలసినదిగా ఆహ్వానించారు. 1948 లో నాస్తిక కేంద్రాన్ని రామకోటయ్యగారి స్థలంలోనికి తరలించారు ఇప్పటికీకూడా అదే స్థలంలో ఉంటున్నారు.

1947లో మనం స్వతంత్రులమైనాము. అయినా స్వదేశ సంస్థానాలు పెద్ద సమస్యగామారాయి. సంస్థానాలలో సాగిన ప్రజోద్యమాలవల్లను, సంస్థానాధీశుల వివేకంవల్లను, వల్లభ భాయిపటేల్ రాజనీతికుశలతవల్లనూ చాలా సంస్థానాలు ఏ విధ మైన ఇబ్బంది లేకుండా భారత దేశంలో లీనమైపోయాయి. చిన్న సంస్థానమైన జునాగఢ్, పెద్దసంస్థానమైన హైదరాబాదు కొంత గొడవచేశాయి. హైదరాబాదులో స్టేట్ కాంగ్రెసు బాధ్యతా యుత ప్రభుత్వానికి, భారత దేశంలో లీనంకావటానికి తీవ్రమైన పోరాటం సాగించింది. ఆ పోరాటానికి అన్నివిధాలా సహాకరిం చుటకుగాను శ్రీ అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావుగారి అధ్యక్షతను ఆంధ్రలో ఏర్పడిన కమిటీకి గోరాగారు ఒక కార్యదర్శి. ఆ పోరా టంలో తెలంగాణాలో కృషిచేస్తున్న కార్యకర్తలకు అండగా

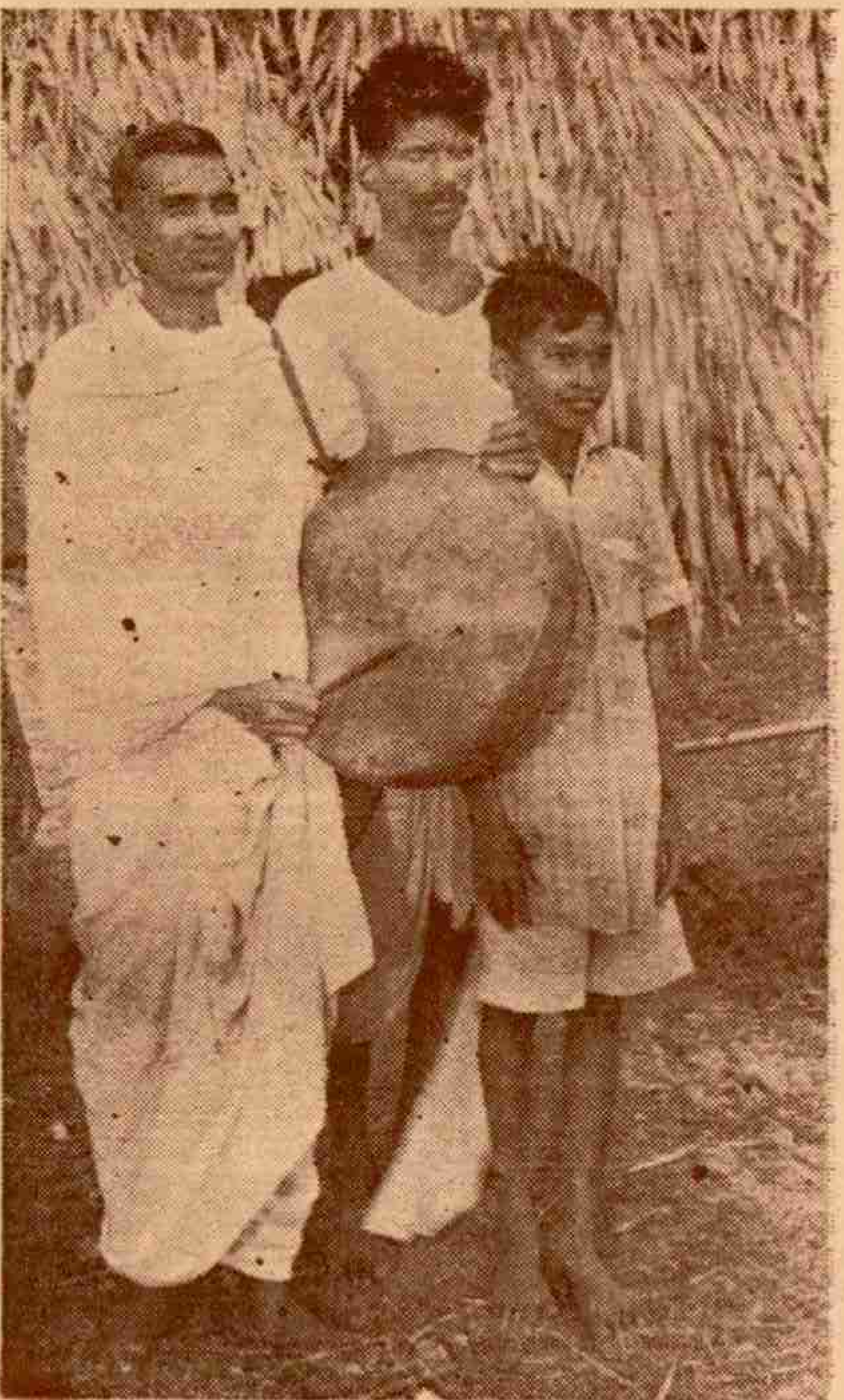

(14)

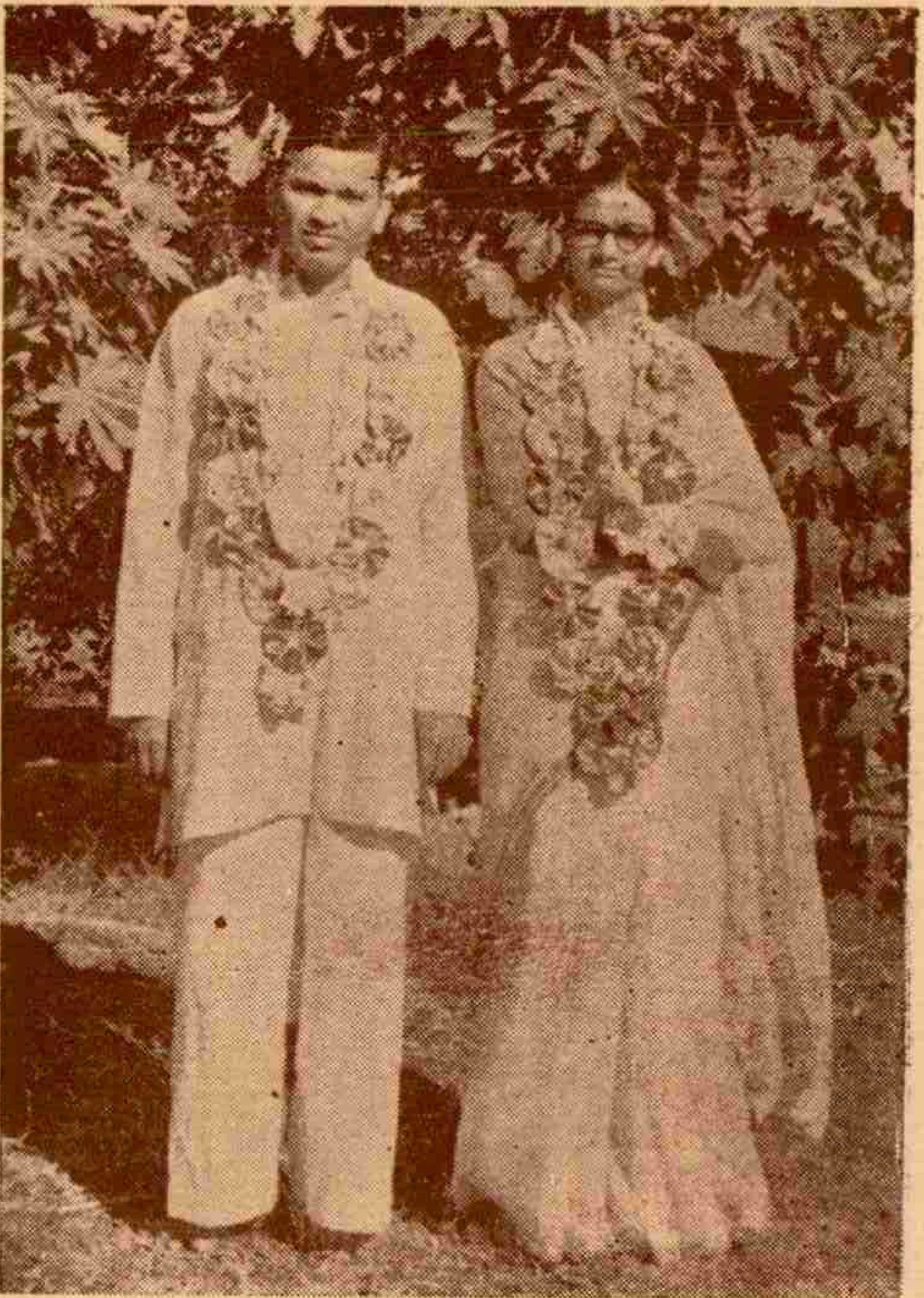

(15)

164B

(16)

(17)

ఉంటే తోడ్పడుటకుగాను స్టేట్‌లోనికి కొంతమంది గట్టివర్కర్లను పంపవలసి వచ్చింది. గోరాగారు తానే వెళ్ళుటకు అవకాశం లేకపోవుటచేత గతఐదారు సంవత్సరాలుగా తనకు కుడిభుజంగా ఉండి పనిచేస్తున్న శ్రీ కానాగార్ని పంపించారు. కానాగారు తెలంగాణా కార్యకర్తల ప్రేమాభిమానాలను చూరగొనడమే కాకుండా నాస్తికత్వాన్నికూడా ప్రచారంచేశారు. దీనితో కొంతమంది కార్యకర్తలు నాస్తిక దృక్పథంవైపు సహజంగానే మొగ్గారు. పోలీసుయాక్షన్ జరిగి హైదరాబాదుస్టేటు భారత దేశంలో విలీనం చేయబడిన తర్వాత కానాగారు తెలంగాణా మిత్రుల సహకారంతో సూర్యాపేటలో ఒక నాస్తిక కేంద్రాన్ని నెలకొల్పారు. ఈ కేంద్రం నల్లగొండ, ఖమ్మం, వరంగల్ జిల్లాలలో నాస్తికత్వాన్ని ప్రచారం చేయుటలోను, 'సంఘం' పత్రికను అందించుటలోను విరివిగా తోడ్పడింది. ఇప్పటికీ కృషి చేస్తోంది.

*　　　*　　　*

1949 జనవరి 30 న 'సంఘం' పత్రిక తొలి సంచిక వెలువడింది. గోరాగారే సంపాదకులు. 'సంఘం' అచ్చువేయు టకుగాను పటమట నాస్తిక కేంద్రంలో ఒక చిన్న ప్రెస్‌ను కూడా నెలకొల్పారు. మిత్రులనుంచి, అభిమానులనుంచి సేకరించిన విరాళాలతోనే ఈ ప్రెస్సు నెలకొల్పబడింది. అంతకు ముందు ఒక సంవత్సరకాలం మద్రాసులో ప్రెస్సుపనియందు శిక్షణపొంది వచ్చిన గోరాగారి జ్యేష్ఠకుమారుడు శ్రీ లవణం ప్రెస్సు, 'సంఘం' పత్రికల నిర్వహణ బాధ్యతను తీసుకున్నారు. ప్రెస్సులో జీతగాండ్రు ఎవరూ లేరు. గోరాగారి సంతానంలోని

పెద్దపిల్లలు, తోటి కార్యకర్తలు కలసి అక్షరాలు కూర్చుట నుంచి, అచ్చువేయుట, బైండింగు మొదలైన పనులన్నీ చేసేవారు.

'సంఘం' నాస్తిక పత్రిక. నాస్తిక దృష్టితో అన్ని సమస్యలు సమగ్రంగా చర్చించాలని 'సంఘం' ప్రారంభించబడింది. 'సంఘం' తొలి సంపాదకీయంలోనే ఈ విషయంస్పష్టం చేయబడింది. సంఘం తొలిసంచిక సంపాదకీయం ఇలా వ్రాయబడింది:

నాస్తిక దృష్టి

నమస్కారం

పత్రికా ప్రపంచములోనికి "సంఘం" ప్రవేశించడం ఇదే ప్రథమము.

ప్రతీ పత్రికకు ఏదో ఒక ప్రత్యేక దృష్టి ఉంటుంది. "సంఘం" దృష్టి నాస్తికత్వం.

నాస్తికత్వం అంటే ఏమిటి? నాస్తికత్వముయొక్క ఉపయోగము ఏమిటి? అను విషయాల గురించి "సంఘం" అంతకంతకు విశదపరుచును. ప్రస్తుతం కొన్ని ఉపయోగాలు మాత్రం స్పష్టం.

కులాలు, మతాలు, జాతులుపేరిట ప్రజలమధ్య వైషమ్యాలు, పోరాటాలూ పెరుగుచున్నవి. నాస్తికదృష్టి అనుసరించగానే, ఇట్టి తేడాలకుతావుండదు. దేవుడు, కర్మ అను నమ్మకలు తొలగిపోతే ఇక హిందువుడూ లేడు, మహమ్మదీయుడూ లేడు, క్రైస్తవుడూ లేడు, యూదుడూ లేడు. అందరూ మానవులే అగుదురు. దృష్టిలో ఇట్టిమార్పువలన సోదరభావము పెంపొందగలదు.

గాంధీతత్వమునకు, నాస్తికత్వమునకు ఇది ముఖ్యమైన భేదము. భేదాలు భేదాలుగానేఉంచి వాటిమధ్య సామరస్యము నకై గాంధీతత్వము ప్రయత్నించును. భేదాలు భేదాలుగా ఉన్నచో ఒకప్పుడు కాకపోయినా ఇంకొకప్పుడైనా కులమతో ద్రేకాలు పెరుగుటకు అవకాశముకలదు. కాబట్టి జాతి, కుల, మత భేదాలను నిర్మూలించి, సహజమానత్వమును నాస్తికత్వము నిరూపించును.

మరియు సంఘనిర్మాణములో రాచకీయములకు ప్రాముఖ్యత కలదు. రాచకీయములలో ప్రజాస్వామిక విధానము ముందుకు వచ్చుచున్నది. ప్రతీపౌరుడు తన వోటును సక్రమముగా వినియోగించి, ప్రభుత్వమును మాటమాటకీ అజమాయిషీ తీసుకొంటేనే ప్రజాస్వామికము సక్రమముగా నడచును. ప్రజఅశ్రద్ధ వహించినచో ప్రజాస్వామికము ముఠా రాచకీయముగా పాడైపోవును.

ఈనాడు ప్రజ రాచకీయములో తగుశ్రద్ధ తీసుకొనుట లేదు. వారి కష్ట - సుఖములకూ, ఆర్థిక రాచకీయ విధానము లకుగల సంబంధమును వారు గుర్తించుటకు బదులు, తమ కష్ట సుఖములు దైవ కల్పితములనో, కర్మ ఫలితములనో నమ్ము చున్నారు. ఈ నమ్మకము ప్రజలలో విరివిగా ఉండుటచేతనే ప్రజాస్వామికము సరియైనదారులలో నడచుటలేదు. అందు చేతనే తాత్కాలికముగానైనను నియంతృత్వము అవసరమని కమ్యూనిజం నిరూపించుచున్నది.

నియంతృత్వము మానవస్వేచ్ఛకు ఆటంకము. అందు హింసతో కూడిన నిర్బంధము కూడా ఉండును. ఎప్పటికైనా

నియంతృత్వం ప్రజాస్వామికంగా మారవలెనంటే, ప్రజల దృష్టి పరలోకంనుండి యదార్థమునకు మరలించవలసి యున్నది. అప్పు డైననునాస్తికత్వం అవసరంకాగలదు. అందుచేతఎంత వేగముగా నాస్తికత్వం అవలంబిస్తే అంత సులభముగా మతారాజకీయము లను నియంతృత్వములను తప్పించుకొనగలము. ప్రజాస్వామికము నకు నాస్తికదృష్టి తప్పనిసరి. గాంధీతత్వము, కమ్యూనిజంకూడా నాస్తికత్వమునుఅనుసరించుటలేదు. అందుచేతఆర్థిక, నైతికకార్య క్రమములలో తగుఫలితము గాంధీవిధానమునకు లభించుటలేదు. పార్టీనియంతృత్వమునూ, హింసాకాండనూ కమ్యూనిజం అవలం బించవలసి వచ్చుచున్నది. కమ్యూనిజంలోని సమానత్వము అద్భుతము, గాంధీజంలోని అహింస అమోఘము. ఈ రెంటినీ కలిపి, వీటి ఏకాశయమగు శాంతి సమానతలను చేకూర్చగలిగి నది నాస్తికత్వము. ఇట్టి కార్యమును సాధించగలుగుటకు నాస్తి కత్వములో ఒక ప్రత్యేక సౌకర్యమున్నది. అది సంఘదృష్టి.

ఇంతవరకు నాగరికతా చరిత్రలో స్థిరమైన సంఘదృష్టి ఏర్పడలేదు. సంఘ మనగా ప్రజల సమూహముకాదు. వారి వారిమధ్య ప్రేమ, సత్ప్రవర్తనము, సోదరభావము ఉన్ననాడే సంఘము కాగలదు. ఆస్తికత్వము కూడా ప్రేమను, సోదర భావమును కోరును. కాని. ప్రేమను సంఘావసరముగా గుర్తిం చక, ప్రేమను మోక్షసాధనముగా ఆస్తికత్వము నిరూపించినది. అందుచేత వేరువిధముగా మోక్షము తెచ్చుకోగలిగినచో, ప్రేమ అనవసర మగుచున్నదిగదా. ఈలోపమువలన ఆస్తికత్వం ఎంత ఎలుగెత్తి చాటినను, ప్రేమ, సోదరభావములను స్థాపించ లేకపోయినది. ఆస్తిక దృష్టిని అనుసరించు గాంధీజంలోని సంఘీ

భావము సేవాదృష్టివరకే రాగలిగినదిగాని సమానత్వమును తేలేకపోయినది. సేవాదృష్టిలో అసమానతలు అట్లే ఉండును. అధిక అవకాశాలు కలవారు ఇతరులకు సహాయము చేయుదురు. వారు ఒకవేళ వారి విధులను చేయలేకపోతే వారిని దండించు విధానంలేదు. అందుచేత పేదల జీవితములు ధనికుల దయా ధర్మములమీద ఆధారపడి యుండునేగాని, "గౌరవమైన జీవితం నా జన్మహక్కు" అని ఏ పేదవాడును అనలేడు; అట్టిహక్కు ధనికులకే గలదు. ఇట్టి అసమానస్థితి సంఘ నిర్మాణమునకు విరుద్ధము.

సంఘనిర్మాణమునకు అత్యవసరమగు సమానత్వమును కమ్యూనిజంకోరును. కాని సమానత్వమునకు కావలసిన పరిస్థితు లను పార్టీ నియంతృత్వముద్వారా నిర్మించి, ఆ పరిస్థితులనుబట్టి సమానత్వమును ప్రజలపైన నిర్బంధించును. మానవులభావాలు మారనంతకాలము ఒక పరిస్థితులవల్ల ఏర్పడిన సమానత్వము, ఇంకొకపరిస్థితులవల్ల మారవచ్చును. అందుచేత సమానత్వమును స్థిరముగాఏర్పర్చి సంఘమును నిర్దోషముగా చేయవలెనంటే మానవుని భావములోనే సంఘదృష్టి ఏర్పడవలెను. దీనిని నాస్తి కత్వమే సాధించగలదు.

నాస్తికదృష్టివలన పరలోకము దానికి సంబంధించిన నమ్మకములు తొలిగిపోయి, ప్రేమ, సత్యసంధత, సోదరత్వము సంఘావసరములుగా గుర్తింపబడును. ఇట్టియథార్థదృష్టికి ప్రజా స్వామికప్రభావములుతోడై నాస్తిక దృక్పథమువలన స్థిరమగు సంఘదృష్టి ఏర్పడుచున్నది. సంఘావసరములగు సమానత, సత్యము, అహింస, స్వేచ్ఛ - వీనికి సంబంధించిన ఆర్థిక, రాచ

కీయ, నైతికనియమములూ, సంస్థలూ, కళలు ఏర్పడును. ఇట్టి గట్టి సంఘసృష్టివలన నాస్తికత్వము శాంతియుతముగా సమానత్వమును స్థాపించగలదు.

—(౦)—

"సంఘం" తొలిసంచికలో వ్రాసినసంపాదకీయం చాలా స్పష్టముగాఉంది. ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ, తాత్విక, వైజ్ఞానికవిషయాలెన్నిటినో 'సంఘం' నాస్తికదృష్టితో పరిశీలించింది. "సృష్టిరహస్యం", "దేవుని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు" విషయాల నుంచి కాలేకడుపుకు రెండుముద్దలకూడు, సాంఘికతిరస్కృతులకు సమానగౌరవం ఎలా లభించగలదు అనే విషయాలవరకూ ప్రతిఒక్కటీ "సంఘం"లో స్థానం సంపాదించుకుంది. దాదాపు 'సంఘం' సంపుటాలలో ప్రస్తావింపబడని సంగతిలేదు. ఒక్క మాటలో 'సంఘం' నాస్తిక విజ్ఞాన కోశము. 'సంఘం' ప్రధాన రచయితలు గోరా, లవణంగార్లు. ఇతర కార్యకర్తలు కూడా చాలామంది తమ తమ భావాలు, అనుభవాలు 'సంఘం'ద్వారా ప్రజలకు తెలిపారు. 'సంఘం' రచయితలెవరూ సరదాకోరకో, స్వీయ సంతృప్తికోరకో వ్రాయలేదు. ప్రతీ రచయిత ప్రతీ రచనను ఒక ఉద్దేశ్యంతో వ్రాశాడు. ఆ ఉద్దేశ్యంలో ఏకాంతైనా తాను ఆచరించాడు. ఇది 'సంఘం' ప్రత్యేకత. అందుకే 'సంఘం' ఎంతోమందిలో జిజ్ఞాసను, తత్వశోధననూ పురిగొల్పితే మరెంతమందినో కార్యకర్తలుగా తయారుచేసింది.

1941 లో ప్రచురించిన "నాస్తికత్వము" పుస్తకములో నాస్తికత్వమును స్థూలంగా ప్రతిపాదించగా, "సంఘం" పత్రికలో

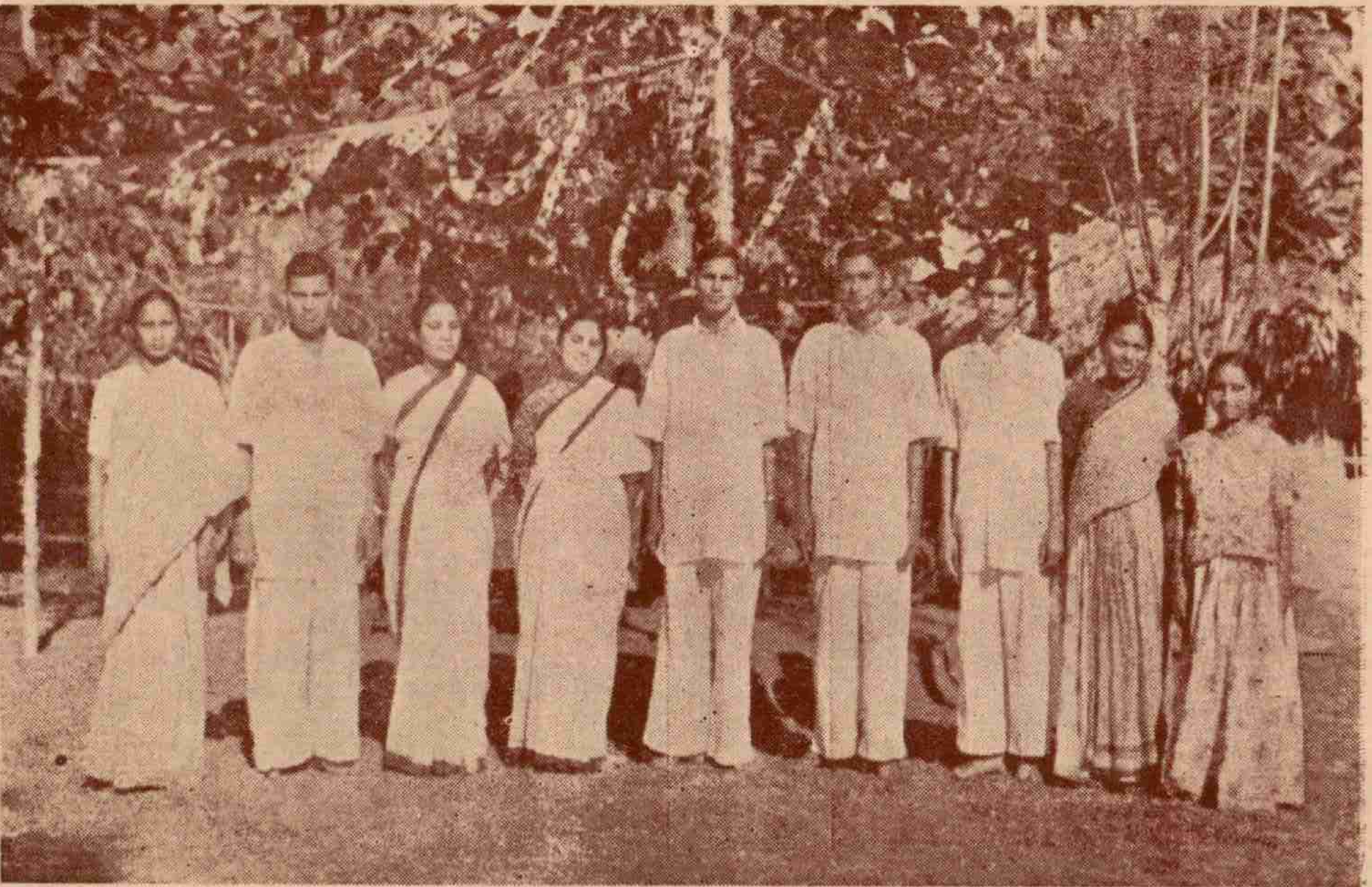
నాస్తికత్వాన్ని వివిధ కోణాలనుంచి, వివిధ రంగాలు, వివిధ విషయాల సందర్భంతో సూక్ష్మంగా చర్చించి వివరించారు. గోరాగారు రచించిన "దేవుని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు", "సృష్టి రహస్యం", "రాజ్యము - రాజకీయము", "డబ్బు...డబ్బు... డబ్బు", "నేను నాస్తికుణ్ణి", "నాస్తికదృష్టిలో" మొదలైన వ్యాసావళులు, శ్రీమతి సరస్వతిగారు వ్రాసిన "స్వీయ జీవిత కథాచిత్రణ", శ్రీ ఊట్ల కొండయ్యగారు వ్రాసిన "మనలో ఉండవలసిన మర్యాదలు", శ్రీ లవణంగారు వ్రాసిన "నాస్తికత్వం అంటే—" అనే వ్యాసావళులు ప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగినవి. నాస్తికత్వం గురించి షెల్లీ, బ్రాడ్లా, రస్సెల్ మొదలైనవారి అభిప్రాయాలనూ ప్రచురించారు. "సంఘం"పత్రికలో ప్రశ్నోత్త రాలది అగ్రస్థానం. "మనుష్యులు నగ్నంగా ఎందుకు ఉండ కూడదు ?" అనే ప్రశ్న దగ్గరనుంచీ పాఠకులుపంపే రకరకా లైన ప్రశ్నలకు గోరాగారు చాలా చక్కగా సమాధానా లిచ్చారు. ఈసమాధానాలన్నీ ఎంతో వివరంగా, హుందాగా సీరియస్‌గా ఉంటాయి. కొన్నివందల ప్రశ్నలకు ఇలా సమాధా నాలు ఇవ్వబడ్డాయి. "సంఘం"లో ప్రశ్నోత్తరాలు శీర్షిక చదువుతూ తన పత్రికలలో గాంధీజీ నిర్వహించిన "Question Box" శీర్షిక తలపుకు వస్తుంది. "సంఘం" సంపాదకీయాలు సామయిక సమస్యలను చర్చించినా వాటివెనుకనున్న మూల సమస్యలను, పునాది విషయాలను తీసుకున్నాయి. నాస్తిక దృష్టితో రాజకీయవిధానం పార్టీలు లేని ప్రజాస్వామ్యంగా ఉండ గలదనీ, ఆర్థికవిధానం వికేంద్రీకరణతో కూడిన గ్రామరాజ్యం కాగలదనీ సంపాదకీయాలలో వివరంగా చర్చించారు. 'సంఘం'

ప్రతీ అన్యాయాన్నీ అతి తీవ్రంగా ఖండించింది. ఎవరిలో మంచి ఉన్నా ప్రశంసించింది. ఒకప్రక్క కమ్యూనిష్టుల విధానాలను విమర్శిస్తూనే మరియొకప్రక్క వారి త్యాగాన్నీ, సదాశయాన్నీ శ్లాఘించింది. అలాగే అన్నిసందర్భాలలోనూ. కాటూరు-ఎలమర్రు గ్రామాలలో ప్రజలను నగ్నంగాచేసి నడిబజారులలో ఊరేగింపజేసిన పోలీసు దుష్కృత్యాలను ఎంత తీవ్రంగా గర్హించిందో; అంత తీవ్రంగానూ మంత్రుల అధిక జీతభత్యాలను, ఆడంబరాలను, పార్టీతత్వాన్ని నిరసించింది. అలాగే ఆస్తికత్వం పేరుతో జరిగే మోసాలను బట్టబయలుచేసి ఖండించింది. కేవలం విమర్శలతో 'సంఘం' ఊరుకోలేదు. నిర్మాణాత్మకమైన సూచనలు చేసింది.

'సంఘం' పత్రిక నాస్తిక తత్వశాస్త్రాన్నీ, నాస్తిక దృక్పథాన్నీ ప్రచారం చేయుటేకాక, కుల-మతరహిత సమాజ నిర్మాణానికి ఒక సాంఘిక ఉద్యమాన్నీ, ప్రజాస్వామ్యం సక్రమంగా నెరవేరాలంటే పౌరచైతన్యం అభివృద్ధికావాలనే రాజకీయ ఉద్యమాన్నీ నిర్మించింది. మరోమాటలో చెప్పాలంటే సాంఘిక, రాజకీయ రంగాలలోనికి నాస్తికదృక్పథాన్ని ప్రభావయుతంగా ప్రవేశపెట్టింది.

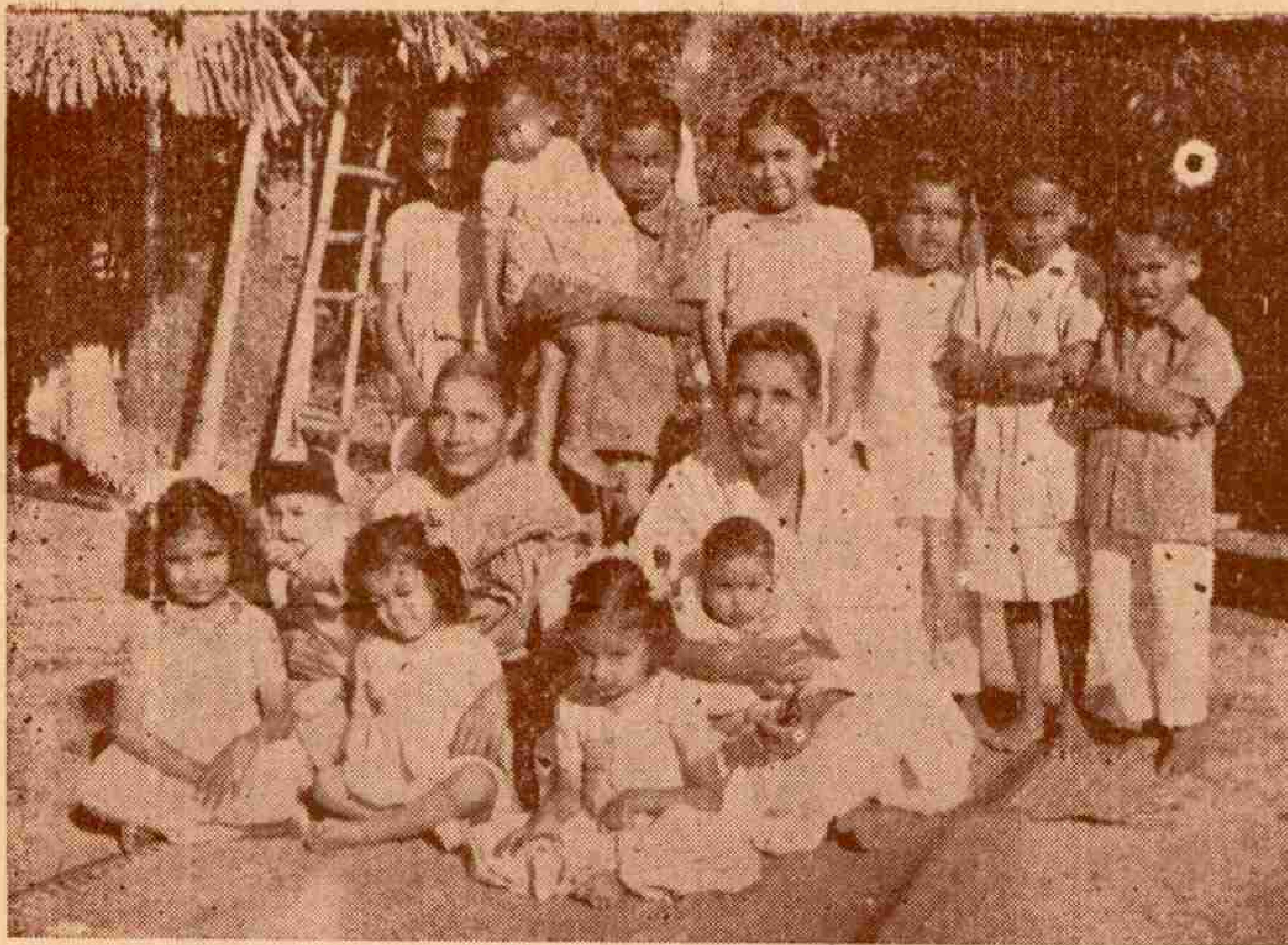
1953 వరకూ 5 సంవత్సరాలు "సంఘం" పత్రికనడచిన తర్వాత "సంఘం" ప్రచారంచేసిన విషయాలు ఉద్యమరూపం తీసుకుంటున్నప్పుడు గోరాగారు పూర్తిగా కార్యక్రమాలకే తన సమయాన్ని వినియోగించుటకువీలుగా "సంఘం" పత్రిక నిలిపివేయబడింది. అయితే ఉద్యమప్రచారానికిగాను "ఆర్థికసమత" అనువారపత్రిక శ్రీయుతులు లవణం, జొన్నలగడ్డరామలింగయ్య,

172A

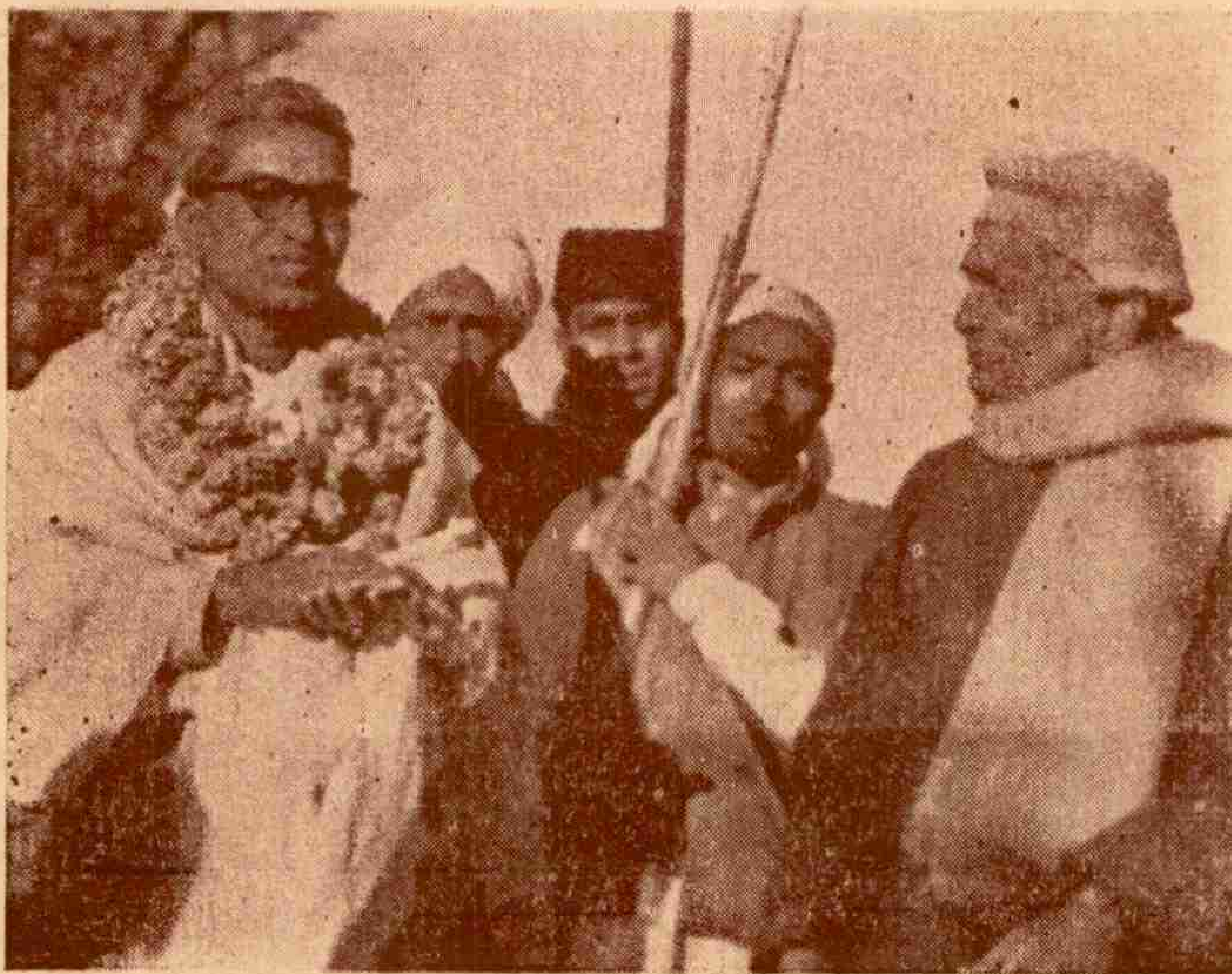

(18)

172 B

(19)

(20)

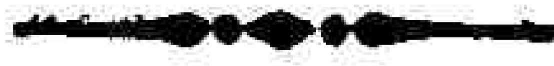
యం. వి. సుబ్బారెడ్డిగార్లు సంపాదకవర్గంగా ప్రారంభింపబడింది. "ఆర్థికసమత"కూడా చాలావరకూ "సంఘం" వేసిన బాటల్లోనే సాగింది. 1953 నుంచి ఐదు సంవత్సరాలకాలం 1958 వరకూ "ఆర్థికసమత" నడిచింది. శ్రీ లవణంగారుకూడా దేశవ్యాపిత పర్యటనలు, కార్యక్రమాలు తీసుకొనుటతో "ఆర్థికసమత" ను 1958 లో నిలుపుచేశారు. "ఆర్థికసమత" ప్రధానంగా రాజకీయ కార్యక్రమాల ఆచరణను ప్రచారంచేసిందని చెప్పవచ్చు.

"సంఘం", "ఆర్థికసమత" రెండుకూడా తెలుగుపత్రిక లే అయిపోవడంతో నాస్తికత్వం, గోరాగారి భావాలు దేశమంతటా వ్యాపించుటకు అవకాశం లేకపోయింది. ఆ లోటునుతీర్చుటకు పటమట నాస్తిక కేంద్రంనుంచి "ఇన్‌సాన్" అనేపేరుతో హిందీలో ఒకమాసపత్రికను 1957 నవంబరునుంచి మూడున్నర సంవత్సరాలపాటు "సంఘం" పంథాలోనే నడిపారు. ఈ హిందీ పత్రికకు శ్రీ లవణం, శ్రీ నాగేశ్వర్ సంపాదకులు. ఉత్తరభారత దేశంలో నాస్తికభావాలవ్యాప్తికి "ఇన్‌సాన్" గణనీయమైన కృషిచేసింది. అయితే విజయవాడనుంచి హిందీలో పత్రిక నడపడం ఆర్థికంగా చాలా నష్టం కలిగించగా 'ఇన్‌సాన్' ప్రచురణ నిలిపివేయవలసి వచ్చింది.

'సంఘం, పత్రిక సాధించిన విజయాలలో చెప్పుకోదగిన మరొక విజయం 1951 జూన్‌లో కడపజిల్లా ప్రొద్దుటూరులో "సంఘం" పాఠకసమితి" ఏర్పడటం. "సంఘం" పాఠకులు సమితిగా ఏర్పడి పత్రిక ప్రచారమేకాక, సహపంక్తి భోజనాలు వంటి కార్యక్రమాలను కూడా నిర్వహించారు. అంతేకాక ఈ పాఠకసమితి నాస్తికోద్యమానికి, నాస్తికదృష్టితో సాగుచున్న

సాంఘిక, రాజకీయ కార్యక్రమాలకు బలమైనదన్నట్లుగా నిలుస్తున్నది. "ఆర్థిక సమత" పత్రిక ఆగిపోయిన తర్వాత తెలుగులో మరల పత్రిక కావాలనే పట్టుదలతో ఈ సమితిలోని మిత్రులు ఆర్థిక బాధ్యతను వహించి, ప్రొద్దుటూరునుంచి "సంఘం" ప్రచురణను 1960 నవంబరునుంచి తిరిగి ప్రారంభించారు. ఇప్పుడు పక్షపత్రికగా వస్తున్న "సంఘం"కు శ్రీ లవణంగారు సంపాదకులుగానూ, శ్రీ సి. రంగప్పగారు ప్రచురణకర్తగానూ ఉన్నారు. "దేవుని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు" పుస్తకం తొలి ముద్రణను ప్రొద్దుటూరు "సంఘం" పాఠకసమితివారే ప్రచురించారు.

ఈ విధంగా ఎన్నో నిర్బంధాలు, బహిష్కరణలు మధ్య గోరాగారిలో ఉదయించి, పెరిగిన నాస్తికభావాలు పూర్తిగా సమాజం ముందుకు వచ్చుటకు "సంఘం" పత్రిక సాధనమైంది.

ఆర్థిక సమతా ఉద్యమం

గాంధీజీ నాయకత్వంలో బ్రిటీషు సామ్రాజ్యవాదంతో పోరాడి 1947 ఆగస్టు 15న మనం స్వతంత్రులమైనప్పుడు దేశ ప్రజలందరూ ఎంతో ఆశతో ఎదురుచూచారు ఫలితాలకొరకు. ప్రపంచమంతా భారత దేశంనుంచి నూతననాయకత్వాన్ని ఆశించింది. దేశవిభజనవల్ల స్వాతంత్ర్యం తనతోపాటు ఎన్నోసమస్యలు తీసుకొనివచ్చినమాట వాస్తవమే. అయినా జాతీయ నాయకులు ప్రజలఆశలకు విరుద్ధంగా సంకుచితపార్టీతత్వంలోనికి, ధనికతత్వపు ఆడంబరాలలోనికి దిగజారిపోవడం జాతిఅభ్యుదయానికి పెద్ద ఆటంకమైంది.

స్వతంత్ర భారత ప్రభుత్వములో మంత్రులు ఎలా ఉండాలి? గవర్నర్లు ఎలా ఉండాలి? ప్రభుత్వం ఎలా వ్యవహరించాలి? వోటర్లు జాగరూకతతో ఎలా మెలగాలి అనే విషయమై గాంధీజీ ముందునుంచే హెచ్చరించారు. మంత్రులు, గవర్నర్లు ప్రజల సేవకులనే విషయాన్ని మరువరాదనీ, ప్రజా సేవకులుగా వారు ప్రజలకు సన్నిహితులుగా ఉండుటకుగాను సామాన్యమైన చిన్న ఇండ్లలోనే నివసించాలనీ, నెలకు రు. 500 కంటే ఎక్కువ తీసుకోరాదనీ, మరీ అవసరం అయితే తప్ప కార్లు వాడరాదనీ గాంధీజీ సూచించారు. వైస్రాయి భవనాన్ని ఒక వ్యక్తి నివాసంగా చేయవద్దనీ, ప్రజలందరికీ ఉపయోగపడే సార్వజనిక సంస్థకు నిలయం చేయుమని గాంధీజీ కోరారు. దేశానికి స్వాతంత్ర్యం రావడంతో కేవలం రాజకీయ సమా

నత్వం మాత్రమే సాధించామనీ, ఇంకా సాంఘిక-ఆర్థిక సమానత్వాలు సాధించాలనీ అందుకుగాను మరింత అధికంగా త్యాగాలు చేయాలనీ గాంధీజీ ఉద్బోధించారు. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యం సంపాదించుటతో కాంగ్రెసు అవసరం తీరిపోయిందనీ, కనుక దానిని రద్దుచేయమనీ గాంధీజీ స్పష్టంగా వ్రాశారు. గాంధీజీ అనుయాయులుగా ప్రభుత్వంలోనికి వచ్చినవారు ఇవి ఏవీ చేయలేరు సరికదా, అన్నీ విరుద్ధంగా చేశారు.

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన ఆరునెలల లోపలే మతమదాహంకారం గాంధీజీని పొట్టబెట్టుకుంది. అలాకాక గాంధీజీ జీవించి ఉంటే ఈ సమస్యలను ఎలా పరిష్కరించి ఉండేవారు అనేది ఇప్పుడు మనం ఊహించలేము.

గాంధీజీ హత్యానంతరం ఒకటిమాత్రం జరిగింది. దేశ స్వాతంత్ర్యంకొరకు ఐక్యంగా కలిసి కృషిచేసినవారు ప్రభుత్వాధికారంలోనికి వెళ్ళినవారికి నిర్మాణ కార్యక్రమంతో సంబంధం లేకుండానూ, నిర్మాణ కార్యక్రమంలో ఉన్నవారికి రాజకీయ దృష్టి లేకుండానూ చీలిపోయారు. దీనితో రాజకీయాధికారంలో ఉన్నవారు నిర్మాణ కార్యకర్తలకు గ్రాంట్లరూపంలో ఆర్థిక సహాయం చేయడం మినహా ఇద్దరిమధ్యా మరే సంబంధాలు లేకుండా పోయాయి. రానురాను రాజకీయాలలో ఉన్నవారికి పార్టీతత్వం ప్రబలిపోయింది. 1948 మార్చిలోనే నిర్మాణకార్యకర్తలు సమావేశమై 'సర్వోదయ సమాజ్' ను ఏర్పర్చి ప్రతీ సంవత్సరం ఒకసారి కలుసుకుంటున్నా ఒకరి కష్ట సుఖాలు మరొకరు వినడంకంటే మరేమీ లేదు.

దేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత అంతవరకూ జాతీయసంస్థ గాఉన్న కాంగ్రెసు పార్టీగా మారిపోవడంతో గోరా గారు కాంగ్రెసులో పావలాసభ్యత్వాన్ని కూడా వదులుకున్నారు. గోరాగారు ప్రముఖనిర్మాణ కార్యకర్తగా గుర్తింపబడినప్పటికీ, ఇతరనిర్మాణ కార్యకర్తలకూ గోరాగారికీ ఒక ప్రధానమైన తేడాఉంది. ఇతరనిర్మాణ కార్యకర్తలు రాజకీయదృష్టిని వదులు కున్నారు;గోరాగారు రాజకీయదృష్టిని మరింతతీవ్రంచేసుకున్నారు. "ప్రజాప్రతినిధులు తమ కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చునట్లుచూచుటే ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రజల ప్రథమకర్తవ్యము" అనేది గోరాగారి రాజకీయదృష్టి.

గోరాగారు ఈ విషయమై ఆలోచించసాగారు. హింసా యుతంగా స్వాతంత్ర్యంపొందిన దేశాలలో హింసాయుత సమరం వల్ల ప్రాతవ్యవస్థ సమూలంగా నాశనమైపోతుంది. అంతే కాకుండా హింసలో ద్వేషం ఉండడంవల్ల ప్రాతవ్యవస్థలో బాధ్యులైనవారిని చంపివేయడమో, నిర్బంధించి శిక్షించడమో జరుగుతుంది. కనుక సరిక్రొత్తగా మొత్తం తమ భావాలకు, ఆశ యాలకు అనుగుణంగా నిర్మించుకుంటారు. ఫ్రాన్సులో అంతేజరి గింది. రష్యా, చైనాలలో అంతే జరిగింది. సైనికవిప్లవాలు జరి గినచోట్లా అలాగే చేశారు. కాని అహింసాయుతంగా మనం స్వరాజ్యం సంపాదించుకొనుటతో పరిపాలనా యంత్రాంగం, పరిపాలకుల అవకాశాలు యథాతథంగా సంక్రమించాయి. అందుచేత వాటిని బుద్ధిపూర్వకంగా మార్చవలసిన బాధ్యత కాంగ్రెసు నాయకులపై ఉండెను. గాంధీజీ తానుచేసిన సూచన లలో ఈ విషయాన్నే నొక్కిచెప్పారు. కాని అధికారంలోనికి

వెళ్ళినవారు దీనిని పూర్తిగా విస్మరించారు. సామ్రాజ్యవాదులు విడిచివెళ్ళినబూట్లల్లో వీరుతమ కాళ్ళుపెట్టారు. పాతవైస్రాయి భవనాన్ని రాష్ట్రపతి భవనం అని పేరుమార్చి అందు స్వతంత్ర భారతరాష్ట్రపతి నివాసముంటున్నారు. ఆ బ్రిటీష్ సామ్రాజ్య వాదుల కాలంనాటి ఆడంబరాలు, అలవాట్లూ రాష్ట్రపతిభవనాన్ని, రాష్ట్రపతినీ అంటుకుని అలాగే ఉన్నాయి. ఇదేవిధంగా బ్రిటీష్‌కాలపుగవర్నర్ల నివాసాలలో ఆ ఆడంబరాలు, ఆ రక్షణ ఏర్పాట్లు, ప్రజలకు దూరంగాఉండే ఆ విధానాల్లోనే నేటి మన గవర్నర్లూ ఉంటున్నారు. అలాగేమంత్రులూను. ప్రజలను కొల్లగొట్టి తమ డాబు - దర్పాలను ప్రదర్శించి, ఆడంబరాలు, ఆర్భాటాలు, పోలీసురక్షణాలూపెట్టుకుని బ్రిటీష్ ప్రభుత్వకాలపు పాలకులు ప్రజలకు దూరంగా ఉండటంలోనే ఘనతను ఆపాదించుకున్నారు. యథాతథంగావచ్చిన ఆ ఉక్కుచట్రాన్ని స్వీకరించి, దానిని మార్చకుండా అందులో భాగమైపోయి వాటిని అనుభవిస్తున్న నేటి పరిపాలకులు మాటలలోనే స్వరాజ్యం; ప్రజారాజ్యంగాని చేతలలో ధనికతత్వపు విధానాలలో కొట్టుకుపోతున్నారు. అలాంటప్పుడు ప్రజల సమస్యలు ఎలా పరిష్కారమౌతాయి? చైతన్యవంతులైనపౌరులు ఈ విషయాలను ప్రజల ముందుపెట్టాలి. బ్రిటిష్‌పాలకులను ఈ దేశంనుంచి వెళ్ళగొట్టుటకు సత్యాగ్రహం చేసినట్లే, బ్రిటిష్‌కాలపునాటి విధానాలను, ఆడంబరాలనుకూడా వెళ్ళగొట్టుటకు అవసరమైతేసత్యాగ్రహం సాగించాలి.

ఒకప్రక్క గోరాగారు ఇలా ఆలోచిస్తూ రెండవప్రక్క రాజకీయ స్వాతంత్ర్యం ఆర్థిక సమానత్వానికి దారితీయాలని

తీవ్రంగా ప్రచారం ప్రారంభించారు. అలా జరగకపోతే వచ్చిన రాజకీయ స్వాతంత్ర్యాన్ని కొద్దిమంది ముఠాదారులు తమ గుప్పిట్లో పెట్టుకుని దేశంలోని ఆర్థికావకాశాలను తామేవినియోగించుకుంటారు. అప్పుడు స్వతంత్రం వచ్చిందన్న మాటేగాని ఎక్కువమందిని కొద్దిమంది ఆర్థికంగా దోచుకోవడం ఆగదు. దారిద్ర్యం తొలగదు. సిగ్గుచేటైనవిషయం ఏమంటే ఆర్థికసమానత్వం కావాలన్న ప్రతిఒక్కరినీ కాంగ్రెసువారు ఆనాడు కమ్యూనిస్టులనడం ప్రారంభించారు. ఒక్క కమ్యూనిస్టులే ఆర్థిక సమానతను కోరుకున్నట్లు! కాంగ్రెసువారు ఆర్థిక అసమానతలు నిలుపదలచినట్లూ! గాంధేయ ఆర్థికశాస్త్రవేత్త శ్రీ జె. సి. కుమారప్పనే కమ్యూనిస్టు అని చిత్రించుటకు ప్రయత్నించిన అభివృద్ధినిరోధక కాంగ్రెసువాదులు, బాహాటంగా గోరాగారిని కమ్యూనిస్టు అని ప్రచారం చేశారంటే ఆశ్చర్యమేముంది? 1950-51 లో కమ్యూనిస్టులు అజ్ఞాతవాసంగా ఉంటున్న రోజులలో పోలీసులు నాస్తిక కేంద్రాన్ని, 'సంఘం' కార్యాలయాన్ని రెండుసార్లుసోదాచేశారు. రహస్యానికి తావులేని గోరాగారివద్ద ఏమి దొరుకుతుంది?

1949 నుంచీకూడా గోరాగారు గాంధీజీ తన 'నిర్మాణ కార్యక్రమము' లో 13-వ సూత్రముగా ఆర్థికసమానతగురించి ఏమి వ్రాశారో కాంగ్రెసువారులకు, దేశప్రజలకు కూడా జ్ఞాపకంచేయ నారంభించారు. 1941 లోనే గాంధీజీ 'నిర్మాణ కార్యక్రమం' పుస్తకాన్ని రచించారు. అప్పుడు అందు 13 అంశాలు వ్రాశారు. మత సామరస్యము, అస్పృశ్యతా నిర్మూలన, మద్యపాన నిషేధము, ఖాదీ, ఇతర గ్రామపరిశ్రమలు

గ్రామ పారిశుధ్యము, నవీనవిద్య లేక పునాదివిద్య, వయోజన విద్య, స్త్రీలు, ఆరోగ్యనియమాల శిక్షణ, ప్రాంతీయభాషలు, రాష్ట్రభాష, ఆర్థిక సమానత.

13 వ అంశమగు 'ఆర్థిక సమానత' శీర్షిక క్రింద మొదటి పేరా గాంధీజీ ఇలా వ్రాశారు:- "అహింసాయుత స్వరాజ్యమునకు ఆర్థిక సమానత మూలసూత్రము. ఆర్థిక సమానతకై కృషిచేయుట అనగా యజమానులకు - కూలీలకు మధ్యగల నిరంతర పోరాటాన్ని నిర్మూలించుట. ఒకవైపు దేశముయొక్క ఆర్థికసంపదను గుప్పిట్లో పెట్టుకున్న కొద్దిమంది ధనికులను క్రిందకుదింపి, మరియొకవైపు అర్థాకలితో వస్త్రవిహీనులై యున్న లక్షలాది ప్రజలను పైకి లేవనెత్తుటే ఆర్థిక సమానతయొక్క అర్థము. ఆకలితో అలమటించే ప్రజానీకానికి ధనికులకు మధ్య పెద్ద తేడా ఉన్నంతవరకూ అహింసతో కూడుకున్న ప్రభుత్వము ఏర్పడుట నిస్సందేహముగా అసాధ్యమైన విషయం. ధనికులూ పేదలూ సమాన అధికృతలు అనుభవించు స్వతంత్ర భారతదేశములో ఢిల్లీలోని రాజభవనములకు, వాటిప్రక్కనే ఉన్న పేదల కూలిపోయే గుడిశెలకు మధ్యగల తేడా ఒక్క నిముషమైనను నిలువలేదు. ధనమును, దానివల్లవచ్చు అధికృతలను ఐచ్ఛికంగా వదలివేసి, సామాజిక సౌఖ్యంలో సమభాగులు కాకపోతే, దౌర్జన్యము, రక్తపాతంతో కూడిన విప్లవము ఏదో ఒకరోజున తప్పదు."

ఇది గాంధీజీ 1941 లో వ్రాశారు. గాంధీజీ ఆశించిన స్వతంత్ర భారతదేశం అది. ఐచ్ఛికంగా ధనాన్ని, అధికృతలనూ

వసులుకోమన్నా రాయన. కాని మంత్రులు, గవర్నర్లు, రాష్ట్ర పతి అయినవారు సామ్రాజ్యవాదవిధానాలనుకూడా ఐచ్ఛికంగా వసులుకోలేరు. అహింసాయుత స్వరాజ్యమునకు ఆర్థికసమానత మూలసూత్రము అని కూడా ఆయన చెప్పారు.

(1941 లో వ్రాసిన 13 అంశాలకు అదనంగా-రైతులు, కార్మికులు, ఆదివాసులు, కుష్టురోగుల సేవ, విద్యార్థులు - 5 అంశాలనుచేర్చి మొత్తం 18 అంశాలుగా 1945 లో 'నిర్మాణ కార్యక్రమం' పుస్తకాన్ని ప్రచురించారు.)

భారతదేశం మొత్తంమీద గాంధీజీ నిర్మాణ కార్య క్రమంలోని 13 వ సూత్రమగు అర్థిక సమానతను విరివిగా ప్రచారం చేసింది గోరాగారే. అంతేకాదు, ఆర్థిక సమానత ఆవశ్యకతను నొక్కి-చెబుతూ, మంత్రులు ఐచ్ఛికంగా తమ జీత భత్యాలు, ఆడంబరాలు తగ్గించుకోవాలనీ కోరుతూ ఉద్యమం కొనసాగించుటకుగాను గోరాగారు నెలకొల్పిన సమాజానికి "గాంధీ సంఘం" అనే పేరు పెట్టారు. 1951 మార్చి 3, 4 తేదీ లలో కృష్ణాజిల్లా గుడివాడ పట్టణంలో గోరాగారి అధ్యక్షతను గాంధీ సంఘం మహాసభలు జరిగాయి. ఆంధ్రదేశంలోని పలు ప్రాంతాలనుంచేకాక తమిళనాడునుంచి కూడా ఈ సభలకు ప్రతినిధులు వచ్చారు.

ఈ సభలలో గోరాగారిచ్చిన అధ్యక్షోపన్యాసము కారు చీకటిలో క్రాంతిరేఖవలె నైరాశ్యంతో ఉన్న కార్యకర్తలకు ఒక వెలుగుబాటను, నూతన మార్గాన్ని చూపించి. ఆ ఉపన్యా సంలో గోరాగారు వయోజనవోటు హక్కును రాజ్యాంగంలో

రూపొందించుటద్వారా రాజకీయ సమానత్వం సాధించామనీ, దీనిని ఆధారం చేసుకుని ఆర్థిక సమానత్వం సాధించాలనీ, అందరికీ కూడు-గుడ్డ-వృత్తినిచ్చే ప్రభుత్వ విధానాన్ని ఏర్పరచాలనీ, నియంతృత్వం లేదా వర్గసంఘర్షణద్వారా దీనిని ఏర్పరిస్తే వచ్చే నష్టాలను వివరించి అహింసాయుతంగానే ఏర్పరచాలనీ, శాశ్వతంగా ఆర్థిక సమానత సాధనకు గ్రామరాజ్య విధానం అమలుజరపాలనీ, అయితే ఆ దృష్టితో ప్రభుత్వం పనిచేయాలంటే ప్రజాస్వామ్యంలో శాసనసభ్యులపై వత్తిడి తేవాలనీ సూచించారు. ఆ ఉపన్యాసంలో చివరపేర్కొన్న విషయానికి చెందినభాగాలు ఇలా ఉన్నాయి :-

"ఆర్థిక సమానత్వము, రాజకీయ చైతన్యము, ప్రజాస్వామిక విధానములయొక్క విశిష్టతను మనము గ్రహించినట్లయితే ప్రభుత్వంద్వారా ప్రజాస్వామికవిధానంతో ఆర్థికసమానతను సాధించుటకు మన కార్యక్రమం ఏమిటి ?

ప్రజాస్వామిక మనగా ఐదేళ్ళకొకసారివచ్చు ఎన్నికలకై వేచియుండుటకాదు. ఎన్నికలవలన ప్రతినిధులుగా ఉన్నవ్యక్తులు మారవచ్చు. అంతమాత్రమున ప్రభుత్వవిధానంమారదు. ప్రభుత్వవిధానం మారవలెనంటే శాసనసభ్యులు దీక్షతో కృషిచేయవలెను. మనం ఒకసారి ఎన్నుకుని మరల మన ప్రతినిధులయెడల శ్రద్ధతీసుకొనకపోతే మన ప్రతినిధులు స్వార్థంలోనికి దిగజారిపోవుటకు అవకాశములు హెచ్చుగాఉండును. అందులోనూ, వ్యక్తిగతఆస్తులు, ఆర్థికఅసమానతలుఉన్న ఈరోజులలో మనప్రతినిధులగు శాసనసభ్యులు బాధ్యతారహితులగుటకు వ్యామో

హాములు హెచ్చుగా ఉండును. వారిని ఒకసూటు ఎన్నుకొని మళ్ళాఎన్నికలవరకూ మనం వదిలిపెడితే అది మన దేతప్పు. మన ప్రజాస్వామిక హక్కులను మనం జారవిడిచినవారం అగుదుము. అట్లుకాక, మనం ప్రజాస్వామికమును సక్రమంగా అమలుజరుపు కోవలెనంటే మనం ఎన్నికలవరకూ ఆగనవసరంలేదు. మనకు ఆర్థిక సమానత్వము కావలెనను ప్రణాళికను తయారుచేసి ప్రతి నియోజకవర్గములోను బహిరంగ సమావేశములుజరిపి, ఆ సభలకు ఆ యా శాసనసభ్యులను ఆహ్వానించి మన అవుసరములను వారికితెలియజెప్పి వాటికి తగు శాసనములు చేయమని మనం వారిని కోరవలెను. ఇది మన కార్యక్రమం.

మనం ఎన్నికలవరకు ఆగనక్కరలేదు. ఎన్నికలు ఎప్పుడు జరిగినాసరే, అందులో ఎవరు ఎన్నుకోబడినాసరే, ఎప్పటికప్పుడు మన ప్రతినిధిగా శాసనసభలో ఉన్నవారు నెరవేర్చవలసిన ప్రణాళికమాత్రం ఇది. ఏ శాసనసభ్యుడైనా ప్రజలను నిర్లక్ష్యం చేయలేడు. అందరు శాసనసభ్యులు అందరి ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యం వహించి ఉన్నారు. మంత్రులుకూడా మన ప్రతినిధులే. మన సమిష్టి కోర్కెలను వారు మన్నించి తీరవలెను. మనకు ఏకపక్షము వచ్చినను ధనికులు, పేదలు అంటూ మనలో మనం తగాయిదాలు పడినా, ఈ కులము – ఆ కులము, ఈ వృత్తి – ఆ వృత్తి అంటూ పోటీలుపడినా ఏమీ కార్యములేదు. లంచ గొండులు – పక్షపాతులు అంటూ ఉద్యోగస్తులను నిందించినా కార్యంలేదు. ధనికులు, పేదలు, ఉద్యోగస్తులు – అందరియొక్క ప్రవర్తనాపద్ధతి నిర్ణయించేది ప్రభుత్వ విధానం. ఆ ప్రభుత్వ విధానాన్ని తీర్చి దిద్దేది శాసనసభ్యులు. ఆ శాసనసభ్యులకు

ప్రణాళికలిచ్చి అమలు జరిపించుకునే హక్కు మనకుంది. అందుచేత మనం శాసనసభ్యులమీద వత్తిడి తెస్తే లంచగొండితనం, బ్లాక్ మార్కెట్, ఆహారకొరత—అన్ని సమస్యలూ ఒక్కసారి తీరిపోతాయి. మనకు ఏసమస్యవచ్చినా శాసనసభ్యులపై వత్తిడి తేవలసిందే. అసలు కీలకం అంతా అక్కడ ఉంది.

"ఇంతవరకూ శాసనసభ్యులను ముట్టుకోకుండా మనలో మనం తగాయిదాలు పెట్టుకున్నాం కనుక శాసనసభ్యులు, మంత్రులు విలాసాలవైపు పోతున్నారు. ముఠాదాదకీయాలను ప్రవేశపెట్టి పదవులకై పోటీ పడుతున్నారు. మన వత్తిడి వారిమీదలేదు కనుక ఆ పదవులు బాధ్యతలేని అధికారాలుగా పరిణమిస్తున్నాయి. పరిపాలన సక్రమంగా జరగక చాలా అవకతవకలు దేశంలో ఏర్పడుతున్నాయి. వీటిని సరిదిద్దాలంటే శాసనసభ్యులమీద వత్తిడి ఒక్కటే సరియైన మార్గము. అది మన కర్తవ్యము. మన హక్కు."

"గాంధీసంఘం" మహాసభలుచేసిన తీర్మానాలలో ఒకటి ప్రజాప్రతినిధులందరూ (మంత్రులతోసహా) తమ జీతభత్యాలు సామాన్యుని సగటుఆదాయంతో సరిపోయేటట్లు తగ్గించుకుని, వారురైలులో మూడవతరగతిలోనే ప్రయాణంచేయాలనీకోరింది. ఈ త్యాగం ప్రభుత్వవిధానంలో ప్రజాప్రతినిధులు ప్రవేశపెట్టబోవు మార్పులకు సూచన కాగలదు.

తమిళనాడులోను, మహారాష్ట్రలోనూ, ఉత్తరప్రదేశ్ లోనూ గాంధీసంఘం శాఖలు ఏర్పడ్డాయి. ఆర్థికసమానత్వమునకై ప్రభుత్వము కృషిచేయుననుటకు సూచనగా మంత్రులు,

శాసనసభ్యులు జీతభత్యములు తగ్గించుకోవాలనీ, మూడవతరగతి లోనే ప్రయాణంచేయాలనీ విరివిగా ప్రచారంసాగింది.

ఇంతలో 1952లో మొదటి జనరల్ ఎన్నికలువచ్చాయి. "శాసనసభ్యులు త్యాగం చెయ్యాలని మీరంటున్నారుగాని, మీరే ఎన్నికైతే అలా చేయగలరా?" అని ప్రజలు అడగడం సహజం. అందుచేత విజయవాడ పార్లమెంటరీ నియోజకవర్గం నుంచి గోరాగారు గాంధీసంఘం ఆశయాదర్శాలతో పార్లమెంటుకు పోటీచేశారు. అలాగే సూర్యాపేట అసెంబ్లీనియోజకవర్గం నుంచి హైదరాబాదు అసెంబ్లీకి శ్రీ రెడ్డి పెదవెంకటరెడ్డి (రెవె) గారు పోటీ చేశారు. వీరు ఎన్నికల ప్రచారవిధానాలలో విప్లవం తీసుకువచ్చారు. ప్రజాప్రతినిధిగాఎన్నికగుటకు ఎక్కువడబ్బుఖర్చు పెడితే, అతను ఎన్నికైతే ప్రజాప్రతినిధిగావచ్చే అధికారాలను దుర్వినియోగంచేసి తానుఖర్చుచేసినధనం సంపాదించుకోనుటకు ప్రయత్నంచేస్తాడు. అందుచేత ఎన్నికలలో అభ్యర్థులచే డబ్బు ఖర్చుపెట్టనివ్వరాదు అని గోరాగారన్నారు. ఒక డప్పు తీసుకుని కొందరు కార్యకర్తలతో గోరాగారు నియోజకవర్గంలో కాలి నడకను పర్యటించారు. దానివల్ల కొన్నిగ్రామాలుమాత్రమే వెళ్ళగలిగారు. ప్రతీచోటా ప్రజాస్వామ్యంలో వోటరు కర్తవ్యాన్నీ, బాధ్యతనీ వివరించి చెప్పేవారు. ఎవరునెగ్గినా వారిపై ప్రజలు అదుపుపెట్టాలన్నారు. ఎన్నికలసభలలో అభ్యర్థులను ప్రశ్నలువేసి సమాధానాలు పొందాలన్నారు. తన సభలలో గోరాగారు సభికులను ప్రశ్నలువేయమని, సమాధానాలు చెప్పేవారు. ప్రతీసభలోనూ తన ఎన్నికల ఖర్చులకుగాను అణా-బేడ పావలా-అర్థ రూపాయి ఇలా ప్రజలనుంచి విరాళాలు వసూలు

చేసేవారు. తమ ప్రచారాన్ని అతి నిరాడంబరంగా ఆదర్శ వంతంగా చేయుటేకాక కామన్ ప్లాట్‌ఫారంలు కూడా ఏర్పరి చారు. అంటే అభ్యర్థులందరూ ఒకే వేదికమీదనుంచి తమ తమ ప్రణాళికలను, విషయాలను ప్రజలకు తెలియజెప్పడం. ప్రజల ప్రశ్నలకు అభ్యర్థులు జవాబులు చెప్పాలి. ఇలాంటి సమిష్టి వేదికలు మంగళగిరి, జగ్గయ్యపేట, సూర్యాపేటల్లో ఏర్పరిచారు.

గోరాగారుగాని, వెంకటరెడ్డిగారుగాని నెగ్గలేదు. ఎనిమిది మంది అభ్యర్థులలో గోరాగారు ఐదవవానిగా వోట్లు సంపా దించారు. అయితే గోరాగారు ప్రజాస్వామ్యంలో ఎన్నికలలో అభ్యర్థులు ఆదర్శయుతంగా ఎలా ఉండాలి అనేది నిరూపించి చూపారు. ఈ విధంగా వందలకొద్దీ కార్యకర్తలు "ఏమైనా, ఎలాగైనా నెగ్గాలి" అనే వ్యామోహం లేకుండా ఎన్నికలలో పాల్గొంటే ప్రజలదృష్టి మార్చగలరు. గోరాగారు డప్పు వేసు కుని ఎన్నికల ప్రచారానికి వెళ్ళడం గురించి నేటికికూడా గ్రామాల్లో చెప్పుకుంటారు. ఎన్నికల్లో ఆదర్శయుతంగా కార్య కర్తలు పాల్గొని ప్రస్తుత విధానాన్ని మార్చకపోతే సంఘ వ్యతిరేకశక్తులే రాజ్యం చేస్తాయి. ఇది నేడు నగ్నంగా కనబడు తోంది. 1952 లో జరిగిన తొలి సాధారణ ఎన్నికలలోనే ఈ విషయాన్ని గుర్తించి గోరాగారు తగు మార్గాన్ని చూపారు.

గుడివాడలో గాంధీసంఘం మహాసభలు జరిగిన తర్వాత 1952 మే 30, 31 తేదీలలో పటమట నాస్తిక కేంద్రంలో రెండవ గాంధీసంఘం మహాసభలు జరిగాయి. ఈ 14 మాసాల

లోనూ దేశమంతటా గాంధీ సంఘం ఆశయాలు, కార్య క్రమాలు ప్రచారమై యుండుటచేత ఈమూడు సభలకు ఆంధ్ర దేశంనుండేకాక తమిళనాడు, కేరళ, మహారాష్ట్ర, మధ్యప్రదేశ్, గుజరాత్, ఉత్తరప్రదేశ్, బెంగాలుప్రాంతాలనుండికూడా ప్రతి నిధులు వచ్చారు. సుమారు 300 మంది ప్రతినిధులువచ్చిన ఈ సభలకు శ్రీ జె. సి. కుమారప్ప అధ్యక్షత వహించారు. వచ్చిన వారిలో శ్రీయుతులుజి.రామచంద్రన్, టి.సెల్వరాజ్, మత్తయ్య, ప్రొఫెసర్ టి.కె. బంగ్, హెచ్.డి. కతానే, ప్రొఫెసర్ హాథే కర్, సదాశివగద్రే, వసంతనార్గోల్కర్, భవానీప్రసాద్ ఛటర్జీ, బాబ్ లిట్విల్లర్, శ్రీమతి జేకీ కృపలానీ, శ్రీయుతులు అయ్యా దేవర కాళేశ్వరరావు, చెరుకువాడ వెంకట నరసింహం, వావి లాల గోపాలకృష్ణయ్య, కోదాటి నారాయణరావు మొదలైన వారు ఉన్నారు. గోరాగారు సభా కార్యక్రమాలను నిర్వ హించేరు.

ఈ సభలలో దేశం ఆహారవిషయంలో స్వయంపోషకం కావాలంటే భూ పునర్విభజన జరగాలనీ, పెద్ద భూస్వాముల నుంచి భూములు తీసుకునేటప్పుడు నష్టపరిహారం ఇవ్వరాదనీ, 1953 మార్చి అంతంలోగా ఇది జరగకపోతే ప్రభుత్వముపైనా భూస్వాములపైనా అహింసాయుతమైన వత్తిడి తీసుకుని రావా లని నిర్మాణకార్యకర్తలకు, సర్వోదయ సమాజానికీ విజ్ఞప్తి చేశారు. మరో తీర్మానంలో దేశంలో అన్నిరంగాలలోనూ కనిష్ట ఆదాయం రు. 100 లు గాను, గరిష్ట ఆదాయం అంతకు పదింతలుగానూ నిర్ణయించి ఆర్థిక అసమానతలు తగ్గించాలని కోరారు. 1953 మార్చి నెలాఖరుకు ఈ విషయమై ఏమీ

జరగకపోతే సత్యాగ్రహం ప్రారంభించాలని నిర్ణయించారు. మూడవ తీర్మానంలో స్వదేశీని ప్రోత్సహించకపోతే దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో తీవ్రపరిణామాలు తప్పవని ప్రభుత్వాన్ని హెచ్చరించారు. గాంధీసంఘం అనే పేరుకంటే ఆర్థిక సమతాఉద్యమం పేరు ఉచితంగా ఉండగలదని నిశ్చయించి అఖిలభారతస్థాయిలో కుమారప్ప అధ్యక్షులుగా, గోరా కార్యదర్శిగా ఆర్థిక సమతా మండలి నిర్మాణం జరిగింది.

1948 నుంచీ ప్రతీసంవత్సరం సర్వోదయసమాజ సభలకు గోరాగారు హాజరవుతున్నారు. 1951 ఏప్రెల్‌లో హైద్రాబాదు వద్ద శివరాంపల్లిలో జరిగిన సర్వోదయసమాజ సభల అనంతరం వినోబా తెలంగాణా పర్యటిస్తుండగా ఏప్రెల్ 18న పోచంపల్లిలో భూదానఉద్యమం ఆరంభమైంది. 1952వరకూ వినోబా ఒక్కరే దానిని సాగించారు. 1952 లో కాశీవద్ద సేవాపురిలో జరిగిన సర్వోదయసమాజ సభలలో దేశంలోని నిర్మాణ కార్యకర్తలకు ప్రతినిధిసంస్థఅయిన సర్వసేవాసంఘం భూదాన కార్యక్రమాన్ని చేపట్టి, అన్ని రాష్ట్రాలలో శాఖలుఏర్పరచి, వాటిద్వారా ఈ కార్యక్రమాన్ని కొనసాగించుటకు నిశ్చయమైంది. ఆంధ్రలో ఈ బాధ్యతను తీసుకోవలసినదిగా గోరాగారిని కోరారు. కాని గోరాగారు భూదాన కార్యక్రమంలో అప్పటికింకా సత్యాగ్రహాన్ని అంగీకరించకపోవుటచేతా, కేవలం దానదృష్టినే ప్రబోధించుటచేతా తానీ కార్యక్రమాన్ని చేపట్టజాలనని చెప్పారు. అయితే ఆంధ్రకు యోగ్యులైన వ్యక్తినిచూచి బాధ్యత అప్పగించేవరకూ తాను తాత్కాలిక కన్వీనరుగా ఉండగలనన్నారు. సేవాపురిసభలనుంచి తిరిగివచ్చి ఆంధ్రలోని నిర్మాణకార్యకర్తలను

సంప్రదించి శ్రీ ఎర్నేని సుబ్రహ్మణ్యంగారిని ఆంధ్రలో భూదాన కన్వీనరుగా ఉండమని కోరారు. ఆయన అంగీకరించుటతో మే 30, 31 పటమటలో జరిగిన సభల సందర్భంలోనే సర్వసేవాసంఘం కార్యదర్శి శ్రీ శంకరరావు దేవ్‌ని ఆహ్వానించి, వారిసమక్షంలో తాను తాత్కాలికంగా తీసుకున్న బాధ్యతను గోరాగారు శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంగారికి అప్పగించారు.

1952 మేలో జరిగిన సభల అనంతరం గోరాగారు అవిభాజ్య మద్రాసురాష్ట్రంలోని మంత్రులను, శాసనసభ్యులను కలుసుకుని ప్రజాప్రతినిధులు త్యాగం చేయవలసిన అవసరాన్ని వివరించారు. ఇలా ఒకప్రక్క ప్రజాప్రతినిధులను కలుసుకొని వివరించుటతోనూ, మరొకప్రక్క ఈ విషయాలపై ప్రజలలో తీవ్రంగా ప్రచారం చేయుటతోనూ ఆ సంవత్సరం గడచింది. అప్పుడు ఆంధ్రనుంచి మద్రాసు శాసనసభలో సభ్యులుగాఉన్న శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య, శ్రీ యం. వి. సుబ్బారెడ్డిగార్లు గోరాగారితో ఏకీభవించి తామలా చేయగలమని చెప్పారు.

1953 మే 23, 24, 25 తేదీలలో తిరిగి పటమటలోనే ఆర్థిక సమతా ఉద్యమ మహాసభలు జరిగాయి. అందు ప్రజా ప్రతినిధులు, ముఖ్యంగా మంత్రులపై ప్రజా వత్తిడి కార్యక్రమం ఆగస్టు 9 నుంచీ ప్రారంభించాలని నిర్ణయించారు. మంత్రులు తమ జీతభత్యాలు తగ్గించుకోనాలనీ, రైలులో మూడవతరగతిలో ప్రయాణం చేయాలనీ ఎక్కడికక్కడ ప్రజలు డిమాండుచేయాలనీ, విజయవాడరైల్వేస్టేషనునుంచి మంత్రులు ప్రయాణించేటప్పుడు వారు మూడవ తరగతిలో ప్రయాణం

చేయాలని కోరుతూ, మొదటితరగతిలో వారు ప్రయాణంచేసే కంపార్టుమెంటును పికెట్ చేయాలనీ నిర్ణయించారు. ఈ సభలకు శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య, యం. వి. సుబ్బారెడ్డిగార్లు హాజరై శాసన సభ్యులుగా తాము మూడవ తరగతిలోనే ప్రయాణంచేసి మూడవతరగతి ప్రయాణపు ఖర్చులే తీసుకుంటాము అని ప్రతిజ్ఞ తీసుకున్నారు. తర్వాత వారు అలాగే చేశారు.

ఆగష్టు 9 న రాష్ట్రంలో ఆర్థికసమతా ఉద్యమకార్యకర్తలు అభిమానులు ఉన్నచోట్ల సభలుజరిగాయి. మంత్రులపై ప్రజావత్తిడి అనే కార్యక్రమాన్ని విశదీకరించారు. విజయవాడలో నాటినుంచి రోజూ "అందరికీ కూటికి హామీ" అని వ్రాయబడిన బానరు, వివిధ రాజకీయపార్టీల జండాలను ఒక కట్టగా కట్టి జండాల కట్టను తీసుకుని గోరా గారి నాయకత్వంలో కార్యకర్తలు ఊరేగింపు జరుపుతూ రోడ్లు మూలల్లో ఎక్కడికక్కడ సభలు జరిపారు. వాటిలో ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రజలు తమ ప్రతినిధులపై అజమాయిషీ చేయవలసిన అవసరాన్ని వివరించేవారు. ప్రజ లందరకూ కూడు గుడ్డ నిచ్చే వృత్తిని కల్పించవలసిన బాధ్యతగల మంత్రులు, అసలు విషయాన్ని వదిలి, అధికజీతభత్యాలు, ఆడంబరాలలో విలాసమయ జీవితాన్ని గడుపుతూ తమ పార్టీ, ముఠా ప్రయోజనాలకుగాను అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేయుటను విమర్శించేవారు. రాజకీయపార్టీలన్నిటి ఆశయమూ అందరికీ కూడూ - గుడ్డా కల్పించుటే అయినప్పుడు ప్రజాప్రతినిధులు అందరూకలసి కృషిచేయకుండా పార్టీలుగా చీలిపోయి ఎవరికివారు అధికారానికై పోటీపడుట తప్పుఅనీ, అందరూకలిసి కృషిచేయాలని తెలుపుటకు

అన్ని జండాలకట్టు ఒక చిహ్నం. ఇదంతా అందరికీ కొత్తగా ఉండేది. పార్టీ రాజకీయాలనే రాజకీయాలనుకునేవారికి పార్టీ రాజకీయాలు ప్రజాస్వామ్యంలో తగవని గోరాగారు అంటే ఆశ్చర్యమేమరి. అందులోనూ అన్ని జంటాలుకట్టుగాకట్టి, ఆయా జండాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించేవారినికూడా కలిసికట్టుగా కృషిచేయుమని కోరుతున్నారు. గోరాగారు తమదళంతో ఈ విధంగా ఒక నెలరోజులు విజయవాడలోని ప్రతీపేటాతిరిగి మూల మూలల్లో కూడా ఉపన్యాసాలిచ్చారు. ఎన్నికలలో డప్పువేసుకునితిరిగినట్లే, జండాలకట్టపుచ్చుకుని ప్రచారంచేయుట ప్రజలలో తీవ్రమైన ఆసక్తినీ, సంచలనాన్నీ కలిగించింది.

ఇంతలో 1953 అక్టోబరు 1 న అవిభాజ్య మద్రాసు రాష్ట్రంనుండి విడిపోయి ప్రత్యేకఆంధ్రరాష్ట్రం కర్నూలు రాజధానిగా ఏర్పడింది. ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణ ఆర్థికసమతా ఉద్యమాభివృద్ధికి దోహదంచేసింది. ఎందుకంటే మంత్రులూ, గవర్నర్లూ తరచు విజయవాడ మీదుగానే వస్తూ పోతూ ఉండాలిగదా.

1953 నవంబరు 5 న ఆంధ్రరాష్ట్రం తొలిగవర్నరు తొలిగా విజయవాడ రానున్నారని తెలియగానే గోరాగారు గవర్నరుకు ఒక ఉత్తరంవ్రాస్తూ విజయవాడలో పేదలపేటలు కూడా దర్శించమని కోరారు. కాని దానికి గవర్నరు జవాబు కూడా యివ్వలేదు. గవర్నరు రాకఅంటే ఎంత పటాటోపం ఉంటుందో అందరూ ఎరిగినదే. రోడ్లమీదజనాన్ని కూడా నడవనివ్వరు. స్వతంత్ర భారతదేశంలో ఒకప్రక్క ప్రజలు కూడు - గుడ్డలేక అలమటిస్తుంటే ఈ ఆడంబరాలు, ఆర్భాటాలు, వీటిపై

ప్రజాధనం దుర్వినియోగం సహించరానిదని, గోరాగారు తమ సహచరులతో గవర్నరు ప్రవర్తనకు అసమ్మతిగా నల్లజండాల ప్రదర్శనం జరుపప్రయత్నించారు. వీరందరూ అరెస్టుచేయబడి గవర్నరు విజయవాడ వదిలినతర్వాత విడుదల చేయబడ్డారు. మరల గవర్నరు 9-12-53 న విజయవాడ వచ్చారు. అప్పుడు కూడా గోరాగారు పేదలపేటలు చూడవలసినదిగా కోరుతూ ముందుగానే గవర్నరుకు ఉత్తరం వ్రాశారు. కాని గవర్నరు ఏమీ పట్టించుకోలేదు. బార్ అసోసియేషన్సు, వర్తకసంఘాలు, మునిసిపల్ కౌన్సిళ్ళు, రోటరీక్లబ్బులు, ధనికులు ఇచ్చే విందులకు హాజరయ్యే గవర్నరు కేవలం ధనికులకోసమేనా? ప్రభుత్వం అందరికీ చెందినప్పుడు గవర్నరుకూడా అందరికీ చెందవద్దా? కాని కేవలం ధనికుల విందులు కుడుస్తూ పేదలపేటలు చూడ నిరాకరించే గవర్నరు పోకడ బ్రిటీషు సామ్రాజ్యవాద గవర్నరు పోకడకంటే ఏమి భిన్నంగా ఉంది? స్వాతంత్ర్యంవచ్చి అప్పటికి ఆరు సంవత్సరాలు దాటినప్పటికీ స్వయంగా పేదల గుడిసెల వద్దకు వెళ్ళి తానై వారిని కలుసుకోవలసిన గవర్నరు ఇతరులు సూచించి కోరినా నిరాకరిస్తున్నాడంటే ఎంత సిగ్గుచేటు? అందుకే గోరాగారు, వారి సహచరులు మళ్ళా నల్లజండాలతో గవర్నరు మకాంచేసినచోటుకు వెళ్ళారు. పోలీసులు అడ్డగించగా రోడ్డుమీదనే బైఠాయించారు. పోలీసులు గోరాగారు, సరస్వతి గారితో సహా కార్యకర్తలసందర్నీ రోడ్డుమీదనుంచి రెండు ఫర్లాంగులదూరం కాళ్లూ-చేతులు పుచ్చుకుని బరబర ఈడ్చేశారు. సరస్వతిగార్ని అద్దెకు తెచ్చిన ఆడకూలీలచే ఈడ్పించారు. ఈ దృశ్యాన్ని వందలాది జనం చూచారు. తమ కళ్ళను తాము

నమ్మలేకపోయారు. శరీరం గగుర్పొడిచింది వారికి. గవర్నరు కారు రాగా ఆ జనం త్రోసుకుని మీదపడ్డారు. 'పేదలపేటలు చూడని గవర్నరు వెనక్కిపో.' 'పోలీసులను అడ్డంపెట్టుకునే గవర్నరు పిరికిపంద' అంటూ నినాదాలు చేశారు. అతికష్టం మీద పోలీసులు వారిని వెనక్కు నెట్టారు. "పోనీ పేదలపేటలు చూచుటకు ఇష్టంలేకపోతే కనీసం, మీకొరకు రోడ్డు కిరు ప్రక్కలా నించుని అహర్నిశలు అవస్థపడే పోలీసువారి లైన్సు అయినా దర్శించి వారి కష్టసుఖాలు విచారించ" మని గోరా గారు బహిరంగ ప్రకటన చేశారు. అందుకు కూడా గవర్నరు అంగీకరించలేదు. స్వతంత్ర భారతదేశంలో పదవిలోనున్న వారి అహంకారం !

గవర్నరు పేదలపేటలుకూడా చూచి ఈ ప్రభుత్వంవారి కొరకుకూడా ఉందనే భావం పేదలకుకలుగజేయాలని సూచించి నప్పుడు, మొదట్లో ఎందరో 'గవర్నరేమిటి ? పేదలపేటలు చూడడమేమిటి?' అని ఆశ్చర్యాన్ని కనబర్చారు. కాని గవర్నరు విజయవాడవచ్చిన రెండుసార్లూ గోరాగారు ఈసూచనచేయడం గవర్నరు నిరాకరించడం, పోలీసులు అమానుషంగా రోడ్డుమీద స్త్రీ కార్యకర్తలను సహితం ఈడ్చడం ఇవంతా ప్రజలను ఆలో చింపజేసింది. ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రభుత్వం అందరికీచెందినప్పుడు గవర్నరు పేదలపేటలకు ఎందుకు వెళ్ళిచూడడు ? కార్యకర్తలు కోరినదానిలో తప్పు ఏముంది ? అని ప్రజలు ప్రశ్నించసాగారు. అందుకే మూడవసారి 1954 జనవరి 17 న గవర్నరు విజయ వాడ వచ్చినప్పుడు గోరాగారి వెనుక వేలాది జనం బలం ఏర్ప డింది. అప్పుడు గవర్నరు అంగీకరించి జనవరి 20వ తేదీన పేదల

పేటలకువెళ్ళి చూచారు. తర్వాత చాలా పట్టణాలలో గవర్నరు పేదలపేటలుదర్శించి వారి స్థితిగతులు తెలుసుకున్నారు. అయితే బలానికేగాని లొంగని మన స్వత్వం మన పాలకులలో ఎలా ఉచితానుచిత జ్ఞానాన్నికూడా చంపివేసిందో తెలుపుటకు ఇది ఒక ఉదాహరణ.

గవర్నరుకంటే మన మంత్రులు ఏమీ తక్కువ స్థితిలో లేరు. మంత్రులు విజయవాడ వచ్చినప్పుడల్లా గోరాగారు వారి సహచరులు స్టేషనుకువెళ్ళేవారు. కాని తరచు వీరిని ప్లాట్‌ఫారం మీదివరకూ వెళ్ళనివ్వకుండానే పోలీసులు అడ్డివేసేవారు. అయినా ప్లాట్‌ఫారంమీద ఉద్యమఅభిమనులు, కొందరు ప్రజలు మంత్రికంపార్టుమెంటుకు ఎదురుగానిలుచుని మంత్రులు మూడవ తరగతిలో ప్రయాణం చెయ్యాలనీ, పోలీసులను అడ్డంపెట్టుకుని మొదటితరగతిలో ప్రయాణంచేయుట పిరికితనమనీ నినాదాలిచ్చేవారు. కార్యకర్తలను ప్లాట్‌ఫారంమీదికి రానివ్వకుండా పోలీసులు వారిని ఎక్కడో దూరంగా ఆపినాకూడా, ఒక మంత్రికి తిన్నగా ప్లాట్‌ఫారంమీదకువచ్చి మొదటితరగతిలో ఎక్కే ధైర్యం లేకపోయింది. అందుచేత ఆయన వెనుకనుంచి పట్టాలు దాటివచ్చి ప్లాట్‌ఫారంమీదకురాకుండానే వెనకనుంచిఎక్కారు. ఒకసారి ముగ్గురు మంత్రులు ఒకేరోజున ఒకేరైలులో వెళ్లారు. అప్పుడు కార్యకర్తలను దూరంగా ఆపకుండా ప్లాట్‌ఫారం మీదకు రానిచ్చారు. దానితో ఎంతపోలీసుబలాన్ని పెట్టుకున్నా మంత్రులు మొదటితరగతిలో ఎక్కడం దాదాపు అసంభవం కాగా కార్యకర్తలను రైల్వే పోలీసుస్టేషన్‌లో నిర్బంధించారు. అప్పుడే లవణంగార్ని ఒకచిన్న టీ దుకాణంలో నిర్బంధించిపెట్టి

పోలీసులు బూటుకాళ్ళతో తొక్కారు. దానిఫలితంగా లవణం గారికి కాళ్ళనరాలు పట్లుతప్పి నెలరోజులు మంచంమీద ఉండ వలసి వచ్చింది. ఈ విధంగా స్వయంగా త్యాగంచేసి ప్రజలకు ఆదర్శప్రాయంగా ఉండవలసిన మంత్రులు, ఇతరులు త్యాగం చేయుమనికోరగా వారిని నిర్బంధించి, పోలీసులను అడ్డంపెట్టుకుని ఆడంబర జీవితవిధానంలో. ప్రజలకుదూరంగా తాము ఉండటం ఏమినీతి ?

యథారాజా తథాప్రజా అన్నట్లే నేడు యథామంత్రీ తథాప్రజా అయింది. అందుచేత మంత్రుల ఆడంబరాలదృష్టిని తమ ఆచరణలో పోషించుచుండుటచేతనే ప్రజలలోకూడా ఆడం బరాలదృష్టి అధికమైపోయింది. సంపాదన తక్కువ ఆడంబరం ఎక్కువ అయేసరికి లంచగొండితనం, అవినీతి దేశంలో పెరిగి పోయింది. మరొకప్రక్క తన ముఠావారని, తమ పార్టీవారని అవినీతిపరులకు రక్షణకల్పించుటచే ఆశ్రిత పక్షపాతంవల్లకూడా దేశంలో అవినీతి పెరిగిపోతోంది. అందుకే దేశంలో ఏమార్పు కావాలన్నా ముందుగా మంత్రుల ప్రవర్తనలో మార్పు రావా లని గోరాగారంటున్నారు.

ఒకప్రక్కన పోరాటరూపం ఇలా కొనసాగుతూఉండగా మరొకప్రక్క శాసన సభారంగంలోకూడా ఆర్థిక సమతా ఉద్య మం ఘనవిజయం సాధించింది. శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య, శ్రీ యం. వి. సుబ్బారెడ్డిగార్లు తాము త్యాగంతో ప్రారంభిం చారు కనుక ఆ నైతికబలంతో మంత్రుల జీతభత్యాలబిల్లు చర్చకు వచ్చినప్పుడు మంత్రుల జీతాలను వెయ్యిరూపాయల నుండి 500 రూపాయలకు తగ్గించాలని ఒక సవరణ ప్రతిపాదిం

చారు. 1953 డిసెంబరు 1 న అసెంబ్లీలో వోటు తీసుకొనబడగా ఈ సవరణ నెగ్గింది. ప్రతిపక్షాలన్నీ ఐక్యంగా ఈ సవరణను బల పర్చాయి. ఈ సమయంలో ప్రదర్శింపబడిన ఐక్యతప్రశంసార్హం.

తమజీతాలను తగ్గించేసవరణ నెగ్గింపనేసరికి మంత్రులకు గంగవెర్రులెత్తాయి. దానిని హుందాగా స్వీకరించుటకుబదులు గవర్నరుచేత ఆమోదమివ్వనివ్వకుండాచేసి పునఃపరిశీలనకుగానుతిరిగి అసెంబ్లీకి వచ్చేట్లుచేశారు. తిరిగి ఆ బిల్లును పునఃపరిశీలన చేయ మని అసెంబ్లీనికోరుతూ అప్పటి ఆర్థికమంత్రి "500 రూపాయల జీతంతో మంత్రి తన హోదాకుతగిన ప్రతిష్టతో జీవితం గడపడం అసాధ్యం" అన్నారు. అంటే మన మంత్రులు హోదాను, ప్రతి ష్టను ధనంతో కొలుస్తున్నారు. అందుకే నీతి, నిజాయితీలకు వారు ప్రాముఖ్యత ఇవ్వనికారణంగా దేశంలోకూడా నీతి, నిజా యితీలకు ప్రాధాన్యతతగ్గి ప్రతిష్టపేర ధనసంపాదనకుపోటీ పెరిగింది. మంత్రులు రెండవసారి అసెంబ్లీలో మంత్రుల వేతనాల అసలు తీర్మానాన్ని, అంటే సవరణ లేకుండా, నెగ్గించుకుని తమజీతాలు వెయ్యిరూపాయలు అలాగేఉంచుకున్నారు. అసెంబ్లీలో జీతాల తగ్గింపుసవరణ అమోదింపబడిన మరుక్షణంనుంచే ఆ సవరణను వమ్ముచేయుటకు మంత్రులు కృషిచేశారు. మరేబిల్లు విషయం లోనూ మంత్రులు ఇంతశ్రద్ధ తీసుకొనలేదు. దీనిబట్టి మంత్రులు తమజీతభత్యాలకు, పదవితోవచ్చే అవకాశాలకొరకే శ్రద్ధవహి స్తున్నారుగాని ప్రజల ఆర్థికసమస్యల పరిష్కారానికి తగుశ్రద్ధ చూపుటలేదని స్పష్టంఅగుచున్నది.

ఈ సందర్భంలోనే మరొక విషయం చెప్పవలసిఉంది. శాసనసభ్యులు తాము ఏ త్యాగాన్నీ ప్రదర్శించుటకుముందుకు

రా లేదు. శాసనసభ్యులకు మూడవతరగతి ప్రయాణపుఖర్చులే ఇవ్వాలని శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు సవరణ ప్రవేశ పెట్టగా వావిలాల, సుబ్బారెడ్డిగారు మినహా మరెవరూ అనుకూలంగా ఓటు చేయలేదు. దీనిబట్టి ప్రతిపక్షాల శాసనసభ్యులు మంత్రుల జీతాలు తగ్గించుటలో చూపిన శ్రద్ధ తమ విషయంలో త్యాగానికి చూపలేదు. అందుకే మంత్రులు తిరిగి తమ జీతాలు ఎప్పటిరీతి చేసుకున్నప్పుడు వావిలాల, సుబ్బారెడ్డిగార్లకు మినహా మరెవరికీ దానిని విమర్శించే హక్కు నైతికంగా లేకపోయింది. ఆ దేరోజులలో కర్నూలుజిల్లా కరివెనలో ఈనాంభూముల సాగుదార్ల హక్కులకై పి. యస్. పి. వారు సత్యాగ్రహం ప్రారంభించారు. అందువారు అందరి సహకారాన్ని అర్థించారు. గోరాగారు ఆ సత్యాగ్రహాన్ని పూర్తిగా బలపరచడమేకాక సరస్వతిగారు ఆ సత్యాగ్రహంలో స్త్రీల జట్టుకు నాయకత్వం వహించి జైలుశిక్ష అనుభవించారు.

ఇలా ఉద్యమం ముందుకు సాగుతూఉండగా 1954 నాటికి శ్రీయుతులు సి. వి. కె. రావు, కొరపాటి పట్టాభిరామయ్యగార్లు కూడా శాసనసభ్యులుగా త్యాగంతో మూడవతరగతి ప్రయాణపు ఖర్చులనే తీసుకొనుటకు నిర్ణయించి ఆదర్శంగా ముందుకు వచ్చారు. దీనితో ఉద్యమాన్ని ఇంకా విస్తృతం చేయుటకు అందరూ సంయుక్తంగా పూనుకుని కాకినాడలో 1954 ఆగష్టు 21, 22 తేదీలలో ఐక్య ప్రజాఉద్యమ మహాసభలు జరిపారు. ఈ సభలకు గోరాగారు అధ్యక్షత వహించారు. ఈ ఐక్య ప్రజా ఉద్యమవేదిక వివిధ రాజకీయభావాలు కలిగినవారు కూడా కార్యక్రమాలలో ఐక్యంగా కలసి కృషిచేయుటకు చక్కని

వాతావరణాన్ని నిర్మించింది. 1955 లో ఆంధ్ర అసెంబ్లీ రద్దు కాగా జరిగిన మధ్యాంతరపు ఎన్నికలలో నిరాడంబరత ధ్యేయంగా కొందరు కార్యకర్తలు పోటీచేశారు. వారందరి తరఫునా గోరాగారు ప్రచారం చేశారు.

1952 లో అఖిలభారత స్థాయిలో ఏర్పడిన ఆర్థికసమతా మండలి శ్రీ కుమారప్పకు పక్షవాతం రావడంవల్లనూ, కొంత మంది ముఖ్యులు భూదానఉద్యమాన్ని తమ తమ రాష్ట్రాలలో నిర్మాణం చేయుటయందు నిమగ్నులగుటచేతనూ హెచ్చుగా ముందుకు సాగలేదు. గోరాగారు ప్రతీసంవత్సరం సర్వోదయ సమ్మేళనానికి హాజరవుతూ రాజకీయ దృక్పథం గురించి దాని ననుసరించి తాము తీసుకున్న కార్యక్రమాల గురించీ వివరిస్తూ ఉండేవారు. 1953–55 మధ్య వినోబా తన భూదానపర్యటనలో బీహారు రాష్ట్రంలో ఉన్నప్పుడు ఆ ఉద్యమంలో జయప్రకాశ్ నారాయణ్, రాజకీయదృష్టిగల ప్రజాసోషలిస్టు పార్టీ కార్యకర్తలు అధికంగా పాల్గొనుటచే కొంత విప్లవాత్మక పరిణామం కలిగింది. బీహార్‌లో కవులుదార్లను భూములనుంచి భూస్వాములు తొలగించగా భూదాన కార్యకర్తలు దీనికి వ్యతిరేకంగా పెద్దపెట్టున సత్యాగ్రహాలు జరిపారు. 1955 అక్టోబరులో తన ఒరిస్సా పర్యటనానంతరం వినోబా ఆంధ్ర రానున్నాడు. ఆ సమయంలో సేవాగ్రాంకు చెందిన ప్రభాకర్‌జీ, గోరాగారు భూదాన ఉద్యమంలోచేరి సహకరించాలనీ, తన కార్యక్రమాలకు భూదాన కార్యకర్తలలో అధికభాగం సన్నిహితంగా ఉంటారు కనుక గోరాగారు వారితో కలసి పనిచేస్తూ నిర్మాణ కార్యక్రమం, రాజకీయ కార్యక్రమం జంటగా సాగుటకు

తోడ్పడవచ్చునని ప్రభాకర్‌జీ ప్రయత్నించారు. గోరాగారు వినోబాను కలుసుకుని సంభాషించారు. ఆతర్వాత 1955 మేలో భూదానఉద్యమంతో సహకరించి పనిచేయుటకు గోరాగారు నిశ్చయించుకున్నారు.

1955 జూలైలో ఏలూరులో ఐక్య ప్రజాఉద్యమ కార్యకర్తలు సమావేశమై భూదాన ఉద్యమంతో సహకరించదలచిన వారు సహకరించవచ్చునని, అందుకు అభ్యంతరంలేదని ఒక తీర్మానం చేశారు.

ఈ నిర్ణయం గోరాగారు దేశవ్యాపితంగా తన భావాలు స్పష్టంచేయుటకు నాంది అయింది.

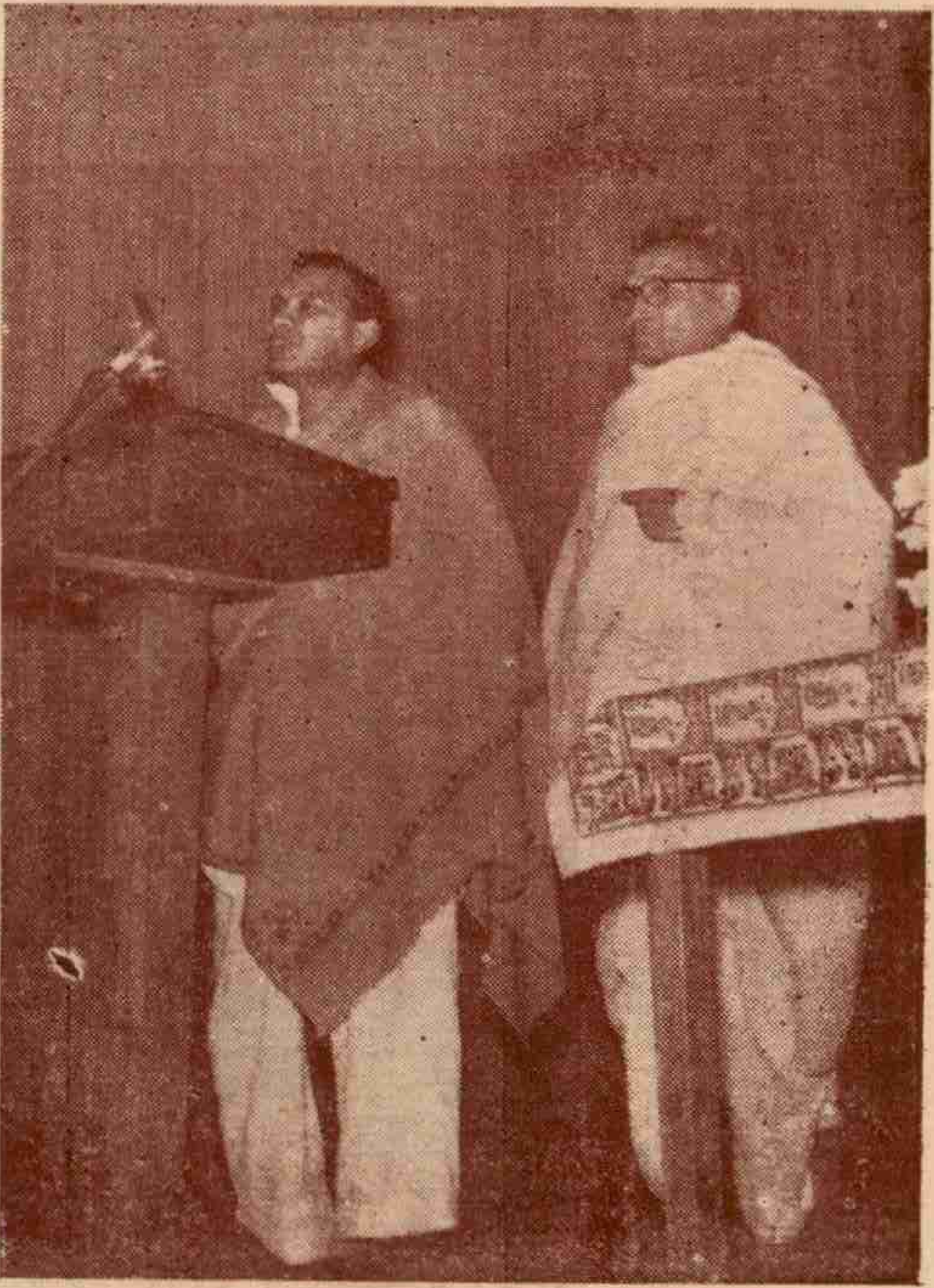

సర్వోదయోద్యమం : దేశవ్యాప్త పర్యటన

1955 మేలో భూదానోద్యమంతో సహకరించుటకు నిర్ణయించిన వెంటనే గోరాగారు తన సహచరుల సమావేశం ఒకటి పటమటలో ఏర్పరిచారు. భూదానఉద్యమాన్ని నడుపుతున్న సర్వసేవాసంఘం కార్యదర్శి శ్రీ వల్లభస్వామి, బీహార్ లో భూదానంలో విశేషంగా పనిచేసిన డాక్టర్ ఓంప్రకాశ్ గుప్త, సేవాగ్రాం ఆశ్రమంవదిలి ఆంధ్రలో భూదాన కార్యక్రమంలో పనిచేయుటకువచ్చిన ప్రభాకర్ జీ, అప్పుడు ఆంధ్రప్రదేశ్ భూదానసమితి కార్యదర్శిగాఉన్న శ్రీ ఎర్నేని సుబ్రహ్మణ్యం, అప్పటికి భూదానకార్యక్రమంలో పనిచేస్తున్న మరికొందరు కార్యకర్తలుకూడా ఈ సమావేశంలో పాల్గొన్నారు. వివిధ విషయాలపై కలసి పనిచేయుటకు ఎలా వీలుంటుందోనని వివరంగా ఈ సమావేశంలో చర్చించారు. ఈ చర్చలసందర్భంలో అంతవరకూ పనిచేస్తున్నవారు కనపరచిన వైఖరివల్ల కొంత ఉద్రిక్తతకూడావచ్చింది. గోరాగారు నిగ్రహంతో ఉదారంగా ఉండి సర్దటంచేత తాత్కాలికంగా కొంత తగ్గింది. కాని తర్వాత ఆ వ్యతిరేకత తీవ్రరూపాలను దాల్చింది. ఆ సమావేశంలో సామరస్యపూర్వక వైఖరిలేనికారణంగా గోరాగారి సహచరులలో చాలామంది భూదాన కార్యక్రమంలో ఎక్కువశ్రద్ధ తీసుకొనకుండా దూరంగా తటస్థంగా ఉండిపోయారు. ఈ లోప ప్రభావం ఆంధ్రలో భూదానఉద్యమంపై బాగాపడింది. గోరాగారి సహచరులలో శ్రీ పందిరి గురువుగారు ఒక్కరే గోరా,

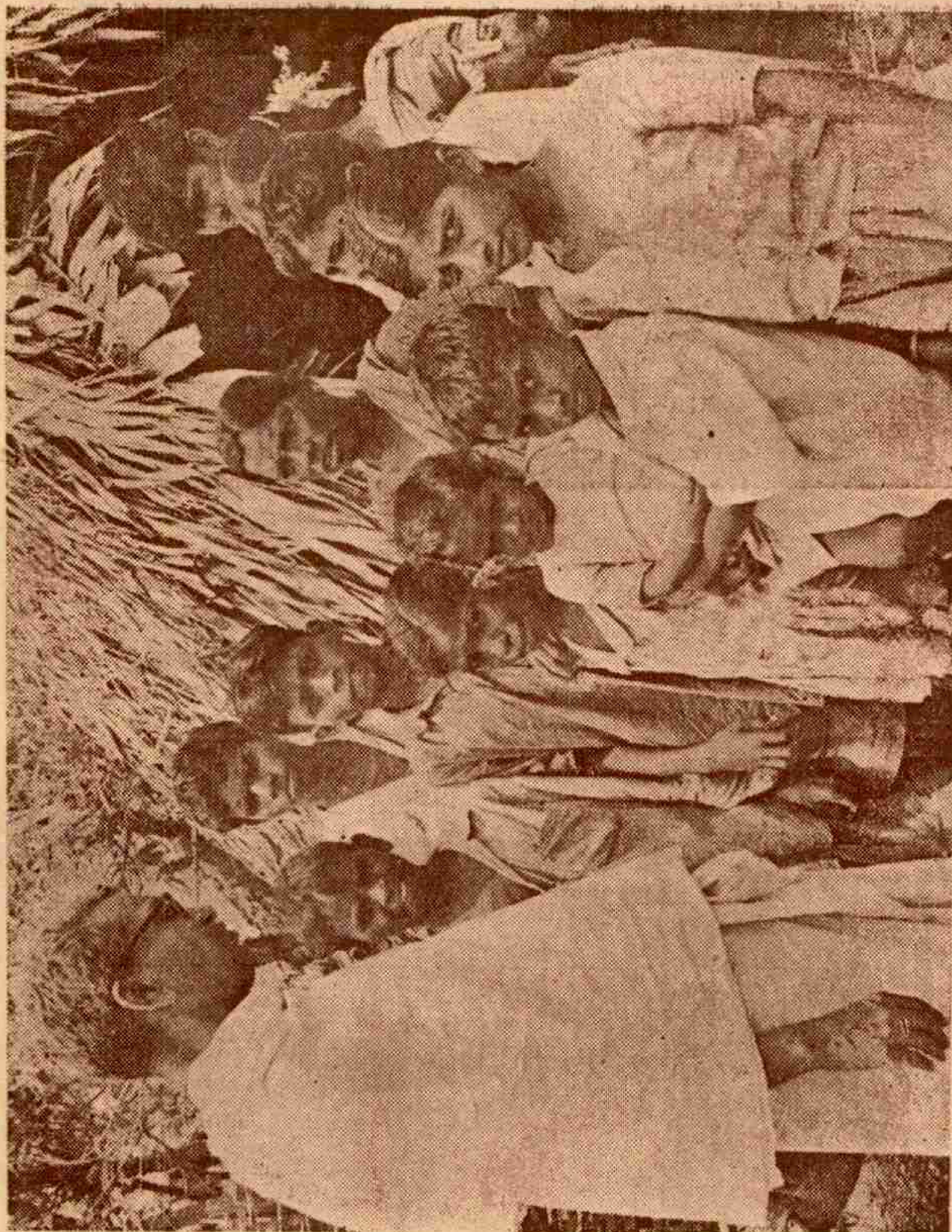

(21)

(22)

9 , 200B

(23)

లవణంగార్లతో కలసి భూదానఉద్యమంలో ఎక్కువకృషి చేసింది. తర్వాత తర్వాత తీవ్రంగా క్షయవ్యాధికిగురియై కార్యక్షేత్రం నుంచి తప్పుకోవలసి వచ్చింది.

ఒరిస్సాలోని కోరాపుట్ జిల్లాలో ఒక ప్రాంతంనుంచి మరొకప్రాంతంవెళుతూ 1955 ఆగస్టు 7, 8, 9 తేదీలు ఆచార్య వినోబా శ్రీకాకుళంజిల్లాలోని పార్వతీపురం తాలూకాలోనుంచి వెళ్ళవలసి వచ్చింది. అప్పుడు వినోబా కార్యక్రమం, మకాముల ఏర్పాట్లలో ప్రధానబాధ్యతను గోరాగారు తీసుకున్నారు. వినోబా హిందీ ఉపన్యాసాలను తెలుగులోనికి ఆ మూడురోజులు శ్రీ లవణంగారు అనువదించారు.

ఆ రోజుల్లో వినోబా తన బహిరంగసభల్లో సభా ప్రారంభానికి ముందు సుమారు 40 నిమిషాలు ప్రార్థన చేసేవారు. అందు భజనగీతాలు, రామధున్ మొదలైనవి ఉండేవి. లవణంగారు ముందుగానే వినోబాకు చెప్పారు. తాను నాస్తికుణ్ణి కనుక ప్రార్థనలో పాల్గొననసీ, అయితే ప్రార్థనముందు చెప్పే దానిని అనువదించి, ప్రార్థనసమయంలో వేదికమీదనుంచి దిగిపోయి, ప్రార్థనానంతరం వేదికమీదకు వచ్చి ఉపన్యాసాన్ని అనువదిస్తాననీ. అందుకు వినోబా అంగీకరించారు. గోరాగారి కుటుంబం గురించి వినోబాకు తెలియనిదేముంది? గాంధీజీ ఆశ్రమంలోకూడా గోరాగారు ప్రార్థనకు వెళ్ళేవారుకాదు. లవణంగారు ప్రార్థనలో పాల్గొనకపోవడం ఆంధ్రలోని భూదాన కార్యకర్తల్లో కొందరికి నచ్చలేదు. దీనితో భూదానోద్యమం ఆధ్యాత్మిక ఉద్యమమనీ, అందులో నాస్తికులకు స్థానంలేదనీ వారు అభిప్రాయపడసాగారు.

1955 అక్టోబరు 1 వ తేదీన వినోబాపదయాత్ర ఆంధ్రలో ఆరంభమైంది. అప్పుడు నాస్తికులు కనక గోరా లవణంగార్లు వినోబా పదయాత్రలో ఉండరాదనే వాదం మరీ తీవ్రంగా తలెత్తింది. ఇదిలా ఉండగా, అంతవరకూ రోజూ సాయంత్రం బహిరంగసభల్లో 40 నిమిషాలు భజనలతో చేసే ప్రార్థనను వినోబా మాసివేసి అక్టోబరు 1 నుంచి 5 నిమిషాల మౌనాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. మౌనం అనంతరం ఉత్తమపురుష లక్షణాలు, ఆశ్రమవ్రతాలుకు సంబంధించిన శ్లోకాలు మాత్రం చదివే వారు. దీనిలో ఎక్కడా దైవప్రసక్తి లేదు. బయటకు చెప్పక పోయినా, ఈ మార్పు లవణంకోరకే చేశారనేది అందరికీ అర్థమైన విషయం. దీనిలో నాస్తికులు జేరి భూదాన ఉద్యమాన్ని ప్రభావితం చేస్తున్నారని గోరా, లవణం గార్లపై లోగడ వ్యతిరేకత ఎక్కువైంది. అయినా వినోబా వీటికి జంక లేదు. ప్రభుత్వంలో ప్రధానపదవిని నిర్వహించిన ఒకరు గోరా, లవణంగార్లను తనజిల్లాలోనికి తీసుకురావద్దని వినోబానుకోరారు. ఆయన ఆ జిల్లాలో వినోబాయాత్ర ఏర్పాట్లను చూస్తూన్న ముఖ్యుడు. "ఈ ఉద్యమంలో అందరికీ స్థానం ఉంది. ఫలానా వారు ఉండకూడదు అని అనుటకు ఎవరికీ హక్కు లేదు" అని వినోబా సమాధానం చెప్పారు. ఆంధ్రదేశంలో వినోబా పర్యటించిన పదిమాసాలూ లవణంగారు వినోబా ఉపన్యాసాలను తెలుగులో అనువదించారు. గోరాగారు వినోబాతో ఆంధ్ర పర్యటనలో ఉన్నారు. అప్పుడప్పుడు నాస్తికత్వంపై వినోబా – గోరాగార్ల మధ్య చర్చలుకూడా జరిగేవి.

వినోబాపర్యటనలో పాల్గొనుటకుగాను దేశంలోని అన్ని

రాష్ట్రాలనుంచీ, విదేశాలనుంచీకూడా వచ్చేవారు. వారు గోరా గారితో కూడా చర్చిస్తూ ఉండేవారు. ఈ విధంగా గోరాగారి గురించి లోగడ వినియున్నవారికి ప్రత్యక్ష పరిచయం కూడా కలిగేది.

తన పర్యటనలో వినోబా విజయవాడ వచ్చినప్పుడు ప్రత్యేకంగా పటమట నాస్తిక కేంద్రాన్ని దర్శించారు. అక్కడ అనుకోకుండా ఆయన మాట్లాడారు. హృదయంనుంచి వెలు వడిన భావోద్వేగం ఆ ఉపన్యాసమైంది. ప్రజాసేవ బ్రహ్మ చారిగా ఉండి చేయాలా? గృహస్థుడుకూడా చేయవచ్చా? అయితే దేనికివిలువ అన్నప్పుడు గృహస్తునిసేవకే ఎక్కువవిలువ అని వినోబా చెప్పి తాను బ్రహ్మచారిననీ గోరాగారు తొమ్మిది మంది సంతానంతో కుటుంబాన్ని అంతనూ వెంటతీసుకుని సేవ చేస్తున్నారని కనుక గోరాగారి గొప్పతనాన్ని తాను వర్ణించ లేననీ అన్నారు.

గోరాగారు భూదానోద్యమంలో చేరగా ఆంధ్రలో కొంతమంది వ్యతిరేకించినా, తమ తమ రాష్ట్రాలు పర్యటించ వలసినదిగా వివిధరాష్ట్రాల కార్యకర్తలు గోరాగారిని ఆహ్వా నించసాగారు. గ్రామరాజ్యంగురించి, ప్రజాప్రతినిధులపై ప్రజా వత్తిడిగురించీ, నాస్తికత్వంగురించీ తాను మాట్లాడుతానని గోరాగారు ముందుగానే స్పష్టంచేశారు. 1956 నుంచే ఈ పర్య టనలు ఆరంభమయ్యాయి. గోరాగారు వెళ్ళినచోటల్లా తన భావాలు స్పష్టంగా చెప్పారు. తనతో జండాలకట్టకూడా తీసు కునివెళ్ళి ప్రతీచోటా ప్రజలకుచూపి పార్టీరాహిత్యంగురించి నచ్చజెప్పేవారు. ప్రత్యేకంగా ఎన్నోచోట్ల నాస్తికత్వంగురించి

ఉపన్యాసాలు ఏర్పరిచేవారు. గోరఖ్‌పూర్‌లో మాట్లాడుతూ నాస్తికత్వం, అరాజకత ప్రగతిరథానికి రెండు చక్రాలవంటివన్నారు. అరాజకత (ఎనార్కీ) మానవుని ప్రభుత్వబంధనాల నుంచి ముక్తంచేస్తుందనీ, నాస్తికత భావదాస్యంనుంచీ, దైవపరాధీనతనుంచీ మానవునికి విముక్తి కలిగిస్తుందనీ అన్నారు. కాశీలో గోరాగారు "సర్వోదయం - నాస్తికత్వం" అనేవిషయమై మాట్లాడగా స్థానిక హిందీ దినపత్రికలు "ఆస్తిక నగరి కాశీలో నాస్తికుని ఉపన్యాసము" అని శీర్షిక పెట్టాయి. అహమ్మదాబాదులో మాట్లాడుతూ నాస్తికత్వవ్యాప్తిద్వారానే ప్రజాస్వామ్యం అభివృద్ధిచెందుతుంది అన్నారు. బడుగుదేశాలలో ఆర్థిక సమస్య పరిష్కారం కావాలన్నా అభివృద్ధిచెందిన దేశాలలో యుద్ధం సమస్య పరిష్కారం కావాలన్నా, రాజకీయ అధికారాన్ని, ఆర్థిక అవకాశాలను వికేంద్రీకృతంచేసే గ్రామ రాజ్యవిధానం అమలులోనికి రావాలన్నారు. ఆధునికనాగరికతకు గాంధీజీ ప్రసాదించిన మహత్తరఆయుధం సత్యాగ్రహమనీ, సమస్యలు పరిష్కరించుటకు సత్యాగ్రహం హింసకు అహింసాయుత ప్రత్యామ్నాయమనీ చెప్పారు. ఏకప్రపంచభావన, నిర్మాణ కార్యక్రమం, సత్యాగ్రహం ఈ మూడూ సర్వోదయ సమాజానికి మూలస్థంభాలన్నారు. ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రజలు తమ ప్రతినిధులపై నిరంతరం జాగురూకతతో అజమాయిషీ తీసుకోవాలన్నారు. ఈవిధంగా దేశమంతటా గోరావాణి ప్రతిధ్వనించింది. ఈ పర్యటనలన్నిటిలో తరచు గోరాగారివెంట లవణంగారూ ఉండేవారు. సౌరాష్ట్ర, బీహార్‌లలో గోరాగారితో సరస్వతి గారుకూడా పర్యటించారు. గోరాగారు తనపర్యటనలలో మారు

మూల కు గ్రామాలకుకూడా వెళ్ళారు. ఝాన్సీజిల్లాలో ఒంటెల మీదకూడా ప్రయాణంచేసివెళ్ళారు. గోరాగారి విప్లవప్రబోధం సర్వోదయకార్యకర్తలకు, ప్రజలకు నూతనఉత్సాహాన్ని కలిగించింది. సర్వోదయోద్యమానికి బలంచేకూర్చింది. ఆరోజులలోనే గోరాగారు ఇంగ్లీషులో 'Why Gramraj?'' అనే పుస్తకాన్ని గ్రామరాజ్యంయొక్క ఆర్థిక, రాజకీయ వ్యవస్థలను వివరిస్తూ వ్రాశారు. ఈ పుస్తకం హిందీలోనికి కూడా అనువదింపబడి ప్రచురితమైంది.

1957 వరకూ భూదాన ఉద్యమం ఒక పంథాలో సాగింది. కాని ఆతర్వాత గ్రామదాన కార్యక్రమాలను ప్రభుత్వ సమాజ వికాస కార్యక్రమాలతో జోడించారు. గోరాగారు మరికొంతమంది ఈ నిర్ణయంయొక్క ఔచిత్యాన్ని తీవ్రంగా ప్రశ్నించారు. భూదాన, గ్రామదాన, గ్రామనిర్మాణ కార్యక్రమాలు కేవలం నిర్మాణ కార్యక్రమాలనీ, వీటికితోడు రాజకీయ కార్యక్రమమగు సత్యాగ్రహం జోడించకపోతే విప్లవాత్మక పరిణామాలు రావనీ గోరాగారి అభిప్రాయం. స్వాతంత్ర్యం వచ్చినతర్వాత వచ్చిన రాజకీయాధికారాన్ని నిర్మాణ కార్యక్రమాలతో జోడించి సక్రమంగా వినియోగించుకోవాలనీ, లేకపోతే స్వాతంత్ర్యం సంపాదించుకోవడంలో అర్థంలేదనీ, నిర్మాణ కార్యకర్తలు రాజకీయ దృక్పథాన్ని విడనాడితే నిర్మాణ కార్యక్రమం రాజకీయాధికారానికి లోబడి ప్రభావరహితంగా తయారవుతుందనీ గోరాగారు కార్యకర్తల సమావేశాల్లోనూ, బహిరంగ వేదికలమీదనుంచీ స్పష్టంగా హెచ్చరించారు. రాజకీయదృష్టి అంటే తామే అధికారం చేపట్టాలనే తాపత్రయం

కాదనీ, అధికారంలో ఎవరున్నా ప్రజా ప్రతినిధులు ప్రజల సమస్యలు పరిష్కరించేటట్లు చేయాలనీ గోరాగారు వివరించారు. నేడు ప్రజాప్రతినిధులు, ముఖ్యంగా మంత్రులు ఆడంబర జీవిత విధానంలోనూ, సంకుచిత పార్టీ ముఠా తత్వాలలోనూపడి రాజకీయ అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేస్తున్నారు. శాసనాలు చేసే అధికారం ప్రజాప్రతినిధులకే ఉంది కనుక, ప్రజాప్రతినిధుల ప్రవర్తన వారుచేసే శాసనాలలో ప్రతిబింబించక తప్పదు. ప్రజా ప్రతినిధుల ఆడంబర తత్వం, పార్టీ-ముఠా తత్వాల ప్రభావం అందరికీ వర్తించే శాసనాలపై పడుటచేత, ఆ శాసనాలవల్ల ప్రజల సమస్యలు పరిష్కారం కావటంలేదు సరిగదా, ప్రజలు మరింత ఇబ్బందుల పాలవుతున్నారు. కనుక ప్రభుత్వం ప్రజా దృష్టిలో పనిచేయాలంటే ప్రజా ప్రతినిధుల ఆడంబరాలను, పార్టీతత్వాన్ని తొలగించాలి. ఈవిధంగా గోరాగారు రాజకీయ దృష్టి అంటే ఏమిటో విశదీకరించారు.

ఈ దృష్టినంతనూ ప్రజలముందుకు తీసుకువచ్చుటకూ, కార్యకర్తలకు వివరించుటకు దేశవ్యాప్త పర్యటనలేకాక ప్రతీ సంవత్సరం సభలుకూడా జరుపుతున్నారు. భూదానోద్యమంలో చేరినతర్వాత తొలిగా 1957 ఏప్రెల్‌లో పటమటలో గ్రామ రాజ్య సభలు జరిగాయి. వీటిని శ్రీ జయప్రకాశ్ నారాయణ్ ప్రారంభించారు. 1958 నవంబరులో జరిగిన గ్రామరాజ్య సభలను ప్రముఖ నిర్మాణ కార్యకర్త శ్రీ అన్నాసాహెబ్ సహస్రబుద్ధే ప్రారంభించారు. 1958 సెప్టెంబరులో అలహాబాదులో జరిగిన ఒక సెమినార్‌లో గోరాగారు పార్టీరహిత రాజకీయాలు అనే విషయానికి స్పష్టమైన రూపం యిస్తూ ప్రసంగించారు.

ఇలా ఒకప్రక్క విషయాలు స్పష్టంగా ప్రచారం చేస్తూ రెండో ప్రక్క కార్యాచరణకు పూనుకోవాలని నిర్ణయించారు. 1959 మే 15, 16, 17 తేదీలలో ఉత్తరప్రదేశ్‌కు చెందిన ఝూన్సీజిల్లాలోని లలిత్‌పూర్‌లో గ్రామరాజ్యసభలు జరిగాయి. ఝూన్సీ జిల్లా భూదానసమితి కన్వీనర్ శ్రీ లోకేంద్రసింహ్, శ్రీ లవణం సభల ఏర్పాట్లు బాధ్యత తీసుకున్నారు. లలితపూర్ మునిసిపల్ ఛైర్మన్ డాక్టర్ శాదీలాల్ దూబే ఆహ్వానసంఘం అధ్యక్షులుగా ఉండి సత్యాగ్రహావశ్యకతను తమ స్వాగతోప న్యాసంలో నొక్కి చెప్పారు. గోరాగారి అధ్యక్షతను జరిగిన ఈ సభలలో గ్రామరాజ్య స్థాపనకు వాతావరణం కల్పించుటకు గాను ప్రజాప్రతినిధుల పార్టీతత్వం, ఆడంబరాలను నిరసిస్తూ సత్యాగ్రహం చేయాలని తీర్మానించారు. కలకత్తానుంచి వచ్చి పాల్గొన్న శ్రీ బాలకృష్ణ మెహతా, ఇటావానుంచి వచ్చిన శ్రీ మహావీరసింహ్, శ్రీ లోకేంద్రసింహ్ ప్రజాప్రతినిధుల పార్టీ తత్వం, ఆడంబరాలకు వ్యతిరేకంగా జరిగే సత్యాగ్రహంలో పూర్తిగా దిగి పనిచేయుటకు నిశ్చయించుకున్నారు.

ఈ విధంగా మూడు సంవత్సరాలు కాశ్మీర్ మినహా దేశంలోని అన్ని రాష్ట్రాలు పర్యటించి గోరాగారు సర్వోదయ కార్యక్రమాలలో రాజకీయదృష్టిని అధికారపూర్వకంగా ప్రవేశ పెట్టలేకపోయినా, రాజకీయ కార్యక్రమానికి చాలావరకూ సానుభూతినీ, కొంతమంది సహకారాన్ని సంపాదించగలిగారు. అయితే ఇందుకు వ్యతిరేకతకూడా కొంత రాకపోలేదు.

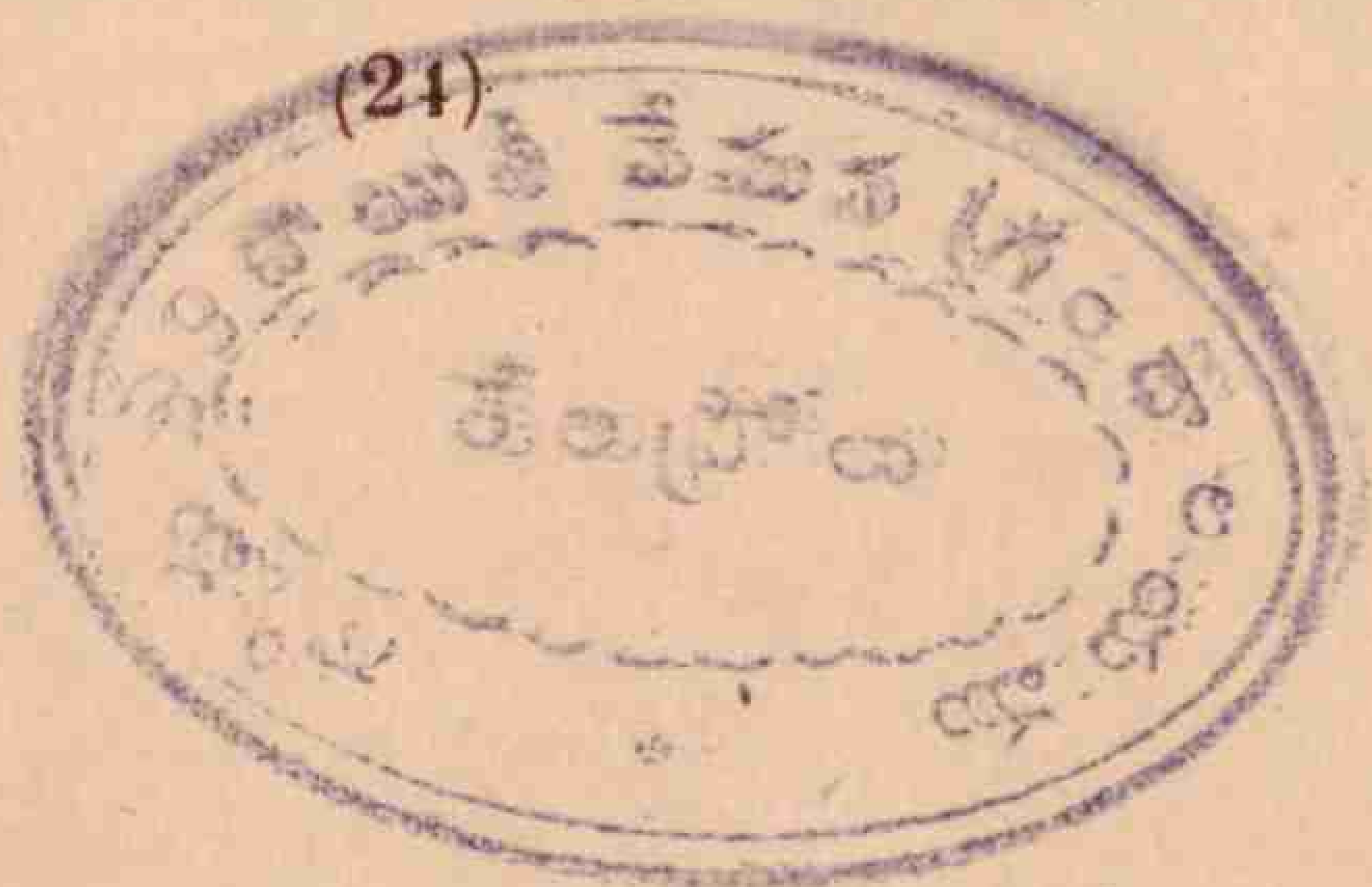
"మంత్రులు మన నౌకర్లు"

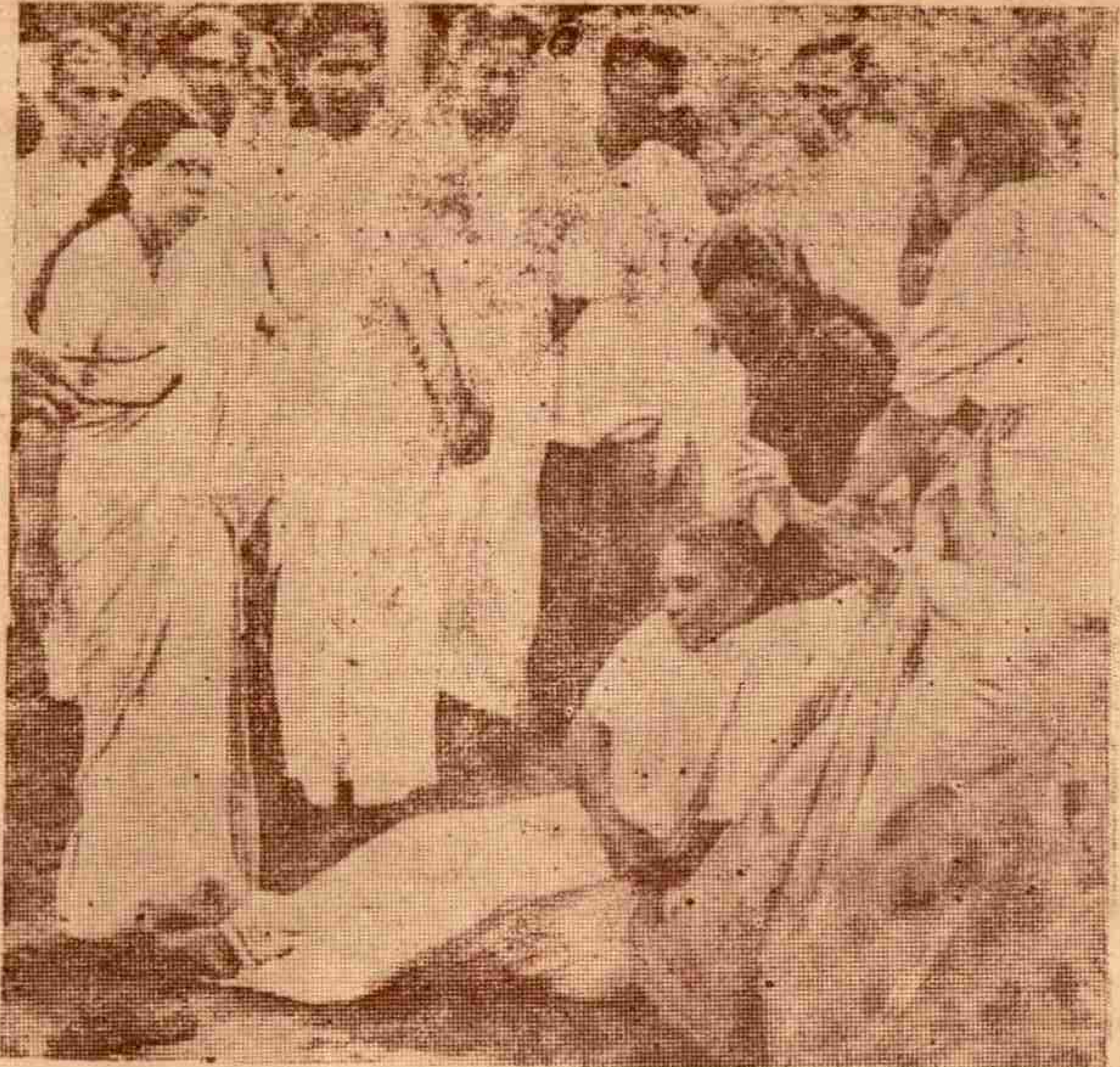
లలిత్‌పూర్ సమావేశంతర్వాత, ప్రజాప్రతినిధుల పార్టీ తత్వానికి వ్యతిరేకంగా జరిపే సత్యాగ్రహాన్ని ఆంధ్రప్రదేశ్ లోనే ప్రారంభించాలని గోరాగారు అనుకున్నారు. మనరాజ్యాంగం ఎక్కడా పార్టీలను గుర్తించకపోయినా పెరటిదారిని పార్టీలు ప్రభుత్వంలోనికి ప్రవేశించాయి. ఇందులో మొదటిది ఎన్నికల సమయంలో పార్టీలను ప్రత్యేకంగాగుర్తించి వాటికివిడిగా ఎన్నికలచిహ్నాలు రిజర్వ్ చెయ్యడం. దీనివల్ల పార్టీల ఎన్నికల చిహ్నాలు కొన్ని సంవత్సరాల ముందునుంచే నిర్ణయమై, ప్రజలలో ప్రచారమైఉంటున్నాయి. ఈ విధంగా పార్టీఅభ్యర్థులకు తమ తమచిహ్నాలు ట్రేడుమార్కువలెఅయిపోయి లాభకరంగా ఉన్నాయి. ఇండిపెండెంటు అభ్యర్థులకు కేవలం ఎన్నికలకు మూడు - నాలుగు వారాలముందుమాత్రమే ఎన్నికలచిహ్నాలు కేటాయించడంచేత ప్రచారం చేసుకొనుటకు తగినఅవకాశం లేకపోతోంది. ప్రభుత్వందృష్టిలో ఎన్నికలలో పాలుగొనేఅభ్యర్థులందరూ సమానంగా ఉండవలసి ఉన్నప్పటికీ, ఎన్నికలచిహ్నాలు పార్టీలకు ప్రత్యేకంగా కేటాయించుటచేత పార్టీ అభ్యర్థులకు - ఇండిపెండెంటు అభ్యర్థులకు మధ్య విచక్షణ చూపబడుతూంది. ఇది చాలా అన్యాయం. ఈ విషయాన్ని గోరాగారు ఎన్నికల కమీషన్‌దృష్టికి తెచ్చారు. ఇట్టివిచక్షణ చూపుటకు కారణాలు ఏమిటో తెలుపమని గోరాగారు ఎన్నికలకమీషనర్‌కు ఉత్తరం వ్రాశారు. ఎన్నికలకమీషనర్ కారణాలను చెప్పకుండా, ఇలా

208 అ

మంత్రుల ఆడంబరాలు పోవాలి

وزرا شان و شوکت چھوڑ دیں

(25)

208B

విచక్షణ చేయుటకు సంతృప్తికరమైన కారణాలు తమకు ఉన్నాయి అని మాత్రం వ్రాసి ఊరుకున్నారు. దీనిబట్టి ఎన్నికల కమిషన్ పార్టీ అభ్యర్థులయెడల ఎంత పక్షపాతంతో వ్యవహరిస్తున్నదో తెలుస్తుంది. పార్టీలకు ఎన్నికలచిహ్నాలు కేటాయించకుండా, అందరుఅభ్యర్థులను ఇండిపెండెంట్లుగా నేగుర్తించి అందరికీ ఒకేసారి గుర్తులు కేటాయించాలని గోరాగారం టాను. ఎన్నికల చిహ్నాలు ముందునుంచీ ఎవరికీ రిజర్వు చేయబడరాదని గోరాగారి వాదన.

ఎన్నికలు అయిపోయిన తర్వాత శాసనసభ్యులు అసెంబ్లీలలో పార్టీ బ్లాకుల్లో ఏపార్టీవారందరూ ఆ పార్టీ గుంపుగా కూర్చుంటున్నారు. స్పీకరు శాసనసభ్యులకు శాసనసభలో సీట్లు కేటాయించాలనే ఉందిగాని, పార్టీగుంపులుగా కేటాయించాలని ఎక్కడా లేదు. రాజ్యాంగంలో ఎక్కడా గుర్తింపబడని పార్టీలను ఎన్నికల గుర్తుల విషయంలోవలెనే శాసనసభలో సీట్లు కేటాయింపులోకూడా పరోక్షంగా గుర్తించడం జరుగుతోంది. ఈ విధంగా శాసనసభలలో పార్టీలను గుర్తించుటచేత ప్రజాప్రతినిధులుగా ప్రజలందరకూ ప్రాతినిధ్యం వహించవలసిన శాసనసభ్యులు ప్రజలలో ఒకభాగం మాత్రమే అగు పార్టీల ప్రతినిధులుగా మారిపోతున్నారు. ఈ పార్టీల ప్రతినిధులుగా మారిన శాసనసభ్యులు ప్రభుత్వపక్షమనీ, ప్రతిపక్షమనీ చీలిపోయి ప్రభుత్వ ప్రతిపక్షాల వాగ్యుద్ధభూమిగా శాసనసభలు మారిపోయాయి. మరల శాసన సభలలో పార్టీవిప్పులను గుర్తించుటద్వారా శాసనసభ్యులు పార్టీవిప్పులకు బానిసలైపోయారు. అంటే శాసనసభలో వచ్చే విషయాల గురించి

ముందుగానే పార్టీలు సమావేశమై తమవైఖరిని నిర్ణయిస్తాయి: ఆ నిర్ణయానికి అనుకూలంగానే ఆ యా పార్టీల శాసనసభ్యులు వోటు వేసితీరాలి. దీనితో శాసనసభ్యునకు ఆలోచించవలసిన పనికూడా లేదు. హ్విప్పు పార్టీ నిర్ణయాన్నిబట్టి ఎలా వోటు వేయమంటే అలా వోటు వేయడమే. ఈ హ్విప్పు ఆచారంవల్ల సభ్యులకు శాసనసభలలో స్వేచ్ఛలేక విషయాల మంచిచెడ్డల పరిశీలన ననుసరించి కాక, కేవలం పార్టీల బలాబలాలబట్టి మాత్రమే నిర్ణయాలు జరుగుతున్నాయి. మెజారిటీ సభ్యులు ప్రభుత్వపక్షమనీ, మైనారిటీ సభ్యులు ప్రతిపక్షమనీ విడిపోవుట చేత ఎప్పుడూ మెజారిటీ పార్టీ మాటే నెగ్గుతుంది. ప్రతి పక్షం చెప్పిన విషయం ఎప్పుడూ వోడిపోతుంది. సంఖ్యా బలంతో తమ పార్టీ ప్రవేశపెట్టే బిల్లు ఎలాగూ నెగ్గుతుంది కనుక తాను విషయం తెలుసుకోనక్కరలేదు. తన పార్టీ హ్విప్పు చెప్పినప్పుడు చెయ్యి ఎత్తితే చాలు అనుకుంటాడు ప్రభుత్వపక్షసభ్యుడు. తాను ఎంత మాట్లాడినా, ఏమిచేసినా తన సూచన శాసనసభలో ఆమోదింపబడదని ప్రతిపక్షసభ్యునకు తెలుసు. దీనివల్ల ఏ విషయమైనా మంచి చెడ్డలతో నిమిత్తం లేకుండా ప్రభుత్వపక్షం ప్రవేశపెడితే నెగ్గుతుంది. ప్రతిపక్షం ప్రవేశపెడితే ఓడిపోతుంది అనేది సర్వసాధారణంగా పూర్వనిర్ణయం. దీనివల్ల శాసనసభ్యులు తమజీతభత్యాలు తీసుకోవడంవరకే గాని, అసెంబ్లీ కార్యక్రమాలలో శ్రద్ధలేదు. అందుకే శాసనసభలలో ఎప్పుడూ అరోవంతు సభ్యులుకూడా ఉండరు. పదవవంతుకోరంఅయితే, నూటికి పదిమందికూడా శాసనసభలో హాజరుకాక చర్చలు వాయిదాపడుతున్నాయి. ఈ విధంగా

పార్టీతత్వంలోకూడిన శాసనసభలు ఒక ఫార్సుగా, ప్రజా ధన దుర్వినియోగ సాధనంగా అయిపోయాయని గోరాగారు ఆందో ళన పడుతున్నారు. దీనిని సరిదిద్దాలంటే శాసనసభలలో పార్టీ లకు గుర్తింపు ఉండరాదనీ. అంటే పార్టీబ్లాకులు, హ్విప్పులు రద్దుకావాలని గోరాగారంటారు. శాసనసభ్యులకు వోటుస్వేచ్ఛ ఉంటే ఓటు తీసుకునేవరకూ నిర్ణయం ఎటు ఉంటుందో తెలీదు. కనుక హ్విప్పు పద్ధతినిరద్దుచేస్తే శాసనసభ్యులు శాసనసభా కార్యక్రమాలలో శ్రద్ధతీసుకుంటారు.

ఈ విషయాన్ని ప్రజలదృష్టికి తెచ్చుటకుగాను, హైద్రా బాదులోని ఆంధ్రప్రదేశ్ శాసనసభ స్పీకరును పార్టీబ్లాకులు, హ్విప్పులు రద్దుచేయమనికోరుతూ, అలా రద్దుచేయనిపక్షంలో శాసనసభముందు సత్యాగ్రహం చేయవలసిఉంటుందని తెలియ జేస్తూ గోరాగారు ఒక ఉత్తరంవ్రాశారు. 1960 జనవరి 26 న విజయవాడనుంచి తన సహచరులతో కాలినడకను బయలుదేరి కృష్ణా, నల్లగొండ, హైద్రాబాదు జిల్లాలలో 34 రోజులు 252 మైళ్ళు పదయాత్రచేసి 43 గ్రామాలలో ప్రచారంజరిపి ఫిబ్రవరి 28 న హైద్రాబాదు చేరుకున్నారు. హైద్రాబాదు చేరగానే గోరాగారు శాసనసభస్పీకరుకు మరొకఉత్తరం వ్రాసి తాము మార్చి 8 వ తేదీన ఉదయం శాసనసభముందు సత్యాగ్రహం చేయ సంకల్పించామని తెలిపారు. ఫిబ్రవరి 28నుంచి మార్చి 8 వరకూ గోరాగారిదళం రాజధానిలో పలుచోట్ల సభలుజరిపి తామెందుకు సత్యాగ్రహం చేస్తున్నదీ వివరించారు. పదయాత్ర ఏర్పాట్లలో ఎక్కువగా కానాగారు సహకరించగా హైద్రా బాదు పట్టణంలో ఏర్పాట్లుచేయుటలో శాసనసభ్యులు శ్రీ వందే

మాతరం రామచంద్రరావుగారు, స్థానికసర్వోదయ కార్యకర్తలు సహకరించారు. గోరాగారిదళం హైద్రాబాదు చేరినతర్వాత శాసనసభ్యులు శ్రీయుతులు వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య, వందే మాతరం రామచంద్రరావు, బస్వా మానయ్యగార్లు సత్యాగ్రహ ఉద్దేశ్యాలను, కోర్కెలను సమర్థిస్తూ ఒక ప్రకటన చేశారు.

1960 మార్చి 8 వ తేదీ ఉదయం నిర్ణయించిన ప్రకారం గోరాగారు, వారి సహచరులగు శ్రీయుతులు జొన్నలగడ్డ రామలింగయ్య, వెదిరి రంగన్న, బి. సి. హెచ్. రంగారెడ్డి, జాస్తి వెంకట్రామయ్య, గోపిరెడ్డి లక్ష్మారెడ్డి మొదలైనవారు తమ శిబిరంనుంచి బయలుదేరి శాసనసభవద్దకు వెళుతూఉండగా, అసెంబ్లీభవనానికి అరమైలు దూరంలో వీరందరినీ పోలీసులు అరెస్టు చేశారు.

ఆ దినం అసెంబ్లీలో ప్రశ్నోత్తరాల అనంతరం స్పీకరు శ్రీ అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావుగారు గోరాగారు తనకు వ్రాసిన ఉత్తరంగురించి ప్రస్తావించి, బ్రిటిష్ పార్లమెంటరీ సాంప్రదాయాలను మనం అనుసరిస్తున్నామనీ, వీటిలో మార్పులు చేయాలంటే ముందు కేంద్రశాసనసభయగు పార్లమెంటుఅనుసరిస్తేనేగాని అసెంబ్లీలు అనుసరించజాలవనీ, అంతేగాక పార్టీలకు గలగుర్తింపును అసెంబ్లీలనుంచి తొలగించాలంటే రాజ్యాంగాన్ని సవరించవలసి ఉంటుందని తన అభిప్రాయమనీ తెలిపారు. గోరాగారిని, వారి సహచరులను పోలీసులు అరెస్టుచేశారనే సమాచారం సభకుఅందజేసి, గోరాగారు ఆంధ్రదేశంలో ఒక గొప్ప వ్యక్తిఅనీ, వారుచేసే సూచనలను అర్థంచేసుకొనుటకు

ప్రయత్నించాలనీ అందుచేత నాటి అసెంబ్లీసమావేశం ముగియగానే సత్యాగ్రహులు విడుదలచేయబడగలరని తాను ఆశిస్తున్నాననీ స్పీకరు అన్నారు.

దీన్నిపై ఆ దినం సాయంత్రం సత్యాగ్రహులు విడుదల చేయబడ్డారు. కొంతమంది శాసన సభ్యులు, పురప్రముఖులు విడుదల అనంతరం గోరాగార్ని కలుసుకున్నారు. గోరాగారు కొంతమంది కార్యకర్తలు మర్నాడు తిరిగి సత్యాగ్రహం కొనసాగించాలని అభిప్రాయపడ్డారు. కాని గోరాగార్ని కలుసుకున్న మిత్రులు శాసనసభలో జరిగినదంతా గోరాగారికి తెలిపి, ఈ విషయం ప్రభుత్వస్థాయివరకూ వచ్చింది కనుక ప్రస్తుతానికి సత్యాగ్రహం విరమించి స్పీకరుచెప్పిన విషయాలపై ప్రజలకు స్పష్టం చేయడం మంచిదని సలహా యిచ్చారు. మరికొంతబలం సంపాదించిన తర్వాత ఈమారు పార్లమెంటువద్దనే సత్యాగ్రహం చేయవచ్చునని వారు సూచించారు. దీనితో అప్పుడు సత్యాగ్రహం మర్నాడు కొనసాగించకుండా ఉండుటకు నిర్ణయించారు. మొత్తం సత్యాగ్రహానికీ, ఏర్పాట్లకూ లవణంగారు బాధ్యత తీసుకుని నిర్వహించారు.

ఆ తర్వాత గోరాగారు స్పీకరును కలుసుకుని రాజ్యాంగాన్ని సవరించవలసిన అవసరం లేదనే తన అభిప్రాయాన్ని వివరించి పార్టీబ్లాకులు, ప్ర్వివీపర్సులు ఆచారంగా వస్తున్నవేగాని వీటికి రాజ్యాంగ ఆమోదం లేదని తెలిపారు.

కొద్దిరోజుల అనంతరం హైదరాబాదులో పార్టీబ్లాకులు, ప్ర్వివీపర్సులు రద్దుగురించి చర్చించుటకు ఒక సమావేశం ఏర్పాటు

చేశారు. అందు కొంతమంది శాసనసభ్యులు, న్యాయవాదులు కూడా పాల్గొన్నారు. గోరాగారు విషయాన్ని ప్రతిపాదించిన తర్వాత చర్చ జరిగింది. ఈ చర్చవల్ల రాజ్యాంగసంబంధమైన మార్పు అవసరం లేదని చాలా వరకూ తేలింది. ఒకవేళ రాజ్యాంగ సంబంధమైన మార్పు అవసరమైనా ప్రజాహిత దృష్టిలో చేయాలని గోరాగారు అన్నారు.

1960 మార్చి చివరలో సేవాగ్రాంలో జరిగిన సర్వోదయ సమ్మేళనంలో పాల్గొని గోరాగారు సత్యాగ్రహ అనుభవాలువివరించారు. ఆఉపన్యాసంలోనే "అసెంబ్లీనుంచి 4 ఫర్లాంగుల దూరంలో మమ్మల్ని ఆపారు. అది 4 ఫర్లాంగులే అయినా ఆ దూరం దాటి అసెంబ్లీవరకూ చేరుటకు కొన్ని సంవత్సరాలు పట్టవచ్చునని నాకు తెలుసు. ఈ 4 ఫర్లాంగులలో ఎన్నో అడ్డంకులు ఎదురౌతాయనీ నాకు తెలుసు. అయినా ప్రజాప్రతినిధుల పార్టీతత్వం, ఆడంబరాలు ప్రజాక్షేమానికి హానికరం కనుక అవి పోవలసిందే. అంతవరకూ అందుకై కృషి సాగవలసిందే. ఎంత ఎక్కువమంది పూనుకుంటే అంత త్వరగా ఆ 4 ఫర్లాంగులూ దాటగలుగుతాము" అని గోరాగారన్నారు.

ప్రజాప్రతినిధుల పార్టీతత్వం ప్రజలకు ఎలా హానికరంగా ఉందో, దాని నిర్మూలనకు సత్యాగ్రహం ఎలా అవసరమో తెలుపుటకుగాను 1960 ఆగస్టు 20, 21, 22 తేదీలలో హైదరాబాదులో పార్టీరహిత ప్రజాస్వామ్య మహాసభలు జరిగాయి. ఈ సభలను శ్రీ జయప్రకాశ్ నారాయణ్ ప్రారంభించగా, గోరాగారు అధ్యక్షత వహించారు. పార్టీలు ప్రజాస్వామ్యాన్ని

వమ్ము చేస్తున్నాయనే విషయాన్ని ప్రముఖంగా పైకి తీసుకు వచ్చుటలో ఈ సభలు చాలా తోడ్పడ్డాయి.

1960 అక్టోబరు చివరివారంలో రాయపూరులో అఖిల భారత కాంగ్రెసుసంఘం సమావేశం జరిగింది. ఆ సమయంలో రాయపూరు సర్వోదయ కార్యకర్తలు దేశంలో పెరిగిపోతున్న అవినీతి, ప్రజల కష్టాలు, పార్టీ-ముఠా తత్వాలు గురించి అధి కారంలో ఉన్న కాంగ్రెసువారు ఆలోచించాలనీ, వారి దృష్టి ఆకర్షించుటకుగాను మూడురోజులు రాయపూరులో ఎ.ఐ.సి.సి. సభలకు ఎదురుగా సమూహ ఉపవాసం జరుప నిశ్చయించారు. ఈ కార్యక్రమానికి నాయకత్వం వహించవలసినదిగా కార్య కర్తలు గోరాగారిని ఆహ్వానించారు. అప్పుడు గోరా, సరస్వతి గార్లు, నాగపూరుకుచెందిన వయోవృద్ధులు, ప్రముఖనాయకులు అయిన మహాత్మా భగవాన్‌దీన్ ఆ ఉపవాస కార్యక్రమంలో పాల్గొన్నారు. ఎ.ఐ.సి.సి. సమయంలో ఇలాంటి కార్యక్రమాన్ని ఏర్పరచటమంటే ఎంతో వ్యతిరేకతను ఎదుర్కోవలసి ఉంటుంది. అందులోను సర్వోదయ అగ్రనాయకులు ఈ కార్యక్రమాన్ని ఆమోదించలేదు. అయినా ఈవ్యతిరేకతలన్నీ తట్టుకుని 72మంది కార్యకర్తలు అందులో పాల్గొనగా చివరిరోజున వందలాది వచ్చి చేరారు. ఆ సమయంలో పాల్గొన్న వారందరూ దేశ స్థితి గతులను చర్చించి ప్రజాసమస్యల పరిష్కారానికి ప్రజలలో పార్టీరహిత సత్యాగ్రహ చైతన్యం పెంపొందించుటకు, అందుకు అనువగు కార్యక్రమాలు తీసుకొనుటకు "సత్యాగ్రహ సమాజ్" ను గోరాగారు అధ్యక్షులుగా, ఉపవాస కార్యక్రమాన్ని

విజయవంతంగా నిర్వహించిన శ్రీ విష్ణుశరణ్, శ్రీ హరిప్రసాద్ తివారీ కార్యదర్శులుగా ఏర్పరిచారు.

హైద్రాబాదు శాసనసభముందు సత్యాగ్రహం చేయుటకు గోరాగారు జరిపినకృషి, అరెస్టువివరాలు పత్రికలలో చదివిన శ్రీ శివమూర్తిస్వామిగారు పార్టీరహిత ప్రజాస్వామ్యమందు తనకుకూడా ఆసక్తిఉండుటచేత వెంటనే హైద్రాబాదువెళ్ళి గోరాగార్ని కలుసుకున్నారు. శ్రీ శివమూర్తిస్వామిగారు కర్ణాటక లోకసేవకసంఘం కార్యదర్శి. 1952 లో ఇండిపెండెంటుగా లోకసభకు ఎన్నికయారు. 1957 లో ఓడిపోయారు. కర్నాటక ప్రాంతంలో వారికి మంచి పలుకుబడిఉంది. ఆయన గోరాగారితో కలుసుకుని చర్చించారు. 1961 లో సత్యాగ్రహ సమాజ్ సభలు జరుపుదామనుకోగానే హుబ్లీలో ఆ సభలు జరపమని శ్రీశివమూర్తిస్వామిగారుఆహ్వానించారు. 1961జూలై 20 న హుబ్లీలో గోరాగారి అధ్యక్షతను సత్యాగ్రహ సమాజ్ సభలు జరిగాయి. శ్రీయుతులు మహావీర్‌సింహ్, విష్ణుశరణ్, హరిప్రసాద్‌తివారీ, లవణం, యస్. ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యాం, ఐ. కె. కుమారన్ మొదలైనవారు ఆ సభలలో పాలుగొన్నారు. ఆ సభలలోనే సేవాగ్రాంనుంచి ఢిల్లీలోని ప్రధానమంత్రి నివాసానికి గోరాగారి నాయకత్వాన ప్రజాప్రతినిధుల పార్టీరాహిత్యం, నిరాడంబరతలకై ఒక సత్యాగ్రహ పదయాత్రను సాగించాలని నిర్ణయించారు.

సేవాగ్రాంనుంచి 1961 అక్టోబరు 8 న ఢిల్లీ సత్యాగ్రహ పదయాత్ర ప్రారంభించాలని నిర్ణయించి సెప్టెంబరు మొదటి వారంలో గోరాగారు ప్రధాన మంత్రి నెహ్రూకు ఒక ఉత్తరం

ప్రాశారు. అందులో దేశప్రజలు నెహ్రూను జాతీయనాయకు నిగా భావిస్తున్నారనీ, కాని ఆయన కాంగ్రెసుపార్టీకి కట్టుబడి పోయి సంకుచితంగా అయిపోయారనీ, కనుక సంకుచితపార్టీ పరిధినుంచి విశాల జాతీయప్రాంగణంలోనికి రావాలని కోరారు. ప్రభుత్వంలోని ఆడంబరదృష్టి, పార్టీతత్వం ప్రజలలోకూడా ముఠాతత్వాన్నీ, ఆడంబరప్రీతినీ పెంచి అవినీతికి దోహదంచేస్తోం దనీ కనుకసామాన్య ప్రజలకు మార్గదర్శకులుగా ఉండుటకుగాను ప్రజాప్రతినిధులు ఇతరులకంటే ఎక్కువ నిరాడంబరంగానూ, త్యాగమయంగానూ ఉండాలంటూ ప్రధానమంత్రిగా నెహ్రూను పార్లమెంటుసభ్యుల క్వార్టర్సులోనికి మారమని కోరారు. ప్రభు త్వం ప్రజలందరికీ చెందాలికనుక, పార్టీబ్లాకులు - హ్విప్పులు అందుకు ఆటంకంగా ఉన్నాయనీ, వాటిని రద్దుచేయాలనీ గోరా గారు ఆ ఉత్తరంలో కోరారు. అక్టోబరు 8 న సేవాగ్రాంనుంచి పదయాత్రగా బయలుదేరి సుమారు వెయ్యిమైళ్ళదూరం దారి పొడుగునా ప్రచారంచేసుకుంటూ 62 జనవరిలో ఢిల్లీ చేరగల మని తెలిపారు.

1962 అక్టోబరు 8వ తేదీ సేవాగ్రాంఆశ్రమంలో బాపూ కుటీరంముందు చిన్నవీడ్కోలు సభజరిగింది. ఆశ్రమవాసులగు శ్రీ చమన్‌లాల్, శ్రీ మున్నాలాల్‌గార్లు గోరాగారి త్యాగాన్నీ, పట్టుదలనూ కొనియాడి, దేశంలో సమూలంగా మార్పురావా లనీ అందుకై గోరాగారు చేస్తున్నకృషి జయప్రదం కావాలనీ శుభాకాంక్షలు తెలిపారు. గోరాగారు మాట్లాడుతూ స్వాతం త్ర్యానంతరం ప్రజలలో మరింత బానిసభావంపెరిగి జడత్వం హెచ్చిందనీ, ఇందుకు ప్రజాప్రతినిధులు ప్రజాసేవ అనే తమ

కర్తవ్యాన్ని మరచి పార్టీతత్వాలు, ఆడంబరాలలో పడ్డారనీ, తిరిగి సత్యాగ్రహశక్తిని పెంపొందించుటద్వారానే పౌరులలో ఆత్మవిశ్వాసాన్ని పెంచి చైతన్యవంతులుగా చేయగలమనీ అన్నారు. స్వాతంత్ర్యానంతరం దేశంలో పార్టీలపరంగా చాలా సత్యాగ్రహాలు జరిగాయనీ, కాని అవి పార్టీదృష్టితో, పార్టీలజెండాలతో జరిగాయనీ, పార్టీదృష్టి ఎప్పుడూ అధికారంలో ఉన్న వారిని దింపి తాము అధికారాన్ని చేపట్టాలనే ప్రయత్నిస్తుందనీ, కాని తమ సత్యాగ్రహం సత్యాగ్రహాన్ని పార్టీదృష్టినుంచి వేరు చేస్తోందనీ చెప్పారు. ఈ తేడా తెలుపుటకే అన్ని జండాలు కట్టగా కట్టామనీ, జండాలు పార్టీలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తే ఏ పార్టీలోనూ లేని అసంఖ్యాకమైన ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యంకొరకు ఏజండా లేని కర్రను ఈ కట్టలో చేర్చామనీ వివరించారు. ఈ సత్యాగ్రహ పదయాత్రను సేవాగ్రాంలోని గాంధీజీ కుటీరంనుంచి ప్రారంభించుటకు అనుమతించడమేకాక, ఎంతో ప్రోత్సాహమిచ్చిన ఆశ్రమవాసు లందరికీ గోరాగారు కృతజ్ఞతలు తెలిపారు. వారిచ్చిన ప్రోత్సాహంతో సత్యాగ్రహుల బలం పదిరెట్లు పెరిగిందని గోరాగారన్నారు.

గోరాగారి దళం సేవాగ్రాంనుంచి బయలుదేరినరోజున, ఆ తర్వాత వారంవరకూ కూడా విపరీతమైన వర్షం. సేవాగ్రాం నుంచి బయలుదేరినప్పుడు మైసూరు, మహారాష్ట్ర, మధ్యప్రదేశ్, ఉత్తరప్రదేశ్, బీహార్, ఆంధ్రప్రదేశ్ లకు చెందిన 14 మంది ఉన్నారు. వీరిలో సరస్వతిగారు, లవణంగారుకూడా ఉన్నారు.

సాధారణంగా ఎప్పుడూ సేవాగ్రాం ఆశ్రమం, తదితర

సంస్థలవారు తాము విరాళాలు పుచ్చుకోవడమేగాని ఇతరులకు ఇవ్వడం జరగదు. కాని ఈ యాత్ర విషయంలో తారుమారు అయింది. ఆంధ్రలో గోరాగారు వసూలుచేసిన 300 రూపాయలు కార్యకర్తలు సేవాగ్రాం వెళ్ళుటకు, ఉద్యమ ఉద్దేశాలు తెలిపే కరపత్రాలు అచ్చువేయుటకు సరిపోయింది. చేతిలో పైసా లేకుండా వెయ్యిమైళ్ళ యాత్రకు 14 మంది సహచరులను వెంటతీసుకుని బయలుదేరటం మొండిసాహసంఅనిపించింది అందరికి. సేవాగ్రాంలోని కార్యకర్తలు తమలో తాము సంప్రదించుకొని 50 రూపాయలు విరాళాలు తమలోతాము వేసుకుని సత్యాగ్రహదళం సేవాగ్రాంనుంచి బయలుదేరబోయేముందు సమర్పించారు. సేవాగ్రాంనుంచి వీడ్కోలు చెప్పినవారిలో శ్రీ ఆర్యనాయకం, శ్రీ అన్నాసాహెబ్ సహస్రబుద్ధే కూడా ఉన్నారు.

సేవాగ్రాం ఆశ్రమంనుంచి ఈ యాత్ర ప్రారంభించుటకు అనుమతించరాదనీ, ఎందుకంటే ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా ఇది ఉందనీ కొంతమంది వాదించారు. కాని వారి ప్రయత్నం ఫలించలేదు.

యాత్రముందుకుసాగింది. "మంత్రీ హమారే నౌకర్ హై. జనతా ఉనికీ మాలిక్ హై" అని హిందీలో వ్రాసిన బానరు, జండాలకట్ట ప్రజలకు చాల్మాప్రత్యేకంగాకనిపించాయి. మంత్రులు మన నౌకర్లా! ప్రజలం వారి యజమానులమా! ఆశ్చర్యం! గోరాగారు నచ్చజెప్పేవారు :- "అవును. పొలాలలో పనిచేసే వ్యవసాయకూలీలు, నెత్తిన తట్టలుపెట్టుకుని ఇంటింటికీ తిరిగి పాలు, పెరుగు, కూరలు అమ్ముకునే స్త్రీలు, వీధిఅరుగుమీద

పిల్లలకు పాఠాలుచెప్పే బడిపంతుళ్ళు, రిక్షాలులాగేవారు, కార్ఖానాలలో పనిచేసే కార్మికులు, తిండికి కటకటపడే నిరుద్యోగులు, మీరు — నేను — మనమంతా పౌరులం, వోటర్లం, యజమానులం, ఈ ప్రతినిధులు, ఈ మంత్రులు మన నౌకర్లు. ప్రజలందరకూ కూడు, గుడ్డ, విద్యా, వసతీ, వృత్తీ కల్పించమని వీరిని మనం నియమించుకున్నాం. మనమిచ్చే వోటువల్లనే వీరికి అధికారం, మనమిచ్చే పన్నే ప్రభుత్వానికి డబ్బు. మనం వోటివ్వకపోతే, పన్నివ్వకపోతే వీరూ లేరు. వీరిఅధికారమూ లేదు. వీరివద్ద డబ్బూ ఉండదు. ఈ మంత్రులు లేకపోయినా ప్రజలముగు మనం ఉంటాం. కాని మనం ఉండకపోతే, ఈ మంత్రులు ఉండరు. ఈ విధంగా మంత్రులమీద మనం ఆధారపడి లేము. మంత్రులు మనమీద ఆధారపడివున్నారు. అయినా నేడువ్యవహారం తల్లక్రిందులుగా ఉంది. యజమానులు తిండీ బట్టకు కరువై నీడలేక రోడ్లప్రక్కన పస్తులుంటే నౌకర్లు నిందులతో, విలాసాలతో, అధికజీతభత్యాలతో ఆడంబరాలమధ్య పెద్ద పెద్ద భవంతులలో కులుకుతున్నారు. యజమానికి రైలులో కాలు పెట్టి నిలుచోనుటకు మూడవతరగతిలో చోటులేదు. కాని నౌకర్లు మొదటితరగతిలో కాళ్ళుజాపి నిద్రపోతున్నారు. నేడు నౌకరుగా ఉండుటకు పోటీలుపడుతున్నారు. ప్రజాసేవకు సాధనంగా ఉండవలసిన ప్రజాప్రాతినిధ్యం లాభసాటి వ్యాపారంగా మారింది. వేలూ లక్షలూ, ఎన్నికలలో పెట్టుబడి పెడుతున్నారు. మరి వ్యాపారంలో లాభం ఆర్జించుకోరూ ? దీనితో యజమానులను కొల్లగొట్టి నౌకర్లు బాగుపడుతున్నారు. యజమానుల జీవితం దుర్భరమైంది. దీనికంతకూ కారణం మనం

యజమానులమని, మంత్రులు మన నౌకర్లని మనం గుర్తించక పోవ్రశే. ఈ విషయాన్ని గమనించి నౌకర్లను నెత్తిమీద కెక్కించుకోకుండా నౌకర్లుగానే చూడాలి, అదుపులో పెట్టాలి. వారిపై అజమాయిషీ ఉండాలి. మనం వారిపై అజమాయిషీ చేయడం లేదుకనుక వారు తామే యజమానులమని విర్రవీగుతూ అసలు యజమానినే 'నువ్వెవరవు ?' అంటున్నారు. గట్టిగా అడిగితే నౌకర్లు యజమానులను జైల్లో పెడుతున్నారు. యజమానులపై లాఠీలు ప్రయోగిస్తున్నారు. తుపాకులు కాలుస్తున్నారు. ఇంకా సహిద్దామా ? మనం నిద్రమేలుకోవాలి. నేను యజమానిని, మీరు - మంత్రులు - మా నౌకర్లు. ఏమిటీ ఘోరం అని అడగాలి. అడిగితేగాని అమ్మ అయినా అన్నం పెట్టదు. అందుచేత అడగాలి. అడిగి నౌకర్లను దారిలో పెట్టాలి. మనం పదిమంది నౌకర్లను పెట్టుకుంటే వారు తమలో తాము పార్టీలు - ముఠాలు పెట్టుకుని కొట్లాడుకుని, కొట్లాడుకుని ఒకర్ని మరొకరు నిందించుకుంటూ తమపని చేయకుండా జీతభత్యాలు తీసుకుంటున్నారు. ఇదంతా మనం నిలదీసి అడగాలి. మీలో మీరు పార్టీ తగాదాలు, ముఠా తగాదాలు మానండి, వినోదాలు, విలాసాలు, ఆడంబరాలు వదలండి. చెయ్యవలసినపని చెయ్యండి అని మనం నౌకర్లకు చెప్పాలి. ఇది చెప్పటానికే మేము ఢిల్లీ వెళుతున్నాం. మీరు ఆలోచించండి. కదలండి" అనేవారు గోరా. అరటిపండు వొలిచి నోట్లో పెట్టినట్లు.

ఇంకా కొంచెం ముందుకు వెళ్ళి గోరా ఇలా చెప్పేవారు:- "దైవభావాన్ని, కర్మను, నుదిటివ్రాతను మనం ఊహించుకున్నాము. కాని వాటికి బానిసలమనుకున్నాము. వీటిద్వారా

అసమానతలు పోషించుకుని కష్టాలపాలయ్యాము. సాంఘికకట్టు బొట్లను మనమే ఏర్పరచుకున్నాం కాని 'సంఘం ఏమంటుందో' అని భయపడి ఇబ్బందులు పడ్డాము. ఆర్థికవిధానాలు మనమే ఏర్పరచు కున్నాం. కాని వాటికి లొంగిపోయి దరిద్రుల మైనాము. ప్రజా ప్రతినిధులను మనమే ఎన్నుకున్నాము. ప్రభుత్వాన్ని మనమే నిర్మించు కున్నాము. కాని వారిని అదుపులో పెట్టక బాధల్లోనుంచి బయట పడలేకున్నాము. మనలోని బానిసభావమే వీటన్నిటికీ కారణం. దాస్యపు ప్రవృత్తిని విడనాడాలి. మానవుడే దైవాన్ని ఊహించాడు, ఆర్థిక సాంఘిక కట్టుబొట్లు ఏర్పరచుకున్నాడు. ప్రభుత్వాన్ని నిర్మించుకున్నాడు- వీటిని తన సౌఖ్యానికి, సమిష్టి సౌఖ్యానికి అడ్డం వచ్చినప్పుడు మానవుడు మార్చుకోవాలి. మార్చుకోగలడు. ఇదే నాస్తిక దృష్టి." అని గోరాగారు వివరించేవారు.

మహారాష్ట్ర, మధ్యప్రదేశ్, ఉత్తరప్రదేశ్, పంజాబ్, ఢిల్లీ రాష్ట్రాలలో వర్థా, నాగపూరు, శివనీ, జబల్‌పూర్, దామో, నాగర్, ఝాన్సీ, దతియా, గ్వాలియర్, భిండ్, ఇటావా, ఆగ్రా, మథురా, గుడ్‌గాం జిల్లాలగుండా 99 రోజులు వెయ్యిమైళ్ళకు పైగా పదయాత్ర సలిపి జనవరి 14 న ఢిల్లీ చేరారు. కుండపోతగా కురిసిన వర్షంగాని, ఎముకలు కొరికిన చలిగాని వీరిని ఆపలేకపోయింది. ఆ సంవత్సరం చలి చాలా తీవ్రంగా ఉంది. వింధ్య, సాత్పుడా పర్వతపంక్తులను, మధ్యప్రదేశ్‌లోని దట్టమైనఅడవులను, బందిపోటుదొంగలకు ఆవాసము లైన చంబల్ చరియలను, నర్మద, చంబల్, యమునా నదులను దాటుకుంటూ ముందుకుసాగారు. దారిపొడుగునా ఎక్కడి

కక్కడ ఆహ్వాన సంఘాలు ఏర్పడి అఖండమైన స్వాగతం యిచ్చాయి. స్థానిక పత్రికలన్నీ చాలా తోడ్పడ్డాయి. అన్ని పార్టీల కార్యకర్తలూ సహకరించారు. మరి జండాలు అన్నీ ఉన్నాయిగా. ప్రతీచోటా తృణమో, పణమో విరాళమూ యిచ్చారు. అయినా అపస్వరాలూ లేకపోలేదు. ఒకగ్రామంలో ఆ గ్రామపెద్ద జమీందారు. గోరాగారు పార్టీలు పోవాలంటు న్నారు కనుక తమ గ్రామానికి రావటానికి వీలులేదన్నాడు. వస్తే పిట్టకూడా కనబడదు. అడుక్కున్నా ఒక్కముద్ద అయినా దొరకదన్నాడు. అయినా వెళ్ళారు. తీరా వెళితే భోజనం పెట్ట కుండా ఎలా ఉంటారు? కాని మీటింగుకు తన గ్రామస్తు లెవరూ వెళ్ళరాదని కట్టడిచేశాడు. ఒకరిద్దరు తన మనుష్యులను మాత్రం పంపాడు. పొరుగూళ్ళనుంచి వచ్చిన వారితోనే మీటింగు జరిగింది. మీటింగుకు వచ్చిన ఒకరిద్దరు జమీందారు మనుషులు, గోరాగారు ఉపన్యాసానంతరం ప్రశ్నలన్నిటికీ సమా ధానం చెప్పడంచేత మారిపోయారు.

మరొకచోట "మంత్రులు మన నౌకర్లు, ప్రజలు వారి యజమానులు" అనే బొనరు చూచి భయపడి వండిన అన్నం కూడా పెట్టలేదు. అప్పుడు ఆ గ్రామంలోని హైస్కూలు ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు చందాలువేసుకుని విడిగా వండించి పెట్టారు. ఈ రెండు సంఘటనలు కార్యకర్తల ఉత్సాహాన్ని, పట్టుదలను మరింత పెంచాయి. దారిపొడుగునా దళంలో కార్యకర్తలు చేరుతూ వచ్చారు. యాత్ర ఏర్పాట్లకు శ్రీయుతులు ఠాకూర్‌దాస్ బంగ్, వసంతరావుగాడే, రాజా రాంఫూల్‌బానే, గణేశ్‌ప్రసాద్ నాయక్, లోకేంద్రసింహ్,

హేమదేవశర్మ, చరణ్ సింహ్, భగవత్ సింహ్, మహావీరసింహ్, బ్రజగ్రామ సేవామండల్ కార్యకర్తలు బాధ్యత తీసుకుని చేశారు. ఢిల్లీ ఏర్పాట్లను శ్రీ బాలకృష్ణమెహతా, సి.ఎ.మీనన్ చూచారు. ఢిల్లీలో శ్రీమతి రామేశ్వరీనెహ్రూ అధ్యక్షురాలిగా ప్రసిద్ధ హిందీ రచయిత, సంపాదకుడు శ్రీ సత్యదేవ విద్యాలంకార్ కార్యదర్శిగా, పండిట్ సుందరలాల్, అరుణా అసఫ్ ఆలీ మొదలైనవారు సభ్యులుగా ఒక ఆహ్వానసంఘం ఏర్పడింది.

1962 జనవరి 14 న ఢిల్లీ చేరగానే రాజఘాట్ గాంధీజీ సమాధివద్ద విపరీతమైన చలిలోకూడా వందలాది జనం చేరి సత్యాగ్రహదళానికి స్వాగతం చెప్పారు. రాజఘాట్ వద్ద జరిగిన సభలో గోరాగారు ప్రసంగిస్తూ "గాంధీజీ ఆశలు, ఆశయాలు గాంధీజీతోపాటు సమాధిగతం అయిపోలేదని నిరూపించుదాం. స్వరాజ్యం సురాజ్యంగా మారుటకు ప్రభుత్వం ప్రజలకు సన్నిహితంగా రావాలని గాంధీజీ ఆశించారు. అందుకు అడ్డుపడుతున్న ఆడంబరాలు, పార్టీతత్వాలు తొలగించుటలో గాంధీజీఅనుయాయులుగా ఉండిన ప్రజాప్రతినిధుల సహకారాన్ని అభ్యర్థిస్తున్నాము. ఒకవేళ వారు తోడ్పడలేకపోతే సత్యాగ్రహశక్తిని ప్రజలు విస్మరించరాదు." అని అన్నారు.

ఢిల్లీలో 18 వ తేదీవరకూ సభలూ, సమావేశాలుజరిపి బాగా ప్రచారం చేశారు. ఈలోగా ప్రధానినెహ్రూకు తాము ఢిల్లీవచ్చినట్లు తెలుపుతూ 18వ తేదీ ఉదయం 9గంటలకు వారిఅధికార నివాసానికి వస్తున్నామని జాబువ్రాశారు. అలాగే మొత్తం 28 మంది కార్యకర్తలు "జనప్రతినిధియోంసే - పార్టీతోడో,

షాన్ షౌకత్ ఛోడో" అని హిందీలో వ్రాసిన బానరుపట్టుకుని ప్రధాని నివాసానికి చేరారు. ప్రధానిని కలుసుకొనగోరారు. కాని ప్రధాని నిరాకరించారు. దానితో తాము తిన్నగా భవనం లోపలికి వెళుతున్నామని ప్రకటించారు. కార్యకర్తలు గేటు వైపు వెళుతుండగా పోలీసులు గేటుతలుపులు మూసివేశారు. కార్యకర్తలు గేటుముందు అలాగే బైఠాయించారు. ప్రధాన మంత్రి నివాసం ముఖద్వారం రాకపోకలకు వీలులేకుండా బంద్ అయిపోయింది. అలా సుమారు రెండుగంటలసేపు బైఠాయింపు సత్యాగ్రహం కొనసాగినతర్వాత ప్రధానమంత్రి ప్రధాన అంత రంగిక కార్యదర్శివచ్చి సత్యాగ్రహులతో మాట్లాడి మర్నాడు ఉదయం ప్రధానమంత్రితో సమావేశం నిశ్చయించినతర్వాత ఆరోజుకు సత్యాగ్రహం నిలుపుచేశారు. మర్నాడు గోరాగారు, శ్రీ మహావీరసింహ సత్యాగ్రహుల తరఫునవెళ్ళి నెహ్రూతో మాట్లాడారు. నెహ్రూ వీరివాదనంతా అంగీకరించారు. అయితే బ్రిటీషు విధానాలను స్వీకరించి అనుసరిస్తున్నమాట యథార్థమేననీ, ప్రజాఉద్యమాలద్వారానే వాటిని మార్చగల మని తన అభిప్రాయమనీ గోరాగారికి చెప్పారు. ఆ తర్వాత సత్యాగ్రహులు సమావేశమై వెయ్యిమైళ్ళు పదయాత్ర ప్రచా రం, ప్రధానిబసముందు సత్యాగ్రహం, తర్వాత ప్రధానితో మాట్లాడడం – వీటన్నిటివల్లా విషయాలను ప్రభుత్వదృష్టికి తెచ్చామనీ, ప్రజలలో సంచలనాన్ని కలిగించి సానుభూతిని సంపాదించామనీ, ప్రస్తుతానికి సత్యాగ్రహంఆపి, నెలరోజులలో జరుగనున్న ఎన్నికల సమయంలో అభ్యర్థులను ప్రశ్నించే కార్య క్రమం పెట్టుకోవాలనీ, ఎన్నికల అనంతరం కార్యకర్తల శిబిరం

ఒకటి ఢిల్లీకి దగ్గరలో నిర్వహించాలనీ నిశ్చయించారు. ఢిల్లీ సత్యాగ్రహంలో మహారాష్ట్ర, మధ్యప్రదేశ్, ఉత్తరప్రదేశ్, రాజస్థాన్, పంజాబ్, బీహార్ ఢిల్లీ ప్రాంతాలకు చెందిన కార్యకర్తలు పాల్గొన్నారు. ప్రధాని ఇంటిముందు జరిగిన ఈ సత్యాగ్రహం దేశమంతటా కార్యకర్తలలో నూతనోత్సాహాన్ని నింపింది.

ఎన్నికల సమయంలో అభ్యర్థులను రెండు ప్రశ్నలు వేయమని కార్యకర్తలు విరివిగా ప్రచారం చేశారు. 1. మీరు ప్రజా ప్రతినిధులుగా వ్యవహరిస్తారా? పార్టీ ప్రతినిధులుగా వ్యవహరిస్తారా? 2. ఎన్నికైతే మీరు ఎంత జీతభత్యాలు తీసుకుంటారు? ఢిల్లీ చుట్టుప్రక్కల ప్రశ్నల కార్యక్రమం ఉద్యమంగా రూపొంది ప్రజలలో చాలా రాజకీయ చైతన్యాన్ని కలిగించింది.

ఎన్నికల అనంతరం 1962 మార్చి నెలాఖరున ఢిల్లీదగ్గర గాజియాబాద్‌లో కార్యకర్తల శిబిరం జరిగింది. వివిధ రాష్ట్రాల కార్యకర్తలు పాలుగొన్నారు. పార్టీరహితం, నిరాడంబరత గురించి కార్యకర్తలకు ఈ శిబిరం తాత్వికభూమిక అందచేసింది. శిబిరం తర్వాత గోరా, లవణంగార్లు ఉత్తరప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్ లలో 20 జిల్లాలు పర్యటించి పార్టీరహిత ప్రజాస్వామ్యం ప్రజాప్రతినిధుల నిరాడంబరత గురించి తీవ్రంగా ప్రచారం చేశారు.

ఒకప్రక్కన ఈకార్యక్రమాలు జరుగుతుండగా 1961లో గోరాగారు ఇంగ్లీషులో పార్టీరహిత ప్రజాస్వామ్యం గురించి

ఒక పుస్తకం వ్రాశారు. గోరాగారు ఇలా పుస్తకం వ్రాస్తున్నారని తెలియగానే దక్షిణ భారతదేశంలోని ఒక ప్రచురణకర్త ఆ పుస్తకం ప్రచురణకు తనకు ఇవ్వమని కోరారు. తీరా వ్రాత ప్రతి పూర్తిచేసి పంపగా అందులో ప్రజాస్వామ్యాభివృద్ధికి నాస్తికత్వం అవసరమని వ్రాసి ఉందనీ, ఆ భాగం తీసివేస్తే అప్పుడు తానది ప్రచురించగలననీ అన్నారు. కాని గోరాగారు అందుకు నిరాకరించారు. చివరకు సత్యాగ్రహసమాజ్ వారు ఆ పుస్తకాన్ని యథాతథంగా ప్రచురించారు. దాని హిందీ అనువాదంకూడా ప్రచురింపబడింది.

1962 జూన్‌లో కలకత్తాలో గోరాగారి అధ్యక్షతను పార్టీరహిత ప్రజాస్వామ్యసభలు జరిగాయి. వీటిని శ్రీ చారుచంద్ర భండారీ ప్రారంభించారు. ఈ సభలలో లోక్‌సభసభ్యులు శ్రీ శివమూర్తిస్వామి, పండిట్ సుందరలాల్, నిర్మల్‌కుమార్ భట్టాచార్య, మహావీరసింహ్, విష్ణుశరణ్, లవణం మొదలైన వారు పాల్గొన్నారు. సభలను శ్రీయుతులు భవానీప్రసాద్ ఛటర్జీ, గణేశ్ మల్‌బైద్, సుదన్ భట్టాచార్య, బాలకృష్ణ మొహంతా నిర్వహించారు. ఈ సభలలో గోరాగారు తమ ఉపన్యాసంలో ప్రస్తుతస్థితినుంచి పార్టీరహితంగా ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వాలను మార్చుటకు మన దేశంలో 5 మార్పులురావాలని సూచించారు.

1. ఎన్నికలసమయంలో పార్టీలకు ప్రత్యేకంగా గుర్తులు రిజర్వుచేయరాదు. అభ్యర్థులందర్నీ సమానంగాగుర్తించి, అందరికీ ఒకేసారి, ఒకే విధానంలో గుర్తులు కేటాయించాలి.

2. ఎన్నికల అనంతరం శాసనసభలలోను, పార్లమెంటు లోను సభ్యులు పార్టీబ్లాకులుగా కూర్చునేపద్ధతిని రద్దుచేయాలి. సభ్యులు తమ తమ నియోజకవర్గాలవరుసలో కూర్చోవాలి.

3. ముఖ్యమంత్రినిగాని, ప్రధానమంత్రినిగాని శాసనసభ లోని లేదా పార్లమెంటులోని సభ్యులందరూకలిసి "రిపీటెడ్ బాలట్" పద్ధతిప్రకారం ఎన్నుకోవాలి. అంటే నలుగురు పోటీ చేశారనుకోండి. ముందు అందరూ నలుగురికీవోటువేస్తారు. అంద రిలోకీ తక్కువవచ్చినవారిని తొలగించి తిరిగి అందరూ ముగ్గురికీ వేస్తారు. మరల వీరిలో తక్కువవచ్చినవారిని తొలగించి ఇద్దరికీ వేస్తారు. ఈ విధంగా నెగ్గినవారికి శాసనసభలో సగంకంటె హెచ్చు సభ్యుల బలం లభిస్తుంది.

4. తీర్మానాలపై వోటింగుసమయంలో 'హ్విప్పు' లను తొలగించాలి. సభ్యులకు విషయాలపై అభిప్రాయాలు వ్యక్త పరచుటకుగాని, వోటు వేయుటకుగాని పూర్తిస్వేచ్ఛ ఉండాలి.

5. ఏ తీర్మానాన్ని అయినాసరే నిరాకరించుటకు, సవరిం చుటకు, ఆమోదించుటకు శాసన సభ్యులకు పూర్తిస్వేచ్ఛ ఉండాలి. మంత్రులు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాలు సవరింపబడినా, నిరాకరింపబడినా అది మంత్రులపై అవిశ్వాసంగా పరిగణించ రాదు. మంత్రులను తొలగించాలంటే అందుకు ప్రత్యేకంగా అవిశ్వాస తీర్మానము తీసుకురావాలి.

పై ఐదు మార్పులకు రాజ్యాంగాన్ని సవరించవలసిన అవసరంలేదనీ, ఇవి కేవలం ఆచారాలుగా వస్తున్న విషయాలనీ కనుక ఆచారాలను మార్చినే సరిపోతుందనీ గోరాగారంటారు.

ఈ ఐదు మార్పులతో ప్రభుత్వంలోంచి పార్టీతత్వం పోయి స్థిరంగా ఉంటుందని గోరాగారు చెబుతారు.

ఇలా పార్టీతత్వం, ఆడంబరాలు రెండింటి గురించీ తీవ్ర ప్రచారం చేస్తున్నా ప్రస్తుతానికి సత్యాగ్రహాన్ని మంత్రుల ఆడంబరాలమీదనే కేంద్రీకరించాలని కార్యకర్తలు నిశ్చయించారు. ఆ విధంగా ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోనే గోరాగారు కార్యక్రమం తీసుకున్నారు. ముఖ్యమంత్రిని అధికార నివాసం 'గ్రీన్‌లాండ్సు' వదలి సాధారణ ఎం. ఎల్. ఏల నివాసాలకు మారమని, ఈ మార్పు ఇతరులకు ఆదర్శప్రాయంగా ఉండి అవినీతి నిరోధానికి తోడ్పడగలదనీ గోరా సూచన. ఇందుకై 1963 సెప్టెంబరు 5 నుంచి 10 వరకూ హైదరాబాదులో ముఖ్యమంత్రి సంజీవ రెడ్డిగారి అధికార నివాసంముందు గోరాగారు సత్యాగ్రహం జరిపారు. 5 రోజుల సత్యాగ్రహం అనంతరం అఖిల భారత స్థాయిలో మంత్రుల నిరాడంబరతకు ఒక పథకం రూపొందించుటలో కృషిచేస్తానని ముఖ్యమంత్రి హామీ ఇచ్చుటచేత ఈ సత్యాగ్రహం విరమించబడింది. ఈ సత్యాగ్రహంలో గోరా గారితోపాటు శ్రీమతులు గోపరాజు సరస్వతి, శింగరాజు శకుంతలమ్మ, కె. సామ్రాజ్యం, శ్రీయుతులు గుళ్ళపల్లి రామబ్రహ్మం, కానా, ప్రత్తి శేషయ్య, పరచూరి వెంకటరత్నం, వెదిరి రంగన్నగార్లు పాల్గొన్నారు. ఈ సత్యాగ్రహం ఆంధ్రదేశంలో గొప్ప చైతన్యాన్ని కలిగించింది.

గోరాగారు తీసుకున్న ఈ కార్యక్రమాలేవీ వెంటనే ఫలితాల నిచ్చేవికావు. కాని సమాజం మూలంలోని పునాదు

లను మార్చేవి. అందుచేత ఈ కార్యక్రమాలన్నీ ప్రజలలో భావవిప్లవాన్ని కలిగించుటకు, వారిని ఆచరణకు ప్రేరేపించుటకు తోడ్పడుతున్నాయి. నేడు రాజకీయపార్టీలు మాత్రమే ప్రభుత్వంతో సంఘర్షిస్తున్నాయి. అయితే వాటిలో పార్టీదృష్టి ఉంది. అవి పౌరచైతన్యాన్ని పెంపొందించుటకంటే తమ పార్టీ పలుకుబడి పెంపొందించుకొనుటకే ప్రాధాన్యత యిస్తాయి. కనుక పార్టీదృష్టికాక విశాల ప్రజాదృష్టితో పౌరచైతన్యాన్ని అభివృద్ధిచేయుటకు సత్యాగ్రహకార్యక్రమాలు తీసుకుంటున్నది దేశం మొత్తంపై గోరాగారొక్కరే అంటే అతిశయోక్తికాదు. ప్రజలకు ప్రజాప్రతినిధులకు మధ్య ఉండవలసిన సంబంధాలు నేడు తల్లక్రిందులుగాఉన్నాయి. వీటిని సరిదిద్దుతేగాని స్వతంత్రం వచ్చినా ప్రయోజనం లేదు. అదే గోరాగారు చేస్తున్న కృషి. ఈ కృషిలో సత్యాగ్రహాలు, సంప్రదింపులు, ప్రచారం, ప్రబోధం–అన్నిటినీ గోరాగారు అనుసరిస్తున్నారు. "Construct the Village – Control the Government" "గ్రామాలను నిర్మించుకుందాం–ప్రభుత్వాన్ని అదుపులో ఉంచుదాం" అనేది గోరాగారి సాంఘిక, రాజకీయ కార్యక్రమాల ఉద్దేశ్యం.

నాస్తికత్వం సంపూర్ణ రూపం

"వాడు నాస్తికుడు. వాడికి దేవుడూ లేడు, దయ్యమూ లేదు" అని దూషణపదంగా ఉపయోగింపబడుతూవస్తున్న నాస్తికపదానికి తన ప్రచారప్రబోధాలద్వారా అంతకంటె ఎక్కువగా తన ఆచరణద్వారా గోరాగారు భారతదేశంలో ప్రతిష్టను తీసుకువచ్చారు. ఎవరైనా తాను నాస్తికుణ్ణి అని ధైర్యంగా, బహిరంగంగా, సగౌరవంగా చెప్పుకోగలిగేట్లు చేశారు.

ఇలా భారతదేశంలో ఆధునిక నాస్తికోద్యమ నిర్మాత అయిన గోరాగారిని ఒక తీవ్రమైన సమస్య ఎదుర్కొంది. నాస్తికత్వం అభివృద్ధిని ఏ రూపంలో మలచినట్లయితే నాస్తికోద్యమానికి మంచి భవిష్యత్తు ఉంటుంది? అత్యధికంగా ఫలితాలు సాధించగలుగుతుంది? నాస్తికత్వంపేర కొన్ని సంస్థలు నెలకొల్పటమా? లేక నాస్తికత్వాన్ని బహుజనాలలో కొద్దికొద్దిగానైనా ప్రవేశింపజేసి ఒక జీవితవిధానంగా, ఆచరణను ప్రభావితంచేసే ఆదర్శయుత ఉద్యమంగా నిర్మించుటా? రెండు విధానాలలోను కొన్ని కొన్ని అవకాశాలూ ఉన్నాయి, సాధక బాధకాలూ ఉన్నాయి.

నాస్తికత్వంపేరున సంస్థలు ఏర్పరచి నియమావళులు రచించి కట్టుదిట్టాలతో నిర్మాణం చేసినట్లయితే ఆ సంస్థలలో ఉండే కార్యకర్తలు "ఇదినాది" అని అనుకుని శ్రద్ధగా పనిచేయుటకూ, సమాజంలో "అదిగో నాస్తికత్వంపేరుతో ఫలానా ఫలానా సంస్థలున్నాయి" అని చూపించుటకూ అవకాశం

ఉంటుంది. ఈ అవకాశంతో వచ్చే లాభాలుకూడా చాలా ఉన్నాయి. త్వరత్వరగా పదిమందిని ఉత్సాహపరచి సంస్థలను అభివృద్ధిచేసి కార్యకర్తలసంఖ్య పెంచవచ్చును. ఈ కార్యకర్తలతో ప్రదర్శనయోగ్యంగాఉండే కొన్ని కొన్ని పెద్ద పెద్ద కార్యాలు సాధించి చూపవచ్చు. అయితే ఈ విధానంలో ఒక పెద్దనష్టంకూడా ఉంది. సంస్థలలో చేరినవ్యక్తులు మొదట్లో ఆదర్శయుతంగా ఉంటేనా తర్వాత తర్వాత నిహితస్వార్థాలు (వెస్టెడ్ ఇంటరెస్ట్సు) ఏర్పడి తమ తమ సంఘాల, సంస్థలపేర్లకు అధికప్రాధాన్యతనిచ్చి, తమ గుప్పిట్లో ఆ సంస్థలను పెట్టుకుని కొత్తవారిని రానివ్వకుండా, ముఠాలుకట్టి అసలు ఆదర్శాలకే తిలోదకాలిచ్చే ప్రమాదమూఉంది. అలాగే సంస్థలలో హెచ్చు బంధించకుండా నాస్తికత్వాన్ని ఒక విప్లవ సాధనమగు ఉద్యమంగా అభివృద్ధిచేయుటలోనూ లాభనష్టాలు రెండూఉన్నాయి. ఈ విధానంవల్ల ఇది తమ బాధ్యతఅని హెచ్చుమంది భావించక పోవచ్చు. దీనివల్ల వెంటనే ప్రదర్శనగా చూపదగు ఘనకార్యాల సాధనకు అవకాశం తక్కువగా ఉంటుంది. అభివృద్ధి నెమ్మదిగా జరుగుతుంది. కాని దీనివల్ల వచ్చేలాభం పెద్దది. ఎవరు ఎంత వరకూ శ్రద్ధగా, ఉత్సాహంగా, నిజాయితీతో పనిచేస్తారో అంతవరకూ స్థానం ఉంటుంది. ఎప్పుడైతే పనిచేయరో వారికి ప్రాధాన్యత తగ్గిపోతుంది. కొత్తవారికి ఎప్పుడూ అవకాశం ఉంటుంది. నిహితస్వార్థాలు ఏర్పడుటకుగాని, కొందరు తమ గుప్పిట్లో పెట్టుకొనుటకుగాని ఏమీ ఉండదు. ఇలాంటి విధానంలో కార్యకర్తలు తమ ఆచరణద్వారా స్వశక్తితో పైకి రావలసిఉంటుంది. నెమ్మదిగా అభివృద్ధిజరిగినా ఎక్కువమందిలో

ప్రవేశించుటకు అవకాశం ఉంటుంది.

ప్రారంభంలో నాస్తికత్వం ప్రచారదశేకనుక నిర్మాణం విషయం అంతగా రాలేదు. 1941 ఫిబ్రవరిలో కనుమూరులో ప్రథమనాస్తిక మహాసభలు జరిగినప్పుడు గోరాగారు అధ్యక్షులుగాను, శ్రీ తుమ్మల గోపాలకృష్ణయ్యగారు కార్యదర్శిగాను నాస్తికసంఘం ఏర్పడిందంటే నాస్తికత్వాన్ని విస్తృతంగా ప్రచారం చేయుటకే అది ఉద్దేశింపబడింది. వారిద్దరూ కలసి కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలలో ఎక్కువగా పర్యటించారుకూడా. ఆ తర్వాత శ్రీ నాగులపల్లి సీతారామయ్యగారు కార్యదర్శిగా ముదునూరులో ఏర్పడిన నాస్తికసంఘం ఉద్దేశమూ అదే.

1941 తర్వాత 'సంఘం' ప్రారంభించిన అనంతరం 1949 మార్చి 6 న పటమటలోని నాస్తిక కేంద్రంలో నాస్తికుల సమావేశం జరిగింది. ఆ తర్వాత 1951 జూన్ 5, 6 తేదీలలో నూజివీడులోను, 1956 అక్టోబరు 20, 21 తేదీలలో సూర్యాపేటలోనూ నాస్తికులసభలు జరిగాయి. 1957 జనవరి 27 నుండి ఫిబ్రవరి 3 వరకూ వారంరోజులు కడపజిల్లా ప్రొద్దుటూరులో నాస్తికకార్యకర్తల శిబిరం జరిగింది. 1959 అక్టోబరు 29 నుంచి నవంబరు 1 వరకూ 4 రోజులు వరంగల్ జిల్లా లక్నవరంలో నాస్తికుల సమావేశం జరిగింది.

ఒకప్రక్క నాస్తికత్వాన్ని ఉద్యమరూపంలో నిర్మిస్తున్నా రెండవప్రక్క కొందరు సభ్యులతో నాస్తిక సంఘాన్నికూడా నిర్మించ ప్రయత్నించారు. 1951 జూన్ 5-6 లలో నూజివీడులో జరిగిన సమావేశంలో అంతవరకూ నాస్తికత్వం అభివృద్ధికి

జరిగిన కృషిని సమీక్షించి, 'నాస్తిక సంఘం' ను ఏర్పరిచారు. అప్పుడు ఈసంఘంలో 25 గురు ప్రాథమిక సభ్యులుగా చేరారు. ఆ సంఘానికి శ్రీయుతులు కానా, సుగంగార్లను కార్యదర్శులుగా, శ్రీయుతులు మేరుగు, లవణం, మల్లెల నాగయ్య, పందిరి గురువు, శ్రీమతి గోపరాజు సరస్వతిగార్లు సభ్యులుగా ఒక కార్య నిర్వాహకవర్గాన్ని ఎన్నుకున్నారు. ఈ సమావేశంలో నాస్తిక సంఘానికి ఒక నియమావళిని కూడా రచించి ఆమోదించారు.

తొలిసారిగా రచింపబడిన ఆ నాస్తికసంఘ నియమావళి ఆవశ్యకత ఆశయం గురించి ఇలా వ్రాయబడింది :—

—: ఆ వ శ్య క త :—

దాదాపు 20 సంవత్సరములనుండీ నాస్తిక ప్రచారం సాగిస్తున్నప్పటికీ, గత ఐదేండ్లవరకూ ఆస్తిక వ్యతిరేకభాగమే (నిరీశ్వరవాదమే) హెచ్చుగా నుండెను. ఆ పిదప అది ఒక నిర్మాణాత్మక జీవితవిధానముగా రూపొంది, ఆర్థిక, రాజకీయ, నైతిక, కళారంగములలో విశిష్టమైన కార్యక్రమాలను ఏర్పరచుకొనుచు విస్తృతమగుచున్నది. 'సంఘం' పత్రికద్వారా వివిధ ప్రదేశాలలో నాస్తికప్రచారం విరివిగా సాగుచున్నది. ఇప్పటి వరకు అక్కడక్కడ వ్యక్తిగతంగా కృషిచేస్తున్న నాస్తికులను సంఘటితపరచి, కార్యక్రమాలను ఏకోన్ముఖంగా కొనసాగించుటకుగాను నాస్తికసంఘ నిర్మాణావశ్యకత ఏర్పడింది.

—: ఆ శ య ం :—

వాస్తవికత, సంఘదృష్టి, వ్యక్తిత్వము (వా. స. వ్య)— వీటి చైతన్య సమ్మేళనంతో జీవితవిధానమును ఏర్పరచుట.

2. వా. స. వ్య. సూత్రము ననుసరించి సభ్యులు తమ నిత్యజీవిత సమస్యలను పరిష్కరించుకొనుటకు ఆ జీవితవిధానమును ప్రచారము చేయుటకు తగు సలహాలను, సహాయములను ఇచ్చుట నాస్తికసంఘముయొక్క ఆశయము.

—: వి వ ర ణ :—

సత్యాసత్య వివేచనమందు యధార్థములతో పోల్చి ఎప్పటికప్పుడు నిర్ధారణచేసుకొనుటే వాస్తవికత. ఇందు మూఢ విశ్వాసములకు, సిద్ధాంతములయెడ దురభిమానములకు తావు లేదు. పరలోక ప్రతిపాదన నిర్ధారణకు నిలువదు గనుక దానిని వాస్తవికత తిరస్కరించును.

సంఘ దృష్టి అనగా ప్రతివ్యక్తి ఇతరులను తనతో సమంగా చూచుకొనుట. ఆర్థిక అవకాశములలోగాని, సంఘ మర్యాదలలోగాని ఎక్కువ తక్కువలకు సంఘదృష్టిలో తావు లేదు. జాతి కుల మత వర్గ భేదములు సంఘదృష్టిలో సమసి పోవును.

వాస్తవిక జ్ఞానమును సంపాదించుటకూ, సౌఖ్యాభివృద్ధితో జీవించుటకూ చేయు ప్రయత్నములలో మానవుడు సర్వస్వతంత్రుడని గుర్తించుటయే వ్యక్తిత్వము. వాస్తవికత, సంఘదృష్టులకు అనుగుణంగా వ్యక్తిత్వం వికసించు చుండును. వ్యక్తిత్వమందు ఆత్మవిశ్వాసము అపరిమితముగా నుండును. దైవనమ్మిక, పూర్వజన్మ సిద్ధాంతం, పరిస్థితులపై ఆధారం, రాజకీయ నియంతృత్వము వ్యక్తిత్వమునకు లోపము తెచ్చును. అందుచేత అవి వాస్తవికములుకావని తిరస్కరించుటయేకాక,

వ్యక్తిత్వదృష్ట్యా వాటియందు విశ్వాసముంచుటకూడా హానికరము.

'నాస్తికసంఘం' అంటూ ఏర్పడడమే ఒకపెద్ద ప్రత్యేకత. ఈ సంఘం తర్వాత ముందుకు త్రోసుకువచ్చి పనిచేయ లేకపోయింది. అది సహజంకూడా. ఎందుకంటే నాస్తికుడు అని అనుకోగానే చాలా బాధ్యతలు మీదపడిపోతాయి. ఈ సంఘం హెచ్చుగా సాధించలేకపోయినా, నాస్తికాభివృద్ధికై జరిగిన కృషిలో ప్రధానఘట్టంగా భవిష్యత్తుకు మార్గదర్శిగా ఉంటుంది.

నాస్తికులు కొద్దిమందే ఉన్నారు. వారికి అవకాశాలూ తక్కువ. నాస్తికత్వాన్ని జీవితవిధానంగా రూపొందించాలనీ, ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ రంగాలలో నాస్తిక దృక్పథాన్ని పెంపొందించాలని కృషిచేసేటప్పుడు అందరూ ఒకే కార్యక్రమం తీసుకోవాలన్నా సాధ్యమవదు. అందుచేత నాస్తికులు తమ తమ శక్తినిబట్టి, అవకాశాలబట్టి నాస్తికదృష్టితో ఏ ఏ కార్యక్రమాలు తీసుకోగలరో అవే తీసుకుని కృషిచేయాలనుకున్నారు. కొందరు సహపంక్తిభోజనాలు కార్యక్రమంవరకే తీసుకోగలిగితే, మరి కొందరు రాజకీయదృక్పథంమార్పుకు సత్యాగ్రహాలవరకూ తీసుకున్నారు. కొందరు నాస్తికసాహిత్యాన్ని చదవడం ప్రచారం చేయడంవరకే తీసుకుంటే మరికొందరు నాస్తికత్వాన్ని జీవితంలోని అన్నిరంగాలకు విస్తరింపజేయుటకు కృషిచేస్తున్నారు. ఇలా నాస్తికులు అందరూ తమ తమ అవకాశాలు, శక్తినిబట్టి నాస్తికత్వాభివృద్ధికి తోడ్పడుతున్నారు.

ప్రస్తుతసమాజంలోని అనుభవాల రీత్యాచూస్తే నాస్తికత్వాన్ని సంస్థలరూపంలో నిర్మించి అభివృద్ధిచేయుటకంటే,

నెమ్మదిగాఅయినా ఉద్యమరూపంలోనే అభివృద్ధిచేయుట మంచి దని గోరాగారి అభిప్రాయము. సంస్థలరూపంలో నాస్తికాభి వృద్ధికి ప్రయత్నిస్తే నాస్తికత్వం సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజ కీయ రంగాలలోనికి విస్తరించుటలో ఆటంకాలు ఏర్పడ తాయని గోరాగారి భావన. అంతేకాక ఆ దారిన వెళితే నిరీశ్వర వాదానికే హెచ్చు ప్రాధాన్యత ఏర్పడి ఆచరణభాగం విస్మ రింపబడవచ్చునని ఆయన అనుభవంలో కనపడిన విషయం. గోరాగారు ఆచరణకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చి జీవితంలోని అన్ని రంగాలలోను నాస్తిక దృక్పథం పెంపొందించి సమూలమైన విప్లవం తేవాలని ప్రయత్నిస్తున్నారు.

తాత్వికంగా ఆస్తికులు సృష్టిలో మానవుడు ఒక భాగ మని అంటారు. అంటే విశ్వంనుంచి ఆరంభమై వ్యక్తివద్దకు వస్తుంది ఆస్తిక తత్వశాస్త్రం. దీనిలో వ్యక్తి-విశ్వానికి, సృష్టికి బానిస అయిపోతాడు. అందుకే ఆస్తిక రాజకీయ విధానాలలో సాంఘికరీతులలో, ఆర్థిక వ్యవస్థలలో కూడా వ్యక్తి ప్రభుత్వా నికో, సమాజకట్టుబాట్లకో, పెట్టుబడికో దాసుడు చేయబడ్డాడు. కాని గోరాగారు ప్రతిపాదించిన నాస్తిక తత్వశాస్త్రం వ్యక్తితో ఆరంభమై విశ్వానికి వెళుతుంది. దీనివల్ల ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ వ్యవస్థలలో వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వానికి ప్రాధాన్యత వస్తుంది. ఈ వ్యక్తిత్వ ప్రాధాన్యతే గతికి, ప్రగతికి ఆధారం, మూలం. విశ్వంనుంచి వ్యక్తికి వచ్చిన తత్వశాస్త్రంలో ఊహ నుంచి యధార్థానికి ప్రయాణించుటవల్ల భావనకు ప్రాధాన్యత వచ్చి ఆచరణ వెనుకబడింది. కాని వ్యక్తినుంచి విశ్వానికి అనే నాస్తిక తత్వశాస్త్రం వ్యక్తితో ప్రారంభమగుటతో సజీవమగు

జీవితానికి - ఆచరణకు - ప్రాధాన్యత పెరిగింది. గోరాగారి జీవితమంతటా ఈ ప్రత్యేకతే కనబడుతుంది. ఈ ప్రత్యేకతవల్లనే గోరాగారు నాస్తికత్వానికి సమగ్రరూపం ఆచరణద్వారా యివ్వగలుగుతున్నారు. గోరాగారు ఆస్తికత్వం అంటే మానవునిలోని పరాధీన ప్రవృత్తి వికాసమనీ, నాస్తికత్వమంటే స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి వికాసమనీ నిర్వచిస్తున్నారు. పరాధీనతలో వ్యక్తికి బాధ్యత లేదు. దైవంమీదనో, కర్మమీదనో, పరిస్థితుల మీదనో, ప్రభుత్వంమీదనో బాధ్యతమోపి వ్యక్తి తప్పుకుంటాడు. అందుకే ఆస్తికరీతిలో అవినీతికి అవకాశాలు హెచ్చు. దీనిని సరిచేసి నీతి పెంపొందించుటకే ఎప్పటికప్పుడు ప్రవక్తలు సమకాలీన దైవానికి ప్రాధాన్యత తగ్గించి, ఆచరణను ప్రముఖం చేసి నూతన దైవవిశ్వాసాన్ని నెలకొల్పారు. ఎప్పటికప్పుడు నీతిని పెంచుటకు పాత దైవానికి కొత్త దైవానికి జరిగిన సంఘర్షణే మతాలలో వచ్చిన మార్పులు అని గోరాగారు అంటారు.

నాస్తికత్వంలో నీతి సంఘావసరం. వ్యక్తులు సమిష్టిగా సంఘంగా కలిసి ఉండాలంటే నీతి కావాలి. కనుక నాస్తిక జీవితవిధానంలో సహజంగానే నీతి అభివృద్ధి చెందుతుంది. సమాజంలో సౌఖ్యం పెరుగుతుంది.

ఈవిధంగా మానవుడు వ్యక్తిత్వంతో స్వేచ్ఛను, బాధ్యతను కలిగి నీతివంతునిగా ఉండి సౌఖ్యం పెంచగలగటం నాస్తిక విధానంలోనే సాధ్యమనీ, జీవితంలోని అన్నిరంగాలలోనూ అట్టి కృషి నాస్తికత్వం సంపూర్ణరూపమనీ గోరాగారు అంటారు.

గోరాగారి కుటుంబం

సాధారణంగా కార్యకర్తలు తమవరకూ మారుతారు గాని తమ కుటుంబాలనుకూడా మార్చడంఅరుదు. కాని గోరా గారి విషయంలో - ఆయనకు ఆయన కుటుంబానికి మధ్య రక్త సంబంధంకంటే భావసంబంధమే ఎక్కువా అన్నట్లు ఉంటుంది. సాధారణంగా కార్యకర్తలు పూర్తిగా ప్రజాసేవలోనికి దూకే వారు ఆస్తిపాస్తులు కుటుంబానికి వదిలిపెట్టి తాముమాత్రం కార్యక్షేత్రంలోనికిదూకుతారు. అంటే ఆస్తిబాధ్యతలు వదులు కున్నవారు కుటుంబబాధ్యతలుకూడా వదులుకున్నారు. మరో ప్రక్క కుటుంబబాధ్యతలు ఉంచున్నకార్యకర్తలు ఆస్తిసంపా దన, ఆస్తినిర్వహణ బాధ్యతలుకూడా ఉంచుకున్నారు. కాని గోరాగారి విషయంలో ఇదిపూర్తిగా తారుమారు అయింది. గోరాగారు కుటుంబబాధ్యతలను ఉంచుకున్నారు. కాని ఆస్తి సంపాదన ఏమీ పెట్టుకోలేదు. గోరాగారు - ఆయన కుటుంబం సంబంధాలగురించి తెలుసుకునేటప్పుడు ఇది చాలా ప్రధానమైన విషయం. ఈ సందర్భంలో గోరాగారు ఏ కార్యకర్తా సాహసిం చని గొప్ప ప్రయోగం చేస్తున్నారని అంగీకరించక తప్పదు. అందుకే గాంధీజీ ఎప్పుడూ "నీ ఈ ప్రయోగం ఫలితం ఎలా ఉంటుందో నాకు చూడాలని ఉంది" అనేవారట.

గోరాగారు 15 సంవత్సరాలు లెక్చెరర్‌గ పనిచేయుట చేత, చాలా చిన్న వయస్సులోనే హెడ్ ఆఫ్ ది డిపార్టుమెంటు అగుటచేత తనకువచ్చే జీతాన్ని ఆయన దాచుకునిఉంటే మంచి

ఆస్తినేచేసుకోగలిగి ఉండేవారు. కాని ఆయన అలాచేయకుండా తన సంపాదనను సమాజోపయోగ కార్యాలలో నేఖర్చుచేశారు. ఆస్తిసంపాదనలో గోరాగారు శ్రద్ధచూపలేదంటే, పోనీ ఆయన ఆదర్శవాది అనుకుందాం. మరి ఆయన భార్య సరస్వతిగారు కూడా గోరాగారికి ఎప్పుడూ అడ్డుచెప్పలేదు.

గోరాగార్కి మొత్తం మానవసమాజమంతా ఆయన కుటుంబమే. తోటి కార్యకర్తలందరూ ఆయన పరివారమే. అయినా మనం ఇక్కడ వారి భార్యాపిల్లల గురించే ముచ్చటించుకొందాము. గోరాగార్కి తొమ్మిదిమంది సంతానము. నలుగురు కుమారులు. ఐదుగురు కుమార్తెలు. పెద్దకుమార్తె మనోరమ. పెద్దకుమారుడు ఉప్పు సత్యాగ్రహ సమయంలో పుట్టినందున లవణం. రెండవ కుమార్తె గాంధీ-ఇర్విన్ ఒడంబడిక సమయంలో జన్మించగా మైత్రి. మూడవ కుమార్తె విద్యారంగాన్ని వదలివేద్దామనుకున్నా, తిరిగి ప్రవేశించు సమయంలో పుట్టినందున విద్య. రెండవ కుమారుడు 1936 ఎన్నికలలో కాంగ్రెసు విజయం సాధించినందుకు చిహ్నంగా విజయం. మూడవ కుమారుడు 1939 లో ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధం ఆరంభమైనప్పుడు జన్మించగా సమరం. 1941 లో ప్రపంచమంతా నియంతల హయాంలో ఉండెను. హిట్లర్, ముస్సోలినీ, టోజో, స్టాలిన్ మొదలైనవారు. వారి యుగం జ్ఞాపకార్థం అప్పుడు పుట్టిన నాలుగవ కుమారుడు నియంత. 1944 అక్టోబరు నాటికి దేశంలో జాతీయనాయకు లందరూ విడుదలైనారు. వాతావరణంలో పెద్దమార్పు వచ్చింది. భారతదేశ రాజకీయాకాశంపై బానిసత్వపు చీకటిరాత్రిని అంతంచేస్తూ స్వాతంత్ర్య

భానుని ఉషఃకాంతుల ఆగమనసూచనగా తొలికోడి కూయ నారంభించింది. అందుకే అప్పుడు పుట్టిన నాల్గవ కుమార్తె మారు. తర్వాత 1947 లో జన్మించిన 5 వ కుమార్తె తొమ్మి దవ సంతానం కాగా నౌ. ఇలా గోరాగారికి తొమ్మిదిమంది బిడ్డలు.

'మీకెంతఆస్తి?' అనిఎవరైనా అడిగితే తొమ్మిదిమంది సంతానం అని ఛలోక్తిగా గోరాగారు సమాధానం చెబుతూ ఉంటారు. కాని ఇది ఛలోక్తి మాత్రమేకాదు. నిజంగా గోరా గార్కి ఆయన సంతానం ఆస్తికంటేకూడా ఎక్కువ. ఎందు చేతనంటే గోరాగారి సంతానంఅంతా, తమతల్లివలెనే తాము కూడా గోరాగారు నడుస్తున్న నూతనమార్గాన్ని స్వీకరించారు. గోరాగారు చేసిన, చేస్తున్న ప్రయోగాలన్నిటినీ ఆమోదించ డమేకాకుండా పూర్తిగా సహకరించి ప్రోత్సహిస్తున్నారు. పోనీ బాల్యంలో తండ్రి ప్రభావంచేత ఆ భావాలను అంగీకరించక తప్పలేదు అనుకుంటే, వయస్సువచ్చి స్వతంత్రంగా జీవించుటకు శక్తివచ్చినాకూడా తమ తండ్రిగారి భావాలను అనుసరిస్తున్నా రంటే, గోరాగారిని అర్థంచేసుకునే సహకరిస్తున్నారనకతప్పదు. భారతదేశంలోని ఏ నాయకునకూకూడా తమ తమ కుటుంబాల నుంచి గోరాగార్కి లభించినంతగా సహకారం లభించలేదంటే అతిశయోక్తికాదు. ఒకసారి సౌరాష్ట్ర పర్యటనలో కార్యకర్తలకు గోరాగారు తన వెంటనున్న సరస్వతిగారిని పరిచయంచేస్తూ "సాధారణంగా భార్యను అర్థాంగి అంటారు. కాని నాకు ఈమె పౌనాంగి" అన్నారు. (పౌనా అంటే 3/4 అని అర్థం). గోరాగారి ఈ ఛలోక్తి సార్థకమైనదే.

ఇంతవరకూ గోరాగారి సంతానంలో ముగ్గురు కుమార్తె లకు ఒక కుమారునికీ వివాహాలు జరిగాయి. పెద్దకుమార్తె మనోరమకు శ్రీ రావూరి అర్జునరావుగారితో వివాహం జరిగిన విషయం ఇదివరకే తెలుసుకున్నాము. ఆ దంపతులకు ఇప్పుడు నలుగురు కుమారులు, ఒక కుమార్తె. రెండవకుమార్తె మైత్రి వివాహం ఆంధ్రదేశంలోని ప్రముఖ రాజకీయ కార్యకర్త శ్రీ జొన్నలగడ్డ రామలింగయ్యగారితో జరిగింది. వీరికి ముగ్గురు కుమార్తెలు, ఒక కుమారుడు. మూడవ కుమార్తె విద్య వివాహం పటమటలంకకు చెందిన శ్రీ చెన్నుపాటి శేషగిరిరావుగారితో జరిగింది. వీరికి ముగ్గురు కుమార్తెలు, ఒక కుమారుడు.

గోరాగారి పెద్దకుమారుడు శ్రీ లవణం వివాహం, మనోరమగారి వివాహంవలెనే, సేవాగ్రాం గాంధీజీ ఆశ్రమంలో 1960 జనవరిలో జాషువాకవిగారి కనిష్టకుమార్తె హేమలతతో జరిగింది. ఈ వివాహంద్వారా జాషువా గోరాగార్లు వియ్యమందడం ఆంధ్రదేశ సాంఘిక చరిత్రలో గొప్ప ఘట్టమని చెప్పవచ్చు. సమాజంలో తిరస్కరింపబడి, అసహ్యించుకొనబడే అట్టడుగువ్యవస్థలో జన్మించి జాషువాగారు ప్రతీ అడ్డుగోడను పగులగొడుతూ 'నవయుగ కవి చక్రవర్తి' అయి 'గబ్బిలము' ద్వారా తన హృదయావేదనను సమాజమంతటా వ్యాపింపజేశారు. మరొకప్రక్క గోరాగారు మన సామాజిక వ్యవస్థలో శిఖరంపై జన్మించారు. నదీప్రవాహం కొండలలో ఆరంభమైనా సముద్రానికి ఉరకలతో పరుగెత్తినట్లుగా, గోరాగారు అడ్డు వచ్చిన కట్టలను త్రెంచుకుని బండలనుసైతం దొర్లించుకుంటూ మానవమాత్రుల సముద్రంవైపు ప్రవహించారు. ఈ ఇద్దరి

సంగమం మన సాంఘిక చరిత్రలో అద్భుతంగా నిలచిపోక ఏమౌతుంది ?

గోరాగారికి తన ఇతర సంతానంతో ఉన్న సంబంధానికి లవణంగారితో ఉన్న సంబంధానికి చాలా తేడా ఉంది. శ్రీ లవణం బాల్యంనుంచీ అన్ని రంగాలలోనూ, అన్ని సందర్భాలలోనూ గోరాగారిని అనుసరించారు. ఏడెనిమిది సంవత్సరాల వయస్సు బాలుడుగా ఉన్నప్పటినుంచీ స్వాములవార్లతో గోరాగారు జరిపిన నాస్తికత్వచర్చలకు తండ్రిగారివెంట వెళుతూఉండేవారు. 1940 లో గోరాగారు బందరుకాలేజీ ఉద్యోగానికి రాజీనామా యిచ్చినప్పుడు తొమ్మిదేళ్ళ లవణం, తాను ఎప్పుడూకూడా ఈ విద్యాలయాలకు వెళ్ళననీ, డిగ్రీలు తీసుకోననీ ప్రతిజ్ఞచేశారు. నాటికీ-నేటికీ లవణంగారు ఏ స్కూలులోను చదవలేదు. ఏడిగ్రీ పుచ్చుకోలేదు. గోరాగారి సన్నిధే ఆయన విద్యాలయంగా, అనుభవమే విద్యగా శిక్షణపొందారు. తెలుగు, హిందీ, ఇంగ్లీషు భాషలను క్షుణ్ణంగా నేర్చుకున్నారు. 1942 ఉద్యమంలో సత్యాగ్రహంచేశారు. కాని మైనరుఅగుటచే పోలీసులు బెత్తందెబ్బలు కొట్టి పోలీసుకష్టడీనుంచి వదిలివేశారు. తర్వాత 'సంఘం' పత్రిక ప్రారంభించినప్పుడు ప్రెస్సు, పత్రికల నిర్వహణ బాధ్యతను వహించారు. గోరాగారు తీసుకున్న ప్రతీ కార్యక్రమంలోనూ లవణం ముందుంటారు. 1955-56 లో ఆంధ్రలో వినోబా పర్యటించినప్పుడు పదిమాసాలు వినోబా హిందీ ఉపన్యాసాలను తెలుగులోనికి అనువదించి గొప్ప అనువాదకుడని కీర్తి సంపాదించుకున్నారు. తర్వాత ఆంధ్రలో 1957 లో జయప్రకాశ్

నారాయణ్ పర్యటించినప్పుడు వెంటఉండి ఆయన ఉపన్యాసాలను అనువదించారు.

ఉత్తర హిందూస్తానంలో గోరాగారి పర్యటనలలో గోరాగారి ఇంగ్లీషు, తెలుగు ఉపన్యాసాలను హిందీలోనికి అనువదించారు. 1963-64 లో ఢిల్లీ- పెకింగు అంతర్జాతీయ మైత్రీయాత్రలో పాల్గొన్నప్పుడు విదేశీయుల ఇంగ్లీషు ఉపన్యాసాలను హిందీ ప్రాంతాలలో హిందీలోనికి అనువదించారు. 1961 లో పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో జరిగిన అఖిల భారత సర్వోదయ సమ్మేళనంలో అన్ని ఉపన్యాసాలను మొత్తం 4 రోజులు లవణంగారు ఒక్కరే అనువాదంచేసి కొత్తరికార్డును స్థాపించారు. ఈ విధంగా సాటిలేని అనువాదకునిగా స్వదేశీయుల-విదేశీయుల ప్రసంశలను అందుకున్నారు. హిందీ మాతృభాషగల రాష్ట్రాలలో హిందీలోనికి అనువాదంచేసి పట్నాలలోని మేధావులు, పండితులు, సాహితీవేత్తలను; మారుమూల కుగ్రామాలలోని సాధారణ ప్రజానీకాన్ని తన ప్రతిభచే సమానంగా మెప్పించగలిగారు. లవణంగారు ఎంత గొప్ప అనువాదకుడో అంత చక్కని వక్త, రచయిత. వీటన్నిటినీ మించిన ఆయన పట్టుదల, త్యాగముగల కార్యకర్త. మానవమాత్రునిగా ప్రతిఒక్కరితో కలిసిపోతారు. ఒకప్రక్క సహనం, సోదరభావంతో ఎదటివారి అభిప్రాయాలను అర్థం చేసుకొనుటకు ప్రయత్నిస్తారు. మరొకప్రక్క ఎంతటి వ్యతిరేక వాతావరణమైనా తన అభిప్రాయాలను ఢంకామీద దెబ్బకొట్టి చాటుకుంటూ పోతారు. తాను నమ్మిన విషయాలను ఆచరించుటకు నిమిషమైనా వెనుదీయరు. చిన్నచిన్న వివరాలలో ఎంతైనా

సర్దుకుంటారుగాని ప్రధాన విషయాలలో ఒక్క వీసమైనా తొలగరు. అందుకే చిన్న వయస్సులోనే విదేశ యాత్రలకు ఎన్నెన్నో అవకాశాలువచ్చినా సంతోషంతో వదులుకున్నారు. ఇన్నిగుణాలు ఉండుటచేతనే శ్రీ లవణం గోరాగారి భావాలకు ప్రామాణిక వ్యాఖ్యాతగా, ప్రతినిధిగా దేశమంతటా గుర్తింప బడ్డారు. 1962 డిసెంబరులో మద్రాసులో అహింసపై జరిగిన ఒక అంతర్జాతీయ యువజన గోష్ఠిలో భారత ప్రతినిధిగా పాల్గొని ప్రధాన వక్తగా వ్యవహరించి భారత-చైనా వివాదం; కాశ్మీర్ సమస్యవంటి విషయాలను సైతం అతి నిగ్రహంతో, ధారా ళంగా చర్చించి, ప్రతినిధులలో ఆవేశాలను - ఉద్రేకాలను శాంతపరచి ప్రసంశ లందుకున్నారు. ప్రతీచోటా నాస్తిక దృక్పథాన్ని ప్రతిపాదించి సోదాహరణంగా వివరిస్తూ ఉంటారు. లవణంగారి వివాహసమయంలో వినోబా గోరాగారిపేర తన శుభాకాంక్షలు పంపుతూ ఇలా వ్రాశారు :— "లవణం నిస్సం దేహముగా ఒక రత్నము. అతను నా హృదయములో స్థానము ఏర్పరచుకున్నాడు. మీ త్యాగమునకు ఫలస్వరూపమే అతను. మీరు పరమేశ్వరుణ్ణే త్యాగము చేసినారు. మీ త్యాగము శిఖాగ్రము సందుకున్నది. మీరు ఆచార్య శంకరుని శ్రేణికి చెందిన తాత్వికులు. దానితోపాటు మీరు విప్లవవాదులేకాక విప్లవకారులు కూడ."

గోరాగారి సంఘ సంస్కరణ ప్రభావం వారి అక్క చెల్లెళ్ళ కుటుంబాలపైకూడా పడింది. గోరాగారి అక్కగారగు కృష్ణవేణిగారి మనుమరాలు సులోచనగారి వివాహం, పెద్ద చెల్లెలు సుందరిగారి పెద్దకుమార్తె విజయలక్ష్మిగారి వివాహం,

మూడవ చెల్లెలు సౌభాగ్యంగారి రెండవ కుమార్తె సుమతిగారి వివాహం వర్ణాంతర వివాహాలు.

గోరాగారి నాస్తిక దృక్పథాన్ని వివిధ రంగాలలో ఆచరణలో పెడుతున్నప్పుడు గోరాగారి కుటుంబం అంతా పూర్తిగా వారితో సహకరిస్తోంది. నాస్తిక జీవితవిధానంలో కుటుంబం అంతా పూర్తిగామారిన మరొక కుటుంబం నూజివీడు నివాసులైన శ్రీ చక్రపాణి సత్యనారాయణ - చంద్రమ్మగార్లు వారి కుటుంబము. చంద్రమ్మగారు సరస్వతిగారివలెనే హిందూ మత చిహ్నాలను, తాలిబొట్టును కూడా, విసర్జించారు. తమ పిల్లలకు వర్ణాంతర వివాహాలు చేశారు. ఎన్ని కష్టాలు, ఇబ్బందులు వచ్చినా ఎదుర్కొంటూ ముందుకు సాగుతున్నారు.

వినోబా తన ఆంధ్రపర్యటనలో విజయవాడ వచ్చినప్పుడు పటమట, నాస్తిక కేంద్రం ప్రత్యేకంగా దర్శించారు. అప్పుడు గోరాగారు నాస్తిక కేంద్రం గురించి పరిచయంచేస్తూ "నా సహచరులు, మిత్రులు, భార్యాపిల్లలు - వీరి సహకారం, సానుభూతి, ఇదే నా ఆస్తి. కుటుంబ నియంత్రణం కావాలంటున్న ఈ రోజులలో తొమ్మిదిమంది పిల్లలుండడం నాకు భారంగా లేదు సరిగదా, మరింత ప్రేరణాదాయకంగా ఉంది." అన్నారు. దీనిపై వినోబా తన ఉపన్యాసంలో గృహస్థాశ్రమంలో ఉంటూ, కుటుంబ బాధ్యతలు నిర్వహిస్తూ ప్రజాసేవకు అంకితం కావడమనేది చాలా గొప్ప విషయమనీ, ఏ బాధ్యతలూలేని బ్రహ్మచారి సేవారంగంలో ఉండడం తేలిక, కాని గృహస్థు ఎన్నో సర్దుకోవాలి. అన్నిటిమధ్య నిరంతరం, కుటుంబాన్నంతనూ సహ

కరించేట్లు చేసుకుని పనిచేస్తున్న గోరాగారంటే తనకు అమిత మైన గౌరవం అనీ చెప్పారు.

గోరాగారికి తన పెద్దకుటుంబం భారంగాకాక ప్రేరణ దాయకంగా ఉంది. ఈ మాట ఎంతమంది అనగలరు ? గోరా గారు ప్రబోధించే ఆదర్శాలకు అనుగుణంగా వారి కుటుంబం అంతా మారింది. ఆచరించింది. అందుకే ఆయనమాటకు అంత విలువ. కష్టాలలో, సుఖాలలో ఒకటిగానిలిచింది. సమాజంలో వచ్చిన ప్రతీ వ్యతిరేకతనూ శాంతంగా గోరాగారి కుటుంబం ఎదుర్కొంది. ఇలాంటి కుటుంబం ఎక్కడోగాని కనబడదు. ఈ కుటుంబంలో జరుగుతున్న ప్రయోగాలు ఒక వినూత్నమైన పంథాలో సాగుతున్నాయి. వాటి మంచిచెడ్డల, లాభనష్టాల విలువకట్టడం అప్పుడే సాధ్యంకాదు.

నిరంతర ఆశావాది

గోరాగారి జీవితాన్ని, వారి కార్యక్రమాలను చూస్తున్నప్పుడు ఈ దశలో వాటిని సమీక్షించాలన్నా, వాటి విలువ కట్టాలన్నా దాదాపు అసాధ్యం. ఎందుచేతనంటే ఆయన నిరంతరం పెరుగుతున్నారు. వయస్సుతోపాటు ఉత్సాహం, కార్యదీక్ష కూడా పెరుగుతోంది.

గోరాగారు ఒకసారి కలకత్తాలో ఒక ఉపాధ్యాయుల సభలో "ఉపాధ్యాయునిగా నేను నేర్చుకున్నది" అనే అంశంపై మాట్లాడుతూ ఇలా అన్నారు. "నేను మనిషిగా జీవించాలని ప్రయత్నిస్తున్నాను. తోటి మానవులు కూడా నావంటివారే కనుక వారుకూడా మనుష్యులుగా జీవించాలని నేను కోరుతున్నాను. అందుకుగాను తోడ్పడాలని నేను కృషిచేస్తున్నాను. ఇందులో చేస్తున్నది చెప్పాలనీ, చెబుతున్నది చెయ్యాలనీ నేను ప్రయత్నిస్తున్నాను. మానవులందరూ సమానులని మన తత్వశాస్త్రాలు, నీతిగ్రంథాలు - అన్నీ ప్రబోధిస్తున్నాయి. దీనినే ఆచరణలో పెట్టాలని ప్రయత్నిస్తున్నాను. కులం, మతం అడ్డువచ్చాయి. ఆర్థిక అసమానతలు అడ్డువచ్చాయి. దైవభావం, కర్మసిద్ధాంతం, పరలోకనమ్మకాలు అడ్డువచ్చాయి. వీటిని నిర్ధారణ అనే గీటురాయితో చూచాను. నిలువలేదు. అందుచేత ఇవి అబద్ధం అన్నాను. మానవకల్పితం అన్నాను. ఈ ముక్క చెప్పినందుకు నన్ను ఉద్యోగాలలోనుంచి తీసివేశారు. సంఘం నుంచి బహిష్కరించామన్నారు. మరికొంత ముందుకు సాగాను,

ప్రభుత్వవిధానాలు మనిషిని మనిషిగా బ్రతకనివ్వడం లేదు. నియంతృత్వం, పార్టీతత్వం, ఆడంబరాలు వీనిలో ప్రవేశించాయి. మనిషితో మనిషిగా మసలుటకు ఇవి అడ్డం తగులుతున్నాయి. కనుక వీటిని కూడా తొలగించాలని కృషిచేస్తున్నాను. ఆర్థిక రంగమనీ, సాంఘికమనీ, రాజకీయమనీ, తాత్విక-వైజ్ఞానిక రంగాలనీ విడివిడిగా లేవు. ఇవన్నీ జీవితంతో పెనవైచుకుని ఉన్నాయి. తీగ లాగితే డొంక అంతా కదిలినట్లు, మానవుడు మానవునిగా జీవించాలని ప్రయత్నిస్తే అన్నిరంగాలలోనూ మార్పు అవసరమౌతోంది. అందుకే నాకు నాస్తికత్వం అంటే నిరీశ్వరవాదం కాదు. అన్ని రంగాలలోను నాస్తిక దృక్పథం అవసరం. నాస్తికత్వం అంటే నాకు సిద్ధాంతచర్చ కాదు. ఆచరణలో సమానత్వాన్ని ప్రతిబింబించే జీవిత విధానం. మానవుడు తోటిమానవులమధ్య మానవుడుగా జీవించడం నా ధ్యేయం. అందుకు నాస్తికత్వం నా విధానం.

పై వాక్యాలలో గోరాగారు తన ధ్యేయాన్ని, సాధనాన్ని చాలా స్పష్టంగా వివరించారు. మానవులమధ్య మానవులుగా బ్రతకడం ఆయన ధ్యేయం. అందుకే అభివాదంలో ఆయన 'జై ఇన్సాన్' అనే పదాన్ని వాడుతారు. ఇన్సాన్ అంటే ఉర్దూభాషలో మనిషి అని అర్థం. దాని వ్యుత్పత్తి తీసుకుంటే ప్రేమగలవాడు అనిఅర్థం. మానవులమధ్య ప్రేమ, సహకారం, సహనం, సమానత్వం, బాధ్యత, స్వాతంత్ర్యం, సంతోషం పెంపొందించాలని గోరాగారి ప్రయత్నం. ఆస్తికవిధానంలో చాలామంది ప్రయత్నించారు. కాని అందులో ఆధారం

అసత్యం అయింది. ప్రత్యక్షంగా ఉన్న మానవునికంటే, పరోక్షమైన "మానవాతీత గుణం" ప్రాధాన్యత వహించి, మానవుని బానిసచేసింది. అదే జీవితంలోని అన్నిరంగాలలోనూ వ్యాపించింది. కనుక ఏ రంగంలోనూ మానవునికి సుఖంలేదు. దీనిని మార్చాలంటే అన్నిరంగాలనుంచీ ఈ బానిసభావాన్ని తొలగించాలి. నాస్తికత్వాన్ని సాధనంగా తీసుకుని గోరాగారు చేస్తున్న కృషే అది. తాత్వికంగా దైవం, జన్మపరంపర, పరలోకం అనే కల్పితభావాల దాస్యంనుంచి, సాంఘికంగా కుల-మత కట్టుబాట్ల పరాధీనతనుంచి, రాజకీయంగా ప్రభుత్వవిధానాల నిరంకుశత్వంనుంచి వ్యక్తిని విముక్తుణ్ణి చేయుటకు గోరాగారు మూఢసమ్మకాల నిర్మూలన, వయోజనవిద్య, సహపంక్తి భోజనాలు, వర్ణాంతర, మతాంతర వివాహాలువంటి కార్యక్రమాలనుంచి ప్రజా ప్రాతినిధ్యంనుంచి పార్టీతత్వం, ఆడంబరాలు తొలగించుటవరకూ కృషి సాగిస్తున్నారు.

గోరాగారి భావాలతో, కృషితో మనం ఏకీభవించక పోవచ్చు, కాని ఆయన నిజాయితీ, త్యాగం, దీక్ష, సమానత్వ ఆవేదన, ప్రతీ అన్యాయాన్నీ ఎదిరించాలనే సాహసం అందరికీ మార్గదర్శకం. అందుకే ఆంధ్రదేశంలోని ఒక గాంధేయ కార్యకర్త ఒకసారి శ్రీ కిశోర్‌లాల్ మష్రూవాలాకు గోరాగారిపై ఫిర్యాదుచేస్తూ ఉత్తరం వ్రాశారు. దానికి మష్రూవాలాగారు సమాధానం ఇస్తూ ఇలా వ్రాశారు:—

"......It is true that his (Gora's) approach is quite different from that of Gandhiji's or mine or

yours. But we must appriciate his sincerity and regard for truth. He does not conceal facts for fear of consequences, and is prepared to suffer all kinds of hardships for his principles. This is more than most of us can do; and so he is a much greater man than we, who are so-called Asthiks."

(... ఆయన (గోరాగారి) విధానం గాంధీజీ విధానం లేక నా విధానం, లేక మీ విధానంకంటె భిన్నమైనదనుట నిజం. అయితే సత్యముయెడల ఆయనకున్న గౌరవం, నిజాయితీలను మనం హర్షించి తీరాలి. పరిణామాలకు భయపడి ఆయన యదార్థాలను దాచరు. తన సిద్ధాంతాలకొరకు అన్నిరకాల కష్టాలు, బాధలు సహించుటకు ఆయన సిద్ధపడి ఉన్నారు. ఇది మనలో చాలామంది చెయ్యలేనిపని; అందుచేత ఆస్తికుల మను కునే మనకంటే ఆయన ఎంతో గొప్పవ్యక్తి.)

గోరాగారి విధానాలకు విలువకట్టాలంటే సమకాలీన సమాజానికి, గోరాగార్కి ఉన్న తేడాను దృష్టిలో ఉంచుకోవాలనే విషయాన్ని మ(ష్రూవాలాగారికంటే తీవ్రంగా మరెవరు హెచ్చరించగలరు?

బహుశః ఇన్నిరంగాలలో ఒక్కసారి విప్లవశంఖం పూరించినవ్యక్తి మార్క్సు తప్ప మరొకరులేరేమో. గోరాగారికి పూర్వం నాస్తికుణ్ణి అని అనుకున్న వ్యక్తులున్నారు. కాని వారెవరూ నాస్తికత్వాన్ని ఇంతసమగ్రంగా ఆచరణతో ప్రతిపాదించలేదు. జీవితంలోని అన్నిరంగాలను ఒక్కసారి తీసుకొనుటచేత గోరాగార్ని అర్థం చేసుకొనడమూ కొంచెం కష్టమే. ప్రదర్శన

యోగ్యమైన అభివృద్ధి కనపడడం లేదంటే ఆశ్చర్యపడవలసిన పనీ లేదు. అందుకే కొంతమంది గోరాగార్ని నాస్తికప్రచారంవదిలి కేవలం సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ కార్యక్రమాలపై కేంద్రీక రించమంటే; మరికొందరు ఈ కార్యక్రమాలనువదలి కేవలం నాస్తికప్రచారంపై కేంద్రీకరించమంటారు. ఇందుకు గోరాగారి సమాధానం ఒక్కటే; ఏదివదిలినా జీవితంలో సమగ్రమైన విప్ల వంరాదు. గోరాగారితో వేరు వేరు రంగాలలో విడి విడిగా కలిసి పనిచేసే సహచరులు చెప్పుకోతగినంతమంది లేకపోలేదు. కాని సమగ్రంగా అన్నిరంగాలలోనూ గోరాగారితో సహక రించేవారు వేళ్ళమీద లెక్కపెట్టతగినంతమందికూడా లేరేమో. గాంధీజీ 1944 లో గోరాగార్ని నాస్తికదృక్పథంలో నీతో పూర్తిగాకలసి పనిచేసే సహచరులు ఎంతమందిఉన్నారు అని ప్రశ్నించారట. అప్పటికి కనీసం వందమందిఅయినా నాస్తికులుగా గోరాగారితో కలిసి పనిచేస్తున్నారు. గోరాగారు వడపోసి, వడ పోసి - తగ్గించి, తగ్గించి నలుగురైనా ఉంటారని చెప్పారుట. వెంటనే గాంధీజీనవ్వి "నలుగురే! అయితే నువ్వు ప్రపంచవిప్ల వం తేవచ్చు!" అన్నారుట. "నీకు తెలుసా 40 సంవత్సరాలకు పైగా పనిచేస్తున్నా నాతో ఎంతమంది ఉన్నారో? ఒక్కరే. ఆ ఒక్కరూ ఎవరు? నేనే" అని గాంధీజీ చెప్పారుట. తన అను భవలేమికి గోరాగారు సిగ్గుపడ్డారు. కాని తర్వాత అనుభవంలో గాంధీజీ చెప్పిన విషయం గోరాగారికి అర్థం అయింది. "నువ్వు కాక నీ విధానంలో మరొక్కరు తయారైతే చాలు" అని గాంధీజీ అన్నారుట. దీనిఫలితం ఇంకా మనం వేచిచూడాలి.

గోరాగారు తన కృషిలో తప్పటడుగులు వేయలేదా అనే ప్రశ్న వస్తుంది. తప్పకుండా వేసిఉంటారు. ఆయనకూడా మానవ మాత్రులే. అయితే రెండు విషయాలు మళ్ళా మనం చూడవలసి ఉంటుంది. "తప్పుచేయడం తప్పుకాదు, కాని తప్పు అని తెలిసిన తర్వాత దిద్దుకోకపోవడం తప్పు" అని గోరాగారు అంటారు. మరి ఎన్నిసార్లు గోరాగారు తమ తప్పులను తెలుసుకొని దిద్దుకుని ఉంటారో. దిద్దుకున్నందువల్ల తప్పటడుగు ప్రభావం పోయి తప్పు కనబడదు. రెండవ విషయం: గోరాగారు ఇన్నిరంగాలలో ఒక్కసారి కృషి చేస్తున్నప్పుడు ఒక రంగంలో చేసినపని కేవలం మరొక రంగం దృక్కోణం నుంచి మాత్రమే చూస్తే తప్పుగా కనబడవచ్చు. సమగ్రంగా అన్నిరంగాలలో దానివల్ల రాగల ఫలితాలను, పరిణామాలను పరిశీలిస్తే అది సరియైనదే కావచ్చు. ఇట్టి సమగ్రదృష్టితో గోరాగారి జీవితానికి విలువ కట్టాలంటే ముందు ఆయనను సమగ్రంగా అర్థం చేసుకోవాలి. కనుక విలువకట్టి తేల్చుటకు ఇంకా అదను రాలేదనిపిస్తుంది.

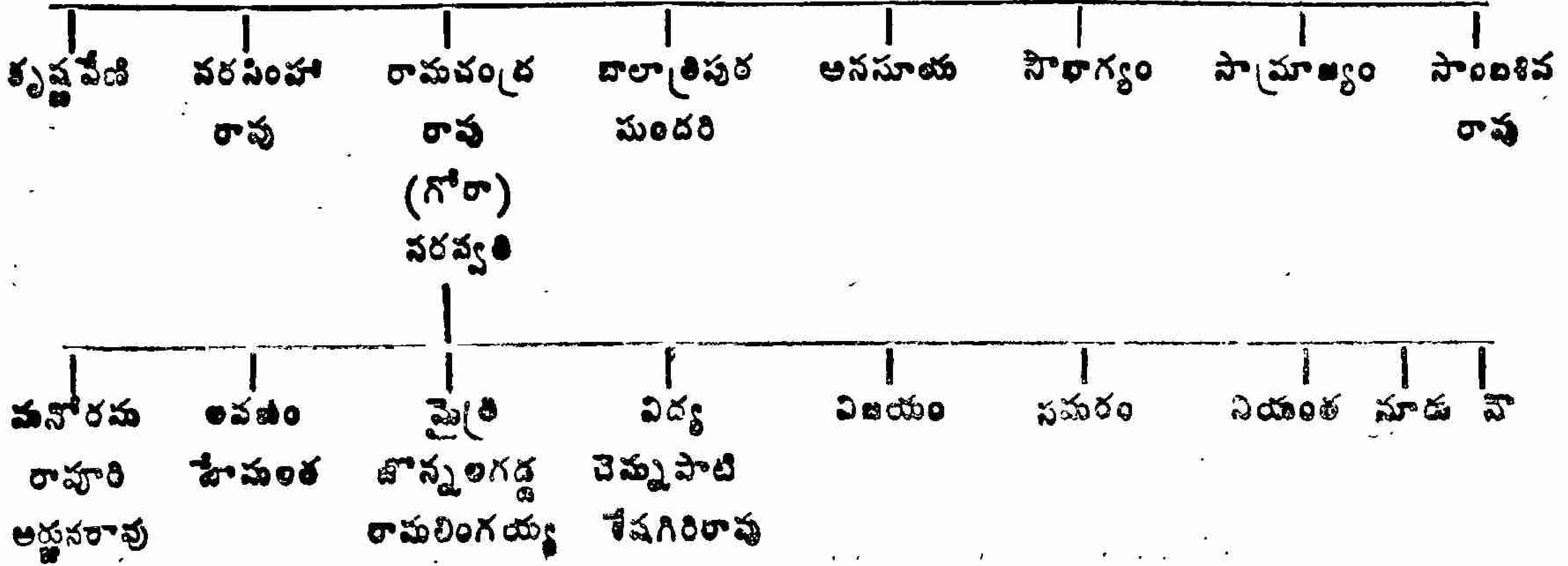
గోరాగారి జీవితం ఒక నాస్తికుని జీవితగాథ. అది ధ్యేయంవైపు సాగుతున్న యాత్ర. ఈ యాత్రలో పెనుతుఫానులను ఎదుర్కొన్నప్పుడు ఆయన సాగలేక నిలబడిన ఘట్టాలూ ఉన్నాయి. కొంచెం వాలుగాలి వీస్తే పరిగెత్తిన సందర్భాలూ ఉన్నాయి. ఆయనకు వయస్సు పెరుగుతున్నా నిరుత్సాహం, నైరాశ్యం రాలేదు. నిరంతర ఆశావాది ఆయన. శరీరపటుత్వం సడలుతున్నా సుఖాన్ని కోరని త్యాగవాహిని. విరామమెరుగని

చైతన్యంతో ఉరకలువేస్తున్న విప్లవ ప్రవాహం. ఎందరెందరినో ఆయన జీవితం ప్రభావితం చేసింది; ప్రభావితం చేస్తున్నది. ఆ ప్రభావాన్ని ఎంతగా హర్షించి, స్వీకరిస్తే అంత త్వరగా మానవులుగా మనగలుగుతాం.

"జై ఇన్సాన్"

అనుబంధము - 1

వంశవృక్షము

అనుబంధము - 2

గోరాగారి కార్యక్రమాలు నిర్ణయించిన సభలు

నా స్తి క స భ లు

1941 ఫిబ్రవరి 28 కనుమూరు, కృష్ణా జిల్లా
1949 మార్చి 6 పటమట, కృష్ణా జిల్లా
1951 జూన్ 5, 6 నూజివీడు, కృష్ణా జిల్లా
1956 అక్టోబరు 20, 21 సూర్యాపేట, నల్లగొండ జిల్లా
1957 జనవరి 27 నుండి నాస్తిక శిబిరం
ఫిబ్రవరి 3 వరకు ప్రొద్దుటూరు, కడప జిల్లా
1959 అక్టోబరు 29, 30, 31, లక్నవరం, వరంగల్ జిల్లా
నవంబరు 1.

*

రా జ కీ య స భ లు

1. గాంధీసంఘం మహాసభలు
1951 మార్చి 3, 4. గుడివాడ, కృష్ణా జిల్లా
2. గాంధీ సంఘం మహాసభలు
1952 మే 30, 31. పటమట, విజయవాడ
అధ్యక్షులు : శ్రీ జె. సి. కుమారప్ప.
3. ఆర్థిక సమతా మహాసభలు
1953 మే 23, 24, 25. పటమట, విజయవాడ
4. ఐక్య ప్రజా ఉద్యమ మహాసభలు
1954 ఆగస్టు 21, 22. కాకినాడ

5. ఐక్య ప్రజా ఉద్యమ మహాసభలు
   1955 జూలై 23. ఏలూరు
6. గ్రామరాజ్య మహాసభలు
   1957 ఏప్రిల్ 27, 28. పటమట, విజయవాడ
   ప్రారంభకులు : శ్రీ జయప్రకాశ్ నారాయణ్
7. గ్రామరాజ్య మహాసభలు
   1953 నవంబరు 1, 2, 3. పటమట, విజయవాడ.
   ప్రారంభకులు : శ్రీ అన్నాసాహెబ్ సహస్రబుద్ధే
8. గ్రామరాజ్య సమ్మేళనము
   1959 మే 15, 16, 17. లలితపూర్, ఉత్తరప్రదేశ్
9. పార్టీరహిత ప్రజాస్వామ్య మహాసభలు
   1960 ఆగస్టు 20, 21, 22. హైద్రాబాదు
   ప్రారంభకులు : శ్రీ జయప్రకాశ్ నారాయణ్
10. సత్యాగ్రహ సమాజ్ మహాసభలు
    1961 జూలై 21. హుబ్లీ, మైసూరు రాష్ట్రం
11. పార్టీరహిత ప్రజాస్వామ్య సభలు
    1962 జూన్ 16, 17. కలకత్తా.
    ప్రారంభకులు : శ్రీ చారుచంద్ర భండారీ

అనుబంధము - 3

ఇంతవరకు వెలువడిన గోరాగారి పుస్తకాలు

తెలుగు

1. నాస్తికత్వము	1941
2. మా పాఠాలు	1941
3. దేవుని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు	1952
4. ప్రజాస్వామ్యం పెరగాలంటే నాస్తికత్వంకావాలి.	1953
5. ఆర్థిక సమానత - ప్రజాస్వామ్య కార్యక్రమము	1953
6. ఆర్థికసమత - భూదానము - గ్రామరాజ్యము	1955
7. గ్రామరాజ్యపాఠాలు	1957

ఇంగ్లీషు

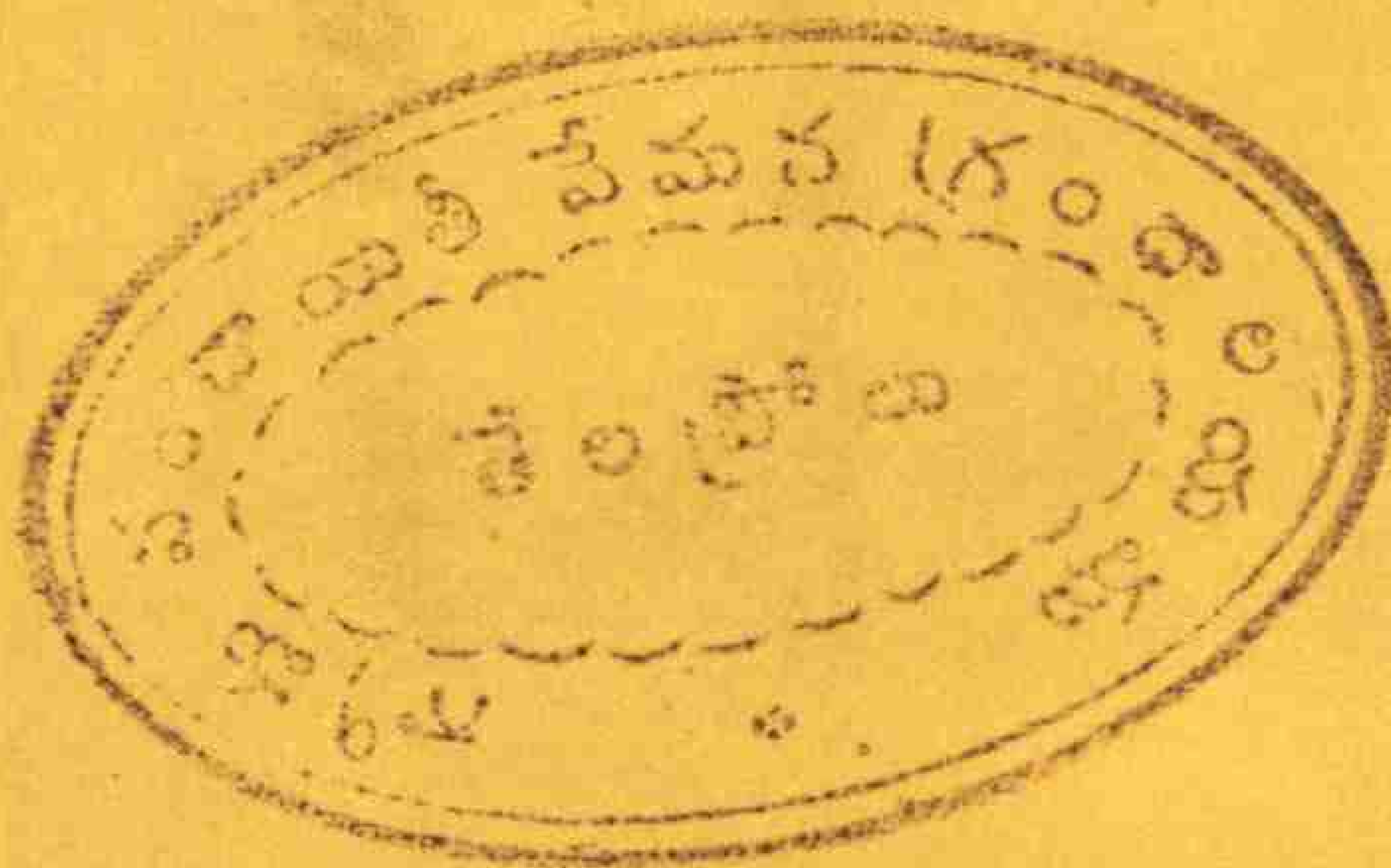
1. An Atheist with Gandhi	1951
2. The Democratic way for Economic Equality	1953
3. Why Gram-raj ?	1958
4. Partyless Democracy	1961

హిందీ

1. గాంధీ నాస్తిక్ సంవాద్	1958
2. గ్రామరాజ్ క్యోం ?	1959
3. ఈశ్వర్ - మానవీయ సృజన్	1961
4. నిర్దలీయ జనతంత్ర	1962
గాంధీ నాస్తిక సంవాద్ (గుజరాతీ)	

గోరాగారిగురించి వెలువడినవి

1. గోరా - వ్యక్తి ఔర్ వ్యక్తిత్వ (హిందీ)	1962
2. గోరా (నాస్తికుని జీవిత కథ)	1964

	మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA107B145
పుస్తకం పేరు	[illegible]
తారీఖు	25/10/24
ముందు అట్ట	yes
వెనుక అట్ట	yes
మొత్తం పేజీలు	287
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	CI, BCI
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Haseema
పేజీలు విడదీసినది	Haseema
స్కాన్ చేసినది	Mounika
పరీక్ష చేసినది	KASIMBI
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చెయ్యనివి	
తప్పులు	NO
పరిస్థితి	Good